

Râşid Efendi Kütüphanesi ve Tarihçesi

MEHMET KARAARSLAN

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Râşid Efendi Kütüphanesi ve Tarihçesi

MEHMET KARAARSLAN

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 203

Râşid Efendi Kütüphanesi ve Tarihçesi

Mehmet Karaarslan

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin bir kültür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

Birinci Baskı : Mayıs 2025
ISBN : 978-605-9117-**-*

Yayın Koordinatörü : Salih Özgöncü
Yayın Yürütme Kurulu : Erkan Küp
Mustafa Erdoğan
Maide Olgun

Emeği Geçenler : Rumeysa Ersözlü Muhammed Karadurmuş Ayten Dikilitaş
Mustafa Ergül Sibel Demir Sena Babur Tok

Tasarım : Deniz Doğan

Baskı ve Cilt :

Adres : Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
T.: +90 352 220 70 90

Râşid Efendi Kütüphanesi ve Tarihçesi

MEHMET KARAARSLAN

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
T A R İ H D İ Z İ S İ

Sevgili Kitapseverler!

Hayal etmenin ve özgürlüğün kaynağı, başarının sırrı, geçmiş deneyimlerin bilgisi ve hakikat arayışı okumaktan geçmektedir. Okumak ve kitap gönülünden gönüle yoldur.

Okumakla aralanır perdeler, açılır ufuklar, aydınlanır karanlıklar, çözülür sırlar, anlaşılır insanlar. Okumak, bizi cehaletin karanlığından bilgeliğin felahına çıkarır. Yepyeni ufukları bize açan kitaplarla kültürel mirasımızı ve başka dünyaları okuruz. Her bir kitap yolculuğu ile zamanımızı ve dilimizi en doğru şekilde kullanıp hayattan ve zamandan kazanmış oluruz.

Kitap, tarihî bağlamda bir hafıza, kültürel anlamda bir geleneğin tevarüsü, sanatsal bakımdan insanlığa bırakılan mirasın geleceğe taşınması, medeniyet açısından ise zamanı ve mekânı belirleme unsurudur. Kitabı ve eseri olanlar insanlık tarihini yazarlar.

İlk çağlarda dahi taşlara, mağaralara yazan insanın amacı kendini ifade etmek ve iz bırakmaktır. Gerek tahtalara, ağaçlara, derilere yazılı olsun gerekse iki kapak arasında sahifelere yazılsın kitap, kültürel bir mirastır, toplumun hafızasıdır.

İlk emre muhatap olan insan, okur Yaratan Rabb’inin adı ile kâinatı, kendini, Rabb’ini ve kitabı. Bu yönüyle kitap vahiydir, hakikattir, dünya ve ahiret mutluluğunun rehberidir.

“Eğitimi önemsiyoruz çünkü cehaletin düşmanınız.” sloganıyla hareket ettiğimiz güzel şehrimizde ulaşım, yol, su gibi ihtiyaçları şehircilik anlayışıyla görüp giderdiğimiz gibi, sosyal ve kültürel ihtiyaçları da dikkate almaktayız. Kitapları ve kitap yuvaları olan kütüphanelerimizi hemşehrilerimize sunma gayreti göstermekteyiz. Kayseri Büyükşehir Belediyesi olarak, siz kitapseverleri kitaplarla buluşturmak için elimizden geleni yapıyoruz. Gerek basılı kitaplar, gerek e-kitaplar ile hayal etmeniz ve hayallerinizi gerçekleştirmeniz için sizleri kütüphanelerimize bekliyoruz.

Tarihsel ve coğrafi anlamda medeniyetlerin beşiği olan Kayseri’de tarihimizi, geleneğimizi, kültürümüzü ve sanatımızı yansıtan eserleri yayımlayarak halkımıza ulaştırma kaygısı taşıyoruz. Biliyoruz ki yayımladığımız eserler geleceğe bıraktığımız mirasımız, hoş bir sedamızdır. Açtığımız her bir kütüphane ve kültür merkezi, yayımladığımız her dergi ve kitap, memleketimize olan saygı ve sevgimizin somut bir göstergesidir. Akif’in dediği gibi: “Okuyorsa ahali, yapılamayacak ne var.”

Hayal eden, merak eden, araştıran ve okuyan neslimiz gelecek adına ümit vaat etmektedir. Kütüphanelerimizin raflarında okurlarıyla buluşmayı bekleyen her bir kitap bu anlayışla hareket eden hemşehrilerimizi beklemektedir. Unutmayalım ki bir insanın hayatta kendisine yapabileceği en büyük iyilik; iyi bir okur olmaktır.

Bir kütüphanenin rafında, bir kitabın sayfalarında, bir yazının satırlarında gönüllerimizin buluşması dileğiyle.

DR. MEMDUH BÜYÜKKILIÇ
Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
GİRİŞ	15
I-Râşid Efendi Kütüphanesi'ne Dair Kaynaklar	15
II- Kütüphane'nin Banisi Mehmed Râşid Efendi, Eserleri ve Şahsiyeti	16
Mehmed Râşid Efendi'nin Hayatı	17
Ailesi, Doğum Yeri ve Tarihi	17
Tahsil Hayatı	17
Devlet Kademelerindeki Hizmetleri	17
Beylikçi Kesedarlığı	17
Divân-ı Hümâyûn Beylikçiliği	17
Sadrazam Mektupçuluğu	18
İkinci Defaki Beylikçiliği	18
İlk Reisülküttablığı	18
Çavuşbaşılığı	18
İkinci Reisülküttablığı	19
Defter ve Tersane Eminliği	19
Üçüncü Reisülküttablığı ve Vefatı	19
Mehmed Râşid Efendi'nin Eserleri	20
Mehmed Râşid Efendi'nin Şahsiyeti	20
III-Kütüphanenin Tarihçesi	21
Kütüphane Nedir?	21
Kütüphanenin Ehemmiyeti	21
1-Eski Kütüphaneler	21
Tarihte Kütüphanelerin Başlangıcı	21
Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'da Kurulan İlk Kütüphaneler	22
Asurbanipal Kütüphanesi	22
Eski Zaman Kütüphaneleri	22
İskenderiye Kütüphanesi	23
Bergama Kütüphanesi	23
Romalıların Kütüphaneleri	23
İlk Hristiyanlar ile Ortaçağ Avrupa'sında Kütüphaneler	23
2-Rönesans ve Sonrasında Batıda Kütüphaneler	24

3-İslâm Tarihinde Kütüphaneler.....	24
Beytül-Hikme.....	25
Büveyhîler Devri Kütüphaneleri.....	25
Endülüs'teki Kurtuba Kütüphaneleri.....	25
Mısır'daki Darü'l-İlm.....	26
4-Osmanlı Kütüphaneleri.....	26
İslâm Kütüphanelerinden Osmanlılara Kalan Miras.....	26
Osmanlı Kütüphaneleri.....	26
Osmanlılar Devrinde Anadolu'da Kütüphanecilik.....	27
5-Osmanlı Kütüphanelerinin İdaresi.....	27
Osmanlı Kütüphanelerinin Bilinen Vazifelileri ve Hizmetlileri.....	27
Hâfız-ı Kütübler ve Kütüphanelerin İdaresi.....	28
Batılılaşma Devrinde Osmanlı Vakıf Kütüphanelerinin İdaresi.....	29
6-Osmanlı Kütüphanelerinin Mimarisi.....	30
IV-Osmanlılar Devrinde Kayseri'de Tesis Edilen Kütüphaneler	31
1. Kadı Mahmud Kütüphanesi (H. 966/M. 1559).....	32
2. Sadrazam Halil Paşa Kütüphanesi (H. 1026/M. 1617).....	32
3. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi (H. 1081/1670).....	32
4. Moluluzade Mahmud Efendi Kütüphanesi (H. 1129/M. 1716).....	33
5. Sadrazam Nişancı Mehmed Paşa Kütüphanesi (H. 1130/M. 1718).....	33
6. Matbah ve Sûr Emîni Hacı Halil Efendi Kütüphanesi (H. 1164/M. 1751).....	34
7. Reisülküttâb Râşid Efendi Kütüphanesi (H. 1211/M. 1796).....	35
BİBLİYOGRAFYA.....	39
1. Kaynaklar.....	39
2. Araştırmalar.....	40
RAŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VE TARİHÇESİ	47
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Mevkii.....	47
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Mimarî Hususiyetleri.....	47
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Kuruluşu.....	48
1. Kütüphanenin Kuruluşuna Dair Menkıbe.....	48
2. Reisülküttâbların İlme Ehemmiyet Vermeleri.....	49
3. Osmanlı Bürokratlarının Azledildiklerinde Mallarının Müsadere Edilmesine Karşı Aldıkları Tedbir: Vakıf.....	49
Mehmed Râşid Efendi'nin Kütüphanesine Bağışladığı Kitaplar.....	50
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vakıf Mührü.....	50
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Kitabesi.....	51
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Tesis Edildiği Tarih.....	51
Râşid Efendi Kütüphane Binası'nın Maliyeti.....	52

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ	57
Vakıf Müessesesi	57
Osmanlılar Zamanında Vakıfların Gördüğü Hizmetler	57
Vakfiye	58
Kütüphane Vakfiyelerine Giriş	59
Osmanlı Kütüphanecilik Tarihinin Kaynakları Olarak Vakfiyeler	59
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin Ehemmiyeti	59
Kütüphane Vakfiyelerinde Yer Alan Bilgiler	59
Vakfiyelerin Sosyal ve İktisadi Hayatın Gelişmesi İçin Getirdiği Hükümler	60
Vakfiyelerde Yer Alan Kitaplara Ait Bilgiler	60
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin Değerlendirilmesi	61
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin Elde Edilen Metni ve Haricî Hususiyetleri	61
1. Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadâreti Mahkemesi'nde Mevcut Vakfiye	61
2. Râşid Efendi Kütüphânesi'ndeki Vakfiye	61
3. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde Mevcut Defterdeki Vakfiye Kaydı	62
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin Başı	62
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin İstinad Ettiği Şer'î Kaynaklar ve Vâkıf	62
Vakfiye'ye Göre Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Binası ve Bulunduğu Mevki	62
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfı'nın Kim Tarafından Neden Tesis Edildiği	63
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Geliri Olan Akarat	63
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Kuruluş Sebebi ve Buradan Faydalanabilmenin Şartları	63
Vakfın Mütevelliliği ve Kütüphane Hizmetlerinde Vazife Alacak Şahıslar İçin Lüzumlu Şartlar	63
Kütüphane Hizmetinde Bulunan Şahıslara Ödenecek Ücretler	64
Hafız-ı Kütüplerin İzin ve Tayin Şartları	64
Kütüphane'nin Mesai Gün ve Saatleri	64
Kitapların Sayımı ve Tamiri	65
Şeriata Nazaran Kitapların Vakfedilmesinin Caiz Olup Olmadığı Hususu	65
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin Tarihi	65
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nde Mevcut Kitap ve Risaleler	66
Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi Hakkında Netice	66
Geçen Asrın Tarihçilerinin Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Tarihçesine Dair Verdiği Malumat	67
Halil Edhem Bey'in Râşid Efendi Kütüphanesi Hakkında Yazdıkları	67
Ahmed Nazif Efendi'nin Râşid Efendi Kütüphanesi Hakkında Yazdıkları	67
Ahmed Nazif Efendi'nin Râşid Efendi ve Kütüphanesi İle Alâkadar İlk Mektubun Bitişindeki Yazısının Sadeleştirilmiş	68
Zeyl (Ekleme)	68
Hâfız-ı Kütüb Tayini	69
Şeyh Sünûsî Kayseri'de	70

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Zaman İçindeki Kitap Sayısı.....	70
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin 2020 Yılı İtibarıyla Eserlerinin Vaziyeti	72
Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki Eserlerin Geçmişten Günümüze Sayı ve Muhteva Bakımından Değerlendirilmesi	73
Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi İle Alâkadar İlim ve Güzel Sanat Çalışmaları.....	74
Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Hâfız-ı Kütüpleri ve Diğer Memurları.....	76
Râşid Efendi Kütüphanesi'nde Yaşanan Menkıbelerden	81
1-Kitabın Dönüp Dolaşıp Geleceği Yer.....	81
2-Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki Efendi.....	82
EKLER	85
Râşid Efendi Kütüphanesi'ne Dair Vesikaların Transkripsiyonlu ve Sadeleştirilmiş Metinleri	85
Transkripsiyonlu Metinlerde Kullanılan Bazı İşaretler ve Harfler.....	85
Transkripsiyonlu Metne Tarafımızdan İlave Edilenler.....	85
I-Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vakıf Mührü.....	86
II-Mehammed Râşid Efendi'nin Kütüphane'nin İnşasına Nezaret Eden Amcası Koca Ağa'ya Gönderdiği İlk Mektubun Suretidir.....	86
Mehmed Râşid Efendi'nin Kütüphane'nin İnşasına Nezaret Eden Amcası Koca Ağa'ya Gönderdiği İlk Mektup Suretinin Sadeleştirilmişidir.....	87
III- Mehmed Râşid Efendi'nin Kütüphane'nin İnşasına Nezaret Eden Amcası Koca Ağa'ya Gönderdiği İkinci Mektubun Suretidir.....	89
Mehmed Râşid Efendi'nin Kütüphane'nin İnşasına Nezaret Eden Amcası Koca Ağa'ya Gönderdiği İkinci Mektup Suretinin Sadeleştirilmişidir.....	89
IV. Ahmed Nazif Efendi'nin Râşid Efendi ve Kütüphanesi ile Alâkadar İlk Mektubun Bitişindeki Yazısının Suretidir.....	90
Ahmed Nazif Efendi'nin Râşid Efendi ve Kütüphanesi ile Alâkadar İlk Mektubun Bitişindeki Yazısının Sadeleştirilmişidir.....	91
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NDE (VGMA) BULUNAN RAŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ'NİN METNİ	95
RÂŞİD EFENDİ KÜTÜB-HÂNESİ'NİN VAKFIYESİNİN SÜRETİ	107
1- Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vakfiyesi.....	107
Kütüb-Hânenin Vakfiyesinin Süreti.....	107
RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHÂNESİ VAKFIYESİNİN SADELEŞTİRİLMİŞ METNİ	171
[1. Vakfın İstinad Ettiği Şer'î Kaynaklar ve Vâkıf].....	171
[2. Vakfın Akaratı: Gelir Getiren Malları ve Yapıları].....	172
[3. Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vakıf Şartları ve Kayıtları: Kitapların Kütüphane'den Dışarı Çıkarılmaması].....	174
[4. Kütüphane'nin Hizmetini Görenler ve Maaşları].....	174

[5. Kütüphane'nin İdaresi]	174
[6. Kütüphane'nin Akarâtı ve Masarifatı]	174
[7. Kütüphane'nin Açık Olduğu Günler ve Açılış Merasimi]	175
[8. Kütüphane'ye Gelen Talebe ve Diğer Okurlara Muamele Hakkında]	175
[9. Kütüphane Hizmetlilerine Maaşlarının Ödenmesi Usul ve Esasları]	176
[10. Mevcut Kitapların Sayılması]	176
[11. Hafız-ı Kütüblerin Kütüphane'de Bulunmaları Mecburiyeti ve İzinli Sayılacakları Şartlar]	176
[12. Hafız-ı Kütübün Azil Yahut Vefatı Sebebiyle Boşalması Halinde Yapılacak Olan İşler]	177
[13. Kütüphane'nin Vakıf Tevliyeti]	178
[14. Kütüphane Vakfiyesi'nin Tasdiki]	178
[15. Şeriata Nazaran Kitapların Vakfedilmesinin Caiz Olup Olmadığı Hususunda İmamların Reyî]	178
[16. Vakfiyenin Tescili İçin İsimleri Yazılan Şâhitler: Şühûdü'l-Hâl]	180
İSTANBUL ŞERİYYE SİCİLLERİNDEKİ VAKFİYE METNİ	183
YAZAR HAKKINDA	195

ÖNSÖZ

Kütüphaneler medeniyetlerin dayanıp korunduğu ilim ve irfan kaleleri gibidir. Onlar sessiz, gösterişsiz fakat derinden tesir ederek insan topluluklarına istikamet verirler. Kütüphaneler asırlar hatta bin yıllar içinde meydana geldikleri, getirilebildikleri gibi tesirleri de yeryüzünde öylece uzun müddet devam eder.

Çünkü kütüphaneler insanlığın hâfızası olan kitapları bir araya getiren mekânlar olarak ilim, irfan ve edebiyat taliplerinin buluşarak mazinin tecrübelerinden de istifade etmek suretiyle biriktirdikleri bilgiyi fikir potasına döktükleri dolayısıyla beşeriyetin istikbâline dair tasavvurlarını şekillendiren kaynaklara ulaştıkları yerlerdir.

Medeniyetler tarihle, tarih yazı ve dolayısıyla kitaplarla var olmuştur. Tarihte kitapları bir araya getiren kütüphaneleri olmayan bir medeniyete de rastlanmış değildir. Ancak tabiidir ki kitap denilen nesnenin malzemeleri zaman içinde farklılık ve çeşitlilik göstermekte, asırlar geçtikçe mükemmeleşerek bugüne bildiğimiz şekliyle gelmektedir.

Kitap tarihte nasıl malzemesiyle tekâmül etmişse aynı şekilde kütüphaneler de zaman içerisinde öylece değişikliklerden geçerek bugünkü şekil ve muhtevasını almıştır.

Bu mütevazı çalışmada da öncelikle tarihte kütüphane üzerinde durularak, İslâm ve Osmanlı kütüphanelerinin hangi şartlarda kurulduğu hakkında kısa bilgi verildi. Sonra asıl mevzumuzla geçilebilmesi için Kayseri’de kurulan Osmanlı kütüphaneleri hakkında bilgi verildi. Bu suretle mevzubahis edilen Râşid Efendi Kütüphanesi’ne giriş kısmı tamamlandı.

Râşid Efendi Kütüphanesi, içinde bulunan eserleriyle Osmanlılar Devrinde Anadolu’da açılan kütüphanelerin en mühimlerinden birisidir. Burası sadece o devirde değil, tarihte de bilinen Kayseri’deki ilk müstakil kütüphane unvanına sahiptir. Bu yönüyle de eserin banisinin kim olduğu, neden-nasıl bu âbideyi inşa ettirdiği, hangi tür eserleri buraya bağışladığı, bunları gerçekleştirmek için ne kadar malî fedakârlıkta bulunduğu, tesis ettiği müessesenin geleceğe taşınması için ne gibi tedbirler aldığı suallerine aranan cevaplar bu çalışmayı lüzumlu hale getirdi.

Daha önce de bu kütüphane hakkında birçok yararlı çalışmalarda bulunulmuş olmasına rağmen bunların ekserisi makaleden öteye pek geçmemiştir. Bununla yapılmaya çalışılan mümkün olduğunca başta kütüphanenin vakfiyesi olmak üzere vesikalara dayalı olarak yukarıda bir kısmı dile getirilen suallere cevap aramak ve kütüphanenin bütün yönleriyle derli toplu tasvir edebilmektir.

Merhum Ali Rıza Karabulut Hoca’nın hazırladığı *Divânçe-i Râşid Efendi-Râşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi- Kayseri Müellifleri*’ni hazırlayıp şahsıma hediye etme nezaketini gösterdiğinde:

“Hocam bu kadar emek verdiniz ve üstelik de kendi kıt imkânlarınızla bu eseri bastırdınız. Sizi tebrik ediyorum!” dediğimde şunları söylemişti:

“Mehmed Bey! Ben şunca zamandır elde ettiğim ilmi bu kütüphanedeki çalışmalarım sayesinde kazandım. Bizim yaptığımız sadece bu esere ve kurucusuna olan vefakârlıktır.”

Tıpkı rahmetli müellifin dediği gibi çeyrek asrı aşan bir zaman zarfında havasını teneffüs ederek içinde bulunan eserlerden çokça istifâ ettiğimi düşündüğüm kütüphaneye ve banisine vefa borcumu bu naçiz mesai mahsulü ile bir nebze de olsa ödeyerek ilim-irfan yolcularına rehber olabilirim kendimi bahtiyar sayacağımı belirtmek isterim.

Yazma halindeki vesikaların dijital kopyalarını temin etmemde yardımını esirgemeyen Râşid Efendi Kütüphanesi'nin değerli kütüphane memuru Hakan Akyüz Bey'e ve İstanbul Müftülüğü Şeriyye Sicilleri Arşivi mensubu Esra Yıldız Hanımefendi'ye çok teşekkür ederim.

Bu pek değerli kütüphaneyi beşeriyete armağan ederek âhirete intikal etmiş ve adını ebedileştirmiş olan Mehmed Râşid Efendi başta olmak üzere ümmetin hayrı için çalışan tüm müminlere Allah'tan mağfiret ve rahmet diliyorum..

Ayrıca eserin yayımlanmasına müsaade buyuran Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Sn Dr. Memduh Büyükkılıç'a şükranlarımı sunarım.

Mehmet KARAARSLAN

Kayseri-2025

GİRİŞ

Çalışmanın giriş kısmı, Râşid Efendi Kütüphanesi'ne dair kaynaklar, banisi Mehmed Râşid Efendi'nin hayatı, eserleri ve şahsiyeti, kütüphanenin tarihçesi ve Osmanlılar Devrinde Kayseri'de tesis edilen kütüphaneler bahsinden ibaret dört ana bölüm ile bibliyografyadan meydana gelmektedir. Giriş kısmının ardından asıl mevzumuz olan Râşid Efendi Kütüphanesi bahsine geçilmektedir.

I-RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NE DAİR KAYNAKLAR

Reisülküttab Mehmed Râşid Efendi Kütüphanesi'ne dair elde bulunan kaynaklar şeriyye sicili, kendisine ait mektuplar, kütüphanedeki kitapları, kitaplarına basılan mührü, kendisi ve ailesine ait kitabeler, kütüphane katalogları, arşiv kayıtları ve biyografi eserlerinden ibaret olup şunlardır:

Mehmed Râşid Efendi'nin Mektupları: Kütüphane inşası ile alâkadar Kayseri'deki amcasına gönderdiği iki mektubudur. Her ikisi de yazma halinde olan mektubun transkripsiyonlu hali ek kısmında görülebilir.

Râşid Efendi Lâyihası, Mehmed Râşid Efendi'nin devrin hükümdarı Sultan III. Selim'e takdim ettiği ıslahat lâyihasıdır.

Divançe-i Râşid Efendi, Mehmed Râşid Efendi'nin manzumelerinin bulunduğu ve tek nüshası bulunan şiir mecmuasıdır.

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vakfiyesi: Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki, İstanbul'da Şeriyye Sicilleri içindeki ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde mevcut bulunanlar olmak üzere yararlanıldığımız üç yazma nüshası mevcuttur:

Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki kitaplarda mevcut Kütüphane Mührü: Mehmed Râşid Efendi'nin vakfettiği kitaplara basılan mührüdür.

Mehmed Râşid Efendi'nin İstanbul Bayezid'deki mezar taşı kitabesi: Kitabede unvanı ve ölüm yılı bilgileri yer almaktadır.

Mehmed Râşid Efendi'nin babası Cafer Fevzi Efendi adına Isbıdın'da yaptırılmış olan ve Aşağı Çeşme olarak bilinen eserin kitabesi: Mehmed Râşid Efendi'nin babasının hayrına yaptırılan çeşmenin tarih kayıtlı kitabesidir.

Râşid Efendi Kütüphanesinin Binası: Mehmed Râşid Efendi'nin Kayseri'de yaptırdığı kütüphane binası da mimarî bir sanat eseri olarak ve içinde barındırdığı kitapların muhteviyatı bakımından da bu hususta ayrıca değerlendirilebilir.

Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar ve Basmalar Katalogları ile kütük defter ve envanter kayıtları: Kütüphane Vakfiyesi'nde kayıtlı kitaplar ile

bunların haricinde sonradan kütüphaneye gelen ve kaydedilenlerin gerek adet ve gerekse muhtevasının değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Maârif Nezâreti Salnameleri: Osmanlı yıllıklarındaki kütüphanelere dair bulunan bilgiler.

Ahmed Nazif Efendi'nin Eserleri

a. Kayseri Meşâhiri: Kayseri’de yetişen ilim, edebiyat, devlet ve sanat adamlarının hâlercülerini ve dolayısıyla kütüphane tesis edenleri de içine alan eserdir.

b. Mir’ât-ı Kayseriyye: Kayseri tarihi hakkında yazılan ilk eser olması ve kütüphaneler hakkında bilgiler vermesi dolayısıyla ehemmiyetlidir.

c. Ahmed Nazif Efendi'nin Mehmed Râşid Efendi'nin İkinci Mektubu yanında bulunan yazısı: Yazar, tek yaprak halindeki elyazısıyla kaleme aldığı notunda kütüphanenin kuruluşu, kurucusu ve zamanındaki vaziyeti hakkında bilgiler vermektedir.

d. Erciyes Gazetesi'nde neşrettiği iki makalesi: Makalenin ilki kütüphaneye Hâfız-ı Kütüb Tayini ve ikincisi ise Mehmed Râşid Efendi'nin hâlercümesi ile alâkadardır.

Başkâtib-zâde Râgıb Bey'in Muhtasar Mecmû'ası'nda Mehmed Râşid Efendi ve kütüphanesine dair verdiği malumat.

Kayseri'nin Ekonomi ve Tarihî Coğrafyasına Bir Bakış: Kâzım Özdoğan'ın bu eserinde de Kayseri kütüphaneleri ve Râşid Efendi Kütüphanesi hakkında devrine ait bilgi mevcuttur.

Kayseriyye Şehri: Halil Edhem bu eserinde kütüphanenin şehri ziyaretindeki vaziyeti hakkında bilgi vermektedir.

Yukarıda verilen bilgilerde de görüldüğü üzere Râşid Efendi Kütüphanesi'ne dair malumat hiçbir çağdaşı olan vekayiname, tercüme-i hâl, tezkire, divan vs. eserlerde yer almamaktadır. Kütüphane hakkındaki bilgiler ancak arşiv vesikaları, kurucusunun şahsi mektupları, kütüphanedeki kitapları ve Kayseri müelliflerinin eserleri vs. kaynaklardan ibarettir.

II- KÜTÜPHANE'NİN BANİSİ MEHMED RÂŞİD EFENDİ, ESERLERİ VE ŞAHSİYETİ

M. XVIII. Asır Osmanlı Devleti'nin Reisülkütüblük vs. yüksek mevkilerinde hizmet etmiş siyaset ve devlet adamı olan Mehmed Râşid Efendi'nin hayatı hakkında şura tezkerele, vakanüvis kayıtları gibi pek çok kaynak ile araştırma eserlerde bilgi mevcuttur. Aynı zamanda bir divan şairi olan Mehmed Râşid Efendi, şiirlerinde “Râşid” mahlasını kullanmıştır.

MEHMED RÂŞİD EFENDİ’NİN HAYATI

Ailesi, Doğum Yeri ve Tarihi

Mehmed Râşid Efendi, Kayseri Sancağı’nın Sahra Nâhiyesi’ne tâbi Isbıdın köyünde doğdu. O, Vakanüvis Ahmed Vâsıf Efendi’ye göre H. 1162 (M. 22 Aralık 1748-10 Aralık 1749), Faik Efendi’ye göre ise H. 1167 (M. 29 Ekim 1753-17 Ekim 1754) tarihinde doğmuştur.¹ Isbıdın şimdiki Bağpınar Mahallesi olup, Melikgazi İlçesi’nin Gesi Senti’nde yer almaktadır. O, Divan-ı Hümayun kâtiplerinden Isbıdın’ın Tımarlı Sipahileri ailesinden Kayserili Koca Ağazade Cafer Fevzi Efendi ile Ümmü Gülsüm Hatun’un oğludur. Mehmed Râşid Efendi’nin (H. 1212/M. 1798) tarihinde öldüğü bilindiğine göre vefatında 45-50 yaşlarında olmalıdır.

Tahsil Hayatı

Mehmed Râşid, ilk mektebi Kayseri’de bitirdikten sonra İstanbul’a giderek girdiği Divan Kalemî’nde tahsilini tamamladı. Burada yıllar süren çıraklık devresinde her şeyden önce süratli ve güzel yazma becerisi ile hesap vs. kitabet denilen yazışma işlerini öğrenmiştir. Onun mesleki tahsiline ilaveten medreseye devam ederek Arapça ve İslâmî ilimler dersleri aldığı da anlaşılmaktadır.

Devlet Kademelerindeki Hizmetleri

O, henüz talebeliği sırasında çalışkanlığı ve zekasıyla dikkatleri üzerine çekerek divan kâtipliğine getirildi ve bundan sonra kalemiye denilen Osmanlı bürokrasisinde sürekli yükselerek reislik makamına kadar çıktı.

Beylikçi Kesedarlığı

Rusya Seferi’nde (H. 1182/M. 1768-1769) Rikâb-ı Hümayun’da (Padişah’ın maiyetinde) istiklalle Reis (Reisülküttab) Vekili bulunan İsmail Raif Paşa, Mehmed Râşid Efendi’nin kabiliyetini takdirle diğer kâtipler arasından çıkararak, mühim işlerde istihdam etmesiyle seçkinleştirilerek Bâb-ı Âlî’de mevki edindi. Ordu-yu Hümayun’un İstanbul’a geri dönüşünde Raif Paşa asaletle Reis ve Hayri Efendi Beylikçi olduğunda o da Beylikçi Kesedarı oldu. Bu suretle o, 20’li yaşlarında çok mühim bir devlet makamına getirilmiş oldu (H. 1188/M. 1774-1175).²

Dîvân-ı Hümayun Beylikçiliği

Hayri Efendi Reis olduğunda Mehmed Râşid Efendi de Beylikçi tayin edildi (H. 1195/M. 1780-1781).³

¹ Tarihçi ve tercüme-i hâl müelliflerinden sadece Vâsıf Efendi, Mehmed Râşid Efendi’nin doğum tarihini H. 1162 olarak vermekte diğer tüm yazarlar ise H. 1167’yi kabul etmektedirler. *Vâsıf Tarihi*, (haz. H. Sarıkaya), S. 281. Ahmed Vâsıf Efendi, Râşid Efendi’yi diğer müelliflere göre daha yakından tanıdığı için onun verdiği tarih mutemelen daha doğru olmalıdır.

² *Beylikçi Kesedarı*: Aslı Beğlikci Kîsedârı olup, Divan Kalemî’nin müdürü ve Reisülküttab’ın yardımcısı idi. Beylikçi Kalemî’nde Beylikçiliğe ait vesikaları hazırlayan ve muamenin takibinden mesul olup, kalemdeki kâtiplerle nezaret ederdi.

³ *Divan-ı Hümayun Beylikçisi*: Aslı: Beğlikci-i Dîvân-ı Hümayûn’dur. Osmanlı Hükûmeti olan Dîvân-ı Hümayûn kalemlerinden Divan Kalemî’nin reisi olan Beylikçi, Reisülküttâb’dan sonra gelip, şer’î sahanın dışında kalan divan

Sadrazam Mektupçuluğu

Sadrazam Halil Hamid Paşa⁴ himayesinde yetişen ve güvendiği Mehmed Râşid Efendi'yi mektupçuluğa getirerek azline kadar hizmetinde kaldı. Halil Hamid Paşa'nın azliyle o da gözden düştü.⁵

İkinci Defaki Beylikçiliği

Hayri Efendi Tersane Emaneti'nden Reis olduğunda Mehmed Râşid Efendi de ikinci defa Beylikçi oldu (H. 8 Rebiülevvel 1200/M. 9 Ocak 1786).

İlk Reisülküttablığı

Koca Yusuf Paşa'nın sadaretinde Mehmed Râşid Efendi, Rusya Seferi çıkınca vezirliğe yükselen Feyzi Süleyman Paşa'nın yerine Reisülküttablık Makamına getirildi: O sırada Ordu-yu Hümayun ile beraber çıkıp, Mehadiye savaşlarından sonra ordunun Ruscuğ'a dönüşünde Rikâb-ı Hümayun'da Reis Vekili (Reisülküttab Vekili) bulunan Nahîf Efendi vefat etmekle "Divan işlerini ve Frenk Devletlerin durumunu bilen birisine ihtiyaç hissedildiğinden", Serdar-ı Ekrem Koca Yusuf Paşa onu cepheden İstanbul'a gönderdi. Mehmed Râşid Efendi, Sultan III. Selim'in itimadını kazanmış olduğundan iki buçuk sene görünürde vekâlet ve aslında istiklâlle Reis'lik işlerini idare etti (H. Rebîülevvel 1202-17 Muharrem 1203/M. Aralık-Ocak 1787-1788-18 Ekim 1788)⁶

Çavuşbaşılığı

Ordu-yı Hümayun ile gelen Reis Abdullah Birrî Efendi'nin çabucak azli reva olmadığı gibi Mehmed Râşid Efendi'nin boşta kalması da lâıyk görülmediğinden Ordu-yı Hümayun'un gelişinde Çavuşbaşı tayin edildi (H. 1206/M. 1791-1792).⁷

Avusturya ve Rusya ile sulh muahedeleri imzalanmakla barışın getirdiği huzur ve nimetlerden faydalanmak arzusunundaki Sultan III. Selim, mazinin felâketlerinden aldığı derslerle Devlet-i Aliyye hakkında kendisinden evvelkilerden daha geniş çaplı ıslahata karar verdi. Ancak Padişah, mesele-

muamelelerinin düzenlenmesi, üst makamlara sunulması, divan defterlerinin tutulması, ahidnâme, ferman, hatt-ı hümayun, nâme-i hümayunların hazırlanması ve tashihinden mesuldü.

⁴ Sadareti H. 25 Muharrem 1197-20 Cemaziyelevvel 1199/M. 31 Aralık 1782-31 Mart 1785.

⁵ *Sadrazam Mektupçusu*: Aslı: Mektûbî-i Sadr-ı Âli, Mektupçu Dairesi denilen kalemin haccân rütbesindeki reisiydi. Sadrazam tarafından veya Padişahın fermanı ile birlikte, etrafa yazılan tahrirat ve mühim işlere dair emirler, buyrultular ve Sadrazam'ın mektupları bu daire tarafından yazılır ve Sadaret Mektupçusu bunlara nezaret ederdi. Mektupçu, taşradan veya diğer dairelerden gelen yazıları hülâsa ederek asılları ile birlikte her gün Sadrazam'a götürerek okurdu.

⁶ *Reisülküttab*: Aslı: Re'îsü'l-Küttâb, Osmanlı Hükümetinde yazı işlerini yürüten Divan Kalemi'nin âmiri vaziyetindeki Reisülküttab Divan üyesi olmamakla beraber muamelâtına vukufundan dolayı ehemmiyeti pek büyüktü. Divan-ı Hümayun ehemmiyetini kaybedip, devlet işleri Paşa Kapısı'na intikal ettikten sonra mevki yükselen Reis Efendiler, siyasî işler, dış temaslar, yabancı elçiliklerle olan muameleleri düzenleyerek, nihayet Hâriciye Nazırlığı (Dışişleri Bakanlığı) vazifesini üstlenmişlerdi.

⁷ *Çavuşbaşı*: Divan-ı Hümayun'da Reis muavini mevkindeydi. Adli icra kuvvetinin başı, divan çavuşlarının ve teşrifat işlerinin en büyük âmiri idi. İntizamını muhafaza etmekle mükellef bulunduğu Divan'dan çıkan hükümleri icra, sefirlerin kabulünde onlara refakat, merkezden çıkan emirleri taşraya tebliğ ile Divan'da halkın dilekçelerine kılavuzluk ederdi.

leri ve hal çarelerini anlayabilmek için devlet adamlarından devrinde lâyiha tabir edilen raporlar talep etti. Yirmi kadar lâyiha yazarak Padişah'a takdim eden ricalden birisi de o zaman Çavuşbaşı olan Mehmed Râşid Efendi'dir. Sultan tüm bu lâyihaların tavsiyelerini gözden geçirmekle bütün devlet teşkilatına tesiri olacak şekilde Nizam-ı Cedid denilen yeni düzenlemelere teşebbüs etti.

İkinci Reisülküttablığı

Çavuşbaşılikta yedi sekiz ay geçiren Mehmed Râşid Efendi ikinci defa Reisülküttab olup, bu defa da iki sene o hizmeti görmüş ve yerine rakibi Abdullah Birri Efendi getirilmiştir (H. 19 Muharrem 1207-23 Muharrem 1209/M. 6 Eylül 1792-20 Ağustos 1794). Azledilmesi üzerine iki yıla yakın evinde oturmuştur.

Defter ve Tersane Eminliği

Mehmed Râşid Efendi, bir müddet Defter Emini⁸ olarak hizmet etti (H. Şevval 1209/M. Nisan-Mayıs 1795). Bundan sonra da Sadrazam Mehmed İzzet Paşa⁹ ve Şeyhülislâm Efendi'nin aracılıklarıyla Tersane Eminliği'ne getirildi (H. Şevval 1210/M. 9 Nisan-7 Mayıs 1796). Tersâne-i Âmire Emîni olarak bir buçuk sene kadar Tersane işlerini düzenleyen Mehmed Râşid Efendi, kısa sürede bir adet üç ambarlı ile iki adet kalyonu tamamlayarak bir defada denize indirmesiyle Padişah'ın takdirini kazandı.¹⁰

Üçüncü Reisülküttablığı ve Vefatı

Rasih Efendi'nin yerine üçüncü defa Reisülküttap oldu (H. 24 Safer 1212-15 Ramazan 1212/M. 18 Ağustos 1797-3 Mart 1798). Ancak onun Sadrazam İzzet Mehmed Paşa ile arasında tarafların kendini büyük görmesinden soğukluk olup zıtlasma düşmanlığın ortaya çıkmasına yol açtı. Sadrazam'ın koğuculuk ve adam çekiştirmesinin hakkında iş işlemesine, gücenerek üzülmesi sağlığının bozularak felç olmasıyla vefat etti (H. 15 Ramazan 1212/M. 3 Mart 1798). Naaşı İstanbul'da Bayezid Camii bitişiğindeki kabristana defnedildi.¹¹

Vakanüvis Ahmed Vâsıf Efendi, Mehmed Râşid Efendi'nin ölümünden sonra terekesi olan mallarının müsadere edilmeyerek evladına bırakıldığını ve değer bilen padişah tarafından ikram olunduğunu yazıyor.¹²

⁸ Mehmed Raşid Efendi'nin Defter Emini olarak atandığına dair bilgiyi sadece *Sicill-i Osmânî* vermektedir. Defter Emini: Osmanlılar'da arazi kayıtlarını ihtiva eden defterlerin saklandığı ve bu defterlerle ilgili günlük işlemlerin yapıldığı Defterhâne'nin âmiridir. Vazifesi Defterhâne kâtip ve şâkirdlerine nezaret etmektir.

⁹ İzzet Mehmed Paşa'nın sadareti: H. 24 Rebülevvel 1209-18 Rebülevvel 1213/M. 20 Ekim 1794-23 Ekim 1798. Sadaret müddeti: 3 sene, 10 ay, 12 gün.

¹⁰ *Tersane Emini*: Tersane'nin ve harp gemilerinin varidat (gelir) ve masraf (gider) defterleriyle inşaat, tamirat, alım satım işlerine bakan, depoları, malzemeyi kontrol eden ve bütün bunlardan ibaret olan Tersane Hazinesi'nin mesul ve âmiridir.

¹¹ Mehmed Süreyyâ; *Sicill-i Osmânî*, C. II, S. 351.

¹² *Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr*, haz. H. Sarıkaya, S. 282/vr. 183a.

MEHMED RÂŞİD EFENDİ’NİN ESERLERİ

Mehmed Râşid Efendi’nin yazılı eser olarak mevzubahis ettiğimiz *Lâyihası*’ndan başka bir *Divançesi*; hayır eseri olarak da Râşid Efendi Kütüphanesi bulunmaktadır. O’nun eserleri kısaca şöyle tanımlanabilir:

1. Mehmed Râşid Efendi Lâyihası: Mehmed Râşid Efendi devletin senelerdir yaşadığı buhranlardan kurtarılacak selâmet sahiline çıkarılması için zihnini yorarak fikirler üretmek suretiyle Sultan III. Selim’e takdim ettiği lâyihasını kaleme almıştır.

2. Divânçe-i Râşid Efendi: Osmanlı klâsik devrine ait kaside, gazel, tarih vs. türde manzumelerini derlediği değerli bir edebî eserdir. Eserin aslı yazma olup, merhum Ali Rıza Karabulut tarafından Latinize çalışması aslının kopyasıyla birlikte neşredilmiştir.¹³

3. Râşid Efendi Kütüphanesi: Reisülküttab Mehmed Râşid Efendi’nin Kayseri’de ilk müstakil kütüphane olmak üzere kendi adına yaptırarak ismini ebedileştirdiği âbide-eseridir. Günümüzde bu bina yazma eserler kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Kütüphanenin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Kütüphane’nin Vakfiyesi’nde H. 7 Rebîülâhîr 1212 kaydı mevcuttur ki (M. 29 Eylül 1797/R. 18 Eylül 1211), tarihine karşılık gelmektedir. İleriki bahislerde bu hususlar genişçe ele alınacaktır.

MEHMED RÂŞİD EFENDİ’NİN ŞAHSİYETİ

Hakkında bilgi veren kaynak eserler Mehmed Râşid Efendi’nin zihni keskin, anlayışlı, kavrayışlı, ağır başlı, oturaklı, eli açık ve kaleminin süratli olduğu üzerinde dururlar.¹⁴

Mehmed Râşid Efendi, biyografisinden ve eserlerinden de anlaşılacağı gibi Osmanlı Devleti’nin merkez teşkilatında mühim bir mevkiye sahip olan kalemiye tabir olunan kâtipler bürokrasisinde en alt rütbeden en üst makama kadar yükselmiş bir devlet adamı olarak görülmektedir.

Şahsiyeti hakkında Süleyman Faik Efendi, şunları yazmaktadır:

“O akıl, anlayışlılık, ağırbaşlılık, onurlulukla meşhur ve çağdaş olan devlet adamları arasında tam itibar ve ayrıcalıkla ortaya çıkması yaklaşıp, şiir ve inşada olan liyakat ve mahiyetini derecesi bazı eserlerinden açıkça görülen, hakikat ve doğruluğu ile ünlü ilim ve irfan sahibi bir kişiydi.”¹⁵

Mehmed Râşid Efendi’nin hâl tercümesi yahut biyografisinin teferruatı yukarıda yazılanlardan ibaret değildir. O ayrıca atıl vaziyetteki ilk Osmanlı basımevi olan İbrahim Müteferrika Matbaası’nı yeniden faaliyete geçirerek matbaacılıkla meşgul olmuş bir şahsiyettir. O aynı zamanda Reisülküttab olarak devletler arası meselede diplomatik müzakereleri idare ederek birçok antlaşma

¹³ *Divançe*’nin tek yazma nüshası: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Kitapları K. 539 numarada kayıtlıdır. Kayseri’deki Râşid Efendi Kütüphanesi’nin eski müdürü merhum Ali Rıza Karabulut bu nüshadan çalışarak eseri neşretmiştir: Karabulut, Ali Rıza; *Divânçe-i Râşid Efendi, Râşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi, Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yayınları, Ankara, 2009.

¹⁴ Mehmed Süreyyâ; *Sicill-i Osmânî*, C. II, S. 351.

¹⁵ Süleyman Fâik; *Sefinetü’r-Rüesâ Zeyli*, vr. 114a.

metnini Devlet-i Aliyye adına imzalamıştır. Onun Nizam-ı Cedid Devri'nin ıslahat ya da reform hareketlerinden olmak üzere devletler arası birçok siyasî usulü de Devlet-i Aliyye'de ihdas ettiği bilinmektedir.¹⁶

III-KÜTÜPHANENİN TARİHÇESİ

Râşid Efendi Kütüphanesi'ne giriş mahiyetinde kütüphane, ehemmiyeti, eski medeniyetlerde ve batıda kütüphaneler, İslâm tarihinde ve Osmanlılarda kütüphaneler ile idaresi ve mimarîsi üzerinde derlenen bilgiler çerçevesinde duruldu. Ardından Kayseri'de varlığı bilinen Osmanlı Devri kütüphaneleri tanıtıldı. Sonra asıl mevzuya geçildi.

KÜTÜPHANE NEDİR?

Kütüphane kelimesi lügatte kitaplık, kitap sarayı ve kitapların yaşadığı yer manasındadır.

Kütüphane, Arapça “kütüb” kitaplar ile Farsça “hâne” ev, yer kelimelerinden meydana getirilmiş kitaplıklara verilen isimdir ve bu birleşik isim sadece Türkçede kullanılmaktadır. Arapçada kitaplıklara “mektebe”, Farsçada ise “kitâbhâne” denilmektedir.

Batı'da kütüphane olarak kullanılan “bibliothek” kelimesinin aslı Yunancadır ve kitapların korunup saklandığı yer demektir.

KÜTÜPHANENİN EHEMMİYETİ

Tarihe bakıldığında medeniyetlerin parlaklığı sahip oldukları ilim adamları ve kurdukları büyük kütüphaneler ile ölçülmektedir. Yazının icadından günümüze kadar bilgiye ulaşmanın en mühim vasıtası olan kitap şimdi de bu hususiyetini muhafaza etmektedir. Kitapları vs yazılı vesikaları bünyesinde barındıran kütüphaneler ise hâlen insanların, beşeriyetin en mühim hazinesi vaziyetindeki fikrî birikimleriyle irtibatını temin eden esas müessese durumundadır. Kütüphanelerin en mühim vazifesi beşeriyetin büyük mesai mahsulü olan kitap vs bilgi kaynaklarını toplamak, korumak, ihtiyaç duyulduğunda en kolay biçimde herkesin istifadesine sunmaktır. Günümüzde en meşhur kütüphaneler Avrupa ve Amerika'da bulunmaktadır.

1-ESKİ KÜTÜPHANELER

Tarihte Kütüphanelerin Başlangıcı

Kütüphanenin tarihi medeniyetler kadar eskidir. İnsanlar yerleşik hayata geçmekle, yazıyı da kullanmaya başladılar. Kanun, anlaşma vs yazılan malzemenin saklanıp korunması lüzumu bunları muhafaza edecek arşivlere ve kütüphanelere ihtiyaç gösterdi. Böylelikle ilk kütüphaneler en eski medeniyetlerin doğduğu Mezopotamya ve Mısır'da hükümdarlar tarafından mabetlerde kuruldu. Buralarda taş, kil, ahşap ve madenler ile bir bitkiden imal edilen papirüs yazı malzemesi olarak

¹⁶ “Re’îs Râşid Efendi’nin Terceme-i Hâli” başlığıyla A. Cevdet; *Tarih*, C. VI, S. 269-270. H. 1212 vekayii.

kullanıldı. Aradan bin yılların geçmesiyle deri, ipek ve pamuk yazı malzemelerinin kullanılması insanların kitaba erişim imkânını artırırken, kütüphaneleri de tekâmül ettirdi.

Mezopotamya, Mısır ve Anadolu'da Kurulan İlk Kütüphaneler

Mezopotamya'da Sümerlerin kurduğu ilk şehirlerinden Nippur'daki Enlil Mabedi'nde, Tell Semsara'da ve Babillilerden de Babil şehrindeki mabetlerde ticarî muamelelere dair vesikalar, mektuplar, dil, edebiyat, astronomi, matematik ve ilâhiyata dair eserlerin bulunduğu binlerce çivi yazılı tablet ele geçirilmiştir.

Eski Mısır mabetlerindeki kütüphaneler de tıp, kimya, matematik, ilâhiyat ve idarî yazışmalardan ibaret koleksiyonları barındırıyordu.

Anadolu'da Asurluların Kayseri yakınındaki Kaniş'te Pazar yeri Karum'da binlerce ticarî tableten meydana gelen arşivi ile Hitit Krallarının yazdırdığı ve başşehirleri Hattuşaş'ta bulunan yıllıklar da anılmaya değer.¹⁷

Asurbanipal Kütüphanesi

Ancak bu ilk arşivler ve kitaplıklar bir yana bırakılırsa dünyada başlı başına büyük kütüphane Mezopotamya'ya hâkim Asur İmparatoru Asurbanipal'in merkezi Ninova'da tesis ettiği müessesedir (MÖ 626). O, Sümer ve Babil edebî metinlerini istinsah ve tercüme ettirerek -hatta bizzat kendisi de sembolik olarak bu işle uğraşarak- Ninova Sarayı'ndaki Kütüphanesi'ne toplamıştır. Bu sayede her bir sayfa yazı kil yani tuğla olan 25.000 kadar tableten ibaret Mezopotamya edebiyat eserlerinin örneklerinin tek bir yerde bulunabilmesi imkânı elde edilmiştir.¹⁸

Eski Zaman Kütüphaneleri

Hepsi de mabetler bünyesinde bulunan Eski Yunan'da Aristoteles'in Kütüphanesi, Helenistik Devirdeki İskenderiye ve Bergama Kütüphaneleri, Romalıların Roma'daki Bibliothecası Ulpia, Roma İmparatoru Konstantinos'un İstanbul'da kurduğu İmparatorluk Kütüphanesi, Çin'deki bambu levhalardan ibaret kitaplardan meydana gelen Devlet Kütüphanesi ve Eski İran Devrinde bulunduğu söylenen kitaplıklar eski zamanların en mühim kütüphaneleridir.

Tarihte hakiki manada ilk kütüphanelere Yunanistan'da rastlandığı söylenebilir: Tiranlığı sırasında Pisistratos'un Atina'da ilk Halk Kütüphanesi'ni kurduğu söylenmekte; ilk mükemmel kütüphanenin de Aristoteles tarafından kurularak işletildiği bilinmektedir.

¹⁷ Alar, Halis; "Kütüphaneciliğin Tarihçesi ve İlk Kütüphaneler", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16, Erzurum, 2001, S. 295-308.

¹⁸ Toynbee, Arnold Caplan, Jane; *Tarih Bilinci*, S. 563, not 19. Wells; *Cihan Tarihi*, C. I, S. 185. Kılıç, Yusuf; "Eski Mezopotamya'nın Büyük Arşivleri (Nippur, Tell Şemşara, Babil, Mari (Tell Hariri) Arşivi ve Ninive (Asurbanipal) Kitaplığı)", *Kafdağı*, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2019, S. 88-106.

İskenderiye Kütüphanesi

Mısır'ın Helenist Kralı Ptolemaios, ilme daimî nakit temin ederek İskenderiye'de Müze (Musaion)'yi kurdu (MÖ III. asır). Kütüphanede kitaplar el yazısı ile istinsah ve teksir edilerek satılmaktaydı. Burada çalışan bilginlerin emrine birçok araçlar, zengin ve çeşitli etüt koleksiyonları verilmişti. 700.000 kadar papirüs tomarlarından ibaret ve sandıklarda muhafaza edilen kitaplarla burası dünyanın en büyük ve en zengin kütüphanesi olmuştu. İskenderiye Kütüphanesi Roma Diktatörü Julius Caesar'ın Mısır'ı istilas sırasında yakılarak yağmalandı (MÖ 48); daha sonra İmparator Theodosius'un emri üzerine ikinci defa ve tamamen yok edildi (T. M. S. 389). Müslümanların Mısır'ı fethettikleri sırada İskenderiye'de mühim bir kitaplığın mevcut olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁹

Bergama Kütüphanesi

Mısır Kralı Evergetes, bilginleri İskenderiye'den çıkarınca bunlar Helenist Attalos'ların baş şehri Bergama (Pergamon)'ya göçerek, buranın büyük bir ilim merkezi olmasını ve kral sarayının yanında 200.000 kitaptan meydana gelen zengin bir kitaplığın kurulmasını temin ettiler. Mısır Kralı'nın koymuş olduğu bitkiden üretilen papirüs ambargosunun tesiriyle Bergama'da buna karşılık yeni doğmuş, oğlak, buzağı, koyun, keçi, derisinden yapılan parşömen icat edildi. Böylelikle parşömen, papirüse de rakip olarak (MÖ II. asır) ve Çinlilerin kâğıdı kullanmalarına (MÖ 105) kadar geçen zamanda yazı materyali olarak papirüsün yerini aldı. Romalıların Bergama'ya hâkim olmasıyla ilim araştırmalarının ağırlık merkezi Rodos'a, buradan da Roma'ya geçti.²⁰

Romalıların Kütüphaneleri

Romalılar zapt ettikleri Helenist Kralların ülkelerinden getirdikleri kitaplarla Aemilius, Sulla, Lucullus vs kumandanlar eliyle kütüphaneler kurdular. Roma'da halka açık ilk kütüphane Dalmaçya'yı fetheden Asinius tarafından Libertas Mabedi'nde tesis edildi (MÖ 39). İmparatorlardan Augustus, Tiberius, Vespasianus, Domitianos mühim kütüphaneler kurdular. Bunların en mühimi Ulpius Trajanus tarafından kurulan ve kendi adını taşıyan kütüphane idi (MS II. asır). Bunların mühimlerinden birisi de Efes Kütüphanesi'dir (MS 135). Umumî kütüphanelerin yanında Çiçero, Virgil vs'nin kurduğu hususî kütüphaneler de mevcuttu. İmparatorluk devrinde yapraklar sırtlarından dikilerek zamanla bugünkü kitap biçimini aldı.

İlk Hristiyanlar ile Ortaçağ Avrupa'sında Kütüphaneler

İlk Hristiyan kütüphaneleri Kayseri, Urfa ve İstanbul'da kuruldu. Roma İmparatorluğu'nun çöküşüyle Avrupa'ya Barbarlar hâkim olarak yalnızca kilise ayakta kaldı. Bu devirde Antikite denilen Yunan ve Roma eserleri imha edilerek ilim baskı altına alındı. Manastırlar kitap ve kütüphanelerin korunduğu mekânlar haline geldi. Kilise ve manastırlarda istinsah edilen kitaplar buradan dışarı çıkartılmamaktaydı. Avrupa manastırlarında kitap sayısı sınırlıydı ve Vatikan'daki

¹⁹ Wells; *Cihân Tarihi*, c. II, S. 107-112. Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 251-252.

²⁰ Mansel, Arif Müfid; *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Ankara, 1971. S. 526.

Papalık Kütüphanesi'nde bile ancak 500 kadar kitap mevcuttu (XIII. asır). Antik birçok eserin yok edilmemesi için kitapların İstanbul'a kaçırılarak orada saklandığı bilinmektedir. Üniversitelerin kurulmasıyla Salamanca (1243) ve Paris'te (1257) kütüphaneler açıldı.

2-RÖNESANS VE SONRASINDA BATIDA KÜTÜPHANELER

Avrupa'da antikiteye merakla ortaya çıkan Rönesans ile birlikte başlayan değişme kütüphanelere de tesir etti. Hümanizma ile Avrupa'da Yunanca, Latince ve İbranice eserler tercüme edildi. Bu zamanda selülozdan kâğıt imal edilmesi ve matbaanın icat edilmesi Avrupa'da ilmi canlandırdığından kitap ve kütüphaneye alâka da arttı. Floransa, Napoli, Paris vs.de manastır kütüphanelerinin yerini dinî eserlerin yanında her mevzuda kitapların mevcut bulunduğu halka açık şehir kütüphaneleri kuruldu.

Din ve veraset savaşları kütüphanelerin gelişmesini bir müddet engellediyse de XVII. ve XVIII. asırlarda gelişen büyük özel koleksiyonlar Fransa'daki Bibliothèque Nationale 2.700.000 ve İngiltere'deki British Museum Kütüphanesi 1.648.000 kitabı ile modern ulusal kütüphanelerin temelini oluşturdu. Ardından Washington, Kongre Kitaplığı açıldı. Oxford'da, Harvard'da üniversite kütüphaneleri kuruldu. XVIII. asrın sonlarında ise üyelere ödünç kitap veren ve başvuru hizmetleri sağlayan kütüphaneler yaygınlaştı. XX. asırda mühendislik, tıp, işletme, hukuk vs. ilim dallarındaki gelişmelerin yakından takip edilebilmesi için özellikle periyodiklerin derlendiği çok sayıda ihtisas kütüphaneleri kuruldu.

3-İSLÂM TARİHİNDE KÜTÜPHANELER

İslâm tarihi Hz. Muhammed (a.s.s.)'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesiyle başlar. Dört Halife Devrinde Medine'deki Mescid-i Nebvî'de ve diğer mescitlerde Kur'ân-ı Kerim'den başka kitap bulunmamaktaydı. Kur'ân yapraklarının bir araya getirilerek ciltlenmesi neticesinde meydana gelen *Mushaf-ı Şerif* ile zamanımızdaki kitapların şekillendiği bilinmektedir. Bu devirde bilgi ve ilmin vasıtası olarak yazı pek fazla kullanılmamakta ve ekser malumat şifahi olarak aktarılmaktaydı. Ancak o devrin siyasî münasebetlerinde mektup, ahitname vs. vesikaların yazıldığı da malumdur.

İslâm tarihinde ilk kütüphanelerin bazı âlimlerin hususî kitaplıkları hariç tutulacak olursa hayatın merkezi durumunda olan mescitlerde ortaya çıktığı görülmektedir. Emevîler Devrinde ulemaya ve talebeye açık ilk kütüphanenin Muaviye bin Ebu Süfyan zamanında (661-680) Şam'da bir nevi araştırma merkezi olan *Beytülhikme*'de kurulduğu kabul edilmektedir. Kütüphanelerin sayı ve çeşit bakımından zenginleşmesi Abbasîler Devrinde gerçekleşmiştir.

Abbasîlerin çözülmesiyle Tavâif-i Mülûk denilen hükümdarların memleketlerinde de büyük kütüphanelerin faaliyette bulunduğu bilinmektedir. Batıda Endülüs Emevîlerinin Kurtuba ve İşbiliye'de, Fâtımîlerin Kahire'de, Doğuda Samanîlerin Buhara'da; Fâtımîlerin, Büyük Selçuklular'ın Eyyubîlerin vd. İslâm hânedanları ile Memlûkların çeşitli ilim merkezlerinde muazzam kütüphaneler tesis ettikleri bilinmektedir.

Bağış yahut vakfetme yoluyla kurulan cami kütüphaneleri hassaten dinî eserler bakımından hayli zengindi. Mantık, felsefe, astronomi vs. müsbet ilim kitaplarını ihtiva eden diğer kütüphaneler, seçkin kimseler veya servet sahipleri tarafından kurulmuştu. İlim adamları ve mevki sahibi kimseler, özel kütüphanelere dahi girerek çalışmalarında bir güçlüğü uğramazlardı. Musul'da çalışanlara ücretsiz olarak kâğıt dahi temin edilen ve o şehre mensup bir kimsenin kurduğu bir kütüphane vardı (M. X. asır). Kütüphaneler ilmî münakaşa ve münazaraların yaşandığı yerler olarak da kullanılmıştır.²¹

Beytü'l-Hikme

Abbâsî hükümdarlarından Mansur, Bizans İmparatoru'ndan bazı eserler talep etti; Harunürreşid, kitaplar derledi; Memun ise, İmparator'dan bu yolda isteklerde bulundu. İskenderiye Müzesi'nden sonra dünyada en mühim müessese sayılan Memûn'un Bağdad'da açtığı Beytü'l-Hikme'dir (830). Hikmet yurdu veya evi manasındaki bu müessese yüksel tahsil için kurulan ilk meşhur bir akademi, tercüme merkezi, sınırlı da olsa halka açık kütüphane ve astronomi öğretilen rasathane olarak da kullanılmakta idi. Moğol Hükümdarı *Hülagu'nun istilası sırasında kütüphanedeki binlerce eser Dicle Nehri'ne atılarak imha edilmiştir (1258).*²²

*İbn Sinâ'nın haber verdiğiğine göre kendisi Sâmânî Emiri Nuh bin Mansur'u (976-997) tedavi etmiş ve bu vesileyle hükümdarın dikkati çeken zengin Buhara Kütüphanesi'nde tetkiklerini sürdürme imtiyazına kavuşmuştu.*²³

Büveyhîler Devri Kütüphaneleri

Büveyhî'lerden Adudu'd -Devle (977 - 982) tarafından Şiraz'da tesis edilen kütüphanenin devamlı vazife gören memurları kitapları belli sandıklarda tasnif ederek kataloglarını çıkarmışlardı. Basra'da da içinde çalışan ilim adamlarına kurucusunun burs veya maaş tahsis ettiği bir kütüphane vardı. Rey şehrinde ise bir "kitap evi" ortaya çıkmıştı ki burada bulunan kitapların sayısı 400 deve yükü ve katalogu ise 10 ciltti.²⁴

Endülüs'teki Kurtuba Kütüphaneleri

Kurtuba'da 70 kütüphanenin bulunduğu bilinmektedir. İçlerinde kadınların da bulunduğu birçok kimsenin özel kitaplıkları da vardı. Medreselerin yanında kütüphaneler de açılıp gelişmiştir. Kurtuba Saray Kütüphanesi, I. Muhammed (852-886) tarafından tesis edilmiş ve III. Abdurrahman tarafından da genişletilmiş; nihayet II. El-Hakem'in şahsi kitaplarını vakfetmesiyle burada 44 cilt katalog ile 400.000 eser toplanarak Endülüs'ün en güzel ve en zengin kütüphanesi haline gelmişti.²⁵

²¹ Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 635.

²² Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 477-478.

²³ Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 562.

²⁴ Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 636.

²⁵ Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 831, 840, 894.

Mısır'daki Darü'l-İlm

Fâtımî İmamı el-Hâkim, Şîî akidelerin yerleşmesi için Hilafet Sarayına bitişik olarak Dârü'l-İlm yani İlim Evi'ni tesis etti (1005). Bu akademik müessesede İslâmî ilimler, heyet, tıp vs. ilimler okutulmakta idi. İçinde 200.000 eserin mevcut olduğu bir kütüphane ve muhtelif toplantı salonları bulunuyordu. Müessese, Eyyübilerin Mısır'a hâkim olmalarına kadar faaldi. Salâhaddin Eyyûbî, Hilafet Sarayı'na girdiğinde kütüphanesinde 100.000'den ziyade el yazması kitap vardı.²⁶

Mısır Memlûkleri Devrinde Kadı Fâzıl'ın kurduğu Kahire'deki Fâziliye Medresesi'nde 100.000 kitap mevcuttu.

İslâm kütüphanelerinde milyonlarca cilt kitap bulunmaktaydı. Kitapların sayısının ise 300.000 kadar olduğu bilinmektedir. Osmanlı kütüphanelerinde ise ancak 30.000 cilt kadar kitap bulunmaktaydı.²⁷

4-OSMANLI KÜTÜPHANELERİ

İslâm Kütüphanelerinden Osmanlılara Kalan Miras

Osmanlılar, Haçlıların Endülüs vs. uğradıkları ülkelerdeki kütüphaneleri, puta tapan Moğolların Asya'daki Buhara, Bağdad vs kütüphaneleri, Normanların Sicilya'daki kütüphaneleri tahrip etmeleri neticesinde Müslümanların birikiminin ancak onda biri vaziyetindeki Mısır vs. kütüphanelerde kalan eserlere mirasçı olabilmişlerdir. Bu sebeple on binlerce yazma eseri barındıran kütüphanelere Osmanlılarda rastlamak imkânı kalmamıştı.

Osmanlı Kütüphaneleri

Anadolu Selçuklularının birçok medresesinde kütüphanenin mevcut bulunduğu vakıf kayıtlarından öğrenilmektedir. Selçukluların uç beyleri olarak ortaya çıkan Osmanlıların ilk cami ve medreselerinde de kütüphanelerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Medrese tedrisatının yaygınlaşmasıyla büyük Osmanlı merkezlerinde kütüphanelerin tesis edildiği görülmekte ve ilk müstakil kütüphaneler ortaya çıkmaya başlamaktadır (XVII. asır). İlk müstakil kütüphaneyi Köprülü Kütüphanesi adıyla Fazıl Mustafa Paşa, düzenlediği vakıf senediyle tesis etti (H. 1089/M. 1678). Bundan sonra Şeyhülislâm Feyzullah Efendi (1700), Şehid Ali Paşa (1715) vs. hayırseverlerin kütüphaneler tesis etmeleriyle müstakil kütüphaneler hızla çoğaldı. Bunlardan başka İstanbul'da Amcazade Hüseyin Paşa (1669), Çorlulu Ali Paşa (1708), Damad İbrahim Paşa (1719), Yeni Cami (1724), Hekimoğlu Ali Paşa (1733), Cârullah Efendi 1734), Ayasofya (1740), Âtîf Efendi (1741), Âşir Efendi (1741), Fatih Camii (1742), Nûruosmaniye (1755), Râgıb Paşa (1742), Veliyüddin Efendi (1768), Murad Molla (1775), Hamidiye (1780), Selim Ağa (1781), Lâleli (1802), Hâlet Efendi (1818), Selimiye (1836), Esad Efendi (1845), Nâfiz Paşa (1850), Husrev Paşa (1859), Vâlîde Camii (1871), Bayezid (1882), Hasan Paşa (1894), Yahya Efendi (1901) kütüphaneleri de tesis edildi.

²⁶ Hitti; *İslâm Tarihi*, S. 1008-1012.

²⁷ Corci Zeydan; *Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi*, C. III, S. 404-418. Pedersen, Johs; "Mescid-Kütüphaneler", *İA*, C. VIII, S. 62. *ML*; "Kütüphane", C. VII, s. 743-744. Krenkow-Heffening; "Kütüphane", *İA*, C. VI, S. 1126-1130.

İstanbul'un hemen her mahalle veya semtine bir kütüphane düşecek kadar iyi tertiplenmiş bulunan kütüphanelerin zengin vakıfları ve ufak ihtiyaçları düşünülerek hazırlanmış iç talimatnameleri vardır.

Anadolu ve Rumeli'de yaptırılan bazı medreselerde kütüphanelere yer verildiği gibi müstakil kütüphaneler de Saraybosna, Tırnova, Sivas, Bursa, Erzincan, Isparta, Burdur, Konya, Antalya, Rodos, Keban, Prizren, Vidin, İzmir, Kilis, Manisa, Nevşehir ve Kayseri'de kurulmuştur (M. XVIII. asır). Böylelikle değişik şehirlerde kütüphane sayısı arttığı gibi kasaba ve hatta köylerde bile kütüphaneler kurularak müstakil ve diğer kütüphaneler kurulması işi devam ettirildi (M. XIX. asır).²⁸

Osmanlılar Devrinde Anadolu'da Kütüphanecilik

İstanbul'un Fethinden sonra Osmanlı kütüphaneciliğinde iki yöneliş görülür: İlki Fetih'ten önce Anadolu'daki çeşitli merkezlerde biriken eserlerden bir kısmının payitahta götürülmesi; ikincisi ise, kısa zamanda İstanbul'un büyük bir medeniyet merkezi haline gelmesi üzerine de İstanbul'da toplanan ve istinsah yoluyla çoğaltılan kitaplardan bir kısmının tekrar Anadolu'daki çeşitli şehir ve kasabalarda kurulan kütüphanelere iade edilmesidir. Anadolu'da doğup yetişmiş, zamanla devletin yüksek makamlarına geçmiş kimseler, doğdukları yerleri irfan müesseselerinden, kitap ve kütüphaneden mahrum bırakmamak için vakıflar tertiplemeye başladılar (M. XVI.-XIX. asır sonlarına kadar). Asırlarca süren ikinci yönelişin neticesi olarak İstanbul'daki İslâm ilim ve irfanının eserlerinden Anadolu az da olsa nasiplenmiştir. Bu yönelişle Anadolu şehirlerinde kurulan kütüphanelerin en mühimlerinden biri de mevzumuz olan Reisülküttab Mehmed Râşid Efendi'nin Kayseri'de kurduğu kütüphanedir.²⁹

5-OSMANLI KÜTÜPHANELERİNİN İDARESİ

Osmanlı Kütüphanelerinin Bilinen Vazifeleri ve Hizmetlileri

Nâzır: Vakıf nâzırı (bakanı) da denilip, mütevellinin işlerini denetleyip vakıf senedine göre idare edip edilmediğinin tespitiyle vazifelidir. Vakıflar, vakfiyelerinde nâzırların kim olacaklarını belirtirler. Nâzırlar genellikle Sadrazam, Şeyhülislam, Darüssade Ağası, Kazaskerlerin nezaretinde bulunduğu yazılır. Nâzır, vakıf personelinin seçiminde de söz sahibiydi. Nâzır, kitapların belirli zamanlarda sayılması, sayımına nezaret etmek, kütüphanenin açılış ve kapanış saatlerinin nezareti ve kitapları korumakla vazifelidir.

Mütevellî: Bir vakfı vakfedenin koyduğu şartlara göre idare eden kimsedir. Kütüphanelerin gelirleri vakıflarla temin edilmiştir. Mütevellinin vazifesi vakfın gelirini düzenlemek ve yönetmektir.

Kâtib-i kütüb: Hâfız-ı kütübün yazıcısıdır.

Mücellid: Eskiyen, bakım ve onarıma muhtaç kitapların ciltlerini tamir eden sanatkârdır.

²⁸ Erünsal, İsmail E.; "Kütüphane", *DİA*, C. XXVII, S. 11-32.

²⁹ Cunbur, Müjgân; "Kayseri'de Râşid Efendi Kütüphanesi ve Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı VIII, S. 185.

Bevvab ve mustahfiz: Müstakil kütüphanenin kapısını açıp kapayan ve koruyan kapıcıdır.

Ferraş: Kütüphanenin temizliği, okuyucular için minderleri ve üzerinde oturdukları hasırları düzenleyen hizmetlidir.

Ayrıca kütüphanelerde su yolcu, marangoz, meremmetçi veya tamirci kurşuncu ve sedefçi olarak adlandırılan çalışanlar da bulunabilirdi.

Hâfız-ı kütüb: Kitapları hıfzeden, saklayan ve koruyan kütüphane memuru yani kütüphaneci ve hatta müdürüdür. Vakıf kütüphanelerin vakfiyelerinde hâfız-ı kütübe, emîn-i kütüb, hâzin, hâzin-i kütüb de denilir. Vakfiyelerde hâfız-ı kütüblerin vasıfları, vazifeleri, tayin ve azil şekilleri genişçe yer alır.³⁰

Hâfız-ı Kütübler ve Kütüphanelerin İdaresi

Osmanlılarda hâfız-ı kütüblük bir meslek olarak Fatih Devrinde vakfiyelerle tespit edilmiştir (XV. asır). Fakat bu vakfiyelerde hizmetin gerektirdiği vasıflardan ziyade hafız-ı kütüblerin yapması gereken işler üzerinde durulmuştur. Tanzimat'a kadar geçen sürede hâfız-ı kütüblerin biçimlendirilmesi için herhangi bir yeterlilik kaydına rastlanmamıştır. Bu devirde onların bilhassa güvenilir, ilim sahibi ve dindar kişiler olması üzerinde durulmuştur.

Vakfiyelerde umumiyetle hâfız-ı kütüblerde şu vasıfların bulunması istenmektedir:

“Bir emin ve dindar; müstakîm ve sâhib-i vakar; kendisine emanet edilen kitaplara hıyanet etmeyecek kimse tayin oluna. Hâfız-ı kütüb olan kimse ilm ü marifette haberdar olup sıyânet-i kütübde bî-ihtiyâr ola. Evrak-ı kütübü berk-i hazan gibi her tarafa dağıtan bir cahil olmaya.”

Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'nin vakfiyesinde (H. 1182/M. 1768-1769) hafız-ı kütübde bulunmaması gereken hususlar da belirtilerek bu göreve müderris, kadı, imam ve şeyhlerin getirilmemesi istenmiştir. Bu şartın daha sonraları Yusuf Ağa (H. 1209/M. 1794) ve Râşid Efendi (H. 1212/M. 1797) kütüphaneleri vakfiyelerinde gelişerek devam ettiği görülmektedir.

XVIII. asrın sonlarında Konya'da kurulan Yusuf Ağa ile Kayseri'de kurulan Râşid Efendi kütüphanelerinin vakfiyelerinde bulunan, hafız-ı kütüblerin kütüphanede kitap okuyan okuyucuya nezaret etmesiyle ilgili kayıtlar büyük bir benzerlik göstermektedir.

XVIII. asra kadar kurulan kütüphanelerin vakfiyelerinde hafız-ı kütüblerin çalışma saatlerine ve görevlerini vekil ve naib kullanmadan bizzat kendilerinin yapacaklarına dair kayıtlara pek rastlanmamaktadır. Muhtemelen bu görevin vekalet ve niyabetle yürütülmesi sonucu görülen bazı aksaklıkları ortadan kaldırmak için bu yüzyılın ortalarından itibaren kurulan kütüphanelerin vakfiyelerinde bu meselenin ele alındığı görülmektedir. Köprülü (H. 1089/M. 1678), Feyzullah Efendi, Ragıp Paşa, Veliyyüddin Efendi, Hacı Selim Ağa, Yusuf Ağa, Râşid Efendi ve Vahid Paşa (H. 1226/M. 1811) vakfiyelerinde hafız-ı kütüblerin kütüphanede bütün gün bizzat bulunmaları üzerinde ısrarla durulmuştur.

³⁰ Kazemipourleilabadi, Negar; *Osmanlı Dönemi'nde Yazma Eserlerin Kütüphanelerde Koruma Gelenekleri*, S. 50-61.

XVIII. asrın sonlarında ve XIX. asrın başlarında İstanbul’da kurulan kütüphanelerde hafız-ı kütüb sayısının dördü geçmediği, Anadolu’da kurulan müstakil kütüphanelerde ise genellikle iki veya üç olduğu görülmektedir. Birden fazla hafız-ı kütübün görevlendirildiği kütüphanelerde hâfız-ı kütübler “hafız-ı kütüb-i evvel, hafız-ı kütüb-i sani, hafız-ı kütüb-i salis” şeklinde derecelendirilmiştir. Hafız-ı kütüb-i evvele “baş hafız-ı kütüb” de denilmektedir.

Arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre vakıf kuruluşlarında, ölen kimsenin vazifesinin küçük yaşta da olsa oğluna verilmesi şeklindeki uygulama Osmanlı Devleti’nde bir örf haline gelmiş, kütüphanelerde de bu usule göre tayinler yapılmıştır. Kütüphaneler için kötü sonuçlar doğurabilecek olan bu uygulama vakıf teşkilatı içinde köklü bir geleneğe sahip olduğundan kaldırılamamış, ancak XVIII. yüzyılda kurulan büyük kütüphanelerin vakfiyelerinde bazı şartlara bağlı olarak uygulanabileceği belirtilmiştir.³¹

Kütüphanecinin görevi kitapları korumak, bunlardan dağılmış ve yeniden tertibe ihtiyaç duyanları onarmak, onları ehil olmayanlara vermeyip aksine ihtiyacı olanlara vermeye çalışmak ve zenginlere göre kitap temin etmeleri zor olan fakirlere ödünç vermektir.

Vâkıfın, vakfiyede değerini karşılayacak kadar bir rehin bırakılmadan kitabın vakıf dışına çıkarılmasını yasaklayıcı bir şart koşması çokça karşılaşılan bir durumdur. Bu geçerli ve muteber bir şarttır. Dolayısıyla kütüphaneci bir rehin olmaksızın kitabı ödünç vermemelidir.³²

Klasik Devirde vakıflar bünyesinde istihdam edilen hâfız-ı kütüblerin Tanzimat’tan sonra resmî devlet memuru oldukları kabul edilebilir. Bu sürecin başlangıcı olarak II. Mahmud Devrinde (1808-1839) Evkâf-ı Hümayûn Nezâreti kurularak vakıfların buraya bağlanması gösterilebilir. Tüzel kişilik bünyesinde bir nevi kamu hizmeti gören vakıflar bu şekilde merkezden yönetilir hale gelmiştir. Bu sebeple hâfız-ı kütüblerin de tayin gibi resmî işleri bu şekilde devlet kontrolüne geçmiştir.³³

Batılılaşma Devrinde Osmanlı Vakıf Kütüphanelerinin İdaresi

Kütüphanelerin bağlı bulunduğu vakıfların idaresi Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği’nce yürütülmüş (M. XIX. asrın başlarına kadar), Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurulunca bünyesindeki Evkaf Müfettişliği’ne verilmiştir (H. 1242/1826-1827). Tanzimat’tan sonra vakıf kütüphanelerinin sorumluluğu Evkaf Nezareti ile Maarif Nezareti tarafından paylaşılmış (R. 1326/M. 1910’a kadar), ardından bunlardan birine bırakılmıştır. Ancak bu ikili idare kütüphanelerin düzenli işlemesi bakımından sakıncalı olmuştur.

Tanzimat Devrinde vakıf kütüphanelerinin fiziki şartlarının iyileştirilmesine, düzenli kataloglarının hazırlanmasına, toplu katalog tanzimine ve hâfız-ı kütüblerin ücretlerinin artırılmasına çalışılmıştır. Ancak bütün teşebbüslere rağmen vakıf kütüphanelerinin yeniden teşkilatlanmasında ve düzenli

³¹ Erünsal, İsmail, E.; “Hâfız-ı Kütüb”, *DİA*, C. XV, S. 94-98.

³² 16. yüzyılın büyük âlimlerinden Mısırlı Taceddin Es-Sübki’nin *Mu’idü’n-Ni’am* adlı eserinde kütüphanecinin görevleri tanımlanmıştır. Tak, Ekrem; “Hâfız-ı Kütübden Kütüphaneciye...”, S. 85.

³³ Tak, Ekrem; “Hâfız-ı Kütübden Kütüphaneciye...”, S. 99-100.

bir şekilde faaliyet göstermeleri hususunda pek başarılı olunamamıştır. Asırlar boyunca sosyal ve kültürel hizmetlerin yürütülmesinde önemli payı olan vakıf müessesesinin çeşitli sebeplerden ötürü zayıflaması bu sisteme bağlı kurumları da etkilemiş ve kütüphaneler de bundan nasibini almıştır. Sultanların ve devlet adamlarının kurduğu zengin vakıflara sahip kütüphaneler bir dereceye kadar faaliyetlerini sürdürebilmişse de cami, mescit ve tekkelerde tesis edilen, yeterli gelire sahip olmayan kütüphaneler, görevlilerine maaş ödeyemediğinden hizmet verecek personelden yoksun kalmıştır. Vakıf müessesesinin dokunulmazlığına ilaveten imparatorluğun zayıflayan iktisadi vaziyeti devletin bu koleksiyonların muhafazası yönünde alacağı tedbirleri de zorlaştırmıştır.

Vakıf kütüphanelerinin gerilemesinin sebeplerinden biri de kitaplarının daha çok medrese talebesinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak İslami ilimlere ait olmasıyla bu koleksiyonların kullanımı medreselerin yerini mekteplerin almasıyla azalması oldu. Bunların vakıf kuruluşu olması, bünyelerinde yenilik yapıp devrin ihtiyaçlarına cevap verecek hale gelmelerini engellemiştir. Sadece mevcut koleksiyonu korumaya yönelik bir yapılanma sonucunda yeni eserlerin kütüphaneye kazandırılması mümkün olmayınca Cumhuriyet Devrine kadar vakıf kütüphaneleri sadece medrese talebesinin ve İslam ilimleri üzerine araştırma yapacak kimselerin başvurduğu bir kurum haline gelmiş, imparatorlukta medreselerin ehemmiyetini koruyamaması vakıf kütüphanelerinin de önemini azaltmıştır.³⁴

6-OSMANLI KÜTÜPHANELERİNİN MİMARİSİ

Pek çok medrese kütüphanesinin yanı sıra cami, tekke, zaviye ve türbelerde de bir kitap dolabı veya odasından meydana gelen kütüphaneler kurulmuştur. Bir külliye'nin parçası olarak veya tamamen müstakil küçük kütüphane binaları inşa edilmiştir (M. XVII. asır).

Divanyolu'nda Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa tarafından aynı adı taşıyan külliye içine ilave edilen Köprülü Kütüphanesi müstakil kütüphane yapılarının ilk örneğidir (H. 1089/M. 1678). Kare bir mekândan oluşan kütüphanenin üzeri sekizgen kasnağın taşıdığı sağır kubbe ile örtülüdür. Duvarlar taş-tuğla sıralarından oluşur. İç mekânda kubbe kalem işiyle bezenmiştir.

Saraçhanebaşı'ndaki Feyzullah Efendi Kütüphanesi medrese odalarından bağımsız mescid-derhaneyeyle beraber avludan yükseltilmiş açık bir sofa önünde yer almaktadır (H. 1111/M. 1699). Kare planlı sade mekânı sağır bir kubbe örter.

Çorlulu Ali Paşa Kütüphanesi Çarşıkapı'da inşa edilen külliye'de yer alır (H. 1120/M. 1708). Kütüphane kesme taştan iki katlı bir yapıdır. Üstü aynalı tonozla örtülü dikkörtgen esas mekânı dört konsolla zemin kat üzerine oturtulmuştur.

Vefa'daki Şehid Ali Paşa Kütüphanesi (H. 1127/M. 1715) binası bodrum, zemin ve birinci kattan oluşup cepheleri taş tuğla alması örgülüdür. Bodrum katı bir hava dehlizi gibiyken zemin kattaki mekân da kitap deposu olmalıdır. Üst katta birbirine bağlantılı iki mekândan büyüğü dikkörtgen

³⁴ Erünsal, İsmail E.; "Kütüphane", *DİA*, C. XXVII, S. 30.

plânlı olup kubbe ve aynalı tonozla örtülüdür. Okuma salonu olan bu mekânda ahşap, taş ve çini dekorasyon bulunur. Merdiven önündeki diğer mekân kare planlıdır ve aynalı tonozla örtülmüştür.

XVII. asırdan itibaren taşradaki kütüphanelerde, camilerin ve medreselerin içinde yer alanlardan başka bir külliye bünyesinde ya da müstakil olarak ele alınmış yapılarla karşılaşmaktadır. Nevşehir’de Damad İbrahim Paşa Kütüphanesi (H. 1140/M. 1728) aynı adı taşıyan külliye de inşa edilmiş kare mekânlı, kubbeli bir yapıdır. Sivas Hacı Numan Kütüphanesi de (H. 1172/M. 1759) kare plânlı olup bir kubbeyle örtülmüştür. Kayseri Mehmed Râşid Efendi Kütüphanesi (H. 1212/M. 1797). Dikdörtgen plâni içinde kubbeli kare bir okuma salonu ve beşik tonozla örtülü dikdörtgen bir koridor kısmına sahiptir; dört köşesinde ağırlık kuleleri yer alır.

Osmanlı Devri vakıf kütüphaneleri ekseriya kare ve dikdörtgen planlı bazen de kare mekân içi kolonlu veya çok mekânlı olarak tasarlanmıştır. Bazı örneklerde okuma salonlarında dört sütunla merkezî plan şeması oluşturulurken dikdörtgen planlı mekânlar iki sütunla bölümlenerek kare birimler meydana getirilmiştir. Örtü sisteminde aynalı tonoz ve kubbe kullanılmıştır. Tuğla ve taş kullanımı karakteristiktir. Binaların bir avlu içine alınarak sokak gürültüsünden uzaklaştırıldığı ve okuma için sakin bir mekân oluşturulduğu görülür. Kütüphanelerin konumlanması gün ışığına göre ayarlanırken iç aydınlığı bol pencerele düzenlemelerle sağlanır. Döşemesi topraktan yükseğe alınarak hava akımlı bodrum katı tonozları üzerine oturtulan yapılar böylece rutubetten korunmuş oluyordu. Ayrıca kalın duvarlar sesi ve nemi izole ederken yangınlara ve hırsızlığa karşı da tedbirler alınmıştır. Kütüphanelerin iç dekorasyonunda sadelik hâkimdir. Kitap dolapları bazen demir şebekeler içine alınmış, bazen de ayrı bir odada bulundurulmuştur. Süs unsuru olarak çini ve kalem işinin kullanıldığı örnekler görülür. Kitaplar, müstakil binası olan kütüphaneler dışında cami ve medreselerdeki dolaplar veya kitap odalarının yanı sıra tekkeler, türbeler, vezir konakları, saraylar, bedestenler, darüşşifalar (hastahane) imaretler ve darülhadislerde toplanıp korunuyordu.³⁵

IV-OSMANLILAR DEVRİNDE KAYSERİ’DE TESİS EDİLEN KÜTÜPHANELER

Kayseri’de Anadolu’da İslâm hâkimiyetini tesis eden Selçuklular ve beylikler devrinde yapılan pek çok cami ve medrese bünyesinde kütüphanelerin bulunduğu anlaşılmakta ise de Osmanlılardan önceki devirlerden zamanımıza gelen bir kütüphane mevcut değildir. Kayseri şehri ve civarında mevcut olduğu bilinen tüm kütüphaneler Osmanlılar devrine aittir.

Osmanlılar devrinde Kayseri’de tesis edildiği bilinen kütüphaneler tarih sırasına göre şunlardır:

1. Kadı Mahmud Kütüphanesi (H. 966/M. 1559).
2. Sadrazam Halil Paşa Kütüphanesi (H. 1026/M. 1617).
3. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi (H. 1081/1670).
4. Moluluzade Mahmud Efendi Kütüphanesi (H. 1129/M. 1716).

³⁵ Denknalbant, Ayşe; “Kütüphane-Mimari”, *DİA*, C. XXVII, S. 32-35.

5. Sadrazam Nişancı Mehmed Paşa Kütüphanesi (H. 1130/M. 1718).
6. Matbah ve Sûr Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi (H. 1164/M. 1751).
7. Reisülküttab Râşid Efendi Kütüphanesi (H. 1211/M. 1796).

1. KADI MAHMUD KÜTÜPHANESİ (H. 966/M. 1559)

XVI. asırda, Kanunî devrinde Kayseri’de kadılık yapmış bulunan Kadı Bedreddin Mahmud bin Süleyman’ın, Kayseri’deki vakıfları ve bu vakıflar için tanzim ettirmiş bulunduğu, -H. Receb 966/M. Nisan-Mayıs 1559 tarihli, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde 1862 numaralı defterin 439. sayfasının 95. sırasında kayıtlı- Arapça vakfiyesi bulunmaktadır. Kadı Mahmud’un hayatı hakkında vakfiyesindeki bilgiden başka malumat bulunmamaktadır. Vâkıf, hamam, han, cami, ev, mektep ve kitaplar için geniş araziler ve dükkânlar vakfetmiştir. Vâkıf, 400 cilt ve 261 adet kitabının ismini tek tek yazdırmıştır. Kadı Mahmud’un evinde evladının ve başkalarının faydalanması için vakfettiği kitaplarından hiçbirisi, onun mührü veya kaydı ile zamanımızda görülemez. Kadı, vakfiyesinde evladından kimse kalmaz ise kitaplarının Kayseri Bedesteni’nde açılacak kütüphaneye konulmasını şart koşmuştur. Kayseri Bedesteni’nde bir kütüphanenin açılıp açılmadığı bilinmemektedir. Kitapların bir kısmının kayıtsız olarak, Hacı Halil Efendi ve Râşid Efendi Kütüphanelerine intikal ettiği veya şahıslar elinde kaldığı tahmin edilmektedir. Ancak incelememiz neticesinde Râşid Efendi Kütüphanesi resmî kütük defterinde Kadı Mahmud Kütüphanesi’nden intikal eden eserlere dair bir kayda rastlanamamıştır.

2. SADRAZAM HALİL PAŞA KÜTÜPHANESİ (H. 1026/M. 1617)

Sultan I. Ahmed ve II. Osman devrinin sadrazamlarından Halil Paşa’nın ilk sadareti sırasında memleketi olan Kayseri’nin merkez Tavlusun (Aydınlı) Köyü’nde bir cami, bir mektep, bir çeşme ve bir umumî kütüphane kurduğu (H. 1026/M. 1618), ancak bunların zamanla ortadan kalktığı Kayseriye Meşâhiri’nde şöylece kayıtlıdır (S. 24): “Dersaadet’te Sultan Fatih civarında cami-i şerifi ve bazı hayratı olduğu gibi maskat-ı re’si bulunan Tavlusun Karyesi’nde dahi çeşme ve cami-i şerif ve kütüphane gibi bazı hayrat-ı makbule ve nâfia tesis etmiş ise de, mürur-ı zamanla muhafaza edilememiştir.” Tavlusun Kütüphanesi’nin kitaplarından da bugüne kalan olmamıştır.³⁶

3. MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA KÜTÜPHANESİ (H. 1081/1670)

Sultan IV. Mehmed’in meşhur Sadrazamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1634-1683), daha vezir ve sadaret kaymakamı iken Kayseri’nin İncesu ilçesinde bir büyük kervansaray, cami, medrese, muallimhane (mektep), 5 çeşme, 6 abdesthane, 32 dükkân, 1 fırın, 1 hamam, 1 tabakhane, 1 bezirhane, 1 boyahane, 1 bahçe yaptırmıştı (H. 1081/M. 1670). Bugün “Kara Saz”, o zaman “Saz-yutan” denilen kısmen bataklık ve sazlık arazide 3 adet ahır, 1 samanlık, 6 çiftlik odası, 1 sofa ile çiftlik için hayvanlar ve ziraat aletlerini, Kayseri’nin 15 km. batısında Kayseri ile İncesu arasında

³⁶ Ahmed Nazif; *Kayseriye Meşâhiri*, S. 24; “Terâcim-i Ahvâl: Sadr-ı Esbak Kayseriyeli Halil Paşa”, *Erciyes* No 20, 23 Nisan 1328, S. 10-11.

bulunan bahsi geçen Sazyutan'ı ve yine Kayseri'nin 15 km. doğusunda, Sivas yolu üzerindeki kısmen sazlık olan "Engir Gölü" çayırını vakfetmiş, bu vakıfları için vakfiyesini tanzim ettirmiştir (H. 23 Safer 1089/M. 16 Nisan 1678). Vakfiyede, Kara Mustafa Paşa'nın külliye bir kütüphane de dâhil ettirmiş olduğuna dair bilgi bulunmamasına rağmen, Ankara Vilâyeti Sâlnâme-i Resmîsi'nde 17 adet kitabının bulunduğu kayıtlıdır.³⁷ Ayrıca bugün Kayseri'deki tek yazma eserler kütüphanesi olan Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan 1463-/3, 4, 6-10 ve 1489 numaralarında kayıtlı olup buraya İncesu'dan yılında getirilmiş 8 yazma cilt kitaptaki vakıf kaydı da bulunmaktadır (H. 1341/M. 1923).³⁸ Merzifonlu'nun kitapların, İncesu'da inşa ettirdiği medresede kullanılması şartını havi kayıt H. 1081/M. 1670-1671 tarihlidir.

4. MOLULUZADE MAHMUD EFENDİ KÜTÜPHANESİ (H. 1129/M. 1716)

Kayseri'de Kapalı Çarşı'nın Eski Bakırcılar Çarşısı yerinde bugün sadece temelleri bulunan Pervane Bey Medresesi müderrislerinden olan Mahmud Efendi bin Ali Bey, aslen Kayseri köylerinden olan Molulu bir aileye mensuptur. Mahmud Efendi 100 cilt kadar kitabını Pervane Bey Medresesi'ne vakfetmiştir (H. 1129/M. 1716-1717). Kitapları için mütevellî tayin ettiği talebelerinden Kayseri Cebe İlyas Mahallesi Ali Çavuş Camii hatibi Mehmed bin Hızır, hocasının her kitabına vakıf ve mütevellî kaydını düşmüştür. Mahmud Efendi'nin ölümünden (H. 1130/M. 1718) sonra kitapları önce kardeşi Hacı Halil Efendi'nin Kütüphanesi'ne, sonra da Râşid Efendi Kütüphanesi'ne nakledilmiştir (H. 1333/M. 1914-1915).

5. SADRAZAM NİŞANCI MEHMED PAŞA KÜTÜPHANESİ (H. 1130/M. 1718)

Aslen Kayseri'nin Erkilet Bucağı'ndan olan Mehmed Paşa, tacir Hacı Ali Ağa'nın oğludur (M. 1668-1728). O, saraya intisap ederek çeşitli memuriyetlerde bulunduktan sonra vezir rütbesi ile nişancı (1717), sonra sadrazam, Mısır valisi (1719), Cidde valisi oldu (1727). Mezarı Mekte' dedir. Mehmed Paşa, Kayseri'de meydana gelen büyük zelzeleden (H. 1126/M 1714) yıkılan Erkilet'teki Musa Ağa Camii'ni yeniden yaptırarak yanına altı odadan ibaret bir medrese ilave etmiş, mevcut bir mektebi de tamir ettirmiştir. Ahmed Nazif, bu cami, medrese ve kütüphanenin mevcut ve sağlam olduğunu yazmaktadır.³⁹

Mehmed Paşa'nın ne kadar kitap vakfettiği bilinmemekle beraber - Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'ndeki 730 numaralı defterin 19. sahife ve 8. sırasında kayıtlı H. 1130/M. 1718 tarihli bir vakfiyesinde- kitap vakfı ile ilgili bir bahis olmamasına rağmen camide bulunup Râşid Efendi Kütüphanesi'ne taşınan (7 adedi H. 1336/M. 1917, kalanı 1985) kitaplarındaki kayıtlar onun kitap vakfetmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Paşa'nın kitapların satılamıyacağı, rehin edilemeyeceği, ancak Kayseri dahilinde rehin karşılığı ödünç verilebileceği vakfiyede kayıtlıdır. Kütüphaneye ait kitapların bir kısmı şahısların eline geçmiştir.

³⁷ Kocabaşoğlu, Uygur-Uluğtekin Murat; *Salnamelerde Kayseri*, S. 218, 221, 225.

³⁸ Karabulut; *Râşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi*, S. 145.

³⁹ Ahmed Nazif; *Kayseriyye Meşâhiri*, S. 47; R. 30 Nisan 1328 /M. 13 Mayıs 1912 tarihli *Erciyes Gazetesi*, S. 9-10.

6. MATBAH VE SÛR EMİNİ HACI HALİL EFENDİ KÜTÜPHANESİ (H. 1164/M. 1751)

Hacı Halil, aslen Kayserili olup burada dünyaya gelmiştir (yaklaşık H. 1067-Cemaziyevvel /M. 24 Şubat-25 Mart 1754). İlk tahsilini Kayseri’de tamamlamış, hafızlığa çalıştığı için “Hafız Halil” diye meşhur olmuş, daha sonra İstanbul’a gidip saraya intisap etmiştir. Hâcegân rütbesini kazanarak resmî memuriyete başlayan Halil Efendi, önce arpa emini sonra da saray mutfaklarının amirliği olan matbah-ı amire eminliğine getirilmiştir (H. 1132/M. 1720). O yıl padişah III. Ahmed’in şehzadeleri, Süleyman, Mehmed, Mustafa ve Bayezid’in sünnet düğünlerini tertiplemek üzere aynı zamanda sûr eminliğine de getirilmiştir. Halil Efendi’ye daha sonra İstanbul surlarını onarmak üzere bina eminliği vazifesi de verilmiştir. O, hayrat işine girişerek İstanbul’da Üsküdar ve Fatih civarında Haydar semtinde su getirmek, çeşme yapmak cami tamir etmek; Kayseri’de birçok çeşme yapmak, Ulu Camii yenilemek, muallimhane ve kütüphane açmak gibi hayır eserleri vücuda getirmiştir. Bir ara hac farızasını da eda etmiştir. Lale Devri’ni sona erdiren Patrona Halil Ayaklanması neticesinde vazifesinden alınarak Kayseri’ye gönderilen Hacı Halil Efendi tekrar arpa emini (1746), defter emini (1748) ve cizye muhasebecisi oldu (1752). İstanbul’da vefat ederek Fatih ile Haliç arasında bulunan Haydar semtindeki Müftü Ali Mahallesi’nde Aşık Paşa Tekkesi-Mescidi Haziresi’ne defnedildi.

Halil Efendi, Kayseri’de meydana gelen zelzele ile harap olan (H. 1126/M. 1714) Cami-i Kebir’i “resm-i kadim üze” tamir ve Gülük Camii Çeşmesi’ni inşa ettirmiştir (H. 1135/M. 1722-1723). Yine Kayseri’de şimdi yıkılmış bulunan Ahmet Paşa İlkokulu köşesindeki, İnönü Bulvarı üzerindeki Gömleksiz Çeşme, Düvenönü’ndeki Dutlu Çeşmeyi, Hasbek Kitçi Camii Çeşmesi’ni ve Küçük Mustafa Mahallesi’ndeki Çukurlu Camii Çeşmesi’ni inşa ettirerek bunlara su getirtmiştir.

Hacı Halil Efendi, Hunat Medresesi eyvanının önüne bir duvar çekip, ara bölme yapmak, kapı ve pencere koymak suretiyle kütüphanesini meydana getirmiştir (H. 1164/M. 1751).

Halil Efendi’nin kitaplarındaki vakıf mühründe mealen: “*Ruznamçe-Evvel Hocalığı’nda bulunan Hacı Ali oğlu Hacı Halil Efendi’nin doğum yeri olan Kayseri’de, Huand Hatun Medresesi içerisinde yaptırdığı kütüphaneye vakfettiği kitaplardandır H. 1163*” ibaresi vardır.

Hacı Halil Efendi’nin vakfiyesinin sonuna H. 2 Şevval 1167/M 23 Temmuz 1754 tarihinde, vakfetmiş olduğu 318 ve kendi kayıtlarına göre 321 adet kitabın listesi yazılmıştır. Sonradan gelen başka kitaplarla da zenginleşen Halil Efendi’nin Kütüphanesi, medreselerin faaliyetten kalıp tedrisatın cami içlerine nakledildiği zamanda, Hunat Medresesi’nden kaldırılarak Râşid Efendi Kütüphanesi’ne taşınmıştır (H. 1333/M. 1917). Râşid Efendi Kütüphanesi’ndeki bu kitaplardan bazılarındaki: “*Bu kitab Hunad Hatun Camii yakınında Matbahı Emni’nin bina eylediği kütüphane kitaplarındandır; gaflet olunmaya*” ibaresi yazılıdır. Kayıtlardan Râşid Efendi Kütüphanesi’ne bu kütüphaneden 433 adet kitabın nakledildiği anlaşılmaktadır.

7. REİSÜLKÜTTAB RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ (H. 1211/M. 1796)

Günümüzde Kayseri’deki eski kütüphaneler arasında ayakta kalan, ondan evvelki kütüphanelerden bahsedilirken münasebet düştükçe sözü edilen tek ve müstakil eser vaziyetindeki Reisülküttab Râşid Efendi Kütüphanesi esas mevzuumuz olduğundan bunun tafsilatlı olarak incelenmesine gayret edilecektir.

Bu sebeptendir ki Râşid Efendi Kütüphanesi’nden evvel açılan kütüphaneler hakkında mümkün olduğunca özlü malumat verilmeye çalışıldı. Bu suretle Osmanlı hâkimiyeti devri boyunca Kayseri’de her biri devlet büyüğü olan şehrin hayırseverleri tarafından yedi kütüphanenin açılarak memleketin ilim ve irfan hayatına hizmet ettiği görülmüş olmaktadır.⁴⁰

⁴⁰ Bu kısım şu çalışmalardan derlenerek hazırlandı: Çayırdağ, Mehmet; *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, S. 332-333; *Kayseri’de Kadı Mahmud Vakfı*, Kayseri, 2000; “Kayseri’de Vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı XX, S. 265-288. Karabulut, Ali Rıza; *Divânçe-i Raşid Efendi-Raşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi- Kayseri Müellifleri*, S. 140-146. Ahmed Nazif; *Kayseri Meşhurları. Erciyes ve Kayseri Gazetesi*.

Raşid Efendi Kütüphanesi giriş kısmının umumî manzarası

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin çatı ve saçak kısmından detay

Raşid Efendi kütüphanesi güney cephesinden (giriş cephesi) bir görünüş

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Cami-i Kebir avlusu olan kuzeydoğusundan görünüşü

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin yukarıdan görünüşü

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin kubbe ve çatısından görünüş

BİBLİYOGRAFYA

1. KAYNAKLAR

- Ahmed Cevdet Paşa; *Tarih-i Cevdet* (Vekâyi‘-i Devlet-i ‘Aliyye), C. I-XII, İstanbul, 1279, 1309.
- Ahmed Nazif; “Reisü’l-küttâb Mehmed Râşid Efendi”. *Erciyes* (Eski Harfli), Eski: 92, Yeni: 23. 10 Cemâziyelâhir 1330. 7-8.
- Ahmed Nazif Efendi; *Mirât-ı Kayseriyye*, haz. Mehmet Palamutoğlu, Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediye Birliği Yayını: 2, Kayseri, 1987. S. 16-17.
- Ahmed Nazif Efendi’nin Râşid Efendi Kütüphanesi ve Vaziyeti ile Alâkadar H. 24 Ramazân-ı Şerif 1320/M. 25 Aralık 1902 tarihli Yazısı, Râşid Efendi Kütüphanesi’nin 40 nolu demirbaşında kayıtlı.
- Ahmed Nazif; *Kayseri Meşhurları (Kayseri Meşâhiri)*, haz. Meserret Diriöz - Haydar Diriöz, YAKTAŞ A.Ş. Yay., Kayseri, 1991. S. 53-54.
- Ahmed Nazif; Kayseri’nin 1910’lu Yıllarda Yayınlanan İlk Gazetesi *Erciyes* (Metin ve Değerlendirme), haz. Ali Aktan-Özen Tok, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 62, Kayseri, 2009. [*Erciyes*, Kayseri, 14 Mayıs 1328, sayfa 3 (S. 311-313.)]
- Ahmed Refik (Altınay); *Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı*, haz. Abdullah Uysal, KB Kaynak Eserler 791/10, Ankara, 1987.
- Başkâtib-zâde Râgıb Bey; *Muhtasar Mecmû’ası*, haz. Atabey Kılıç-Şeyda Göllü-Nur Süyrüğe (İnce), Cilt -I, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları 160, Kayseri, 2020.
- Esra Beyhan; *Enderunlu Fâzıl Divanı (Metin-İnceleme)*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı Doktora Tezi, Danışman: Doç. Dr. İlyas Yazar, İzmir, 2021 (Basılmamış).
- Halil Edhem; *Kayseriye Şehri -Mebânî-i İslâmiyye ve Kitâbeleri-Selçukî Tarihinden Bir Kıt’a-*, Târih-i Osmânî Encümeni Külliyyâtı aded: 5, İstanbul, Matbaa-i Orhaniye 1334.
- Karabulut, Ali Rıza – Mercan, İ. Hakkı; *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi Türkçe, Arapça, Farsça Basmalar Kataloğu*, Kayseri, 1993.
- Karabulut, Ali Rıza; *Dîvânçe-i Râşid Efendi-Râşid Efendi Kütüphanesi Târihçesi, Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yayınları, Ankara, 2009.
- Karabulut, Ali Rıza; *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu C. I-II*, Ankara, 1995.

Kocabaşoğlu, Uygur-Uluğtekin Murat (Haz.); *Salnamelerde Kayseri* -Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminin Eski Harflı Yıllıklarında Kayseri-, Kayseri Ticaret Odası Yayınları: 16, Kayseri, 1998.

Lâyhalar Mecmuası, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı, No 80, vr. 31.

Mehmed Râşid Efendi ibni Cafer Fevzi Efendi ibni Cafer Ağa'nın 1212 Tarihli Vakfiyesi, Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadâreti Mahkemesi, İstanbul Müftülüğü Şer 'iyye Sicilleri Arşivi, 410, s. 76a-79a, 84a-90a.

Mehmed Râşid Efendi; *Dîvânçe-i Râşid Efendi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Bölümü, 539/1 Nolu yazma.

Mehmed Râşid Efendi'nin, Kütüphane ile Alâkadâr Olarak Amcası Koca Ağa'ya Gönderdiği 29 Cemâziyelevvel 1212/M. 19 Kasım 1797 tarihli *İkinci Mektup*, Râşid Efendi Kütüphanesi'nin 40 nolu demirbaşında kayıtlı.

Mehmed Râşid Efendi'nin, Kütüphane'nin İnşasına Nezaret Eden Amcası Koca Ağa'ya Gönderdiği H. 29 Cemâziyelevvel 1211/M. 30 Kasım 1796 tarihli *Birinci Mektup*, Râşid Efendi Kütüphanesi'nin 11 nolu demirbaşında kayıtlı.

Mehmed Süreyyâ; *Sicill-i Osmânî Yâhûd Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, İstanbul, 1308. C. I, S. 314, C. IV. S. 797.

Özdoğan, Kâzım; *Kayseri'nin Ekonomi ve Tarihî Coğrafyasına Bir Bakış*, Kayseri, 1948. S. 108-109, 111-112.

Râşid Efendi Kütüphanesinin Vakfiyesi (Vakıf-nâme); **Râşid Ef. Eki 26437**. yk. 7, st. bb., 230x180 (bbxbb) mm. 1323 Hicrî.

Sâlnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye, 1317 (1899- 1900), Matbaa-i 'Âmire (İstanbul), 1317.

Sarıkaya, Hüseyin; *Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâ'iku'l-Ahbâr'ı* 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ziya Yılmaz, İstanbul, 2013.

Seyyid Osman Sürûrî; *Dîvân-ı Sürûrî*, Bulak, 1255.

Süleyman Fâik; *Sefînetü'r-Rüesâ Zeyli*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi Nu.149/5. vr. 113b-114a.

2. ARAŞTIRMALAR

Alar, Halis; "Kütüphaneciliğin Tarihçesi ve İlk Kütüphaneler", *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 16, Erzurum, 2001, S. 295-308.

Artuk, İbrahim; "Fındık Altını", *DİA*, C. XIII, S. 27-28.

Artuk, İbrahim; "Sikke", *İA*, C. X, S. 621-640.

Artuk, İbrahim; “Zeri Mahbûb”, *İA*, C. XIII, S. 542-544.

Atasoy, Zeynep; *Ali Rıza Karabulut Hayatı ve Eserleri, İlim Hayatımızdaki Yeri ve Önemi*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, Ankara, Basım yılı yok.

Aydın, Remzi; “İspidin Aşağı Çeşme”, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kayseri Ansiklopedisi*, C. III, S. 244-245.

Bordas/Laffont; *Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, C. I, Basım yeri-yılı yok.

Buluş, Ayşe; *15-18. Yüzyıl Osmanlı Kütüphane Vakfiyeleri (İstanbul Kadı Sicillerine Göre)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Remziye Tuba Karatepe, İstanbul, 2018 (Basılmamış).

Corci Zeydan; *Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi*, çev. Zeki Mugamiz, C. I-V, İstanbul, 1328-1330.

Cunbur, Müjgân; “Kayseri’de Raşit Efendi Kütüphanesi ve Vakfı”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı VIII, Ankara, 1969, S. 185-199.

Cunbur, Müjgân; “Türk Kütüphaneciliğinin Tarihi Kökleri”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, Cilt XII, Sayı 3-4 (1963).

Cunbur, Müjgân; “Vakfiyelere Göre Eski Türk Kütüphanelerinin Yönetimi”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi’nin tertiplediği seri konferanslardan biri olan bu konuşma 29 Mart 1962 günü Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Kürsüsü Kütüphanesinde yapılmıştır*, S. 1-19.

Cunbur, Müjgân; “Yazma Kütüphanelerimiz Bugünkü Durumları ve Meseleleri”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 19. 1 (1970): 3-17.

Çakmak, Ömer; *İstanbul Mahkemesi’ne Ait 201 Numaralı Narh Defteri*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Arif Bilgin, Sakarya, 2012 (Basılmamış).

Çayırdağ, Mehmet (1983). “Râşid Efendi’nin Mezarı”. *Erciyes*. 6 (69): 4-5.

Çayırdağ, Mehmet; “Kayseri’de Vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emni Hacı Halil Efendi Kütüphanesi”, *Vakıflar Dergisi*, XX. sayı, Ankara, 1988, S. 265-288.

Çayırdağ, Mehmet; “Râşid Efendi Kütüphanesi ve Vakfı”, *KBB Kayseri Ansiklopedisi*, C. V, S. 310-314.

Çayırdağ, Mehmet; *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 38, Kayseri, 2001. S. 332-333.

Çayırdağ, Mehmet; *Kayseri’de Kadı Mahmud Vakfı*, Kayseri, 2000.

Denkhalbant, Ayşe; “Kütüphane-Mimari”, *DİA*, C. XXVII, S. 32-35.

- Erünsal, İsmail, E.; “Hâfız-ı Kütüb”, *DİA*, C. XV, S. 94-98.
- Erünsal, İsmail, E.; “Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik”, *Millî Eğitim*, Sayı 208, S. 193-199, Ankara, 2015.
- Erünsal, İsmail, E.; “Râşid Efendi Kütüphanesi”, *DİA*, C. XXXIV, S. 462-463.
- Findley, Carter V.; *Osmanlı Devletinde Bürokratik Reform Bâb-ı Âlî*, çev. Latif Boyacı – İzzet Akyel, İz Yayıncılık 91/25, İstanbul, 1994.
- Halaçoğlu, Yusuf; *XIV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, TTK Ankara, 1991.
- Hitti, Philip K.; *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi*, C. 1-4, çev. Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1980-1981.
- İhsanoğlu, Ekmeleddin (Editör); *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C. II, İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yay., C. I, İstanbul, 1998.
- İnalcık, Halil ; “Reîs-ül-Küttâb”, *İA*, C. IX, S. 671-683.
- İnalcık, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, YKY 1825/20, İstanbul, 2009.
- Karaarslan, Mehmet; “Vezir Hanı’nın Muhtemel Kitabesi”, *Şehir Kültür Sanat- Kayseri Büyükşehir Belediyesi*, sayı 45, Kayseri, 2022, S. 44-49.
- Kazemipourleilabadi, Negar; *Osmanlı Dönemi ’nde Yazma Eserlerin Kütüphanelerde Koruma Gelenekleri*, Kadir Has Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Yonca Kösebay, İstanbul, 2018 (Basılmamış).
- Kılıç, Yusuf; “Eski Mezopotamya’nın Büyük Arşivleri (Nippur, Tell Şemşâra, Babil, Mari (Tell Hariri) Arşivi ve Ninive (Asurbanipal) Kitaplığı)”, *Kafdağı*, Cilt 4, Sayı 2, Aralık 2019, S. 88-106.
- Krenkow-Heffening; “Kütüphâne”, *İA*, C. VI, S. 1126-1130.
- Küçükali, Rıdvan; “Bilim Tarihine Katkısı Yönüyle “Parşömen Kâğıdı””, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Journal of Social Sciences* Sayı / Number 58, Haziran / June 2017, S. 131-140.
- Mansel, Arif Müfid; *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK Ankara, 1971.
- ML; “Kütüphane”, C. VII, s. 743-744.
- Özbek, Yıldırım-Arslan, Celil; *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Cilt I, S. 360-361.
- Özgüdenli, Osman Gazi; “Vakfiye”, *DİA*, C. XLII, S. 465-467.
- Öztuna, Yılmaz; *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. I-II, Faysal Finans Kurumu Yayını: 1, İstanbul, 1986.

- Pakalın, M. Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I-III. MEB, İstanbul, 1971.
- Pamuk, Şevket; “500 Yıllık Fiyat Artışları Tarihi (1469-2000) İstanbul’da Enflasyon”, *Bilim Teknik*, <https://e-dergi.tubitak.gov.tr>, S. 74-78.
- Pamuk, Şevket; “Kuruş”, *DİA*, C. XXVI, S. 458-459.
- Pedersen, Johs; “Mescid-Kütüphaneler”, *İA*, C. VIII, S. 62.
- Sertoğlu, Midhat; *Osmanlı Tarih Lûgatı*, Enderun Kitabevi: 18, İstanbul, 1986.
- Sezer, Hamiyet; “III. Selim Dönemi’nde Kayseri’de Fiyatlar”, *Dergi Park*, 1991, C. XV, Sayı 26, S. 269-282.
- Şehsuvaroğlu, Bedi N.; “Tarihte ve Bizde Kütüphane”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, C. XXVII, Sayı 1, İstanbul, 1978, S. 1-9.
- Şemseddin Sâmî (1308). *Kâmûsu ’l-A ’lâm*. C. III. İstanbul. 2245.
- Tak, Ekrem; “Hâfız-ı Kütübdan Kütüphaneciye: Osmanlıdan Günümüze Bir Mesleğin Gelişimi”, *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, 2020, 81-102.
- Tekin, Engin Cihad; *Asurbanipal Kütüphanesi*, Hiper Yayın, İstanbul, 2019.
- Tekin, Oğuz; “Sikke” *DİA*, C. XXXVII, S. 1179-184.
- Toynbee, Arnold- Caplan, Jane; *Tarih Bilinci (The Study of History)*, Bates, C. I-II, İstanbul, 1978.
- Wells, H. G.; *Cihân Tarihinin Umûmî Hatları*, Tercüme: Heyet, C. IV, MV, İstanbul, 1928.
- Yayın Kurulu; “İspıdın (Bağpınar)”, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kayseri Ansiklopedisi*, C. III, S. 242-244.
- Yeğen, Ali; *Kayseri’de Tarihi Eserler*, İl Kültür Müdürlüğü Kayseri, 1993. S. 150.

Raşid Efendi Kütüphanesi'nin okuma salonundan bir görünüş

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin okuma salonuna giriş kapısından bir görünüş

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin girişinin içeriden görünüşü

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin kapı tokmağı (Yâ Fettâh)

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin duvarında bulunan hat levhası (Beyyine Sûresi'nde mevcut âyet)

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VE TARİHÇESİ

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN MEVKİİ

Mehmed Râşid Efendi'nin yaptırdığı kütüphane Kayseri şehrinin tarihî surları içindeki en merkezî bir mevkiinde Danişmendlilerin fetih camii ve medresesiyle bir külliye olarak inşa ettikleri Ulu Cami ya da Cami-i Kebir'in güney-doğu duvarı bitişiğindedir. Burası şehrin Kapalı Çarşısı, Vezir Hanı, Kadı Hamamı gibi mühim yapılarının yakınında bulunmaktadır. Râşid Efendi Kütüphanesi, Osmanlı İmparatorluğu devrinde Anadolu'da açılan kütüphanelerin en büyük ve en mühimlerinden birisidir.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN MİMARÎ HUSUSİYETLERİ

Kütüphane binası devrin mimarî üslubuna uyularak ampir tarzında dikdörtgen ve kare iki mekândan meydana gelecek şekilde inşa edilmiştir.

Râşid Efendi Kütüphanesi dikdörtgen plânı içinde kubbeli kare bir okuma salonu ve beşik (aynalı) tonozla örtülü dikdörtgen bir koridor kısmından ibarettir. Kare mekânın üzeri pandantifle geçilmiş kubbeyle örtülmüştür. Yapının dört köşesinde ağırlık kuleleri yer alır. Binanın içi ve dış cephesi Kayseri civarında bulunan ocaklardan getirilen kesme taştan yapılmıştır. Binanın kubbesi kurşunla kaplanmıştır. Kubbenin ve ağırlık kulelerinin tepesinde orijinal Osmanlı hilâli olan alemler bulunmaktadır. Kütüphane binası XX. asrın sonlarında (1990) ve XXI. asrın başlarında (2015) restore edilmiştir.

Kütüphane doğu, güney ve kuzey cephelerinde demir kafesli ikişer büyük pencere ile kubbe kasnağında bulunan pencerelerle aydınlatılmaktadır.

Büyük ve iki kanatlı giriş kapısı da ahşap malzemeyle yapılmıştır. Pirinçten yapılmış olan kapı kulpunda aynalı olarak “Yâ Fettâh” yazısı işlenmiştir.

Başta Râşid Efendi Kütüphanesi'nin girişi Cami-i Kebir'den imiş; sonradan üç basamakla çıkılan kapısı kuzeye, caminin doğusunda bulunan avluya açılmış; şimdi ise kapı güneye açılmaktadır. Kütüphanenin yeni girişinin önüne sonradan yer altında bir depo yaptırılmıştır. Cami-i Kebir'in kiblesinde bulunan Melikgazi Türbesi'ne doğru açılan yeni kapı önündeki bahçe korkuluklarla çevrilerek kütüphaneye tahsis edilmiştir.

Kütüphanenin giriş kapısı, okuma salonunun batısında ve caminin doğusunda yer alan üzeri beşik tonozla örtülü uzunca bir koridora açılmaktadır. Bu koridor şimdiki haliyle yazma eserlerin muhafaza edildiği çelik dolapları barındırmaktadır. Okuma salonunun pencere aralarında ve batı duvarında ahşaptan gömme dolaplar yer alır. Salondaki dolaplarda şimdiki halde basma eserler muhafaza edilmektedir.

Yapının saçak seviyesindeki silmeler ve plastırlar birer bezeme unsuru sayılabilir. Bu durumda mimarî âbidenin sade bir yapı olduğu söylenebilir.

Dolapların ve pencerelerin üzerine gelen kısımlar önceleri renkli duvar nakışlarıyla süslüymüş. Binanın sonraki tamirlerinde nakışları tahrip edilmiş ve bunlardan hiçbir iz kalmamıştır.¹

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN KURULUŞU

Mehmed Râşid Efendi'nin elde bulunan mektuplarından dindarane hayırseverliği anlaşılmaktadır. Adına inşa ettirdiği yüzlerce kitap bağışladığı kütüphanesinin vakfiyesinde tüm müminler ve ebeveyninin ruhu için yaptırdığını açıkça ifade etmektedir. Onun kütüphanesine bağışladığı kitapların ağırlığını da muhtevası bakımından İslami ilimlerin temel eserleri teşkil etmektedir.

1. KÜTÜPHANENİN KURULUŞUNA DAİR MENKİBE

Kütüphanenin kuruluşuna dair nakledilen menkıbe Mehmed Râşid Efendi'nin dindarane hayırseverliğini aksettirmektedir:

Kütüphane'nin ilk hâfız-ı kütüplerinden yani müdürlerinden Bahçecizade Mehmed Efendi, İstanbul'a gittiğinde hemşehrisi Reisülküttab Mehmed Râşid Efendi'nin ziyaretine varır. Râşid Efendi Kayseri'de bir mescid veya bir câmi yaptırmak istediğini ve bunun hangi semte yapılmasının daha uygun ve münâsip olacağı hakkında Bahçecizade ile istişare eder.

Bunun üzerine Hoca Efendi der ki:

“...Kayseri'de câmi ve mescid çoktur. Allâhü Teâlâ yapanlarının sevabını bol, imar edenlerini ve namaz kılanlarını çok eylesin. Bu bakımdan bu gün için başka bir camiye ihtiyaç yoktur. Fakat bu şehir ilim ve irfan diyarı, âlimler yatağı olduğu halde bunların çoğu, belki de tamamı, çeşitli konularda aradıkları kitapların büyük bir kısmını bulamadıkları gibi müspet fenlere ait bilgileri de öğrenip ihtiyaçlarını giderecek bir kütüphaneleri yoktur. İşte bu sebeple sizin şânınıza lâayık ve münâsip olarak yapılacak en doğru iş; ilim adamlarının aradıklarını bulabilecekleri bir kütüphane yaptırmanızdır. Yüce Allâh'ın katında bu kütüphaneden meydana gelecek sevabın bir cami veya mescid sevabından daha az olmayacağını ben tekeffül ederim.”

Râşid Efendi de bu fikri benimseyerek işe başlar, adını daima yaşatacak ve eserini ebedî kılacak olan bu kütüphaneyi yaptırır.²

Râşid Efendi, amcası Koca Ağa'nın nezaretinde yaptırdığı bu kütüphane binası için 25.000 kuruş harcar ve eseri H. 1211/M. 1796 yılında tamamlar.

¹ Çayırdağ, Mehmet; “Râşid Efendi Kütüphanesi ve Vakfiyesi”, *KBB Kayseri Ansiklopedisi*, C. V, S. 310-314. Özbek, Yıldırım-Arslan, Celil; *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Cilt I, S. 360-361.

² Karabulut, Ali Rıza; *Râşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi*, S. 125.

Binanın tamamlanmasından sonra amcasına gönderdiği teşekkür mektubu, tarihî değeri bakımından çerçeveletilerek kütüphanede muhafaza edilir.³

Bu menkıbevî rivayetin asıl kaynağının şifahî olduğu anlaşılmaktadır. Ancak menkıbenin tarihi şartlar ve hakikatlerle zıt düşen hiçbir yanı da bulunmamaktadır. Fakat zamanının bazı usul ve kaideleri göz önüne alındığında reisülküttabların ilme verdikleri değer ile üst kalemiye zümresinin müsadereye karşı kurdukları aile vakıfları tesis etmeleri âmillerini de dikkate almak lazım gelmektedir:

2. REİSÜLKÜTTABLARIN İLME EHEMMİYET VERMELERİ

Halil İnalçık, “Ansiklopedik bilgiye ehemmiyet veren reisülküttabların kütüphane kurucuları arasında yer alması tesadüfî değildir.” diyerek kütüphane tesis eden reisülküttablık makamında bulunmuş olan Râgıb Paşa, Râşid Efendi, Mustafa Efendi, Mehmed Emin Vâhid Paşa ve Hâlet Efendi’nin isimlerini vermektedir.⁴

3. OSMANLI BÜROKRATLARININ AZLEDİLDİKLERİNDE MALLARININ MÜSADERE EDİLMESİNE KARŞI ALDIKLARI TEDBİR: VAKIF

İktidardan düşürülen Efendi Dönmesi paşaların sürgün ya da idam edildikleri görülmektedir.⁵

1785’lerdeki yüksek kalemiye memurları meslektaşları Sadrazam Halil Hamid Paşa’nın görevden alınması, ardından malikânesinin istimlâki ve idamı karşısında sarsılmışlardı.⁶ 1799 yılında da paşa olmayan fakat büyük ve yapıcı bir etkiye sahip sabık bir reisü’l-küttab olan sürgündeki Ebu Bekir Ratib Efendi’nin idamını görüyoruz.⁷ Bunun gibi başkaları da III. Selim’in tahttan indirilmesiyle vuku bulan zorluklarla yok edildiler.⁸

Böyle bir memur servetini “aile evkafı” olarak bilinen vakıflar (evkaf) sisteminin suistimali yoluyla koruyabiliyordu. Bu şekilde yapılan servet, prensip olarak devletin erişemeyeceği bir yere ulaşıyor ve gelirlerin büyük bir kısmı veya hepsi “emanetçiler” olarak aile üyelerinin yararına sunuluyordu. Buna ek olarak, yönetici sınıfın bazı şubeleri bürokratik hayatın tehlikelerine karşı diğerlerinden daha güvenli sayılıyordu. Gerçekte kalemiye nispeten güvenli sayılıyordu, fakat dinî teşkilat daha da emindi.⁹

³ Her iki mektubun transkripsiyonu vesika olarak ekler kısmındadır.

⁴ İnalçık, Halil; “Reis-ül-Küttâb”, *İA*, C. IX, S. 679.

⁵ Findley, Carter W.; *Osmanlı Devleti’nde Bürokratik Reform, Bâb-ı Âli*, s.88-89.

⁶ Cevdet; *Tarih*, C. III, S. 129-136.

⁷ Cevdet; *Tarih*, C. VI, S. 195-196, 230-231; C. VII, S. 45-46.

⁸ Meselâ, İngiliz Mahmud Raif Efendi, sabık bir diplomat ve reisü’l-küttab; Cevdet; *Tarih*, C. VIII, S. 155-157.

⁹ Cevdet; *Tarih*, C. IV, S. 261, dinî teşkilatın güvenliği hakkında. Kâtiplerle ilgili olarak: Gibb, *Poetry*, III, 333, Nabi’yi zikrederken; İnalçık, “Reisü’l-Küttâb” *İA*, IX, 681.

MEHMED RÂŞİD EFENDİ'NİN KÜTÜPHANESİNE BAĞIŞLADIĞI KİTAPLAR

Mehmed Râşid Efendi bu kütüphanesine 925 cilt el yazması ve 18 cilt de İbrahim Müteferrika basması olmak üzere 943 cilt kitap vakfeder. Bu kitapların hepsi de ciltli olup özel kılıflar (zarflar) içerisine konulur. Kitapların muhtelif yerleri vâk'ın mührü ile mühürlenmiştir. Mühürde Arapça bir ibare yazılıdır.

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nde ise yazma ve basma eser ayırımı yapılmaksızın, risale ve kitap diye anılmaksızın eserler mevzularına göre tasnif ve kaydedilmiş olup, kitap ve risalelerin sayısı 1128 adet olarak tespit edilmiştir.¹⁰

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN VAKIF MÜHRÜ

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin kitaplarında mevcut bulunan Arapça vakıf mühründe yazılı metnin Türkçe tercümesi şöyledir:

“Bu kitabı, Allah ’ın rızasını kazanmak için, kütüphaneden dışarı çıkarılmamak şartıyla, Cafer Fevzi oğlu Mehmed Râşid vakfetti. Allah, kendisini, ana ve babasını bağışlasın. Hicrî 1211”.

Mehmed Râşid Efendi'nin vakfettiği kitaplarda yukarıda metni ve tercümesi verilen bu mühür mevcuttur. Mühürden şu mühim neticeler elde edilebilmektedir:

Kitabı Mehmed Râşid Efendi vakfetmiştir.

Mehmed Râşid Efendi Cafer Fevzi Efendi'nin oğludur.

Kitabın vakfedilmesinin sebebi vâkıfın Ulu Allah'ın rızasını kazanmak arzusudur.

Kitabın bağışlanmasının şartı hizâne denilen kütüphaneden dışarıya çıkarılmamasıdır.

Mühürde kütüphaneden “hizâne” yani hazineler diye bahsedilmesi her bir kitaba verilen değerin hazine kıymetinde olduğunu göstermektedir. Zaten Osmanlıların kütüphaneye verdikleri isimlerden birisi de Hizânetü’l-Kütüb veya Hazînetü’l-Kütüb idi ki, kitaplar hazinesi demektir.

Onun ve atası ile anasının bağışlaması Allah'tan dilenmektedir.

Mevcut mühürden kütüphanenin resmen tesis edildiği ve kitapların bağışlandığı tarihin H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797 olduğu görülmektedir.

¹⁰ Kitapların adı, müellifleri, mevzuları vs hakkında teferruatlı malumat almak için vakfiye metni ile değerlendirilmesi bahislerine bakılabilir.

Bu suretle aslında mevcut mühür kütüphanenin kurucusunun kimliği ve varoluş sebebi ile hizmet gayesini, usulünü ve tarihini pek veciz bir şekilde ortaya koymaktadır.

Not: Mührün üzerindeki Arapça ibarenin nesir şeklindeki hâli ile transkripsiyonu ekler kısmındadır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ’NİN KİTABESİ

Râşid Efendi Kütüphanesi’nin Osmanlı mimarî eserlerinin ekserisinde ve bilhassa kütüphanelerinde mevcut olduğu bilinen bir kitabesi bulunmamaktadır. *Dîvânçe-i Râşid Efendi*’de Mehmed Râşid Efendi’nin Devlet-i Aliyye’nin çeşitli şehirlerinde yapılan cami, çeşme vs. abideler için tarih manzumeleri yazdığı ve bunların hâlen eserler üzerinde kitabeler olarak yaşadığı bilinmektedir.

Bu sebeple müverrih-şair Râşid’in kendi hayratı için de tarih manzumesi yazmadığını veya şair ahabından birinin çıkıp kütüphanesine tarih düşürmediğini var saymak pek uzak ihtimal olmalıdır. Ancak çağdaşı şairlerin divanlarında böyle bir manzumeye rastlanılmadı. Kendisinin eserin tamamlandığı sırada rahatsızlığından dolayı yazamamış olabilir. Belki de kendi eserine bir tarih manzumesi yazmış, ancak hastalığı ve ardından ölümü sebebiyle evrak veya mermer levha kaybolmuş da olabilir. Zaten onun şiirlerinin tamamının Divançesinde bulunmadığı da bilindiğine göre eseri için bir tarih kıtası yazmışsa da o da diğer bazı manzumeleri gibi ya kaybolup gitmiş ya da kadir bilmeyen ellerde heba olmuştur.

Mehmed Râşid Efendi’nin kendi eseri olan kütüphaneye eğer bir tarih manzumesi yazmış ve hatta bunu İstanbul’daki hattat ve hakkâklara işletmiş, vefatıyla Kayseri’ye gönderememiş ise hem manzumeyi ve hem de âbidenin kimliği mesabesinde olan muhtemel sanat eseri vaziyetindeki kitabesini arayıp bulmak tarihçilerin vazifesi olmalıdır.¹¹

Bu ihtimalleri daha önce Râşid Efendi Kütüphanesi’nin yakınında bulunan Vezir Hanı için de düşünerek divanlarda kitabesinin muhtemel metninin aranarak sonunda bulunduğunu vurgulamak isterim.¹²

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ’NİN TESİS EDİLDİĞİ TARİH

Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi tam olarak hangi tarihte tesis edilmiştir ve ne zaman hizmete girmiştir? Bu suallerin cevabı kütüphanenin mevcut bir kitabesinin bulunmaması sebebiyle diğer yaklaşımlarla bulunabilir. Bu yüzden kütüphane vakfiyesi, kitapların vakıf mührü ve Mehmed Râşid Efendi’nin inşaata dair yazdığı mektuplarındaki tarihlerin mukayese ve muhakemesiyle tespit edilmeye çalışılacaktır.

Kütüphane Vakfiyesi’nin tescil tarihi: H. 7 Rebûlâhîr 1212/M. 29 Eylül 1797’dir.

¹¹ *Dîvânçe*’de Râşid Efendi’ye ait 15 tarih manzumesi mevcuttur: Mehmed Râşid Efendi; *Dîvânçe-i Râşid Efendi*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Bölümü, 539/1 Nolu yazma, vr. 3b-7b.

¹² Karaarslan, Mehmet; “Vezir Hanı’nın Muhtemel Kitabesi”, *Şehir Kültür Sanat*- Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Sayı 45, Kayseri, 2022, S. 44-49.

Kitapların vakıf mühründeki tarih: H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797'dir.

Mehmed Râşid Efendi'nin kütüphane inşaatının tamamlandığına dair yazdığı birinci mektubun tarihi: H. 29 Cemâziyelevvel 1211/M. 30 Kasım 1796'dır.

Mehmed Râşid Efendi'nin kütüphane çalışanlarına ve okurlara hizmet için yolladığı armağanlara dair yazdığı ikinci mektubun tarihi: H. 29 Cemâziyelevvel 1212/M. 19 Kasım 1797'dir.

Bu vaziyette Mehmed Râşid Efendi'nin ilk mektubundan anlaşıldığına göre kütüphane binasının inşası M. 1796 yılının sonlarında tamamlanmıştır. Vaziyet böyle olmakla beraber vakıf mührünün tarihinden kitaplarının hazırlanması 1797 yılının yazında ve vakfiyesinin tescil edilmesinin tarihinden de aynı senenin güzünde tahakkuk etmiş ve kütüphanenin hizmete girmiş olduğu anlaşılmaktadır.¹³

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANE BİNASI'NIN MALİYETİ

Mehmed Râşid Efendi'nin amcası Koca Ağa'ya gönderdiği ilk mektubunda kütüphane inşaatına sarf edilen meblağın 25.000 kuruşa baliğ olduğunu ve meblağı ödediğini ifade etmektedir.

Mektuptaki bu ifadeye nazaran Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi'nin inşasına 25.000 kuruş sarf edilmiş demektir.

O devrin nakit birimleri

Fındık altınının ağırlığı 1 dirhem=3,4575 gr.=5 guruş

Guruş M. XVIII. Asırda 120 akçeye kadar çıkmış.

Guruşdaki saf gümüşün ağırlığı=7 gr. (M. 1788), 5,9 gr. (M. 1800)

Venedik Dukası=4-10 guruş

Yıldız altını= 5 guruş, 10 para

Zer-i mahub altının ağırlığı 2.60 gr.= 3,5 guruş (H. 1202)

Yukarıda verilen değerlere göre hesaplandığında şu neticelere ulaşılabilir:

Kuruş ile Râşid Efendi Kütüphanesi maliyetinin bugünkü rayice göre hesaplanması:

Her bir kuruş 7 gr. kabul edilirse:

25.000x7=175.000 gr. gümüş eder.

Her bir kuruş 5,9 gr. olarak alınırsa:

25.000x5,9=147.500 gr. gümüş eder.

Her iki değer ortalaması alınacak olursa:

¹³ Bu hususlarda teferruatlı malumat edinebilmek için çalışmanın sonuna eklenen Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi ile Mehmed Râşid Efendi'nin mektupları bakılabilir.

161.250 gr. gümüş eder.

Gümüşün gr. fiyatı takriben 23 TL

$161.250 \times 23 = 3.708.750$ TL eder.

Fındık Altını ile Râşid Efendi Kütüphanesi maliyetinin bugünkü rayice göre hesaplanması:

Fındık altınının ağırlığı 1 dirhem=3,4575 gr.=5 guruş

25.000 kuruş: $25.000 : 5 = 5.000$ altın

$5.000 \times 3.4575 = 17.287,5$ gr. altın

Altının gr. fiyatı takriben 4.000 TL

$17.287,5 \times 4.000 = 69.150.000$ TL

Gümüşün satın alma gücü Osmanlılardan bu yana yaklaşık iki buçuk asırda mukayese edilemeyecek derecede çok düşmüştür. Altının satın alma gücü de düşmekle birlikte bu o kadar fazla olmamalıdır. Bu nedenle altın hesabı biraz fikir verebilir.

Ekserisi el yazması olan kitapların değerini biçmek ise pek mümkün gözükmemektedir.

Bazı ağırlık ölçü birimleri

Batman: 7.694 gr.

Kıyye, vukıyye veya okka: 1.282 gr.

Nügi: 346.392 gr.

Kütüphane'nin inşa edildiği yıllarda İstanbul'da bazı ticarî emtianın fiyatı şöyledir:

Koyun ve kuzu etinin kıyyesinin satış fiyatı 45 akçedir (H. 1212).

A'lâ sadeyağın kıyyesinin satış fiyatı 126 akçedir (H. 1212).

Zeytinyağının kıyyesinin satış fiyatı 69 akçedir (H. 1208).

Gömeç balının kıyyesinin satış fiyatı 99 akçedir (H. 1213).

Toz şekerinin kıyyesinin satış fiyatı 180 akçedir (H. 1207).

Ekmeğin kıyyesinin satış fiyatı 21 akçedir (H. 1211).

Pirincin kıyyesinin satış fiyatı 21 akçedir (H. 1191).

Tahin helvasının kıyyesinin satış fiyatı 30 paredir (H. 1212).

A'lâ İzmir sabununun kıyyesinin satış fiyatı 30 paredir (H. 1212).

Yoğurdun kıyyesinin satış fiyatı 30 akçedir (H. 1212).

Pekmezin kıyyesinin satış fiyatı 24 paredir (H. 1212).

Tulum peynirinin kıyyesinin satış fiyatı 16 paredir (H. 1212).

Kayseriye pasdırmasının kıyyesinin satış fiyatı 40 paredir (H. 1213).

Edna Kayseriye pabucu 74 paredir (H. 1207).

Kütüphanenin inşa edildiği yıllarda Kayseri’de bazı ticarî emtianın fiyatı şöyledir:

Girit sabunu nügisinin satış fiyatı 18 paredir (H. 1210).

Fındık nügisinin satış fiyatı 4 pare, 2 akçedir (H. 1210).

Sade yağın nügisinin satış fiyatı 20 paredir (H. 1210).

Karaman balının nügisinin satış fiyatı 14 pare, 1 akçedir (H. 1210).

Şehir helvasının nügisinin satış fiyatı 11 paredir (H. 1210).

Tahinin nügisinin satış fiyatı 10 paredir (H. 1210).

Tuzun batmanı 6 paredir (H. 1210).

Râşid Efendi Kütüphanesi’nin vazîfeli ve hizmetlilerinin masrafları

Râşid Efendi Kütüphanesi’nin Vakfiyesi’ne göre hizmet edenlerin günlük ücretleri şöyledir:

Hâfız-ı Kütüb-i Evvel yani kütüphanenin birinci memuru olan müdürün yevmiyesi 120 akçe.

Hâfız-ı Kütüb-i Sâni yani kütüphanenin ikinci memurunun yevmiyesi 100 akçe.

Hâfız-ı Kütüb-i Sâlis yani kütüphanenin üçüncü memurunun yevmiyesi 80 akçe.

Cami-i Kebir’de kayyumbaşılık hizmetinde bulunan kütüphanenin ferraşının yevmiyesi 10 akçe.

Cami-i Kebir Vakfı’nın mütevellisi yani vakıf işlerinin idarecisi kütüphanenin açılıp kapanmasına, kitapların hâfız-ı kütüpler marifetiyle muhafazasına bakması karşılığı yevmiye 10 akçe.

İstanbul’daki asıl vakıf mütevellisinin kaymakamının yevmiyesi 30 akçe.

İstanbul’daki asıl mütevellinin yevmiyesi 40 akçe.

Vakıflar müfettişine senelik 1.800 akçe muhasebe harcı.

Bu vaziyete nazaran kütüphanenin yevmiye 390 akçe masrafının olduğu görülmektedir.

Bu da kütüphanenin günlük masrafının 1 kuruş 120 akçe sayıldığında 3,25 kuruş olduğu anlaşılmaktadır.

Kütüphanenin günlük masrafının yaklaşık 3,25 kuruş olduğu kabul edilirse $360 \times 3,25 = 1.170$ kuruş eder.

Ayrıca yıllık 1.800 akçe muhasebe harcı da 15 kuruş etmektedir.

Bu suretle kütüphanenin senelik masrafı $1.170+15=1.185$ kuruş olmaktadır.

Fındık altınının ağırlığı 1 dirhem= $3,4575$ gr.=5 guruş hesabıyla ele alındığında:

Kütüphanenin senelik masrafı: $1.185:5=237$ fındık altını eder.

Kütüphanenin senelik masrafı: $237 \times 3,4575=819$ gr. altın olarak çıkmaktadır.

Bu da günümüz rayiciyle kütüphanenin senelik masrafı $819 \times 4.000=3.276.000$ TL eder.¹⁴

¹⁴ Bu bahsin hazırlanmasında aşağıdaki kaynak ve araştırmalardan yararlanıldı:

Artuk, İbrahim; “Fındık Altını”, DİA, C. XIII, S. 27-28.

Artuk, İbrahim; “Sikke”, İA, C. X, S. 621-640.

Artuk, İbrahim; “Zeri Mahbûb”, İA, C. XIII, S. 542-544.

Çakmak, Ömer; İstanbul Mahkemesi’ne Ait 201 Numaralı Narh Defteri, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Arif Bilgin, Sakarya, 2012 (Basılmamış).

Pamuk, Şevket; “500 Yıllık Fiyat Artışları Tarihi (1469-2000) İstanbul’da Enflasyon”, Bilim Teknik, <https://e-dergi.tubitak.gov.tr>, S. 74-78.

Pamuk, Şevket; “Kuruş”, DİA, C. XXVI, S. 458-459.

Sezer, Hamiyet; “III. Selim Dönemi’nde Kayseri’de Fiyatlar”, Dergi Park, 1991, C. XV, Sayı 26, S. 269-282.

Târih-i Cevdet, C. VI, S. 20 sonu ve 21. “Tanzîm-i ‘Asker Mâddesi” s. 34 “Yevmiye Mâddesi”. Başlıkları altında. H. 1207 senesi vekayii.

Tekin, Oğuz; “Sikke” DİA, C. XXXVII, S. 1179-184.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin değerlendirilmesinden önce vakıf, vâkıf, mevkuf ve vakfiye terimlerinin izah edilerek vakıf müessesesinin tesis edilmesi ve Osmanlı iktisadî, ilmî, siyasi ve sosyal hayatına tesirlerinin üzerinde kısaca durulması yararlı olacaktır.¹

VAKIF MÜESSESESİ

Halkın refah seviyesinin yükseltilmesi, sıhhi, tedris vs. ihtiyaçlarının karşılanması için Müslümanlar vakıflar kurmuşlardır. İslâm hukukuna göre: *Vakıf bir müminin alınteri ile kazandığı malının bir kısmını, insanların hayrına olacak bir iş için ebediyen tahsis ve tevkiyetmesidir.* Vakfi kurana vâkıf, vakfettiği menkûl veya gayrimenkûle mevkûf, vakfın şartlarını belirleyen vesikaya vakfiye denilirdi.

Vakfi, vakfiyesi gereğince idare edene müteveli denirdi. Müteveliye yardımcı olmak üzere tayin edilen muhasebeciye câbî denilirdi. Ayrıca vakfın her bir müessesesi için yeterli vazifeli tayin edilebilirdi. Vakfa hizmet eden ve kendilerine pay ayrılanlara vakfın mürtezikası denilirdi. Bazı vakıflar veya bütün ülke vakıfları için vakfın vazifelileri dışında nâzırlar tayin edilebilirdi.

Vakfın kuruluş sebepleri ortadan kalkmadıkça, vakfı ortadan kaldırmak mümkün değildi. İslâm devleti vakıf işlerinin düzenli yürütmesine ve vakfa zarar gelmemesine çalışırlardı. Vakıflar yolu ile dinî-içtimaî binalar inşa edilmiş ya da çeşitli kültürel faaliyetlerin yürütülmesine imkânlar hazırlanmıştır. Vakıfları başta padişah olmak üzere hanedan azası, rical-i devlet, zenginler kurmuşlardır. Devlet vakıfların korunması için tedbîrler almasının yanısıra birçok gelir kaynağını da vakıflara tahsis etmiştir. Araştırmalar timar nizamı içinde birçok kaza ve sancakta gelirlerin çeyreğinden yarısına kadarının vakıflara ayrıldığını göstermektedir. II. Mahmûd devrinde vakıfların işleri için Evkâf-ı Hümayûn Nezareti kuruldu (1826). Aynı işler TBMM'inde Şeriyye ve Evkâf Vekâleti'ne bırakıldı.

OSMANLILAR ZAMANINDA VAKIFLARIN GÖRDÜĞÜ HİZMETLER

Osmanlılar zamanında vakıflarla şu hizmetler görülmüştür:

Osmanlı saltanatının kuruluşu sırasında fethedilen yerlerde Türk iskânını temin ederek, yeni açılan sahalara şenlendirmiştir.

¹ Vakıflar hakkındaki umumî malumat için bakınız: Halaçoğlu, Yusuf; *XIV.-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, S. 138-144. Öztuna, Yılmaz; *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. II, S. 161-165. Altınay, Ahmed Refik; *Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı*, S. 23-49. İnalçık, Halil; *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ*, S. 146-156.

Şehir, kasaba ve köylerin büyümesine, imar edilmesine hizmet etti.

Bir imaret, medrese vs. yapının kurulması bir beldede yeni bir semtin oluşmasına, yerleşme merkezi haline gelmesine yol açtı. Bu suretle şehirlerin plânları zenginleşmiş ve birçok hizmet bu yolla getirilebilmiştir.

Devletin hâkim olduğu ülkelerde ulaşım, haberleşme ve taşımacılık sâhasında elzem olan yol ağının işlekliğinde yapılan yollar üzerinde kervansaray, hânkah vs. konaklama tesisleri inşası vakıflarla desteklenmiştir.

Vakıflar bütün talim-terbiye ve sıhhat kuruluşlarını finanse etmiştir.

Bilhassa gayrimenkullerin vakfedilmesiyle bir taraftan tesîs edilen müesseselerin gelirleri karşılanmış, diğer yandan da bu fonlar kredi kaynağı olarak kullanılmışlardır. Bilhassa avârız akçesi vakıfları hem ortaklaşa giderleri karşılamış, hem de içtimaî yardımlaşmada tesirli olmuştur.

Vakıflar şehirlerin ticarî faaliyetlerini kolaylaştırmıştır.

Böylelikle vakfiyeler üzerinde çalışan bir araştırmacı, cami ve medresesiyle, darüşşifa ve imaretiyle, han ve hamamıyla, çeşme ve sebiliyle, mektep ve kütüphanesiyle en büyük ilim-irfan ve hayır müessesesi olan külliye'nin kurulmasından kışın göç edemeyen hasta ve sakat leyleklerin beslenmesini sağlayacak en küçük yardımlara kadar imkân hazırlayan yüzlerce konuyla karşılaşacaktır.

VAKFIYE

Vakfiye veya vakıfnâme, vakfedilen bir malın hangi hayır işlerinde kullanılacağını, ne şekilde yönetileceğini gösteren senettir.

Vakfiyeler tesis edilen vakfın nasıl idare edileceği, nerelere ne gibi harcamalar yapılacağı, kaç kişinin çalışacağı, bunlara ne kadar maaş ödeneceği, harcamaların hangi gelirlerle karşılanacağı, vakıftan kimlerin ne şekilde faydalanacağı gibi hususların vâkıf tarafından ayrıntılı biçimde belirlendiği belgelerdir.²

Vakfiyelerde İslam edebiyat ananesine tâbi olunarak besmele, hamdele ve salvele ile başlanıp vâkıfın adı anıldıktan sonra esas mevzuya geçilmektedir.

İslâm tarihinde hayır işlerinin sürdürülmesi gayesiyle tesis edilen vakıfların Müslümanların hayatına derinden tesir ettiği bilinmektedir. Vakıf şartlarını tespit eden metinler olan vakfiyeler, vakfın işleyişi yanında medeniyet tarihine ışık tutan ve halkın hayatı hakkında da malumat veren vesikalarlardır. Osmanlı kütüphanelerinin de medrese, mektep, cami, çeşme, imaret, köprü vs. hayır müesseseleri gibi vakıflar yoluyla teşekkül ettiği bilinmektedir.

² Özgüdenli, Osman Gazi; "Vakfiye", *DİA*, C. XLII, S. 465-467.

KÜTÜPHANE VAKFİYELERİNE GİRİŞ

OSMANLI KÜTÜPHANECİLİK TARİHİNİN KAYNAKLARI OLARAK VAKFİYELER

Kütüphanecilik tarihimizin muhtevalarını, derinlik ve zenginliklerini henüz tam olarak bilemediğimiz kaynakları vakfiyeler ile şeriiye sicilleridir. Vakıf müesseseleri medeniyet tarihinin sosyal yardım ve irfan kurumlarıdır. Vakfiyeler ise vakıfların bir bakıma kuruluş kanunu ve iç yönetmelikleridir.

Arşiv ve kütüphanelerde kütüphane ile ilgili yüzlerce vakfiye vardır. Bu vakfiyeler Osmanlı kütüphanecilik tarihinin en inandır belgeleridir.

Vakfiyelerden anlaşıldığına göre eski Osmanlı kütüphaneleri padişah, sultan, vezir, nişancı, reisülküttab vs. tamamen hayırsever şahısların teşebbüsüyle kurulmuş ve gelirleri hususî vakıflardan karşılanmıştır. Bu gelirlerin yönetimi ve düzeni mütevellilere bırakılmıştır. Bu mütevelliler ekseriya bir kişidir. Tevliyet sonradan evlâdına, evlâdının evlatlarına, onlar inkıraz edince azatlı kölelerine ve onların evlâdına bırakılmıştır.

Kütüphane vakfiyeleri iki grupta mütalâa edilebilir:

İlkin büyük bir ilim ve sosyal yardım sitesinin -ki Osmanlılarda külliye denilmektedir- tesisine imkân hazırlayan vakfiyeler içindeki kütüphane fasıllarıdır.

İkincisi başlı başına bir kütüphane tesisine ait olan vakfiyelerdir.³

Kayseri’de ilkin Erkilet’teki Nişancı Mehmed Paşa Külliyesi ile Kayseri merkezinde yer alan Hunad Hatun Külliyesi içinde yer alan kütüphaneler örnek olarak gösterilebilir.

Râşid Efendi Kütüphanesi ise müstakil bir kütüphane olarak bunlardan ikincisine girmektedir.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFİYESİ’NİN EHEMMİYETİ

Râşid Efendi Kütüphanesi’nin pek teferruatlı olan vakfiyesi birçok bakımlardan ilgi çekici ve Osmanlı kütüphanecilik tarihi için pek değerli bir vesikadır. Vakfiyeleri sayesinde kütüphane tarihine dair birçok bilgi edinilebildiği gibi ait olduğu devrin kütüphane tasavvuru ile ilim ve irfan anlayışını da kavramak mümkündür. Râşid Efendi Kütüphanesi’nin Vakfiyesi de bunlardan birisidir ve o zamanın Türkçesi olan Osmanlıca ile kaleme alınmıştır.

KÜTÜPHANE VAKFİYELERİNDE YER ALAN BİLGİLER

Bir vakıf müessesesinin incelenmesinde ilk başvurulacak kaynak o vakfın kuruluş senedi demek olan vakfiyesidir. Kütüphane vakfiyelerinden umumiyetle şu bilgiler elde edilebilir:

Kütüphane binasının mevki ve hususiyetleri, kuruluş gayesi, idaresinin kimler tarafından ve ne şekilde olacağı, tevliyetin nasıl intikal edeceği, hâfız-ı kütüb, kâtib-i kütüb, ferraş, bevvab gibi

³ Cunbur, Müjân; “Vakfiyelere Göre Eski Türk Kütüphanelerinin Yönetimi”, S. 3.

çalışanların kimler olduğu, hangi vasıfları taşımaları gerektiği, nasıl tayin edilecekleri, hangi işleri yapacakları ve karşılığında ne kadar ücret alacakları, çalışanların sayısı, gelirlerinin nereden temin edileceği ve neler için harcanacağı, çalışma günleri ve şartları, kitapların korunması ve denetimi, kitapların isimleri, sayıları ve cilt özellikleri, kimlerin hangi şartlarla yararlanabileceği vs.⁴

VAKFİYELERİN SOSYAL VE İKTİSADÎ HAYATIN GELİŞMESİ İÇİN GETİRDİĞİ HÜKÜMLER

Vakfîyeler düzenlendikleri devrin bilgilerini günümüze aktardıkları için o vaktin insanları hakkında biyografik bilgi vermektedirler.

Vakıf müessesesinin işleyişini anlatan en mühim vesika olan vakfîyelerden dinî, ilmî ya da ticarî müesseseler hakkında pek çok bilgi edinilmektedir.

Vakfîyelerde vakfın bulunduğu yerin belirtilmesi, mevkûf olan arsa, menzil, bağ, bahçe gibi mülkün bulunduğu mevki ve hududunun tasvir edilmesi sayesinde o devirdeki şehir mimarîsi hakkında bilgi vermekte oldukları için şehir tarihi çalışmalarında da kullanılmaktadır.

Vakfîyelerde geçen ücret türü, hangi devirde neye, ne kadar fiyat biçildiği gibi bilgilerden devrin iktisadî hayatı hakkında fikir edinilebilmektedir.

Vakfîyelerde kullanılan dil ve üslup hususiyetleri de edebiyat ve dil tarihi çalışmalarına zenginlik katmaktadır.⁵

VAKFİYELERDE YER ALAN KİTAPLARA AİT BİLGİLER

Kütüphane vakfîyelerinde vakfedilen kitaplara ilişkin kitap ismi, yazar ismi, cilt sayısı, cilt hususiyetleri, yazma ya da basma oluşu, kâğıt cinsi, kâğıdın ebadı, yaprak sayısı, satır sayısı, yazı türü, yazının güzelliği, tezhip, cetvel ve mühür gibi teferruatlı bilgilerin yer alabildiği görülmektedir. Kitap isimleri bazen çok kısa verilmiş bazen ise tam olarak yazılmıştır.

Yazar isimleri açık şekilde yazılabildiği gibi şöhreti göz önünde bulundurularak da yazılmıştır. Yazar isimlerinin bu şekilde yazılması, yazma eserlerin kataloglanması sırasında müellif adının tespitinde güçlükler doğurmaktadır.

Cilt sayıları sadece sayı olarak verilebildiği gibi tek tek sayılarak liste halinde de belirtilebilir. Cilt sayılarının yanı sıra cildin türü, rengi ve şemseli ya da müzehheb gibi fizikî özellikler de belirtilebilir.⁶

⁴ Buluş, Ayşe; 15-18. Yüzyıl Osmanlı Kütüphane Vakfîyeleri, S. 18-19.

⁵ Buluş, Ayşe; 15-18. Yüzyıl Osmanlı Kütüphane Vakfîyeleri, S. 21.

⁶ Buluş, Ayşe; 15-18. Yüzyıl Osmanlı Kütüphane Vakfîyeleri, S. 20.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ’NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi’nin metni birkaç bölüm ve bunlara ait başlıklar halinde incelenerek şöylece değerlendirilebilir:

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ’NİN ELDE EDİLEN METNİ VE HARİCİ HUSUSİYETLERİ

Vakfiyenin elde edebildiğimiz üç metni mevcuttur. Bunlardan ilki Vakıflar Genel Müdürlüğü’ndeki vakfiye, ikincisi İstanbul’da Rumeli Kazaskerliği Mahkemesi’ne ait şerhiye sicili kaydı diğeri de vakıflardan çıkarılan suret olup Râşid Efendi Kütüphanesi’nde kayıtlıdır.

1. RUMELİ KAZASKERLİĞİ VE RUMELİ SADÂRETİ MAHKEMESİ’NDE MEVCUT VAKFİYE

Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadâreti Mahkemesi’nde mevcut Mehmed Râşid Efendi ibni Cafer Fevzi Efendi ibni Cafer Ağa’nın 1212 Tarihli Vakfiyesi 12 varak yani 20 sayfadan ibarettir ve kayıt bilgileri şöyledir:

Vakfiye Numarası: 83

Vâkıf: Mehmed Râşid Efendi ibn Cafer Fevzi Efendi ibn Cafer Ağa

Vakfiye Tarihi: 7 Rebîülâhir 1212 [M. 29 Eylül 1797]

Mahkeme: Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadâreti Mahkemesi

Sicil ve Varak Numarası: 410, 76a-79a, 84a-90a.

2. RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHÂNESİN’DEKİ VAKFİYE

Vakfiyenin aslı vaktiyle kaybolmuş, kütüphanede yalnız kabı bulunmuştur. Eldeki suret, 7 Nisan 1323’te (M. 20 Nisan 1907 H. 7 Rebîülevvel 1325 Cumartesi) filigranlı, saykallı, krem rengi ince bir kâğıda istinsah (kopya) edilmiştir. Vakfiye metninin pek çok hataları bulunmakla birlikte bunların bir kısmı sonradan düzeltilmiştir. Bu metinde vakfiyenin sadece hukukî-malî esasları olan hükümler mevcut olup kitaplar ve müelliflerine dair herhangi bir malumat bulunmamaktadır. Böylelikle hacimce orijinal metnin hemen hemen yarısını ihtiva etmektedir. Bu vakfiye metninin kayıt bilgileri şöyledir:

Râşid Efendi Kütüphânesinin Vakfiyesi (Vakıf-nâme)

Râşid Ef. Eki 26437. yk. 7, st. bb., 230x180 (bbxbb) mm. 1323 Hicrî.

Kayıt no: 26437

Tasnif no: 720.2

3. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ'NDE MEVCUT DEFTERDEKİ VAKFİYE KAYDI

VGM Defteri 00579-0038-49.

Reisülküttab Mehmed Raşid Efendi'nin 7 Rebiülevvel 1212 Tarihli Vakfiyesi, VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 579, S. 65-87.

Her üç metin de harekesiz yazılmıştır.

İkinci metinde Vakfiye'nin giriş kısmı ile kitaplar kısmı bulunmamaktadır.

Çalışmada her üç metin karşılaştırılarak transkripte edildi. Fakat 3. metnin sayfa numaraları verildi.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFİYESİ'NİN BAŞI

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin başlangıcında Rumeli Kazaskeri Veliyüddin Efendizade Mehmed Emin vakfiye metnini vâkıfın talebi üzerine şeriata göre yazdığını bildirmektedir.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFİYESİ'NİN İSTİNAD ETTİĞİ ŞER'Î KAYNAKLAR VE VÂKIF

Başlangıcın ardından vakfiyede daha önce benzerlerinde de görüldüğü gibi Allah'ın insanı şerefli olarak yarattığı ve iyiliğinin karşılığını kat kat vereceğine dair Kitab'dan âyetler verilmektedir. Bundan sonra ilahî vahiyle övülen Hz. Muhammed (a.s.s)'in hadislerinde insanların hayrına hizmet edecek vakıf tesis etmenin ecir ve sevabı belirtilerek başlanılan işin ehemmiyeti vurgulanmaktadır.

VAKFİYE'YE GÖRE RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN BİNASI VE BULUNDUĞU MEVKİ

Vakfiye'de kütüphanenin mevkii şöyle tarif edilmektedir: “Vilâyet-i Anaṭolı'da Medîne-i Kayseriyye dâhilinde kâ'in Câmî'-i Kebîr'in şarkî cânibi ittîşâlinde vâkı'...”

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'ne göre kütüphane, Anadolu vilayetinde Kayseri şehri dâhilinde olan Cami-i Kebir'in doğu yanında bulunmaktadır.

Bina, kütüphane mimarîsine uygun olarak ve bilhassa kitapların sağlığı düşünülerek inşa edilmiştir. Günümüzdeki modern kütüphane mimarîsi anlayışına uymamakla beraber devirleri bakımından dikkate ve takdire şayandır. Kütüphane kadim Kayseri şehrinin suru içinde bulunan ilim, irfan ve ticaret merkezinde bulunmaktadır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFI'NIN KİM TARAFINDAN NEDEN TESİS EDİLDİĞİ

Osmanlı Devleti'nde Reisülküttab bulunan Mehmed Râşid Efendi, geçmiş müminler ile rahmetli atası Cafer Fevzi Efendi ve anası Ümmü Gülsüm Hatun'un ruhları için kütüphaneyi tesis ettiğini belirtmektedir.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN GELİRİ OLAN AKARAT

Osmanlı kütüphaneleri tamamen şahısların kendi teşebbüsleriyle kurulmuş müesseselerdir. Gelirleri vâkıflarının vakfiyelerinde zikrettikleri akarlardan sağlanmakta ve devletten herhangi bir yardım görülmemektedir. Bütün vakfiyelerde o vakfa hizmet görenlerin maaş vs. masrafları tespit edilmiştir.

Mehmed Râşid Efendi de kütüphanesinin masraflarını karşılamak üzere İstanbul'da birçok gayrimenkul vakfetmiştir. Bu gayrimenkuller hakkında vakfiyenin başında tafsilatlı malumat mevcuttur. Kütüphanenin masrafları, İstanbul Soğanağa Mahallesindeki konak ve müştemilâtı, bahçeler, evler, Galata'daki bahçe, ev, mahzen ile Hacı Bayram Mahallesindeki bahçenin getireceği kiralardan elde edilen gelirlerle karşılanmıştır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN KURULUŞ SEBEBİ VE BURADAN FAYDALANABİLMENİN ŞARTLARI

Kütüphane medrese talebelerinin, yararlanmak isteyen diğer şahısların kitapları mütalaa (okuma) ve istinsah edebilmeleri (çoğaltmaları) için yani kitaplardan azamî istifadesi için kurulmuştur. Okuyucuların, taleplerinin güçlük çıkarılmadan, yumuşaklık ve güler yüzlülükle karşılanması; kitapları yıpratmamaları, lekelememeleri, yazılarını bozmamaları için hafız-ı kütüpler tarafından dikkatle gözetilmesi de vakıf şartları arasındadır.

Gerek vakfiyede, gerekse kitaplara basılan vakıf mühürlerinde kitapların hiçbir suretle iare edilemeyeceği (ödünç verilemeyeceği) rehin bırakma ve kefil ile de olsa hiç bir şekilde kütüphane dışına çıkarılamayacağı kaydedilmiştir. Kitapların daima kütüphanede muhafaza edilmesini, mütalaa ve istinsah edilmesinin ancak kütüphanede gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Eski vakıf kütüphanelerinin çoğunda da kitapların kütüphanede okunması ve hiç bir suretle dışarı çıkarılmaması vakıf şartlarının başında gelmektedir.

VAKFIN MÜTEVELLİLİĞİ VE KÜTÜPHANE HİZMETLERİNDE VAZİFE ALACAK ŞAHISLAR İÇİN LÜZUMLU ŞARTLAR

Vâkıf, vakfin mütevelliliğini evladına, kaymakamlığını da Kayseri'de kütüphaneye bitişik Cami-i Kebir mütevelliliğini üstlenen şahsa vermiştir.

Vakfiyenin en dikkati çeken yönü, hafız-ı kütüplerin ne şekilde vazife alacakları ve nasıl vazife görecekleriyle ilgili kısımlardır. Hafız-ı kütüpler iyi ahlâk sahipleri, emin, doğru ve aynı zamanda

bilgin kimselerin arasından seçilecekler, ulema, müderris, kadı, imam, müezzin ve kayyım gibi başka yerlerde işleri olan kimselerden seçim yapılmayacaktır. Kütüphanenin 3 hafız-ı kütübü vardır, Ulu Cami'nin kayyımbaşısı kütüphanenin temizliğini yapmakla da vazifelendirilmiştir. Yine aynı caminin mütevellisi, kütüphanenin zamanında açılıp açılmadığını, iyi işleyip işlemediğini gözetmek için nazır tayin edilmiştir. Vakfın asıl mütevellisi Mehmed Râşid Efendi'nin kendisidir, ölümünden sonra yerini erkek çocukları, onların nesli kesilince kız çocuklarının nesli, onların soyu da tükenince hizmetkârlarının neslinden gelenler müteveli olacaklardır. Kayseri'de de emin, sadık, doğru ve dindar bir şahıs seçilip müteveli kaymakamı olarak hizmet görecektir.

KÜTÜPHANE HİZMETİNDE BULUNAN ŞAHISLARA ÖDENECEK ÜCRETLER

Kütüphaneye hizmet edenlerin maaşları, yevmiye yani gündelik ücret olarak birinci hafız-ı kütübe 120, ikinciye 100, üçüncüye 80, ferraş ve nâzıra 10'ar, müteveli kaim-makamına 30, asıl mütevelliyeye 40 akçe olarak tespit ve tayin edilmiştir. Maaşlar altı ayda bir kere topluca ödenecektir. Maaşların nasıl verileceği, vakfiyede genişçe izah edilmiştir.

Maaşlar devirlerine göre yeterli ve tatmin edicidir. İstanbul'daki kütüphanelerin ücretleriyle mukayese edildiğinde Râşid Efendi Kütüphanesi çalışanlarının maaşlarının makul ve standart bir seviyede olduğu görülür.⁷

HAFIZ-I KÜTÜPLERİN İZİN VE TAYİN ŞARTLARI

Mehmed Râşid Efendi vakfiyesini diğer kütüphane vakfiyelerinden ayıran bir husus, hafız-ı kütüplere hacca ve sılaya gitmek üzere verilen bir yıl süreli izinlerle ilgilidir. Bu mesele de vakfiyede üzerinde ısrarla durulan bahislerden biridir. İzinli gidenin yerine bir vekil tayin edilmekte, gidenin maaşı tamamen bu vekile verilmektedir. İzin bir yıl süreden daha fazla uzarsa, gidenin görevi sona erdirilmektedir. Hizmetlerde münavebeyle çalışmaya katıyen müsaade edilmemiştir. Personel tayinlerinde ananevî evlâdiyelik sistemine karşı, ayrılanın veya ölenin yerine bir aşağısındaki hizmetlinin geçirilmesi, ancak ölenin bu işe yarar yaşta ve durumda bir oğlu olursa, üçüncü hafız-ı kütüplüğe atanması uygun görülmüş, kasr-ı yed bir başka deyimle vekâletle çalışmaya da vakfiyede izin verilmemiştir.

KÜTÜPHANE'NİN MESAI GÜN VE SAATLERİ

Vakfiyeye göre kütüphane cuma, salı ve iki bayramın üçer günleri dışında her gün, gün doğuşundan bir saat sonra açılacak, gün batmaya bir saat kalıncaya kadar açık bulundurulacaktır.

⁷ Para değerinin düşmesiyle orantılı olarak vakfiyelerde gündeliklerin arttığı müşahede edilmektedir. Fatih devrinde 6 akçe olan hafız-ı kütüp maaşı, personel sayısının artışıyla beraber, Atıf Efendi Kütüphanesi'nde birinci hafız-ı kütüplük için 80, ikinci için 75 ve üçüncü için 70 akçeye kadar yükselmiştir. Ragıp Paşa birinci hafız-ı kütübüne günde 120, ikincisine 110 akçe gündelik vermektedir. Aynı tarihte ve aynı vakfiyede sibyan mektebinin hocasına ise 40 akçe gündelik verilmektedir. Bu husus o devirde bir kütüphaneci ile bir ilkokul öğretmenin maaş durumlarını ve kütüphaneciye verilen değeri göstermek bakımından gerçekten ilgi çekici bir husustur. Cunbur, Müjgân, "Vakfiyelere Göre Eski Türk Kütüphanelerinin Yönetimi", S. 14.

Kütüphaneye okumak için hiç kimse gelmese de kütüphane asla kapatılmayacaktır. Kütüphane besmele ile açılırken her sabah Salavat, İhlâs ve Fâtiha sureleri okunarak merasim tertiplenecektir.

KİTAPLARIN SAYIMI VE TAMİRİ

Kütüphane kurucularının üzerinde ısrarla durdukları tek unsur kitapların muhafazasıdır denilebilir. Onları okuyucu hizmetlerinden önce birinci derecede bu husus ilgilendirmektedir. Bunda yazma kitapların çok pahalı oluşları, az bulunuşları rol oynamaktadır. Nitekim eskiler kitap depolarına hazine karşılığı “hizâne” demektedirler. Eski kütüphanelerin koleksiyonlarını kütüphane kurucularının bağışladığı yazma eserler teşkil eder. Bu ilk ve temel bağışlara sonradan diğer vâkıfların bağışları da katılır ve kütüphane mevcudu çoğunca bağış kabulü yoluyla çoğaltılır.

İstanbul, Edirne, Konya vs. kütüphanelerde kataloglama çalışmaları ilkeldir. Bazı vakfiyelerde kitap isimleri ile birlikte yazarları ve bazı özellikleri de kısaca liste halinde verilmiştir. Bu listeleri ilkel kitap kataloğu sayabiliriz. Kitaplar bu listelere İslami ilimlerin tasnif sistemine göre sistematik olarak geçirilmiştir. Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi’nde de İslami ilimlerin tasnif usulüne göre sınıflandırılan risale ve kitap isimleri ile birlikte yazarları ve bazı şerh, telif vs. bazı hususiyetleri de kısaca belirtilmiştir.

Kütüphanenin tüm kitapları yılda bir kere gözden geçirilecek, bozulan ve eskiyen ciltler onarılacaktır. Gerek teftiş, gerek onarım için vakfiyede ne yapılacağı, ne kadar ve nasıl para sarfedileceği de kaydedilmiştir.

ŞERİATA NAZARAN KİTAPLARIN VAKFEDİLMESİNİN CAİZ OLUP OLMADIĞI HUSUSU

Şeriata nazaran kitapların vakfedilmesinin caiz olup olmadığı hususu yani vakfın sahih olup olmadığı üzerine müctehidlerin fikirlerini karşılaştıran uzun bir muhakeme ile reyleri ortaya konulduktan sonra bunun hukuka uygun olduğu neticesine varılmıştır.

Ardından vakıf hükümlerin hiçbirinin değiştirilmemesi, değiştiren olursa vebalinin değiştirenin boynuna olacağı bilhassa vurgulanmıştır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFİYESİ’NİN TARİHİ

Vakfiye’nin 7 Rebüülâhir 1212 (H. 7 Rebüülâhir 1212/M. 29 Eylül 1797/R. 18 Eylül 1211) tarihinde yazıldığı belirtilmiştir.

Şühüdü’l-Hâl

Şühüdül-hâl başlığı altında vakfiye senedinin tesis ve tescil edilmesine kadı, müderris, kâtip, kethüda, çuhadar, vekilharç, esnaf vs. zümrelerden şahit olanların on sekiz kişinin adları künyeleri ile birlikte yazılmıştır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ'NDE MEVCUT KİTAP VE RİSALELER

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nin son kısmında vakfedilen tüm kitaplar ile risalelerin adları ile müellif, şârih, musannif vs. emeği geçenlerin isimlerinin tam listesi defter halinde mevzuuna göre ara başlıklar altında yer almaktadır. Buna göre göre kitap ve risalelerin konu başlıkları ile kitap ve risale sayıları şöyledir:

1. Tefsir: 61	9. Tasavvuf: 62	16. Meânî, Beyân ve Bedî: 30
2. Hadis: 72	10. Ediyve (Dualar): 54	17. Nahiv: 53
3. Hadis Usulü: 8	11. Edebiyat: 137	18. Sarf: 45
4. Fıkıh: 170	12. Divanlar: 54	19. Lügat: 22
5. Usûl-i Fıkıh: 25	13. Mantık ve Hikmet: 59	20. Siyer ve Tarihler: 85
6. Ferâiz: 17	14. Heyet, Hendese ve Hesap: 26	21. Kıraat: 11
7. Mevâiz: 13	15. Adab: 22	22. Tıb: 15
8. İlm-i Kelâm: 99		

Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nde kayıtlı kitap ve risalelerin tamamı 1.086 adet tutmaktadır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ HAKKINDA NETİCE

Netice olarak vakfiye hakkında şunlar söylenebilir:

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vakfiyesi daha önce kurulan kütüphanelerin vakfiyeleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Râşid Efendi, kütüphanesine tayin ettiği üç hâfız-ı kütübün başka işlerle meşgul olmadan devamlı şekilde kütüphanede bulunmaları için onlara oldukça yüksek ücret tahsis etmiştir.

Merkezden uzak taşrada kurulan diğer kütüphanelerde olduğu gibi Râşid Efendi Kütüphanesi'nde de çalışanlara maaşları altı ayda bir ödenmektedir.

Kütüphane hizmetinin aksamaması için vakfiyede hafız-ı kütüplerin izinlerinin düzenlenmesi ve icrası için takip edilecek usul üzerinde teferruatlı biçimde durulmuş; kütüphanenin açılışı-kapanışı, tatil ve mesai saatleri ile günleri de tespit edilmiştir.

Kütüphanenin temizlenmesinin ve diğer bakımları ile kitapların tamiri ve sayımının ne zaman, nasıl olacağı bütün masraflarının nereden karşılanacağı belirlenmiştir.

Osmanlılar zamanında Anadolu'da açılan kütüphanelerin en büyük ve en mühimlerinden biri olan Râşid Efendi Kütüphanesi, bugün Kayseri'de bir eski eserler araştırma kütüphanesi olarak, yazma ve eski harfli basma eserlerle doludur. Bu kıymetli koleksiyonun kitapları ile mecmualarının

katalogu neşredilmiştir. Çok değerli sanat, ilim ve edebiyat eserlerinin yer aldığı Râşid Efendi Kütüphanesi bugün için de ehemmiyetli ve tarihi bir ilim irfan müessesesidir.

Geçmişte Zeki Velidi Togan ve Muhammed Hamidullah gibi dünyaca meşhur pek çok âlim kütüphanede ilmî çalışmalarda bulunmuştur. Günümüzde de yerli yabancı pek çok araştırmacı kütüphaneyi ziyaret etmektedir.

GEÇEN ASRIN TARİHÇİLERİNİN RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ’NİN TARİHÇESİNE DAİR VERDİĞİ MALUMAT

Geçen asrın tarihçilerinden Halil Edhem Bey ile Ahmed Nazif Efendi’nin kütüphaneye dair verdiği malumat Râşid Efendi Kütüphanesi’nin tarihçesine ışık tutacağı için sadeleştirilerek kaydedildi.

HALİL EDHEM BEY’İN RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ HAKKINDA YAZDIKLARI

Kayseriye Şehri adı ile kıymetli bir eserin müellifi olan Osmanlı arkeolog ve tarihçisi Halil Edhem (Eldem), 1906 senesinde şehri ziyaretinde Râşid Efendi Kütüphanesi hakkında görüp duyduklarını aynı kitabında şöyle ifade etmektedir:

“Cami-i Kebir’in bitişiğinde kubbeli güzel bir kütüphane mevcut olup, buraya caminin içinden girilir. Sultan Üçüncü Selim Han zamanında Reisülküttâb olan Râşid Efendi’nin vakfı olup, güzel kitapları barındırır.” demektedir.

O, verdiği bu malumata düştüğü dipnotta ise şunları yazmıştır:

“Râşid Efendi Dîvân Kalemî kâtiplerinden Kayserili Cafer Efendi’nin oğlu olup, H. 1167’de (M. 1753-1754) doğmuş ve H. 1202, 1207 ve 1212 (M. 1787-1788, 1792-1793, 1797-1798) senelerinde üç defa Reisülküttâb tayin edildikten sonra H. 1212 senesi Ramazanı’nın on beşinde (M. 4 Mart 1798) İstanbul’da ölürek, Sultan Bayezid’de gömülmüştür (Süreyyâ, *Sicil*, C. II, S. 797). Kayseri’den geçtiğim R. 1322 (M. 1906) yılında kütüphanenin bir para geliri olmadığından çoklukla kapalı bulunduğunu söylediler. Mahkemeden yitirilen vakfiyesinin kutusu sonradan kütüphanenin bir köşesinde bulunmuş olduğundan üzerindeki yazılı levhaya dayanarak, vakıfnâmenin suretinin Evkâf Nezâreti’nden (Osmanlı Vakıflar Bakanlığı) istenilmiş olduğu haber alınmıştı.”⁸

AHMED NAZİF EFENDİ’NİN RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ HAKKINDA YAZDIKLARI

Kayseri şehrinin mahallî tarihçisi Ahmed Nazif Efendi’nin Râşid Efendi ve Kütüphanesi ile alâkadar iki yazısı bulunmaktadır:

1. Onun yazılarından ilki Ahmed Nazif Efendi’nin Mehmed Râşid Efendi’nin İlk Mektubu yanında bulunan yazısıdır: Yazar, tek yaprak halindeki el yazısıyla kaleme aldığı notunda kütüphanenin kuruluşu, kurucusu ve zamanındaki vaziyeti hakkında bilgiler vermektedir.

⁸ Halil Edhem; *Kayseriyye Şehri*, S. 17-18’den sadeleştirilerek.

AHMED NAZİF EFENDİ’NİN RÂŞİD EFENDİ VE KÜTÜPHANESİ İLE ALÂKADAR İLK MEKTUBUN BİTİŞİĞİNDEKİ YAZISININ SADELEŞTİRİLMİŞİ⁹

Bu kütüphane 1211¹⁰ Hicrî tarihinde Reisülküttap Kayserili Mehmed Râşid Efendi tarafından yeni olarak yapılarak inşa ve (...) ciltten ibaret olan mevcut değerli kitaplara adı geçen tarafından vakıf ve hediye edilmiştir. Mehmed Râşid Efendi, Kayseri Sancağı’na tâbi Ispıdın köyünden Koca Ağazade Cafer Bey’in oğludur. 1167¹¹ tarihinde anılan köyde doğup ilk bilgilerini burada öğrendikten sonra İstanbul’a giderek zamanının geçerli ilimlerini tahsil ettikten sonra devlet hizmetine girdi. Derece derece Beylikçi Kessedarlığı’na, sonra Beylikçi mevkiine ve daha sonra Sadrazam Mektupçuluğu’na yükselmiş ve ikinci defa Beylikçi olduktan sonra 1202 tarihinde Reisülküttap ve sonradan Çavuşbaşı ve ikinci defa Reisülküttap ve Tersane Emni olmuştur ve anılan hizmet uhdesinde iken 1212 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. Kabri İstanbul’da Sultan Bayezid Camii’nin bitişiğindeki kabristanın Balmumcular ile Reşid Paşa’nın Türbesi arasında bulunan Kuru Çeşme’nin şebekesi ortasında görünen kabirdir. Râşid Efendi, asrında geçerli olan ilimler ve fenlere de vâkıf olduğubu gösteren şairlik tabiatına da malikti.

“Gerdeninde dâne-i hâl ü siyeh gîsûlara”

“Murğ-ı dil üftâdedir gûyâ esîr-i dâmdır”¹²

beyti şairlik tabiatının eserlerindendir. Mehmed Râşid Efendi bu kütüphaneyi amcası Koca Ağa’nın nezaretinde inşa ettirmiş ve yapılmasının masraflarının Baş Bezirgân tarafından ödenmesini ona ihale ederek ısmarlamıştı. İnşasının tamamlanmasının yirmi beş bin kuruşla gerçekleştiğini teyit eden ve işaret olunan yaptırının mührüyle mühürlenmiş olan şu mektup uğurlu sayılarak buraya konuldu.

ZEYL (EKLEME)

Bu Kitaplar Yurdu’nun (kütüphanenin) gelirleri ve tayin edilmiş -vâkıf tarafından- verilen malları vakfiyesinin bilgileri tasdikli vakıfnamesinin¹³ ortadan kaldırılmış olduğu, bugün vakıfnameye mahsus mahfazanın¹⁴ kitaplar arasında bulunmasıyla muhakkak olduğu üzüntüyle anlaşıyor. Anılan vakıfnamenin sicile¹⁵ yazılmış bulunan sureti Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesi Cihat Kalemi’nce¹⁶ 1211 senesi¹⁷ defterlerinde kaydedilmiş olacağına dayanılarak araştırılıp takip edi-

⁹ Bu yazının metni şu eserde de latinize haliyle biraz farkla mevcuttur: Ahmed Nazif Efendi; *Mirat-ı Kayseriyye*, S. 16-17.

¹⁰ H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797.

¹¹ H. 1167/M. 29 Ekim 1753-17 Ekim 1754.

¹² Beytin nesre çevrilerek sadeleştirilmiş: “Gönül kuşu (onun) gerdanındaki dâneye (kurşuna) benzeyen benine ve uzun siyah saçlarına düşmüştür. (Böylece gönül) sanki onun tuzağının esiri olmuştur.”

¹³ Vakıfname tabirinin doğrusu vakfiyedir. Vakfiye: Bir vakfın şartlarını bildiren resmî senet, vakıf vesikasıdır.

¹⁴ Mahfaza: İçinde öteberi saklanan küçük kutu, kap, zarf; kitap kutusu.

¹⁵ Sicil: Kayıt kütüğü, şeriye mahkemesi kayıt defteri.

¹⁶ Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesi Cihat Kalemi: Yüce Vakıflar Bakanlığı’nın vakıf kayıtlarını tutan dairesi.

¹⁷ H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797.

lerek vakıfnamesinin elde edilerek şunun bunun saklayan ellerine geçmiş bulunan gelir ve örtülü yapılarının açığa çıkarılmasıyla bugünkü günde yardımla idare edilen şu Kitaplar Hazinesi'nin yeniden diriltilmesine yol gösteren olursa “*Hayra delalet eden (yol gösteren) o hayrı işleyen gibidir.*”¹⁸ hadis-i şerifinin anlamına uygun olacağı şüphesizdir.

24 Ramazan-ı Şerif sene 1320.¹⁹ Yazan; zayıf kul, Latif olan Yüce Allah'ın rahmetine muhtaç Seyyid Ahmed Nazif -Allah onu affetsin-.

2. Ahmed Nazif Efendi'nin Raşid Efendi Kütüphanesi hakkındaki ikinci yazısı olan, Kayseri'de neşredilen Erciyes Gazetesi'ndeki “Hâfız-ı Kütüb Tayini” başlığı altındaki yazıda şu malumat verilmektedir:

HÂFİZ-İ KÜTÜB TAYİNİ

“Kayseri'de Cami-i Kebir'in yanında bulunan Râşid Efendi Kütüphanesi'nin hâfız-ı kütüb vazifesi bir müddetten beri boşalmış ve halkın yararlandığı merkez olan o Kitapların Hazinesi'nin (Hazinetü'l-Kütüb) kapısı kapanmıştı.

Bu durum hükûmetin dikkat nazarını çekerek vakıfnamesinde yazılmış bulunan vakfiye şartlarına müracaat edildi. Böylelikle doğru ve dürüst bir kimse mütevellî kaymakamı tayin edildi. Mütevellî kaymakamının önünde mahallî ulema tarafından ve iş bitirici olarak bilinen üç kişinin hâfız-ı kütüb olarak atanmasının vakfedenin şartının gereği olduğu belirlendi. Bunun üzerine -vakfiyede- talep edilen vasıfları taşıyan Tiritioğlu İbrahim Efendi, Mütevelli Kaymakamı tayin edildi. Ardından cömert ulema toplantıya davet edilerek bundan bir ay önce, vakfiyede yazılmış bulunup açıklanmış bulunan tarifler çerçevesinde -hâfız-ı kütüb- seçilmesine başlandı. Kendirli-zade Mehmed Efendi Birinci Hâfız-ı Kütüb, Kellecizade Mehmed Hamdi Efendi İkinci Hâfız-ı Kütüb ve Hamurculuzade Bekir Efendi Üçüncü Hâfız-ı Kütüb tayin edilerek nizamının gerektirdiği işlemleri mahallî hükûmetçe yerine getirilmişti.

Mevcut güzel kitapların gözden geçirilmesi ile hâfız-ı kütüb olan kimselere devir ve teslimi için hükûmetçe tayin ve teşkil edilen komisyon heyeti geçen gün anılan kütüphanede toplandılar. -İçtimada- Mütevellî Kaymakamı İbrahim Efendi de hazır olduğu halde mevcut kitaplar birer birer bakılıp incelenerek defteriyle uygunluğu görülmekle hâfız-ı kütüblere devir ve teslim edildi. Böylece Kitaplar Yurdu'nun intizamla devamı temin edilmiştir. Güzellikle sürmesini ve başarılarını Hak cenabından temenni ederiz.

Mevcut olan güzel kitapların bütün bilgilerini; isimleri, müellif vs. ayrıntısını hususî bir fihristle basıp yayımlayacağız.”²⁰

¹⁸ Meali verilen Hadis-i Şerif'in transkripsiyonu: “*ed-dâllü 'ale 'l-hayri ke-fâ 'ilîhi.*”

¹⁹ H. 24 Ramazan 1320/M. 25 Aralık 1902/R. 12 Kânunuevvel 1318 Perşembe.

²⁰ Ahmed Nazif; “Hâfız-ı Kütüb Ta'yini” ve “Reisülküttâb Mehmed Râşid Efendi”, 23 Nolu *Erciyes Gazetesi* (R. 14 Mayıs 1328)/(M. 27 Mayıs 1912, S. 7-8. Kayseri'nin 1910'lu Yıllarda Yayımlanan İlk Gazetesi *Erciyes* (Metin ve

Yukarıda M. XX. asrın başlarında biri millî, diğeri mahallî iki tarihçinin Râşid Efendi Kütüphanesi hakkında yazdıklarının sadeleşmiş metinlerini gördük. Halil Edhem Bey, esasen Kayseri tarihini Selçuklu devri eserleriyle alâkadar olarak ele almış olmasına rağmen Ahmed Nazif Efendi'den edindiği malumatla kütüphanenin o yıllardaki üzücü vaziyetini birkaç cümle ile de olsa dile getirmiştir.

Ahmed Nazif Efendi ise ilk yazısında kütüphanenin içler acısı durumunu tasvir ederek, bu vaziyetten kurtarılabilmesi için vakfiyesinin bulunarak yürürlüğe konulmasını teşvik etmektedir (M. 1902). Bunun üzerine Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan vakfiyenin tarihine nazaran kütüphane vakfiyesinin sureti Ankara Vilayeti'nden getirtilmiştir (1907). Ahmed Nazif Efendi ikinci yazısında kütüphane vakfiyesinin yürürlüğe konulduğunu, hizmet edecek müteveli kaymakamı ve hâfız-ı kütüblerin seçilerek kitapların sayıldığını ifade etmektedir (1912). Bu suretle iki tarihçinin yazdıkları semeresini vererek kütüphane yeniden hizmete açılmıştır. Ancak yazar, kütüphanenin nakit ihtiyacının nereden karşılandığını tasrih etmemektedir.

ŞEYH SÜNÛSÎ KAYSERİ'DE

Terzi Hakkı (Demirtaş) Efendi anlatıyor: “Dedem Raşid Efendi Kütüphanesi'nde hâfız-ı kütüb (kütüphaneci) idi. Binanın dibinde bir mahalle mektebi vardı ki ben orada okuyordum. Kış günleri azığımı getirir, dedemin yanına girerdim. Kütüphaneden bir kapı camiye açılıyordu.

Şeyh Sünûsî Hazretleri Kayseri'ye gelmişti. Biz, Kaleönü'nde ve Kale ile Zeynelabidin Türbesi arasında kalan ve şimdi park yerine dönüştürülen mekânda Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye Medresesi'nde okuyorduk. Bizi, onu karşılamaya götürdüler.

Şeyh Sünûsî, Cami-i Kebir'de bir cuma namazı kıldırdı. Raşid Efendi Kütüphanesi'ni ziyaret etti. Burada bir kitap gördü, beğendi, kendisine hediye edilmesini istedi. Tabii bu, -vakıf kitapların kütüphane haricine çıkarılması yasaklandığı için- mümkün değildi. Babam dâhil Kayseri'nin bazı hocalarına istinsah ettirildi (kopyalattırılarak çoğaltıldı) ve o nüsha kendisine hediye edildi.”²¹

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN ZAMAN İÇİNDEKİ KİTAP SAYISI

Mehmed Râşid Efendi bu kütüphanesine 925 cilt el yazması ve 18 cilt de İbrahim Müteferrika basması olmak üzere 943 cilt kitap vakfetmiştir. Râşid Efendi Kütüphanesi Vakfiyesi'nde ise yazma ve basma eser ayrımı yapılmaksızın, risale ve kitap diye anılmaksızın eserler mevzularına göre tasnif ve kaydedilmiş olup kitap ve risalelerin sayısı 1128 adet olarak tespit edilmiştir.

Değerlendirme), Haz. Ali Aktan-Özen Tok, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 62, Kayseri, 2009.
²¹ Özkeçeci; *Tarihî Kayseri Cami ve Mescidleri*, S. 34. “R. 1325 (M. 1901) Kayseri doğumlu Hakkı Demirtaş'tan 16.11.1995 günü almış olduğum malumat” (İ.Ö.). Şeyh Sünûsî'nin biyografisi ve eserleri için bkz: Azamat, Nihat, “Senûsî, Ahmed Şerîf”, *DLA*, C. XXXVI, S. 527-529.

H. 1316, 1317, 1318 (M. 1898-1900) Tarihli Maârif-i Umûmiye Nezâreti Sâlnâmesi’ndeki Kayseri kütüphaneleri ile alâkadar kayıtlar şöyledir:²²

Kütüphaneler

Liva	Kaza	Kütüphanenin ismi	Mahalli	Banisi	Aded-i Kütüb	Tarih-i Tesisi
Kayseri	Kayseri			Divan-ı Hümayun Serkâtibi Esbak Raşit Efendi	934?	1211
Kayseri	İncesu		Kasabada	Kara Mustafa Paşa	17	1080

1993 Yıl Sonu İtibarıyla Râşid Efendi Kütüphanesi’nde Bulunan Kitapların Sayısı ve Bunların Dillere Göre Taksimini Gösterir Cetvel²³

8.782	Genel toplam (Yazma ve basma eserler toplamı, cilt olarak)
1.993	Yazma eserler toplamı (Mecmûatü’r-resâiller bu sayıya dâhil değildir)
1.606	Arapça yazma eserler
291	Osmanlıca yazma eserler
96	Farsça yazma eserler
6.789	Basma eserler toplamı (Mecmûatü’r-resâiller bu sayıya dâhil değildir)
2.039	Arapça basma eserler
3.915	Osmanlıca basma eserler
802	Türkçe (Latin harfleriyle)
24	Farsça basma eserler
6	İngilizce
3	Fransızca

²² *Sâlnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye*, 1317 (1899-1900), Matbaa-i ‘Âmire, 1317, S. 964-965. Kocabaşoğlu, Uygur-Uluğtekin Murat; *Salnamelerde Kayseri*, S. 218, 221, 225.

²³ Tablo, Karabulut, Ali Rıza; *Dîvânçe-i Raşid Efendi-Raşid Efendi Kütüphanesi Târihçesi-Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yayınları, Ankara, 2009, S. 147’den aynen alınmıştır.

**RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ’NİN 2020 YILI
İTİBARIYLA ESERLERİNİN VAZİYETİ²⁴**

Tablo 1- Dillerine Göre Eser Sayısı

Diller	Yazma Eser	Eski Basma Eser	Toplam
Osmanlı Türkçesi	479	3897	4376
Arapça	2126	2061	4187
Farsça	123	32	155
Toplam	2730	5990	8720

²⁴ Kütüphaneci Hakan Akyüz’ün hazırladığı envantere ait bilgilerdir.

Tablo 2- Konularına Göre Eser Sayısı

Konu Başlığı	Yazma Eser	Eski Basma Eser
000 Genel Konular (Ansiklopedi, bibliyografya, fihrist vb. danışma kaynakları ile belirgin bir konuya girmeyen kitaplar)	93	292
100 Felsefe ve Psikoloji (Felsefe, metafizik, mantık, ahlak)	41	367
200 Din	2058	2059
300 Toplum Bilimleri (Siyaset, ekonomi, hukuk, kamu yönetimi, ticaret, ulaşım, gelenekler, kültür)	5	701
400 Dilbilim	223	517
500 Fen Bilimleri ve Matematik (Astronomi, fizik, kimya, jeoloji, biyoloji, botanik, zooloji, matematik)	37	143
600 Teknoloji (Tıp, mühendislik, tarım, imalat, binalar)	27	260
700 Sanat (Mimarlık, resim, müzik, eğlence)	1	75
800 Edebiyat, Retorik, Belagat	163	770
900 Tarih ve Coğrafya	82	806
Toplam	2730	5990

Tablo 3- Materyal Türüne Göre Dağılım

Materyal Türü	2019 Yılı Eser Sayısı	2020 Yılı				Genel Toplam
		Satın Alınan	Bağış	Devir Yoluyla Gelen	Toplam	
Berat, ferman	30					30
İcazetname ve vakfiyeler	11					11
Muhtelif evrak	23					23
Cd/dvd	44+230=274					274
Toplam	338					338

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDEKİ ESERLERİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SAYI VE MUHTEVA BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin okurlara ve araştırmacılara yaklaşık 225 yıllık hizmeti içinde her geçen zaman diliminde eser sayısını çeşitlilik ve muhtevaca artırdığı görülmektedir. Başta yazma ve basma 943 cilt olmak üzere kitap ve risalelerin sayısının 1128 olduğu görülmektedir.

M. XIX. asrın sonunda neşredilen *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Sâlnâmesi*'ndeki kayıta da başlangıçtaki sayının değişmediği görülmektedir. Ancak Sâlnâme'de, muhtemelen sehven olacak, rakamların yeri değiştiğinden sanki kitap sayısında azalma varmış gibi gözükmemektedir.

Sâlnâme'nin neşrinden 10 sene kadar sonra kapalı olan Râşid Efendi Kütüphanesi'nin yeniden açılmasına öncülük ettiği görülen Ahmed Nazif Efendi'nin hazırlamakta olduğu kütüphane kataloğu ele geçmiş olsaydı XX. asrın başlarında kitapların sayısı ve muhtevası hakkında daha sıhhatli malumat edinebilmiş olacaktık.

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin katalog ve tarihçesi ile muhteviyatı üzerine XX. asrın ortalarından itibaren ciddî mesai sarf edilmeye başlanmış olup, bu çalışmalar XXI. asırda da sürdürülmektedir.

Bu çalışmaların en dikkate değer olanını, XX. asrın sonunda, Râşid Efendi Kütüphanesi'nin müdürlüğü hizmetini senelerce icra eden merhum Ali Rıza Karabulut gerçekleştirmiştir. Onun tespitine göre 1.993'ü yazma, 6.789'u basma olmak üzere 8.782 cilt eser mevcuttu. Ancak basma eserler içerisine Latin harfli 802 kitap daha ilave edildiğinden bunları çıkardığımızda hakiki sayı 7.980 olmaktadır (1993).

Râşid Efendi Kütüphanesi yazma eser kütüphanesi haline getirildiğinde Latin harfli tüm eserler İl Halk Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Son bilgilere göre Râşid Efendi Kütüphanesi'nde yazma 2.730, basma 5.990 olmak üzere 8.720 eski eser bulunmaktadır.

Daha evvel görülen bahisten de anlaşılacağı üzere Râşid Efendi Kütüphanesi'ne Kayseri'de kendisinden önce tesis edilmiş bulunan Kadı Mahmud Kütüphanesi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi, Moluluzade Mahmud Efendi Kütüphanesi, Sadrazam Nişancı Mehmed Paşa Kütüphanesi ve Matbah ve Sûr Emini Hacı Halil Efendi Kütüphanesi'nden devir ve intikal eden eserlerle şehrin bu tek müstakil kütüphanesi daha da zenginleşmiştir.

Bundan birkaç sene evvel Kayseri Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi ile Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde mevcut yazma eserlerin Râşid Efendi Kütüphanesi'ne intikal ettirilmesiyle kütüphanedeki eser sayısı artmıştır. Tabîî buna bağışlanan ve satın alınan kitap ve risaleleri de ilave etmek lâzımdır.

Kütüphanedeki kitap sayısı arttıkça muhteva da haliyle daha zengin hale gelmiştir.

Kütüphanedeki eserlerin ağırlığını İslâmî ilimler ve dil eserleri teşkil etmekle beraber tarih, coğrafya, edebiyat, felsefe, mantık, lügat, sosyoloji, psikoloji vs. bilim dallarında da pek çok kitap ve risale ile matematik, astronomi, fizik, kimya, tıp vs. müspet ilim eserleri de mevcuttur. Ayrıca XX. asırda neşredilen mecmualar ve kanun kitaplarının da mevcut olduğu görülmektedir. Dil olarak sayı bakımından Osmanlıca eserlerden sonra Arapça ve Farsça kitaplar sıralanmaktadır.

KAYSERİ RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ İLE ALÂKADAR İLİM VE GÜZEL SANAT ÇALIŞMALARI

Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi ve kitapları ile alâkadar ilim ve güzel sanat dallarında pek çok araştırma, inceleme, derleme, kataloglama ve değerlendirme çalışmasında bulunulmuştur.

Bunlar arasından sadece müstakil mevzu olarak makale, ansiklopedi maddesi, tez yahut monografi olarak çalışılanları alındı.

Cunbur, Müjgân; “Kayseri’de Raşit Efendi Kütüphanesi ve Vakfıyesi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı VIII, Ankara, 1969, S. 185-199.

Erten, Saniye Rukiye; *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi’ndeki Bağdatlı Rûhî Dîvânı Nüshası (metin-inceleme)*, Bozok Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı YLT, Danışman: Dr. Erdem Sarıkaya, Yozgat, 2018 (Basılmamış). 778 S.

Erünsal, İsmail, E.; “Râşid Efendi Kütüphanesi”, *DİA*, C. XXXIV, S. 462-463.

Gökdoğan, Nuray; *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi’ndeki 1096 Nolu Mesnevi’nin Tezhip ve Cilt Sanatı Bakımından İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi SBE Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı YLT, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Oktay Hatipoğlu, Erzurum, 2013 (Basılmamış). 120 S.

Işıkcıcan Yılmaz, Buket; *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi’ndeki Satır-Arası Kur’an Tercümesi 1a-216b* (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Erciyes Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı YLT, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Argunşah, Kayseri, 2015 (Basılmamış). 371 S.

Karabulut, Ali Rıza – Mercan, İ. Hakkı; *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi Türkçe, Arapça, Farsça Basmalar Kataloğu*, Kayseri, 1993. 625 S.

Karabulut, Ali Rıza (1995). *Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi’ndeki Türkçe Arapça Farsça Yazmalar Kataloğu*. Kayseri Mektebe Yay., Ankara, 1995. 689 S.

Karabulut, Ali Rıza; *Dîvânçe-i Râşid Efendi-Râşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi-Kayseri Müellifleri*, Mektebe Yayınları, Ankara, 2009. 575 S.

Karakuş Sakin, Neval; *Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi’ndeki Yazma Eserlerde Bulunan Ebrû Örnekleri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi C. 5, Sayı: 21, 2012, S. 430-442.

Karakuş Sakin, Neval; *Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi’ndeki Yazma Eserlerde Bulunan Ebrû Örnekleri*, Kayseri Enstitüsü Derneği Yayınları 12, Ankara, 2013. 273. S.

Küçüktepe, Şener; *Kayseri İli Raşit Efendi Kütüphanesi’nde Bulunan Deri Cilt Kapakları Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Anabilim Dalı YLT, Danışman: Prof. Dr. Mediha Güler, Ankara, 2015 (Basılmamış). 198 S.

Okutan Ahmet; *Kayseri Umumi Kütüphanesi Râşid Efendi Kısmı Usul-i Hadis ve Hadis İlmine Ait Arapça Elyazma Eserler Kataloğu*, MEB, İstanbul 1964. 100 S.

Özbek, Yıldırım; *Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Kitap Kapakları*, Erciyes Üniversitesi Yayını 147, Kayseri, 2005. 289 S.

Özmen, Sadi; *Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki Kıraat ve Tecvîd Yazmaları*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kıraat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ömer Özbek, Kayseri, 2021. 135 S.

Tekiner, Halil – Konca, Süheyl Furkan; “Kayseri Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'ne Kayıtlı Türkçe Tıp Yazmaları Üzerine Bir İnceleme”, *Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi*, Sonuç Raporu, Kayseri, 2017 (Basılmamış). 18 S.

Yıldız, Ayhan; *Kayseri Râşid Efendi İhtisas Kütüphanesi'nde Bulunan Arap Dili ve Edebiyatına Dair El Yazması Eserlerin Tasnif ve Tanıtımı*, Selçuk Üniversitesi SBE Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı YLT, Danışman: Prof. Dr. Recep Dikici, Konya, 2008 (Basılmamış). 373 S.

Yılmaz, Harunu Reşit; *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır-Arası Kur'an Tercümesi 216b-435b* (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım), Erciyes Üniversitesi SBE Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı YLT, Danışman: Doç. Dr. Galip Güner, Kayseri, 2015 (Basılmamış).

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN HÂFİZ-I KÜTÜPLERİ VE DİĞER MEMURLARI

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin hâfız-ı kütüp ve sair memurlarından kayıtlara girenleri hakkında kısaca malumat verilmesinin kütüphanenin tarihçesinin anlaşılabilir kavranmasına yararlı olacağı düşünüldü.²⁵

Mecmû 'a-i Râgıb'da Mehmed Râşid Efendi'nin “Hacı Vahdi Sâlih Efendi, Gözibüyük-zâde İbrâhîm Efendi, Bağçeci-zâde Muhammed Efendi nâm üç ecille-yi kirâmın ‘uhde-yi faziletlerine hâfız-ı kütüblüğü tevdî‘ buyurmuşdur.” ifadesi yer almaktadır.²⁶

Vahdizade Hacı Mehmed Salih Efendi (Ölümü: H. 1245/M. 1829-1830), ilim adamı olarak züht ve takvası ile tanınır menkıbeleri halkın dilindedir. Vahdizade, Kayseri âlimlerinden Hacı Torun Efendi'nin hocasıdır. Râşid Efendi Kütüphanesi'nin açılarak faaliyete başlamasıyla kütüphanenin birinci hâfız-ı kütübü tayin edilmiştir. Aynı zamanda Cami-i Kebir'de muvakkit olarak hizmet etmiştir. Vefatıyla Kayseri'de Zeynelabidin Türbesi civarındaki mezarlığa defnedilmiştir. Astronomiye dair yazma halinde üç eseri vardır:

Er-Risâletü's-Sâlihiyye fi'l- 'Ameli bi'r-Rub 'i'ş-Şarkî eş-Şimâlî.

Er-Risâletü's-Sâlihiyye li-Taḥsîli'l- 'Ameli'l-Ceybiyye.

Er-Risâletü's-Sâlihiyye fi'l- 'Ameli'l-Ceybiyye.

²⁵ Bu kısımdaki malumatın ekserisi merhum Ali Rıza Karabulut'un *Râşid Efendi Kütüphanesi Tarihçesi*'nden hülâsaten alınmış, orada bulunmayanlar ise bizzat şahıslardan talep edilen notlardan derlenmiştir.

²⁶ Başkâtib-zâde Râgıb Bey; *Muhtasar Mecmû'ası*, C. I, vr. 39a/S. 118. Ayrıca aynı malumat için bakınız: Ahmed Nazif; *Kayseri Meşhurları (Kayseri Meşâhiri)*, S. 53-54.

Bahçecizade Şeyh Mehmed Efendi (Ölümü: H. 1245/M. 1829-1830), Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Vahdizade'den sonra gelen ikinci hâfız-ı kütübüdür. İstanbul'a giderek Râşid Efendi'yi Kayseri'de bir kütüphane yaptırmaya ikna etmişti.

Gözübüyükzade İbrahim Efendi (H. 1160-1253/M. 1747-1838), Kayserili Muidzade Mehmed Efendi'nin oğludur. Ebu Said Mehmed el-Hâdimî ve Hüseyin Efendi'den aldığı derslerle yetişmiş bir âlimdir. Râşid Efendi Kütüphanesi'nin açılmasıyla kütüphanenin üçüncü hâfız-ı kütübü tayin edilmiştir. Daha sonra birinci hâfız-ı kütüplük hizmetinde olduğu görülmektedir (H. 1229/M. 1813). Vefatıyla Hacı Kılıç Külliyesi civarındaki mezarlığa defnedilmiştir. İbrahim Efendi kütüphanede boş oturmayarak kırk kadar risale ve makale telif etmiştir. Yazma halindeki eserlerinden bazıları şunlardır:

Tercümetü Sûreti 'l-Kadr.

Tercümetü Tefsîri Sûreti 'd-Duhâ.

Risâle fî Şerhü 'l-Besmele.

Kendirlizade Mehmed Efendi (M. 1851-1939), Kayseri'de doğmuş, ilk ve orta tahsilini tamamladıktan sonra yüksek tahsil için İstanbul'a gitmiştir. Fatih Medresesi'nde fıkıh, tefsir, meani, mantık ve ilm-i bedîî derslerini almış ve yüksek tahsilini tamamlamıştır. Kayseri'de şimdiki Yeraltı Çarşısı'nın olduğu yerde bulunan Saray Medresesi'nde yirmi yıl müddetle fıkıh (İslâm hukuku) ve Arapça dersleri vermiştir.

Kayseri âlimlerinin seçimi ile getirildiği Râşid Efendi Kütüphanesi'nde 1. müdür (hâfız-ı kütüb-i evvel) olarak, 1906-1926 yılları arasında, yirmi yıl müddetle fahrî (maaşsız) olarak çalışmıştır. Soyadı Kanunu çıktıktan sonra, Mehmet Efendi, Kendirlioğlu soyadı yerine, Köker soyadını almıştır. Üniversite Reformu'nda, Darülfünun İstanbul Üniversitesi'ne dönüşürken Kendirlizade Mehmet Efendi fıkıh kürsüsüne davet edilmiş, fakat yaşı ilerlemiş olduğundan gidememiştir (1933). Gavremzade Mahallesi'ndeki evinde Hakk'ın rahmetine kavuşmuş, Seyyid Burhaneddin Türbesi'nin yanına defnedilmiş ve daha sonra da Asri Mezarlık'taki Şevki Köker aile mezarlığına nakledilmiştir.²⁷

Sarı Alioğlu Bekir Sıdkı Efendi (H. 1268-1353/M. 1852-1937), Hamurculu Hoca Ahmed Efendi'nin oğlu olup ilmi Kayseri'de tahsil etmiştir. Bozatlı Paşa Camii'nde imam-hatiplik, Boğazlıyan civarındaki Kanlıca'da muallimlik, Kayseri merkezindeki Hatuniye Medresesi civarındaki Koca Bey Camii'nde vaizlik ettikten sonra Râşid Efendi Kütüphanesi'nde hâfız-ı kütüp olmuştur (T. H. 1320/M. 1904).

Kaleli Hamdi Efendi (H. 1288/M. 1872-1946), babası Mahmud Ağa'dır. Kayseri şehir merkezindeki Kale Mahallesi sakinlerinden olduğundan Kaleli diye anılmıştır. Râşid Efendi Kütüphanesi'nde 28 sene memur olarak çalışmıştır (1908-1936). Kabri Seyyid Burhaneddin

²⁷ Kendirlizade Hoca'nın torunu Prof. Dr. Ahmet Hulusi Köker'in Râşid Efendi Kütüphanesi'nin içinde bulunan levhadaki malumattan hülâsaten buraya kaydedildi.

Mezarlığı'ndadır. Hamdi Efendi, Kendirlizade Mehmed Efendi ve Hamurculu Bekir Sıdkı Efendi kütüphanede birlikte hizmet etmişlerdir.

Nuh Naci Kalaç (?), Râşid Efendi Kütüphanesi'nde emekli oluncaya kadar çalışmıştır (M. 1924-1948).

Halim Ertürk (H. 1307/M. 1891-1971), Sivas Divriği doğumludur. İlk tahsilinden sonra Mısır'a giderek yüksek tahsilini orada tamamlamıştır. Pınarbaşı'nda mahkeme zabıt kâtipliği ve Kayseri Asliye Ceza Mahkemesi Mübaşirliği görevlerinde bulunduktan sonra Râşid Efendi Kütüphanesi'nde başladığı hizmetini emekli oluncaya kadar sürdürmüştür (1944-1953).

Mehmet Oğuz Ataberk (1924-), Kayseri'nin İncesu ilçesinde doğdu. Kayseri'de Gazi Paşa İlkokulu, Kayseri Lisesi orta kısmı ve Öğretmen Okulu'nda tahsilini tamamladı. Râşid Efendi Kütüphanesi'nde (1948-1953) başladığı hizmetinde müdürlüğe kadar yükseldi. Burada Halim Ertürk ve Nuh Mehmet Önder ile birlikte çalışmıştır.

Nuh Mehmet Önder (H. 1323/M. 1907-1961), Kayseri'de doğmuş, İmam-Hatip Mektebi'nden mezun olarak Râşid Efendi Kütüphanesi'nde hizmete başlamış (1954) ve vazifede iken vefat etmiştir.

Rifat Birgen (H. 1332/M. 1916-1993), Bulgaristan'daki Şumnu'da doğmuş ve Şumnu Medresesi Nüvvab Mektebi'ni bitirmiş (1936), ardından Türkiye'ye iltica etmiştir. Safa İlkokulu'nda stajyer öğretmen olarak göreve başlamış (1954), sonra Karamancı İlkokulu'na geçmiştir. MEB'in açtığı imtihanı kazanarak Râşid Efendi Kütüphanesi'nde hizmete başlamış ve Pınarbaşı İlçe Halk Kütüphanesi'ne atanıncaya kadar burada çalışmıştır (1956-1965). Pınarbaşı'ndaki hizmetinden emekli olmuştur (1976).

Ali Rıza Karabulut (1940-2012), Kayseri merkez Süleymanlı köyünde doğdu. İlk tahsilini köyünde tamamlayan Karabulut, Kayseri İmam-Hatip Lisesi'ni dışarıdan bitirdi. Cami-i Kebir'de zamanın âlimlerinden İslâmî ilimler dersleri aldı. Kayseri Yüksek İslâm Enstitüsü Tefsir-Hadis Bölümü'nden mezun oldu (1979). Râşid Efendi Kütüphanesi'nin tasnif memurluğu (1968) ile başlayan hizmet hayatına bölüm şefliği (1976), Kültür Şube Müdürlüğü (1989), Kültür Müdür Vekilliği (1996) vazifeleriyle devam ederek 31 yıl çalıştıktan sonra emekli oldu (1998). İlmî çalışmalarını emekli olduktan sonra da sürdürerek vefatına kadar kitap ve makale olarak birçok eser neşretti.

Eserlerinden bazıları şunlardır:

Dîvânçe-i Râşid Efendi-Râşid Efendi Kütüphanesi Târihçesi- Kayseri Müellifleri.

Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Türkçe, Farsça, Arapça Yazmalar Kataloğu C. I-II.

Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Basma Eserler Kataloğu.

Tıbb-ı Nebevî Ansiklopedisi, C. I-II.

İstanbul ve Anadolu Kütüphanelerinde Mevcut El Yazması Eserler Ansiklopedisi, C. I-III.

Dünya Kütüphanelerinde Mevcut İslâm Kültür Tarihi ile İlgili Eserler Ansiklopedisi, C. I-VI.

İslâm'da Cihad ve Şehidlik.

Otuzüç Konuda Ayırık Ayırık Kırk Hadis.

İsmail Hakkı Mercan (1956-), Mersin Gülnar ilçesinin Dayıcık köyünde doğup ilkokulu orada tamamladıktan sonra Mersin İmam-Hatip Lisesi'ni bitirdi. Ardından Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu (1979). Kültür Bakanlığı'nda göreve başlayıp (1980) sekiz buçuk sene Râşid Efendi Kütüphanesi'nde çalıştıktan sonra Erciyes Üniversitesi İlahiyât Fakültesi'ne uzman olarak geçti (1989). *Râşid Efendi Kütüphanesi'nin Basmalar Kataloğu*'nun birinci cildini A. R. Karabulut ile birlikte hazırlamıştır.

Mustafa Irak (1955-), Hacılar'da doğdu. Karamancı İlkokulu'nu ve ardından Kayseri İmam-Hatip Lisesi'ni bitirerek (1974) Tomarza'nın Bostanlı köyünde bir yıl imam-hatiplik etti. Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nden mezun olarak Râşid Efendi Kütüphanesi'ne memur tayin edildi (1980). Kütüphaneden ayrılarak ortaöğretimde öğretmenliğe geçti (1982). *Kitâb-ı Fusahâ-yı Arab* adında tez çalışması ve makaleleri vardır.

Hasan Hüseyin Babayigit (1957-?), Bünyan ilçesi Karacaören köyünde doğdu. İlkokulu köyünde tamamladı. Sivas İmam-Hatip Lisesi'ni bitirdi. Diyanet'te memur, müezzin olarak çalışırken Sevk ve İdare Meslek Okulu'ndan mezun oldu (1980). Okuma merakı neticesinde Bünyan Karadayı köyü kütüphanesine (1987), oradan da Râşid Efendi Kütüphanesi'ne memur olarak tayin edildi (1991). A. R. Karabulut ile birlikte *Basma Eserler Kataloğu*'nun ikinci cildini hazırladı. Ankara Millî Kütüphane'nin tertiplelediği "Kütüphanecilikte Bilgi-Belge İşbirliği, Kütüphaneler Arası İletişim ve Dünyadaki Teknolojik Gelişmelerin Aktarımında İlkelerin Tespiti" isimli sempozyuma katılarak tebliğ sundu (1992). Emekli olduktan sonra çekildiği köyünde vefat etti.

Mehmet Çakır (1954-), İncesu ilçesinin Garipçe köyünde doğdu. Kayseri'ye taşınarak Salih Avgun Paşa İlkokulu, Aydınlikevler Ortaokulu ve Kayseri Lisesi'nden mezun oldu. Ardından Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Çeşitli illerde kütüphaneci olarak çalıştıktan sonra Kayseri İl Halk Kütüphanesi müdürlüğüne atandı (1997). Râşid Efendi Kütüphanesi o zaman İl Halk Kütüphanesi bünyesinde bulunmaktaydı. Mehmet Çakır, emekli olduktan sonra Ankara'ya yerleşti.

Sultan Çimen (1970), Aslen Tomarzalı olup Ankara'da doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nden mezun oldu (1993). Adıyaman Çelikhan İlçe Halk Kütüphanesi'ne memure, sonra Kayseri 75. Yıl İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne kütüphaneci olarak atandı. Senelerce süren çalışmasıyla kütüphanenin yazma eserlerinin dijital kayıtlarını hazırladı. Yeniden 75. Yıl İl Halk Kütüphanesi'ne döndü (2012).

Mehmet Salih Aydın (1964-), Ağrı ili Tutak ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise tahsilini Tutak'ta tamamladı. Diyanet'te başlayan (1986) memuriyet hayatı çeşitli illerdeki kütüphanelerde devam etti. 2006'da Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne nakledildi. Daha sonra 75. Yıl İl Halk Kütüphanesi'ne nakledilerek oradan emekli oldu.

Muhammed Hızarcı (1976-), Ankara DTCF Kütüphanecilik Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Bayezid ve Divriği kütüphanelerinde hizmet etti. Râşid Efendi Kütüphanesi'nde 10 yıl müdür olarak çalıştıktan (2012-2022) sonra Edirne Selimiye Kütüphanesi'ne nakledildi.

Muhammed Hızarcı, İstanbul İBB Kültür ve Turizm Daire Başkanlığı'nca yayımlanan *Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu*'nu Selahattin Öztürk ve Abdurrahman M. Hacıismailoğlu ile birlikte hazırladı (2006). Ayrıca Turhan Tan'ın birkaç Osmanlıca eserini çevirdi.

Beytullah Günay (1965-), ilk, orta ve lise öğrenimini doğum yeri olan Kayseri'nin Bünyan ilçesinde tamamladı. İl Halk Kütüphanesi'ne bağlı Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'nde özel güvenlik görevlisi olarak işe başladı (1989). Açık Öğretim Fakültesi İktisadi ve İdarî Programlar Bölümü'nün Ev İdaresi Programı'ndan mezun oldu (2001). Teknik eleman olarak aynı kütüphanede hizmetini sürdürmektedir.

Ali Kaya (1970-), ilk, orta ve lise öğrenimini doğum yeri olan Tokat'ın Reşadiye ilçesinde tamamladı. Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne güvenlik görevlisi olarak atandı (1992).

Yusuf Duran (1965-), aslen Pınarbaşı olup Kayseri merkez Hunat Mahallesi'nde doğdu. İlk, orta ve liseyi Kayseri'de bitirdi. Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne güvenlik görevlisi olarak atandı (1989).

H. Şahin Güleç (1968-), ilk, orta ve lise öğrenimini doğum yeri olan Kayseri'de tamamladı. Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne güvenlik görevlisi olarak atandı (1989).

Hasan Çakır (1960-), Kayseri merkez Süleymanlı köyünde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kayseri'de tamamladı. Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne güvenlik görevlisi olarak atandı (1989).

Yusuf Uyanık (1962-), ilk ve ortaokulu doğduğu Kayseri'nin merkez Eyim köyünde, liseyi Kayseri'de bitirdi. Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne güvenlik görevlisi olarak atandı (1989).

Hidayet Karaca (1969-), ilk ve ortaokul ile liseyi doğduğu Kırşehir'in Kaman ilçesinde okudu. Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne güvenlik görevlisi olarak atandı (2006).

Ebubekir Erbay (1962-), ilk ve ortaokulu doğduğu Kayseri'nin Himmetdede kasabasında bitirdi. Himmetdede Halk Kütüphanesi'nde tek görevli olarak yirmi yıl çalıştıktan sonra (1989-2009) Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne memur olarak atandı.

Hakan Akyüz (1985-), Aslen Malatyalı olup Ankara'da doğdu. Niğde Hazım Tepeyran İlkokulunda okudu. Ortaokul ve liseyi Niğde Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nden mezun oldu (2011). Okuduğu dönemde, Ankara Üniversitesi bünyesinde Fikri ve Sınai Haklar Araştırma Uygulama Merkezi Kütüphanesi'nde 2 yıl yarı zamanlı kütüphanecilik yaptı. Mezuniyet sonrasında yine Ankara'da Millî Kütüphane kataloglama çalışmalarında 1 yıl yer aldı. Raşit Efendi Yazma Eser Kütüphanesi'ne kütüphaneci olarak atandı (2013).

Gülhan Kaçar (1988-), Kayseri’de doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bursa’da tamamladı. Şelçuk Üniversitesi Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitirdi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde formasyon belgesi aldı. Özel bir lisede Arapça öğretmenliği yaptı. Yazma Eserler Kurumu’na Mütercim olarak atanarak (2013) İstanbul’da Süleymaniye Kütüphanesi’nde çalıştı. Kayseri Râşid Efendi Yazma Eser Kütüphanesi’ne nakledildi (2015).

İdris Akman (1960-), Konya’nın Meram ilçesi Yeşildere (Detse) köyünden olan İdris Akman, ilk ve orta tahsilini Konya’da tamamladı. Lisansını Erzurum Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü’nde tamamladı. Konya Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi’nde yıllarca hizmet ettikten sonra 07-03-2022/09-02-2023 tarihlerinde Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesi’ne naklen atanarak buradan emekli oldu.

İlyas (Uçar) Aslan (1967-): Kayseri İmam Hatip Lisesi’nden (1986), ardından Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden (1995) mezun oldu. Çeşitli yayınevlerinde ve dergilerde editörlük ve yayın kurulu üyeliği yaptı. Din eğitimine dair bazı kitaplarda ortak yazarlık yaptı. Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı’nda yüksek lisans çalışmasına devam etmektedir. Raşid Efendi Yazma Eser Kütüphanesinde yazma eser uzmanı olarak görev yapmaktadır.

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ’NDE YAŞANAN MENKİBELERDEN

1-KİTABIN DÖNÜP DOLAŞIP GELECEĞİ YER

Râşid Efendi Kütüphanesi’nin ilk hâfız-ı kütüplerinden olan Gözübüyükzade İbrahim Efendi (M. 1747-1838) ilim adamı olarak yetişir. O, Râşid Efendi Kütüphanesi’nde yaşanan garip bir vakadan şöylece söz eder:

Aşırı şaşılacak garip işlerden biridir ki âriflerin kulakları benzerini işitmemiştir. Hicri bin iki yüz yirmi yedi senesi Recep ayında (H. Recep 1227/M. Temmuz-Ağustos 1812) beldemizin Kurşunlu Camii yanında Helvacıoğlu Deli Molla Osman adındaki kimse kütüphaneye gelir. Farsçayı bildiğinden kendisine birçok kitap verilir. Meğer o hain her geldiğinde bir kitap çalar. Böylelikle o adam şu altı kitabı hırsızlıkla alır:

- 1- *Şerhu Hakki’l-Yakîn fî Mâ ‘rifeti Rabbi’l-Âlemîn.*
- 2- *Risâle-i Fârisiyye li-Seyyid Abdullâh el-Hemedânî*
- 3- *Hırz-i Yemânî*
- 4- *Dîvân-ı Haşmet*
- 5- *Şerhu Durûbi’l-Emsâl*
- 6- *Risâle-i Fârisiyye fî l-Mu ‘ammeyât*

Bunun üzerine isyan denizinde boğulan, dönüp dolaşan belâlarla yanan kütüphanenin birinci memuru Gözübüyükzade İbrahim ve kütüphanenin ikinci memuru Bahçecizade Şeyh Mehmed Efendi bu hususta kitapları defalarca sayarlar. Altı cilt eksik geldiğinden şaşırarak sersemleler. Ancak bu güçlüğü giderilmesi Allah'ın kudreti elinde olduğundan dolayı iki sene bu fakir, Ulu Yaradan'a yalvarır:

“Ey Rabbim! Vakıf kitapları sen yerine geri döndür! Çalanın ellerini erit ve kurut.”

Bu yakarışımızdan sonra bin iki yüz yirmi dokuz senesi Rebiülahirinde (H. Rebiülahir 1229/M. 23 Mart-20 Nisan 1814), anılan Molla Osman İstanbul'a gider ve orada ölür. Terekesinde olan kitaplar satılmak üzere bana getirilir. Yukarıda adları yazılı vakıf kitaplar yerine konulur. Bunun üzerine kendisinden yardım istenen Rabbime sayısız şükür ve hamd ederim.

Bunu yazmaktan muradım, herhalde Allah'ın vakıflarını korumada bizden sonra gelenlerin tüm özenle bir okuyucuya tek defada iki kitap vermeleri doğru değildir. Vesselâm.

Hâfız-ı Kütüb-i Evvel Gözübüyük-zade İbrahim.²⁸

2-RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NDEKİ EFENDİ

Rahmetli Ali Rıza Karabulut, kendisinin bizzat bana anlattığına göre ilâhiyat mezunu olmasına rağmen eser verebilmek için kütüphaneciliği tercih etmişti. Kütüphanede hiç boş durmamış ve aşağı yukarı çeyrek asırlık hizmeti esnasında telif ve tercüme olmak üzere onlarca eser hazırlamıştı. Emekli olduktan sonra da dünyadaki yazma İslâmî eserlerin katalogunu ansiklopedi tarzında hazırlamıştı.

Râşid Efendi Kütüphanesi'nde senelerce memur olarak çalışmış bulunan Hasan Hüseyin Babayiğit anlatıyor:

Ben Hasan Hüseyin Babayiğit, Bünyan ilçesi Karadayı köyü Halk Kütüphanesi memurluğundan 1991 yılında Kayseri Râşid Efendi Eski Eserler Kütüphanesi'ne naklen atandığımda karşıma çıkan zât-ı muhtereme hemen kanım kaynadığımda kendi kendime:

“Kütüphanedeki görevli bu zât olsa gerek” diye düşünürken

“Efendim hoş geldiniz, ben Ali Rıza Karabulut” diyerek bana kendisini tanıttı.

İşte o zaman şu söz dilimden döküldü:

“Efendinin (Râşid Efendi'nin) kütüphanesindeki efendi!” Böyle diyerek huzurlu bir ortamda huzur bulduğumu, kendimi çok hafif ve psikolojik olarak rahat hissettiğimi daima hatırlarım...

... Bir hatıramı nakledeyim, bir gün kütüphanede görev yaparken bir üniversite öğrencisi geldi ve

“Râşid Efendi ile görüşeceğim!” dedi.

²⁸ Karabulut, Ali Rıza; *Dîvânçe-i Râşid Efendi-Râşid Efendi Kütüphanesi Târihçesi-Kayseri Müellifleri*, S. 150-151.

“Râşid Efendi öleli asırlar oldu!” dedim.

“Daha geçen hafta görüşmüştüm!” dedi.

O zaman anladım ki Ali Rıza Hocamı arıyor, hiç bozuntuya vermeden:

“A... Şu efendi aradığın kimse” diyerek hocama telefon edip o öğrenci ile görüşturdüm. Bundan da anlaşılıyor ki kütüphanenin banisi Râşid Efendi ile Ali Rıza Hocam özdeşleşmiştir ve ilk tanıdığımdeki teşhisimde isâbet etmişim...”²⁹

²⁹ Atasoy, Zeynep; *Ali Rıza Karabulut...*, S. 39-40.

EKLER

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NE DAİR VESİKALARIN
TRANSKRİPSİYONLU VE SADELEŞTİRİLMİŞ METİNLERİ

Bu kısımda Râşid Efendi Kütüphanesi ve tarihine dair metinlerin transkripsiyonu ve bazılarının da sadeleştirilmiş ya da çevrilmiş metinleri yer almaktadır.

TRANSKRİPSİYONLU METİNLERDE KULLANILAN BAZI İŞARETLER VE HARFLER

(أ) A, a, E, e	(ح) H, h	(ع) ‘
(آ) Â, â	(خ) H, h	(غ) Ğ, ğ
(إ) Î, i	(د) D, d	(ف) F, f
(و، أ) (أ) O, o, U, u	(ذ) Z, z	(ق) K, k
(و) Ū, ū	(ر) R, r	(ك) K, k
(ء) ’	(ز) Z, z	(گ) G, g
(ی، ای) (ی) Î, î	(ج) J, j	(ڭ) Ñ, ñ
(ب) B, b	(س) S, s	(ل) L, l
(پ) P, p	(ش) Ş, ş	(و) V, v, w, w
(ت) T, t	(ص) Ş, ş	(ه) H, h
(ث) S, s	(ض) Ž, ž, Đ, đ	(ی) Y, y
(ج) C, c	(ط) T, t	
(چ) Ç, ç	(ظ) Z, z	

(‘) Özel isimlerde kesme işareti için kullanılmıştır. Meselâ: Muḥammed Râşid Efendi’niñ

TRANSKRİPSİYONLU METNE TARAFIMIZDAN İLAVE EDİLENLER

[] Tarafımızda eklenen ifadeler için kullanılmıştır. Meselâ: [Mühr]

[/] Varak numaralarını göstermek için kullanılmıştır. Meselâ: [vr: 75b]

() Sayfaların satır numaralarını göstermek için kullanılmıştır. Meselâ: (9)

Dipnotların tamamı

I-RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ'NİN VAKIF MÜHRÜ

Râşid Efendi Kütüphanesi'nin kitaplarında mevcut bulunan vakıf mührünün Arapça olan asıl metni şöyledir:

{وقف هذا الكتاب محمد راشد ابن جعفر فوزي طلباً لمرضاة الله تعالى بشرط ان لا يخرج من خزائنه غفر له لوالديه هجرى ١٢١١}

Mührün Arapça transkripsiyonlu metni şöyledir:

“Vaḳafe hâze'l-kitâbe Muḥammed Râşid ibn Ca'fer Fevzî taleben li-merzâtî'llâhi Te'âlâ bi-şartı en lâ yuḥrace min ḥizânetihî ḡufire lehu ve li-vâlideyhi Hicrî 1211.”

Türkçe tercümesi şöyledir:

“Bu kitâbı, Allah'ın rızasını kazanmak için, kütüphaneden dışarı çıkarılmamak şartıyla, Cafer Fevzi oğlu Mehmed Râşid vakfetti. Allah, kendisini, ana ve babasını bağışlasın. Hicrî 1211”

II-MEHMED RÂŞİD EFENDİ'NİN KÜTÜPHANE'NİN İNŞASINA NEZARET EDEN AMCASI KOCA AĞA'YA GÖNDERDİĞİ İLK MEKTUBUN SURETİDİR

[vr. 1/]

(1) Benim ‘izzetlü meveddet-mendim Efendi Hâzretleri

(2) Taleben li-merzâtî'l-lâhi te'âlâ vâlideynimiz rûhiçün Ḳayseriyye'de ma'rifet ü nezâretiñizle inşâsına muvaffak olduğımız (3) kütüb-ḥaneniñ maşârif-i binâsını müstemil memhûr defterile ṭarafımıza taḥrîr ü irsâl olunan mektûbuñuz ve Baş Bâzîrgân' (4) dostumuzuñ ‘arz-ı hâli vâsıl ve mefhûmlarına ittîlâ'ımız şâmil ve defter maḳbûlümüz olmuştur. İstimâ' vü taḥkîkimize göre (5) kütüb-ḥane-i mezkûre a'lâ vü metîn ve güzel olmuş. Ḥaḳ budur ki bu bâbda güzel sa'y u himmet ve gerek metânet (6) ü maṭbû'iyeti ve gerek maşârifinde dikkat ü taṣarruf olunması ḥuşûşlarına lâıyıkı üzre sa'y ü ḡayretiñiz kemâliyle (7) müstaşveb ü taḥsîn-gerdemiz olmuştur. Ḥaḳ Te'âlâ cenâbıñızı me'cûr ve dâreynde sa'îd eyleye âmîn. Bâzîrgân dostumuz (8) daḥi akçesi ḥuşûşunda ve sâ'ir ḥidmetlerinde tecvîz-i kuşûr eylemediği ittîlâ'ımız olmuş be-ḡâyet maḥzûz olmuştur. (9) Ber-ḥûr-dâr olsun. Defter-i mezkûre mukteżâ-yı taḥrîriñiz üzre murâbaḥası daḥi zamm olundukda yigirmi beş biñ (10) ḡurûşa bâliḡ olmaḡla temâmen yigirmi beş biñ ḡurûşu şarrâfımızdan aḥz itmek üzre mersûm Baş Bâzîrgân'ıñ (11) bu ṭarafda olan şerîkine temessük i'tâ ve meblaḡ-ı mezbûr ol vechile edâ olunmuştur. Bu ḥuşûşda vuḳû'a gelen (12) ḥidmet ü ḡayretiñizi taḥsîn ve nezdimizde maḳbûl olduğımı iş'âr u tebyîn zımnında li-ecli't-teberrük kendü kürklerimizden (13) bol yeñli yeşil çûḥaya kaplı bir şevb semmûr kürk ṭarafıñıza irsâl olunmaḡla dûş-ı ḥamiyyetiñize iksâ ve ṭarafımızı (14) du'â-yı ḥayr ile yâd u tezkâra sa'y-i evfâ buyurasız. Baş Bâzîrgân dostumuza daḥi taḥsîn-i ḥidmeti (15) ma'rızında bir a'lâ şemseli kâpûd tesyîr olunmaḡla vuşûlünde mersûme iksâ vü teslîm ve ḥidmetiniñ maḳbûliyyetini ve zıkr olunan yigirmi beş biñ (16) ḡurûşuñ bu ṭarafda

¹ Bâzîrgânbaşı: Dârüssaade ağasına mensup, Birun hizmetlilerinden olup; saraya çuha, bez, tûlbent gibi lâzım olan malzemeyi tedarik ve muhafaza eden adam hakkında kullanılır bir tabirdir. Pakalın, M. Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, 183. Sertoğlu; *OTL*, S. 51.

şerikine edâ olundığını ifâde vü tefhîm buyurasız. Ol tarafda olan ze‘âmetimiz (17) cesîm ze‘âmetlerden olup i‘tidâl üze idâresinden senevî beş biñ gürüş ve belki dahı ziyâde (18) hâşıl olacağı âşikâr iken ‘ammimiz merhûm Ahmed Efendi pederimiz maķâmında keşîrû’l-‘ıyâl olduğundan te‘ayyüşüne medâr (19) olmak içün cüz’î akçe muķâbelesinde iltizâm temessükü gönderilür idi. El-hâletü hâzihî merhûmuñ vefâtı (20) hasebiyle iltizâmına andan bundan tâlibler zuhûr étmekde olup lâkin ze‘âmetiñ bir sene emâneten zabtı ile hâķîkat-i (21) hâşılâtı bilinmek lâzımeden idügi zâhir ve maķşûdun huşûlü şâdık u mütedeyyin ü dürüstî-i mu‘âmele ve râstî-i kelâmı *[vr. 2]* (1) mütebeyyin birine havâle olunmağa mütevaķķıf idügi bâhir olup cenâb-ı ‘izzetleri evşâf-ı mezkûreye (2) mâ-şadaķ ve bu huşûş fevķa’l-me’ mûl dikkât vechile idâreye evfaķ olduğınıza biñâ’en ze‘âmet-i (3) mezkûruñ iki yüz on bir senesine maķsûben zabtı emâneten ‘uhdeñize ihâle ve zabt temessükü işbu ķâ’imemize melfûfen (4) tarafınıza irsâl olunmağla kimesneye iltizâm étmeyerek ma‘rifetiñiz ve mu‘temed ü mücerreb âdemleriñiz ma‘rifetleriyle ze‘âmet-i (5) mezkûre ķaryelerini zabt ve vâķi’ olan a‘şâr u rûsûmunu ķânûn u defter mûcibiñce vaķt ü zemânıyla (6) taķşıl ü cem’ ve mecmû’-ı hâşılât her neye bâlig olur ise bi-menniñ Te‘âlâ tarafımıza irsâle himmet ve himâyet-i re‘âyâ (7) ve rûsûm-ı i‘tidâle ri‘âyet huşûşlarına ve fuķarâyâ te‘addî ve ze‘âmetimiz hâşılâtına tedennî mişillü hâlet (8) vukû’a gelmeyerek idâresine şarf-ı vus‘-ı miknet buyurmaları me’ mûl-i hâlişanemizdir. 29 Câ sene 1211²

[Mühr:] “*Elîâf-ı Hudâ Yâver-i Hem-kâr Meķhemmed Râşid*”

MEHMED RÂŞİD EFENDİ’NİN KÜTÜPHANE’NİN İNŞASINA NEZARET EDEN AMCASI KOCA AĞA’YA GÖNDERDİĞİ İLK MEKTUP SURETİNİN SADELEŞTİRİLMİŞİDİR

Benim değerli ve sevgili Efendim Hazretleri,

Yüce Allah’ın rızasını kazanmak ve anamız atamız ruhu için, Kayseri’de bilginiz ve gözetiminizle inşasına muvaffak olduğumuz kütüphanenin yapılması masraflarını içine alan mühürlenmiş defterle tarafımıza yazılarak gönderilen mektubunuz ve Baş Bezirgân³ dostumuzun durumu bildirdiği yazı ulaşıp kapsadığı mana anlaşılıp öğrenilmekle defter makbulümüz olmuştur. İştirak hakikatini araştırdığımıza göre anılan kütüphane pek yüksek, sağlam ve güzel olmuş. Doğrusu budur ki bu işte güzel çalışılıp çabalanmış ve gerek sağlamlığı ve hoşluğu ve gerek masraflarındaki dikkat ve tasarruf olunması hususlarına lâyık olduğu gibi özenip gözetmeniz tam olarak doğru görülüp beğenilmiştir. Hak Teâlâ sizin değerli şahsınızın ecrini vererek dünyada ve âhirette saadete erdirdi. Âmin.

Bezirgân dostumuzun da akçesi (parası) hususunda ve diğer hizmetlerinde kusur işlemediğini öğrendiğimizden son derece hazzetmişizdir. Berhudar olsun (onsun). Anılan defter, yazınızın

² H. 29 Cemâziyelevvel 1211/M. 30 Kasım 1796/R. 19 Teşrinisani 1210 Çarşamba.

³ Bâzirgânbaşı: Dârüssaade ağasına mensup, Birun hizmetlilerinden olup; saraya çuha, bez, tülbent gibi lâzım olan malzemeyi tedarik ve muhafaza eden adam hakkında kullanılır bir tabirdir. Pakalın, M. Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, 183. Sertoğlu; *OTL*, S. 51.

gereğince kârı da eklendiğinde yirmi beş bin kuruşa ulaşmakla yirmi beş bin kuruşun tamamını sarrafımızdan almak üzere adı geçen Baş Bezirgân'ın bu tarafta olan ortağına senet verilmekle yazılan meblağ o biçimde ödenmiştir.

Bu hususta olup biten hizmet ve gayretinizi beğenip katımızda makbul olduğunu yazıp bildirmek için uğurlu saymakla kendi kürklerimizden bol yenli, yeşil çuhaya kaplı bir takım samur kürk tarafınıza yollanıp hamiyetli sırtınıza giyinmekle tarafımızı yeterince hayır dua ile anmaya çalışmanız umulur.

Baş Bezirgân dostumuza da hizmetinin beğenildiğinin görülmesiyle güzel bir şemseli (süslü) kaput yollanmakla ulaştığında adı geçene teslim edilerek giydirilmesi ve hizmetinin makbul olduğunu ve anılan yirmi beş bin kuruşun bu tarafta ortağına ödendiğini ifade ederek bildiriniz.

O tarafta olan zeametimiz⁴ ağır zeametlerden⁵ olup, itidal ile idaresinden senelik beş bin kuruş ve belki daha ziyade hâsıl olacağı görülmüşken amcamız rahmetli Ahmed Efendi, atamız makamında çoluk çocuğu çok olduğundan geçimine yararlı olması için cüzî akçe karşılığında iltizam yazısı gönderilirdi. Şimdiki zamanda rahmetlinin ölümünden dolayı iltizamına⁶ ondan bundan talipler ortaya çıkmakta olup, ancak zeametın bir sene emanet⁷ yoluyla zaptı ile hâsılâtının hakikatının bilinmesi gerektiği açık ve kast olunanın elde edilmesi, sadık, dindar, muamelesi dürüst ve doğru sözlü bilinen birine ısmarlanmasına bağlı olduğu açıkça görüldü. Değerli cenapları anılan vasıflara uygun ve bu husus umulanın üstünde dikkatle idareye daha uygun olduğunuz dayalı olarak anılan zeametın iki yüz on bir⁸ senesine hesaplanarak zaptı emanet yoluyla size ısmarlanarak zapt yazısı bu yazımıza konulup tarafınıza yollandı. Böyle olmakla kimseye iltizam etmeyerek iş bilirliliğiniz, güvenilir ve tecrübeli adamlarınızın eliyle anılan zeamet köylerini zapt ve vaki olan öşürler⁹ ile vergileri kanun ve defter gereğince vakit ve zamanıyla tahsil edilip toplanmalıdır. Hâsılâtın tümü her neye ulaşırsa Allah'ın yardımıyla tarafımıza yollamaya çalışıp ve reayayı¹⁰ himaye ile vergileri toplamada adaletlilik hususlarına ve fakirlere haksızlık ve zeametimiz hâsılâtını düşürme gibi -aksi-durumlar olmadan idaresine elinden geleni yapmaları içtenlikle dileğimizdir. 29 Câ sene 1211¹¹

[Mühür] “Tanrı'nın lütuflarıyla aynı işi işleyenin yardımcısı Mehmed Râşid.”

⁴ Zeâmet: Mirî arazinin yıllık öşrü 20.000-99.999 akçe olan kısmı; askerî önderlik; padişah beratıyla subaşılıktaki tımarlı sipahilerin kumandanına bağlanan gelir; subaşılık ile eşanlamlı.

⁵ Ağır zeâmet: Yıllık geliri elli bin akçenin üstünde olan dirlik.

⁶ İltizâm: Tımar nizamında devlet hizmeti görenlere ve askerlere belli yerlerin arazi gelirleri bırakılırdı. Tımar bir tahsis ve havaledir. Tımar tevcih vesikası, devlete ait muayyen bir vergiyi tahsil etme salâhiyetini veren yazıdır. Dirlik nizamının tatbik edilmediği yerlerde ise arazi gelirlerinin tahsili ve hazineye yollanması işi açık artırma yolu ile mültezime ihale edilirdi ki buna iltizam usulü denilirdi.

⁷ Emânet: Emanet, eminlik, birine bir şey veya kişiyi bırakmak; bazı devlet daireleri.

⁸ H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797.

⁹ Öşür: Aşlı öşr, onda bir; Müslümanlardan şeriat gereği alınan, toprak mahsullerinin onda birinin vergisi.

¹⁰ Reâyâ (a.): Bir hükümdar idaresi altında bulunan vergi ödeyen halk; Osmanlı tebaası, Hristiyan tebaa; iktisadî faaliyetlerde bulunan, dolayısıyla vergiye tâbi olan, askerî seçkinler dışındaki Müslüman ve gayrimüslim tüm Osmanlı tebaası.

¹¹ H. 29 Cemâziyelevvel 1211/M. 30 Kasım 1796/R. 19 Teşrinisani 1210 Çarşamba.

III- MEHMMED RÂŞİD EFENDİ’NİN KÜTÜPHANE’NİN İNŞASINA NEZARET EDEN AMCASI KOCA AĞA’YA GÖNDERDİĞİ İKİNCİ MEKTUBUN SURETİDİR

(1) Benim ‘izzetlü ve fazilet-mendim Efendi Hazretleri

(2) Hümâda karîn-i ‘izz ü ‘âfiyet ve rehîn-i mecd-i şîhhat olmañız da‘vâtıyla (i)nhâ-yı muhibbâne budur ki Medîne-i Kayseriyye’de müceddeden vakf (3) u inşâ olunan kütüb-hanemiziñ Hâfız-ı Kütüb-i Evvel ü Şânî vü Şâliş için yeşil çûhaya kaplı üç ‘aded nâfe kürk Efendi-i mûmâ-ileyhime (4) ilbâs olunmak bu tarafda tanzîm ve her biriniñ isimleri taşrîhile beher kürk üzerine yâfteler vaz‘ olunup bu def‘a (5) tarafîñıza gönderilmiş olduğından başka istifâde kaşdıyla kütüb-hanede mütâla‘a-i ders ile meşgûl olan talebe efendiler tahşil-i (6) ıttılâ‘ eyledikleri ba‘zı kavâ‘idiñ istikrârı niyetiyle kavâ‘id-i mezkûreyi kendü kitâbları kenârına ketb ü imlâ murâd eylediklerinde (7) şâyed yanlarında devât u kalem bulunmayup mûcib-i kılet-i istifâde olacağı melhûz u mahfûz ve “*men hafıza ferre ve men ketebe karre*”¹² mazmûnu (8) taḥakkuk édeceği bedîhî vü âşikâr olduğundan kalem ve kalem-tırâş ve mikrâz ve makṭa‘la üç ‘aded Edirne-kârî peş-taḥte (9) ve devâtlar daḥi temâmca takımıyla kezâlik tarafîñıza irsâl olunmuş olmağla zıkr olunan yâfteler mûcibince kürkleri Hâfız-ı Kütüb-i (10) Selâse’niñ her birlerine ba‘de’l-ilbâs kütüb-hane-i mezkûr vakfına dâhil ve cânib-i vakfîñ olmak üzere devâtları daḥi (11) kütüb-haneye vaz‘ ve bu vechile isticlâb-ı da‘vât-ı hayriyyeye himmet étmeñiz me‘mûliyle kâ‘ime-i meveddet-‘allâme tahrîrine mübâderet olunmuşdur. (12) İnşâ Allâhu Te‘âlâ lede’l-vuşûl ber-minvâl-i muḥarrer ‘amel ü hareket ve fimâ-ba‘d daḥi tarafımızı da‘vât-ı hayriyyeñiz ile yâd (13) u tezkâra muvâzabet eylemeñiz maṭlûb-ı muhibbânemizdir. 29 Câ sene 1212¹³

[Mühr:] “Elṭâf-ı Hudâ Yâver-i Hem-kâr Meḥmmmed Râşid”

[Arma:] “Ḥavâşşu’l- Ḥâş Re’isü’l-Küttâb Meḥmmmed Râşid”

MEHMMED RÂŞİD EFENDİ’NİN KÜTÜPHANE’NİN İNŞASINA NEZARET EDEN AMCASI KOCA AĞA’YA GÖNDERDİĞİ İKİNCİ MEKTUP SURETİNİN SADELEŞTİRİLMİŞİDİR

Benim değerli ve faziletli Efendim Hazretleri,

Kutlulukta güçlü ve afiyette ve sağığın büyüklüğünün güvenliğinde olmanız dualarıyla sevene yakışacak biçimde yetiştirilen budur ki Kayseri şehrinde yeni olarak vakıf¹⁴ ve inşâ olunan kütüp-

¹² Arapça sözün tercümesi “*Ezberleyen unuttur, yazan saklar*”dır.

¹³ H. 29 Cemâziyelevvel 1212/M. 19 Kasım 1797/R. 8 Teşrinisani 1211 Pazar.

¹⁴ Vakf: Vakıf tarihî ve hukukî bakımından hubs ile eş anlamlı dinî bir vakıf veya vakfedilmiş bir şey, genellikle gayri-menkul, fakat bazen bir miktar nakit de olabilir; bu nakit kendi ana miktarını korurken bir intifa yani yarar getirir; sahibi bu nakit üzerindeki tasarruf hakkından, getirisinin izin verilmiş iyi gayesiyle kullanılması kaydıyla feragat etmiştir.

hanemizin birinci, ikinci ve üçüncü hâfız-ı kütübü¹⁵ için yeşil çuhaya kaplı üç adet nafe kürk¹⁶ ima olunan efendilere giydirilsin. Bu tarafta -iş- düzenlenip, her birinin isimleri açıklıkla her bir kürk üzerine yaftalar¹⁷ konulup bu defa tarafınıza gönderilmiştir. Vaziyet böyle olduğundan başka yararlanma kastıyla kütüphanede derse çalışmakla meşgul olan talebe efendiler bilgilerini artırmaları, bazı kaideleri pekiştirmeleri niyetiyle anılan kaideleri kendi kitaplarının kenarına yazıp doldurmak istediklerinde eğer yanlarında divit¹⁸ ve kalem bulunmazsa yararlanmalarının en aza inmesini gerekeceği düşünüleceğinden, “*Ezberleyen unuttur, yazan saklar*”¹⁹ manasının gerçekleşeceği açıkça belli olduğundan kalem, kalemtırış,²⁰ mikraz²¹ ve makta²² ile Edirne işi peştahta²³ ve divitler de tamamca takımıyla böylece tarafınıza yollanmıştır. Böyle olmakla anılan yaftalar gereğince kürkleri üç hâfız-ı kütübün her birlerine giydirildikten sonra anılan kütüphane vakfına dâhil ve vakıf tarafının olmak üzere divitler de kütüphaneye konulsun. Böylelikle hayır dualarını almaya çalışmanız umulmakla bu sevgi (dostluk) bildiren yazı kaleme alınmaya başlanmıştır. İnşallahu Teâlâ ulaşınca yazılmış olduğu gibi iş ve hareketle bundan böyle de tarafımızı hayır dualarınızla sürekli anıp zikretmenizi dostlukla talep ederiz. 29 Cemâziyelevvel 1212.²⁴

[Mühür] “Tanrı’nın lütuflarıyla aynı işi işleyenin yardımcısı Mehmed Râşid.”

[Arma] “Hasların Hası Reisülküttap Mehmed Râşid”²⁵

IV. AHMED NAZİF EFENDİ’NİN RÂŞİD EFENDİ VE KÜTÜPHANESİ İLE ALÂKADAR İLK MEKTUBUN BİTİŞİĞİNDEKİ YAZISININ SURETİDİR²⁶

(1) Bu kütüb-ḥane (1211) târîḥ-i Hicrîsinde (Re’îsü’l-Küttâb) Kayseriyeli Mehemmed Râşid Efendi tarafından müceddeden biñâ ve inşâ (2) ve (...) cildden ‘ibâret olan kütüb-i mevcûde-i nefîseye müşârün-ileyh tarafından vakf u ihdâ olunmuşdur. (3) Müşârün-ileyh Kayseriyye Sancağı’na tâbi’ İsbdın karyesinden Koca Ağa-zâde Ca’fer Beg’in maḥdûmudur. (4) (1167) târîḥinde kârye-i

¹⁵ Hâfız-ı kütüb: Kütüphaneci. Kitapları hıfzeden, saklayan ve koruyan kütüphane memuru ve hatta müdürüdür. Vakıf kütüphanelerin vakfiyelerinde hâfız-ı kütübe emîn-i kütüb, hâzin, hâzin-i kütüb de denilir. Vakfiyelerde ve bu arada Râşid Efendi Kütüphanesi’nin vakfiyesinde de hâfız-ı kütüblerin vasıfları, vazifeleri, tayin ve azil şekilleri genişçe yer alır.

¹⁶ Nâfe: Misk ahusu denilen hayvanın göbeğinden çıkarılan bir misk, koku; derisinden kürk yapılan hayvan postlarının karnı altındaki deri kısmı.

¹⁷ Yafta: Üzerine yapıştırıldığı veya asıldığı şeyle ilgili bazı bilgileri taşıyan yazılı kâğıt.

¹⁸ Divit: Eskiden belde taşınan, madenden, bazen gümüşten yapılan bir nevi yazı takımı.

¹⁹ Arapça veczenin traskripsiyon: “*Men ḥaḫîza ferre ve men ketebe ḫarre*”dır.

²⁰ Kalemtırış: Kalem açacağı.

²¹ Mikraz: Makas.

²² Makta: Eski kâğıt kalemlerin yontulduktan sonra üzerine yatırılıp uçlarının kesildiği, sert ağaçtan veya kemikten yapılmış âlet.

²³ Peştahta: Çekmece, küçük sandık.

²⁴ H. 29 Cemâziyelevvel 1212/M. 19 Kasım 1797/R. 8 Teşrinisani 1211 Pazar.

²⁵ Reisülküttâb (a.): Osmanlılarda ilkin divan-ı hümayûn kâtiplerinin başı ve sonradan XVII. asırdan itibaren hariciye nazırı (dışişleri bakanı) olan kimse.

²⁶ Bu yazının metni şu eserde de Latinize haliyle biraz farkla mevcuttur: Ahmed Nazif Efendi; *Mirat-ı Kayseriyye*, S. 16-17.

mezkûrede tevellüd idüp ‘ulûm-ı ibtidâ’iyyeyi burada tahşîl itdikden sonra Dersa‘âdet’e (5) gide-
rek ‘ulûm-ı tedâvüliyyeyi ba‘de’t-tahşîl hîdmet-i devlete girerek bi’t-tedric Beglikci Kise-dârlığı
âhîren (6) Beglikci manşibını ve daha sonra Şadâret-i ‘Uzmâ Mektûbculuğu’nu ihrâz itmiş ve
ikinci def’a Beglikci oldukdan sonra (7) (1202) târîhinde Re’îsü’l-Küttâb ve mu’ahharen Çavuş
Başı ve şâniyen Re’îsü’l-Küttâb ve Tersâne Emîni olmuş (8) ve emânet-i mezkûre ‘uhdesinde
iken (1212) târîhinde Dersa‘âdet’de vefât eylemiş rahmetu’l-lâhu ‘aleyh (9) Kabri Dersa‘âdet’de
Sultân Bâyezîd Câmî‘-i Şerîfi ittishâlindeki kabristânın Balmumcular ile Reşîd Paşa’nın (10) türbesi
arasında vâkı‘ Mu‘attal Çeşme’niñ şebekesi ortasında görünen kabirdir. (11) Müşârün-ileyh Râşid
Efendi ‘asrında mütedâvil evvelâ ‘ulûm u fûnûn vâkıf olduğu tabî‘at-ı şî‘riyyeye dañi mâlik idi.

(12) (“Gerdeninde dâne-i hâl ü siyeh gîsûlara”)

(13) (“Murg-ı dil üftâdedir gûyâ esîr-i dâmdır”)

(14) beyti âşâr-ı tab‘-ı şâ‘irânesindendir. Müşârün-ileyh işbu kütüb-haneyi ‘amcası Koca
Ağa’nın nezâretinde inşâ itdirmiş (15) ve maşârif-i inşâ’iyyesine Baş Bâzergâniyân’a şarfına
tesviyesini havâle ve sipârîş eylemiş idi. Temâmî-i inşâsı yigirmi beş biñ (16) gurûşla huşûl-pezir
oldığını te’yîd iden ve bânî-i müşârün-ileyh mühriyle memhûr evvelâ şu mektûb teberrûken işbu
mahalle vaz‘ olundu.

(17) **Zeyl**

(18) Bu Dârü’l-Küttüb’ün vâridât ü mu‘ayyenâtı vakfiyesini hâvî muşaddak vakf-nâmesi ortadan
kaldırılmış olduğu (19) el-yevm vakf-nâmeye mahşûş mahfazanın kitâblar arasında bulunmasıyla
muhaqqak olduğu ma‘a’t-te‘essüf anlaşıyor. (20) Mezkûr vakf-nâmenin müseccel şûreti Evkâf-ı
Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi Cihât Kâlemi’nce 1211 senesi defâtirinde mukâyyed (21) olacağına
mebnî (bi’t-taharrî ve’t-ta’kîb) vakf-nâmesini elde idilerek şunuñ bunuñ eyâdî-i kitmânına
geçmiş olan (22) vâridât u musakkafatının zâhire ihrâcıyla el-hâleti hâzihî i‘âne ile idâre idilen şu
Hâzinetü’l-Küttüb’ün (23) yeñiden ihyâsına delâlet iden olur ise (*ed-dâllü ‘ale’l-hayri ke-fâ ‘ilihî*)²⁷
mazmûn-ı şerîfine mâ-şadağ olacağı şübhesizdir.

(24) Sene 24 Ramazân-ı Şerîf 1320 Ketebehu’l-‘Abdu’z-Za‘îf (25) el-Muhtâc ilâ Rahmetihî
Rabbihi’l-Laîf (26) es-Seyyid Ahmed Nazîf (27) ‘Afâ ‘anhum.

AHMED NAZİF EFENDİ’NİN RÂŞİD EFENDİ VE KÜTÜPHANESİ İLE ALÂKADAR İLK MEKTUBUN BİTİŞİĞİNDEKİ YAZISININ SADELEŞTİRİLMİŞİDİR

Bu kütüphane 1211²⁸ Hicrî tarihinde Reisülküttap Kayserili Mehmed Râşid Efendi tarafından
yeni olarak yapılarak inşâ ve (...) ciltten ibaret olan mevcut değerli kitaplara adı geçen tarafından
vakıf ve hediye edilmiştir. Mehmed Râşid Efendi, Kayseri Sancağı’na tâbi Ispıdın köyünden Koca

²⁷ Hadis-i Şerîf’in meali: “Hayra delalet eden (yol gösteren) o hayrı işleyen gibidir.”

²⁸ H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797.

Ağazade Cafer Bey'in oğludur. 1167²⁹ tarihinde anılan köyde doğup ilk bilgilerini burada öğrendikten sonra İstanbul'a giderek zamanının geçerli ilimlerini tahsil ettikten sonra devlet hizmetine girdi. Derece derece Beylikçi Kesedarlığı'na,³⁰ sonra Beylikçi³¹ mevkiine ve daha sonra Sadrazam Mektupçuluğu'na³² yükselmiş ve ikinci defa Beylikçi olduktan sonra 1202 tarihinde Reisülküttap ve sonradan Çavuşbaşı³³ ve ikinci defa Reisülküttap ve Tersane Emini³⁴ olmuş ve anılan hizmet uhdesinde iken 1212 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Allah rahmet eylesin. Kabri İstanbul'da Sultan Bayezid Camii'nin bitişiğindeki kabristanın Balmumcular ile Reşid Paşa'nın türbesi arasında bulunan Kuru Çeşme'nin şebekesi ortasında görünen kabirdir. Râşid Efendi, asrında geçerli olan ilimler ve fenlere de vâkıf olduğunu gösteren şairlik tabiatına da malikti.

“Gerdeninde dâne-i hâl ü siyeh gîsûlara”

“Murg-ı dil üftâdedir gûyâ esîr-i dâmdır”³⁵

beyti şairlik tabiatının eserlerindendir. Mehmed Râşid Efendi bu kütüphaneyi amcası Koca Ağa'nın nezaretinde inşa ettirmiş ve yapılmasının masraflarının Baş Bezirgân tarafından ödenmesini ona ihale ederek ısmarlamıştı. İnşasının tamamlanmasının yirmi beş bin kuruşla gerçekleştiğini teyit eden ve işaret olunan yaptırının mührüyle mühürlenmiş olan şu mektup uğurlu sayılarak buraya konuldu.

Zeyl (Ekleme)

Bu Kitaplar Yurdu'nun (kütüphanenin) gelirleri ve tayin edilmiş -vâkıf tarafından- verilen malları vakfiyesinin bilgileri tasdikli vakıfnamesinin³⁶ ortadan kaldırılmış olduğu, bugün vakıfnameye

²⁹ H. 1167/M. 29 Ekim 1753-17 Ekim 1754.

³⁰ *Beylikçi Kesedarı*: Aslı Beğlikçi Kîsedârı olup Divan Kalemi'nin müdürü ve Reisülküttap'ın yardımcısı idi. Beylikçi Kalemi'nde Beylikçiliğe ait vesikaları hazırlar ve muamelenin takibinden mesul olup kalemdeki kâtiplere nezaret ederdi.

³¹ *Divan-ı Hümayun Beylikçisi*: Aslı Beğlikçi-i Dîvân-ı Hümayûn'dur. Osmanlı Hükûmeti olan Dîvân-ı Hümayûn kalemlerinden Divan Kalemi'nin reisi olan Beylikçi, Reisülküttâb'dan sonra gelip, şer'î sahanın dışında kalan divan muamelelerinin düzenlenmesi, üst makamlara sunulması, divan defterlerinin tutulması, ahidnâme, ferman, hatt-ı hümayun, nâme-i hümayunların hazırlanması ve tashihinden mesuldü.

³² *Sadrazam Mektupçusu*: Aslı, Mektûbî-i Sadr-ı Âlî, Mektupçu Dairesi denilen kalemin hâcegân rütbesindeki reisiydi. Sadrazam tarafından veya Padişah'ın fermanı ile birlikte, etrafa yazılan tahrirat ve mühim işlere dair emirler, buyrultular ve Sadrazam'ın mektupları bu daire tarafından yazılır ve Sadaret Mektupçusu bunlara nezaret ederdi. Mektupçu, taşradan veya diğer dairelerden gelen yazıları hülâsa ederek asılları ile birlikte her gün Sadrazam'a götürerek okurdu.

³³ *Çavuşbaşı*: Divan-ı Hümayun'da Reis muavini mevkiindeydi. Adli icra kuvvetinin başı, divan çavuşlarının ve teşrifat işlerinin en büyük âmiri idi. İntizamını muhafaza etmekle mükellef bulunduğu Divan'dan çıkan hükümleri icra, sefirlerin kabulünde onlara refakat, merkezden çıkan emirleri taşraya tebliğ ile Divan'da halkın dilekçelerine kılavuzluk ederdi.

³⁴ *Tersane Emini*: Tersane'nin ve harp gemilerinin varidat (gelir) ve masraf (gider) defterleriyle inşaat, tamirat, alım satım işlerine bakan, depoları, malzemeyi kontrol eden ve bütün bunlardan ibaret olan Tersane Hazinesi'nin mesul ve âmiridir.

³⁵ Beytin nesre çevrilerek sadeleştirilmiş: “Gönül kuşu (onun) gerdanındaki dâne (kurşuna) benzeyen benine ve uzun siyah saçlarına düşmüştür. / (Böylece gönül) sanki onun tuzağının esiri olmuştur.”

³⁶ Vakıfname tabirinin doğrusu vakfiyedir. Vakfiye: Bir vakfın şartlarını bildiren resmî senet, vakıf vesikasıdır.

mahsus mahfazanın³⁷ kitaplar arasında bulunmasıyla muhakkak olduğu üzüntüyle anlaşılıyor. Anılan vakıfnamenin sicile³⁸ yazılmış bulunan sureti Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesi Cihat Kalemi'nce³⁹ 1211 senesi⁴⁰ defterlerinde kaydedilmiş olacağına dayanılarak araştırılıp takip edilerek vakıfnamesinin elde edilerek şunun bunun saklayan ellerine geçmiş bulunan gelir ve örtülü yapılarının açığa çıkarılmasıyla bugünkü günde yardımla idare edilen şu Kitaplar Hazinesi'nin yeniden diriltilmesine yol gösteren olursa "*Hayra delalet eden (yol gösteren) o hayrı işleyen gibidir.*"⁴¹ hadis-i şerifinin anlamına uygun olacağı şüphesizdir.

24 Ramazan-ı Şerif Sene 1320.⁴² Yazan; zayıf kul, Latif olan Yüce Allah'ın rahmetine muhtaç Seyyid Ahmed Nazif -Allah onu affetsin-.

³⁷ Mahfaza: İçinde öteberi saklanan küçük kutu, kap, zarf; kitap kutusu.

³⁸ Sicil: Kayıt kütüğü, şeriye mahkemesi kayıt defteri.

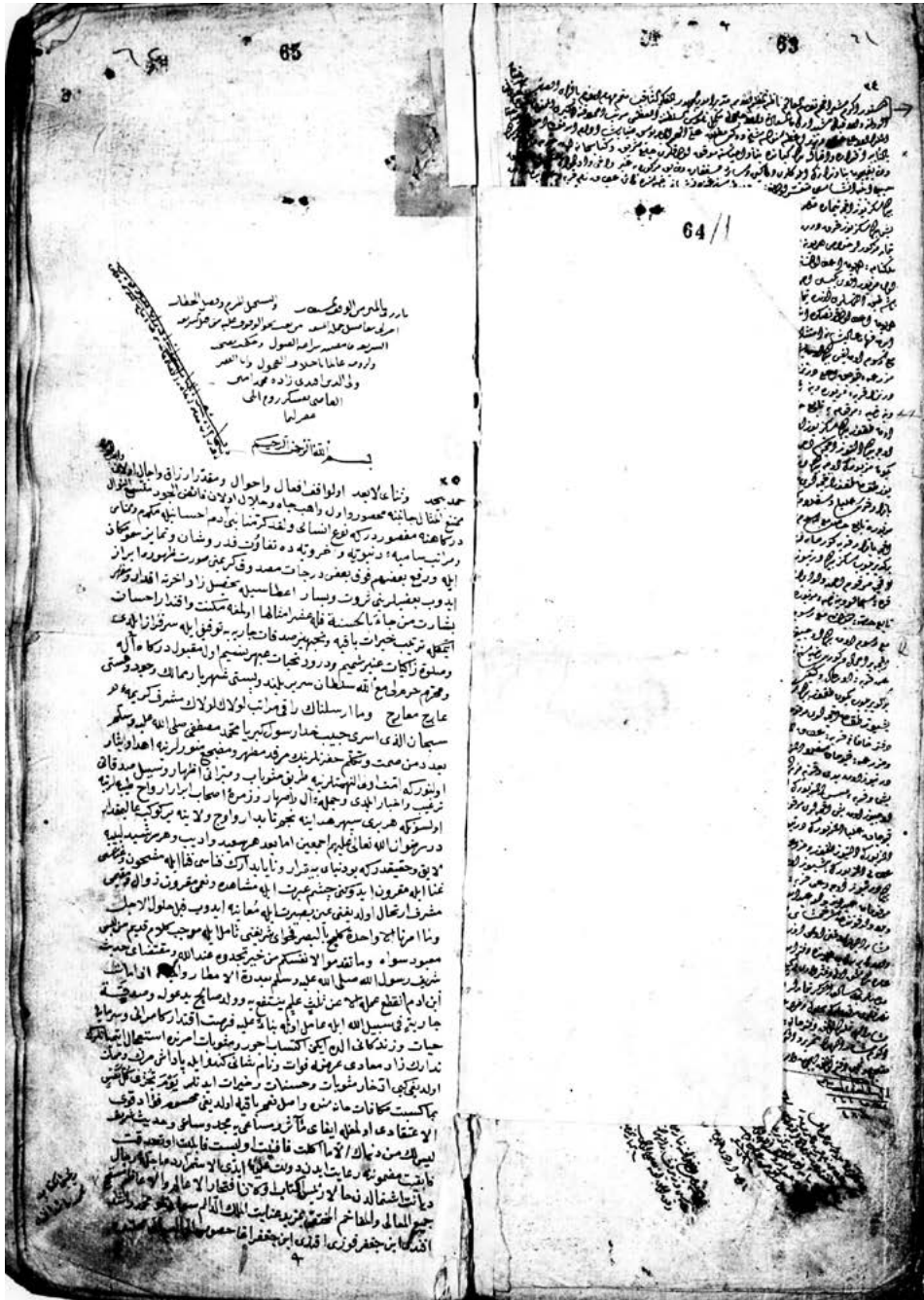
³⁹ Evkaf-ı Hümayun Nezaret-i Celilesi Cihat Kalemi: Yüce Vakıflar Bakanlığı'nın vakıf kayıtlarını tutan dairesi.

⁴⁰ H. 1211/M. 7 Temmuz 1796-25 Haziran 1797.

⁴¹ Meali verilen Hadis-i Şerif'in transkripsiyonu: "*ed-dâllü 'ale 'l-hayri ke-fâ 'ilîhî.*"

⁴² H. 24 Ramazan 1320/M. 25 Aralık 1902/R. 12 Kânunuevvel 1318 Perşembe.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NDE (VGMA) BULUNAN RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ VAKFIYESİ'NİN METNİ

66

4

[illegible]

68

[illegible]

میں نے

وہ

—

30

7

كتب النفاسي شريف

1

في حاشية في الموضع جلالة الدين جلدبر
جلدبر حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
جلدبر حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
الامر الشافعية الواقعة في حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
سورة التوبة في حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
في حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
في حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على
في حاشية على الاشارة الى الترتيب وعاشه الذي اطلق على

کت الاحادیث الشریفہ

مخاريق شريف جليلدر مسطور شريف در خطبه السيرة بالسطور والقرات
الحقاني جليلدر في السطور والقرات من التواتر من الجاهدين والقرات من التواتر من الجاهدين
جليلدر شهاب الاخبار في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
والاخبار جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
الاسلامية من رسل الله في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
سواها من رسل الله في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
شعاع طريق الله في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
مسند الامام احمد بن حنبل جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
شهاب الامان والامان في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
التقديري جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
الاسنود جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
مخاريق شريف جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
في ان مائة مائة من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
خير الامام احمد بن حنبل جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
على السليم جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
حلاه في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
الكبرى في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
القراري جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
ترجمه شهاب الاخبار في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
الحقاني جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
بعض من التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
الحقاني جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
عقد وكيان في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
ديت القديسي في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
موضوعات في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
جليلدر في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين
في التواتر من حديث سيد الاخبار جليلدر في التواتر من الجاهدين

[illegible]

کتاب اصول حدیث شریف

فتح الباقی شرح الفقه العرفی جلد ہر
 جامع الاموال و الاحداث الرسول الامین الشافعی
 معروف بابا بن محمد بن جلد ہر
 الفقه العرفی الاحمدی جلد ہر شرح الفقه العرفی الامین المصالح جلد ہر
 فتح الباقی شرح الفقه العرفی لقاہی ترکیب جلد ہر علی ابراہیم علی بن محمد الفکر
 مع ذوالاثر و شرح منظومہ ابن فتح جلد ہر شرح تجلید النکاح لعلی بن محمد المصنف
 جلد ہر

کتاب الفقہ الشریف

[illegible]

[illegible][illegible]

کتاب اصول الفقہ

[illegible]

[illegible][illegible][illegible]

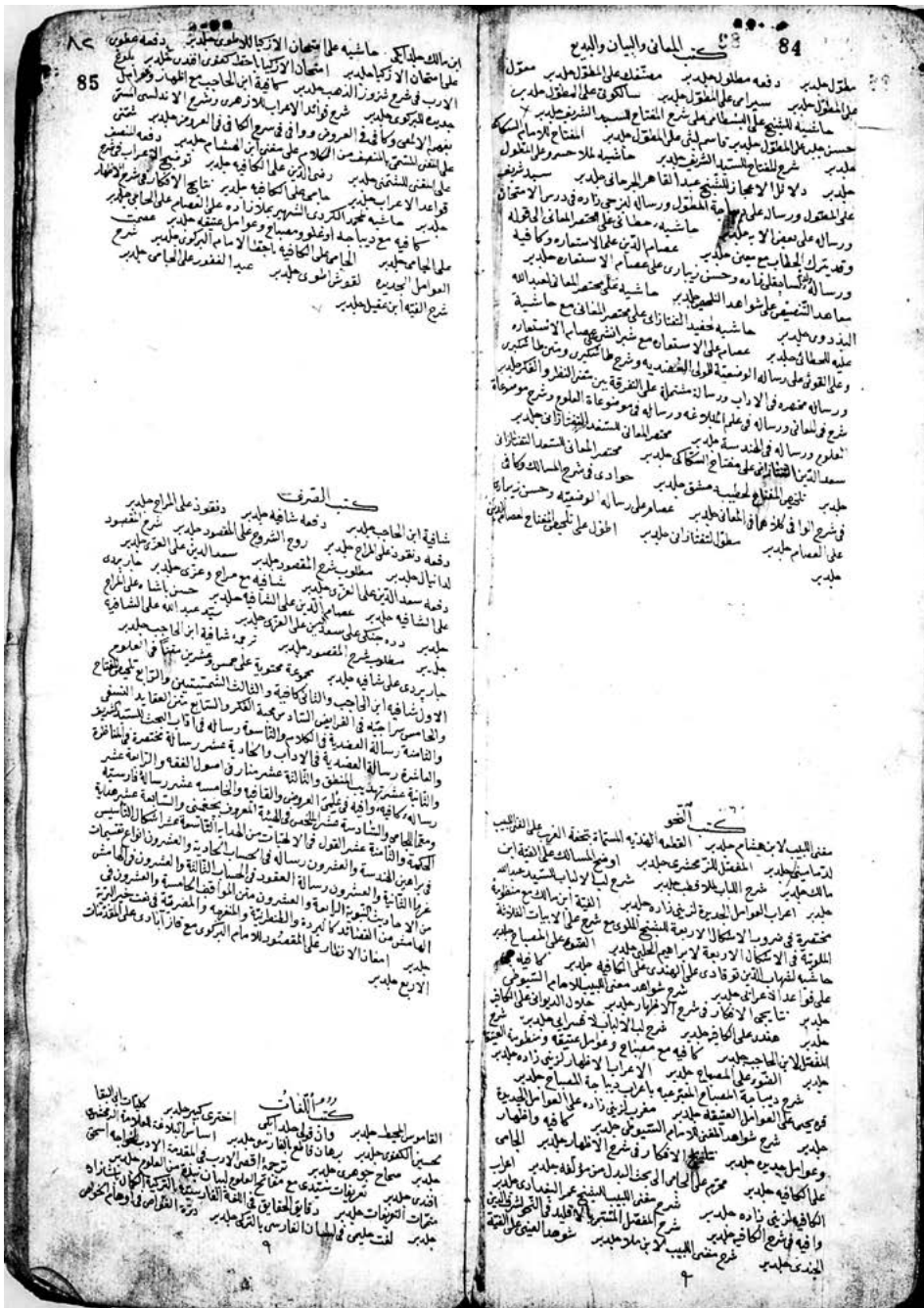
کت الوریات

[illegible]

[illegible]

کتاب الاداب

[illegible][illegible]

2006107123544VGM_VGM_DEFTER_00579_00048

[illegible][illegible][illegible]

و قسم و سبوت ہاں۔ علیہ السلام ازین بارش عودہ قبرستان بنی یوسف

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜB-HÂNESİ'NİN VAKFİYESİNİN SÛRETİ

1- RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHÂNESİ'NİN VAKFİYESİ

Katalog kaydı: 258/b

(Vakıf-nâme)

Râşid Ef. Eki 26437. yk. 7, st. bb., 230x180 (bbxbb) mm. 1323 Hicrî.

Kayıt no: 26437

Tasnif no: 720.2

Kapağı

KÜTÜB-HÂNENİN VAKFİYESİNİN SÛRETİ

2- İstanbul Şer'îyye Sicilleri Arşivi

Vakfiye Numarası	83
Vâkıf	Muhammed Râşid Efendi ibni Cafer Fevzi Efendi ibni Cafer Aga
Vakfiye Tarihi	7 Rebîulâhir 1212 [29 Eylül 1797]
Mahkeme	Rumeli Kazaskerliği ve Rumeli Sadâreti Mahkemesi
Sicil ve Sayfa Numarası	410, s. 76a-79a, 84a-90a.

3-VGM Defteri 00579-0038-49.

Reisülküttab Mehmed Raşid Efendi'nin 7 Rebîülevvel 1212 Tarihli Vakfiyesi, VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 579, S. 65-87.

[REK Vakfiyesi vgm-65]

(1) Mâ zübire fi'l-metni mine'l-vakfi'l-müstetâb ve't-tescîli'l-mübremi ve faşli'l-hitâb (2) uhbirli bi-tefâşîli cümleti'l-münîfeti min ba'si naḥvi'l-vuḫûf 'aleyhi min kıbeli's-şerî'ati (3) eş-şerî'ati fe-emzaytühü şirâ'ihî'l-ḳabûl ve ḥakemtü bi-şihḥati (4) ve lüzûmihi 'âlimen bi'l-ḥilâfi'l-fuḥûl ve ene'l-fakîr (5) Veliyyü'd-Dîn Efendi-zâde Meḥemmed Emîn (6) el-Ḳâḍi bi-'Askeri Rûm İli (7) - Ğufire lehümâ-

(8) Bismillâhi'r-Raḥmâni'r-Raḥîm

(9) Ḥamd-i bî-ḥadd ve şenâ-yı lâ-yu'ad, ol vâkıf-ı ef'âl u aḥvâl ve muḳaddir-i erzâḳ u âcâl olan Vâcibü'l-Vücûd (10) mümteni'ü'l-mişâl cânibine maḥşûr ve ol vâhib-i câh u celâl olan fâ'izü'l-

cûd müttesi ‘ü’ n-nevâl (11) dergâhına makşûrdur ki nev‘i insânı “*ve lekad kerremnâ Benî Âdem*”¹ ihsâniyla mükerrrem ü mümtâz (12) ve merâtib-i sâmiye-i dünyeviyye ve uhreviyyede tefâvût-i kadr u şân ve temâyüz-i sümüvvî mekân (13) ile ve ref‘-i ba‘zihum fevka ba‘zin derecâtın mışdâk-ı kerîmini şûret-i zuhûra (14) ibrâz idüp ba‘zılarını şervet-i bisyâr i‘tâsıyla taḥşîl-i zâd-ı âḥirete iḳdâr ve mazhar-ı (15) beşâret-i “*Men câ’e bi’l-ḥaseneti fe-lehu ‘aşru emsâlihâ*”² olmağa miknet ü iḳtidâr ihsân (16) itmekle tertîb-i ḥayrât-ı bâkiyye ve techîz-i şadâkât-ı câriyyeye tevfiḳ ile serfirâz eyledi (17) ve şalvât-ı zâkiyât-i ‘anber-şîmem ve dürûd-i taḥiyyât-ı ‘abher-nesîm, ol makbûl-i Dergâh-ı İllâh (18) ve Muḥarrem-i Harem “*Lî-ma ‘allâhî*”³ Sultân-ı serîr-i bülend ü pestî Şehriyâr-i memâlik-i vücûd-ı hestî (19) ‘âric-i me‘ârici “*ve mâ ersalnâke*”⁴ râkî-yi merâtib-i “*Levlâke levlâk*”⁵ müşerref-i kerîme-i (20) “*Sübḥânellezî esrâ*”⁶ Ḥabîb-i Ḥudâ, Resûl-i Kibriyâ, Muḥammed Muştafâ, Şalla’l-lâhu ‘aleyhi ve selem (21) bi-‘adedin men şamete ve tekelleme ḥazretleriniñ merḳad-i mutahhar ve maḍca‘-i münevverlerine ihdâ vü iḡâr (22) olunur ki ümmet-i üli‘n-nehmetlerine tarîk-i meşûbât u müberrâtı izhâr ve sebîl-i şadâkâtı (23) terḡîb ü iḡbâr eyledi ve cümle-i âl ü aşḥâr ve zümre-i aşḥâb-ı ebrâr-ı ervâḥ-ı ṭayyibelerine (24) olsun ki her biri sipihr-i hidâyete necm-i tâbdâr ve evc-i vilâyete bir kevkib-i ‘âlî-miḳdârdır (25) Rıdvanu’l-lâhi Te‘âlâ ‘aleyhim ecma‘în Emmâ ba‘d, her sa‘îd ü edîb ve her reşîd-i lebîbe (26) lâyıḳ u ḥaḳîḳdir ki bu dünyâ-yı bî-ḳarâr ve nâ-pâyidârîñ fenâsı fenâ ile meşḥûn ve ğınâsı (27) ğınâ ile maḳrûn idüğünü çeşm-i ‘ibret ile müşâhede ve ni‘am-ı maḳrûn-ı zevâl ve muḳîmî (28) müşrif-i irtihâl oldığını ‘ayn-ı başîret ile mu‘âyene idüp “*Ḳable ḥulûlû’l-eceli* (29) *ve mâ emrinâ illâ vâḥideten kelemḥin bi’l-başar*” feḥvâ-yı şerîfini te‘emmül ile mûcib-i Kelâm-ı Ḳadîm “*Men leyse* (30) *ma ‘bûdun sivâhu ve mâ tuḳaddimû li-en-fusikum min-ḥayrin tecidûhu ‘inda’l-lâh*” ve muḳteżâ-yı ḥadîs-i (31) şerîf-i Resûlu’l-lâh, Şalla’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem, bi-‘adedi’l-emtâr ve’l-miyâḥ “*İzâ mâte* (32) *ibn Âdem inḳıṭa’a ‘amelühû illâ ‘an-şelâsetin ‘ilmin yüntefe’u bihî ve veledin şâlihîn yed’û lehû ve şadâkâtin* (33) *câriyyetin fi-sebîli’l-lâh*”⁷ ile ‘âmil ola. Binâ’en ‘aleyh, fırsat-ı iḳtidâr-ı kâmrânî ve sermâye-i (34) ḥayât u zindegânî elde iken iktisâb-ı ücûr u meşûbât emrinde isti‘câl itmeyenleriñ (35) tedârük-i zâd-ı me‘âd-ı ‘arza fevât ve nâm-ı şânı kendi ile pâ-dâş merg ü memât (36) olduğu gibi iddiḥâr-ı meşûbât u ḥasenât u ḥayrât idenler “*Yevme tüczâ küllü nefsin* (37) *bimâ kesebe*”⁸ mükâfât ḥânesinde vâsıl-ı ni‘am-ı bâkiye olduğu maḥsûm-ı fu‘âd-ı ḳaviyyü (38) ‘l-i‘tikâdı olmağa ifâ-yı me‘âşir ü mesâ‘îye

¹ [Kur’ân-ı Kerîm: İsrâ sûresi XVII/70. âyet başı] { وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ } Meali: “Biz hakikaten insanoğlunu şân ve şeref sahibi kıldık.”

² [Kur’ân-ı Kerîm: En‘âm sûresi VI/160. âyet başı] { مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ امْتَالِهَا } Meali: “Kim (Allah’ın huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır.”

³ “Allah ile olmak” manasında.

⁴ [Kur’ân-ı Kerîm: İsrâ sûresi XVII/105. âyet; Enbiyâ sûresi XXI/107. âyet başka surelerde ortaları veya başlarında] { وَمَا أَرْسَلْنَاكَ } Meali: “Seni de göndermedik.” [(devamı) ancak muştulayıcı ve korkutucu olarak ya da rahmet olarak gönderdik]

⁵ Hadîs-i Kudsi’nin tamamının meâli: “Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım.”

⁶ [Kur’ân-ı Kerîm: İsrâ sûresi XVII/1. âyet] { سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى } Meali: “(Kulunu Mescid-i Aksâ’ya) götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir”

⁷ Hadîs-i Şerîf’in meâli: “Bir insan öldüğünde ameli (nin sevabı) kesilir; amel defteri kapanır. Yalnız sadaka-i câriyesi, ilmî eseri ve kendisine dua eden evlâdı olan kimsenin amel defteri kapanmaz”

⁸ [Kur’ân-ı Kerîm: Mü’min sûresi XL/17. âyetin başı] { الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ } Meali: “Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir.”

müciidd ü sâ'î ve hadîs-i şerîf (39) “*Leyse leke min dünyâke illâ mâ ekelte fe-efneyte ev lebiste fe-ebleyte ev taşaddakta*” (40) *fe-ebkayte*”⁹ maзмûnuna ri'âyet iden ve Devlet-i 'Aliyye-i Ebediyyü'l-İstirrâr'da ecille-i ricâl-i (41) diyânet-iştîmâlden hâlâ Re'isü'l-küttâb olan iftihârü'l-e'âlim ve'l-e'âzım müstecmi'u (42) cemî'i'l-me'âlî ve'l-mefâhîmî'l-muktezâ bi-mezîd-i 'inâyetü'l-Melikî'd-dâ'im Sa'âdetlü Mehemmed Râşid (43) Efendi ibn Ca'fer Fevzî Efendi ibn Ca'fer Ağa huşûş-ı âti'l-beyânı mahallinde [**REK Vakfiyesi vgm-66**] (1) ketb ü tahrîr u tasâtir ü tescîl içün me'zûnen bi'l-hükmi-i kıbel-i şer'-i şerîf-i enverden irsâl (2) ü tesyîr buyurılan 'umdetü'l-mevâli'l-'izâm, zübdetü'l-muḥakkıkîni'l-kirâm hâlâ 'Askerî Kâssâmı, (3) Fazîletlü, 'Attûfetlü, Hâfız 'Ali Efendi ibn Mehemmed bin Muştafâ'nın Maḥmiye-i İslâmbol'da, (4) Sultân Bâyezîd-i Velî, 'aleyhi Rahmetu'llâhî'l-Celî Câmî-i Şerîfi kurbunda, Soğan Ağa Maḥallesi'nde (5) Re'isü'l-Küttâb-ı müşârün-ileyhiñ sa'âdet-hânelerinde, zeyl-i veşîkada muḥarrerü'l-esâmî Müslimîn (6) huşûrlarında 'aḳd buyurdukları Meclis-i Şer'-i Hâtîr-i Lâzîmü't-Tevkîr'de vakf-ı âti'z-zikre (7) li-ecli't-tescîl mütevellî naşb olunan müderrisîni'l-kirâm-ı zevî'l-ihtirâmdan faḥrû'l-'ulemâ'i'l-muḥakkıkîn, (8) Âdem Efendi ibn Ahmed Efendi maḥzarında ikrâr-ı şâhîh-i şer'î ve i'tirâf-ı şarih-i mer'î buyurup, (9) niyyet-i ḥâlişe-i şâfiye ile atıyeb-i mâl ve enfes-i menâlimden ifrâz u imtiyâz eyledigim ber-mûceb-i (10) defter işbu vakfiyyeme müzeyyel ve vakf mührümle memhûr (12) kütüb-i nefise-i mütenevvi'a ile mârû'z-zikr (11) Soğan Ağa Maḥallesi'nde vâkı' bir taraftan ba'zen Mühr-dâr Şevkî Efendi Menzili ve ba'zen (12) tarîk-i ḥâş ve etrâf-ı selâsesi tarîk-i âmm ile maḥdûd işbu 'aḳd-i meclis olunan konağım (13) ḥudûdu dâḥilinde kâ'in vakf-ı âtiyyü'l-beyânıñ şudûrına degin müstenid-i şer'î (14) olan hücec-i müte'addide manṭûklarınca silk-i milk-i şâhîhimde münselik konağ-ı mezkûruñ (15) selâmlık kapusu dâḥilinde bir taraftan Ḥamîdiyye Vakfî'ndan bi'l-icâreteyn taşarrufda olan (16) ebniyeli maḥall ile Tamlalık ve bir taraftan yedimde mülküm olan binâsız maḥal ve iki taraftan (17) tarîk-i 'âmm ile maḥdûd tûlen ve 'arzen bi-hisâb-ı terbi'î üç yüz zirâ' ḥavli ve yine (18) konağ-ı mezkûr dâḥilinde bir taraftan el-Hâc Muştafâ Vakfî'ndan kezâlik bi'l-icâreteyn (19) taşarrufumda olan selâmlık ebniyesiniñ ba'zı ve bir taraftan zikr olunan Ḥamîdiyye Vakfî'ndan mutaşarrıf oldıgım selâmlık ebniyesiniñ ba'zı ahır ve bir taraftan bâlâda (20) muḥarrer mülk ḥavli ve bir taraftan tarîk-i 'âmm ile maḥdûd selâmlıkda vâkı' ebniye-i ma'lûmeyi (21) müştetil ve ḥâlî olan kezâlik terbi'an beş yüz zirâ' 'arşayı ebniye-i memlûke-i mevcûdesiyle (22) ma'ân ve yine konağ-ı mezkûr dâḥilinde bir taraftan İbrâhim Beg Vakfî'ndan kezâlik bi'l-icâreteyn mutaşarrıf (23) oldıgım bağçe ve bir taraftan el-Hâc Muştafâ Vakfî'ndan yine taşarrufumda olan bağçe ve iki (24) taraftan tarîk-i 'âmm ile maḥdûd tûlen yigirmi ve 'arzen on beş bi-hisâb-ı terbi'î (25) üç yüz zirâ' bağçe ve konağ-ı mezkûr karşusunda kâ'in zikr olunan Soğan (26) Ağa Maḥallesi'nde vâkı' bir taraftan ba'zen Kireşci el-Hâc Hüseyin Menzili ve ba'zen Çukur'da (27) Kâr-gîr Mekteb civârında olan menâzil-i 'adide hevâları ve bir taraftan ba'zen tarîk-i 'âmm (28) ve ba'zen Kepenekci Sinân Câmî-i Şerîfi civârında kezâlik Çukur'da vâkı' menâzil-i (29) müte'addide hevâları ve bir taraftan ba'zen İbrâhim Ağa Menzili ve ba'zen Soğan Ağa (30) Câmî-i ve tarîk-i ḥâşda vâkı' iki bâb menzil ve bir taraftan tarîk-i 'âmm ile maḥdûd (31) maṭbah ve bağçe ve müştetilât-ı sâ'ire-i ma'lûmeyi ḥavî maḥal dâḥilinde bir taraftan (32) ba'zen mezbûr Kirişci el-Hâc Hüseyin Menzili ve ba'zen Hâcî Bayram

⁹ Hadîs-i Şerîf'in meâlî: “Yiyip tükettiğın, giyip eskittiğın ve sadaka verip önceden (âhirete) gönderdiğın dışında bir malın var mı?”

Maħallesi'nde es-Seyyid Yûsuf (33) Paşa Vakfı'ndan taşarrufumda olan bâğçe ve bir tarafdan Defterdâr Hasan Paşa Vakfı'ndan (34) kezâlik taşarrufumda olan bâğçe ve bir tarafdan ba'zen yedimde mülküm olan fevķânî bâğçe (35) ve ba'zen yine müşârün-ileyh Hasan Paşa Vakfı'ndan kezâlik mutaşarrıf oldıgım ahûr kırbunda etbâ' (36) oțaları ve bir tarafdan tarık-i 'âmm ile maħdûd bi-hisâb-ı terbî'î sekiz yüz elli zirâ' (37) bâğçe ve yine maħall-i mezkûr dâhîlinde bir tarafdan Haremeyn-i Muħteremeyn Vakfı'ndan kezâlik taşarrufumda (38) olan maṭbaḥ, bir tarafdan müşârün-ileyh Defterdâr Hasan Paşa Vakfı'ndan taşarrufumda olan (39) etbâ' oțaları ve bir tarafdan bâlâda muħarrer mülk bâğçe tariki ve bir tarafdan tarık-i 'âmm ile (40) maħdûd terbî'an iki yüz seksen zirâ' sâlifü'z-zıkr fevķânî bâğçe ile diger bir kıt'a ḥucce-i (41) şer'iyeye-i ma'mûletün-biha nâṭıķa oldıgı üzre vakf-ı câ'ıyyü'z-zıkrîñ şudûrına degin (42) silk-i milk-i şaḥîhimde münselik olan Maħrûse-i Ğalaṭa'da Penç-şenbih Bâzârı nâm maħalde Bereket-(43)zâde Maħallesi'nde kâ'in bir tarafdan aşḥâb-ı ḥayrâtdan merḥûm Kılârî Muḥammed Ağa Vakfı'ndan (44) Mıgırdic zimmî veled-i Kârbet taşarrufunda olan menzil ve eṭrâf-ı selâsesi tarık-i 'âmm ile (44) maħdûd bi-hisâb-ı terbî'î üç yüz ṭoksan ṭokuz bucuķ zirâ' 'arşayı muḥtevi fevķânî (45) ve taḥṭânî dört bâb kâr-gîr oṭa ve bir miķdâr aḥşâb şundurma ebniye ve zîr-i (46) zemîn şahrınc ve bir miķdâr ḥavlî ve iki zûķaķ ḳapusını müştemil kebîr maḥzen ve ḥudûd-ı mezkûre (47) dâhîlinde terbî'an seksen iki bucuķ zirâ' 'arşa üzerinde mebnî kâr-gîr ve aḥşâb (48) maḥlûṭ ebniye müştemilât-ı sâ'ire-i ma'lûmeyî ḥâvî bir bâb mülk menzili bi-cümleti't-tevâbi' (49) ve'l-levâḥıķ ve kâffetü'l-ḥuķûķi ve'l-merâfıķ ḥasbeten l'ilâhi's-Samed ve ṭaleben li-marzâti Rabbihi'l-Aḥad (50) vakf-ı şaḥîḥ-i şer'î-i mü'ebbed ve ḥabs-i sarîḥ-i mer'î-i muḥalled ile vakf u ḥabs idüp şöyle ta'yîn-i şurûṭ (51) ve tebyîn-i ḳuyûd eyledim ki zıkr olunan kütüb-i mu'tebere-i mütenevvi'a Vilâyet-i Anatoḻı'da Medîne-i (52) Ḳayseriyye dâhîlinde kâ'in Câmî'-i Kebîr'in şarkî cânibi ittışâlinde vâķi' müceddeden binâ (53) ve inşâsına muvaffaķ olup vakf eyledigim Kütüb-hâne'ye vaz' olunup kütüb-i mezkûreden ṭalebe-i [REK Vakfiyesi vgm-67] (1) 'ulûm ve sâ'ir müstefidîn mütâla'a ve istinsâḥ ile istifâde eyleyeler ve kütüb-i merķûme (2) dâ'imâ kütüb-hâne-i mezkûrede ḥıfz olunup mütâla'a ve istinsâḥı ancak dâhîl-i kütüb-hâne (3) ola ve isti'âre ve vücûh-i sâ'ire ile vechen mine'l-vücûh bir tarık ile ḥârice (4) iḥrâc ve ferd-i vâḥide i'tâsı ve rehn ü kefil ile daḥi kütüb-hânedan ḥârice bir kitâb (5) daḥi iḥrâcı câ'iz olmaya ve 'ulemâ ve şuleḥâ ve ümenâdan bir kimesne yevmî yüz yigirmi aķçe (6) vazife ile ḥâfız-ı kütüb-i evvel ve kezâlik 'ulema ve şuleḥâ ve ümenâdan bir kimesne daḥi yevmî (7) yüz aķçe vazife ile ḥâfız-ı kütüb-i şânî ve yine ulemâ ve şuleḥâ ve ümenâdan bir kimesne daḥi yevmî (8) seksen aķçe vazife ile ḥâfız-ı kütüb-i sâliş ola zıkr olunan Câmî'-i Kebîr'de Ḳayyum-(9) başılık ḥidmetinde bulunan kimesne kütüb-hâne-i mezkûreyi silüp süpürüp taḥṭîr ve vakt (10) ü zamânıyla ḥaşr u kâlicelerini ferş eylemek içün yevmî on aķçe vazife ile ferrâş-ı (11) kütüb-hâne ola. ve Câmî'-i Kebîr-i mezkûr vakfına her kim mütevellî bulunur ise kütüb-hâne-i mezkûreniñ vakt (12) ü zamânıyla açılıp ḳapanmasına ve kütüb-i mezkûreniñ ḥâfız-ı kütübler ma'rifetleriyle muḥâfazasına (13) yevmî on aķçe vazife ile nâzır ola. ve medîne-i mezkûrede bir şâḍıķ u emîn ve müstaķîm ü mütedeyyin (14) kimesne aşl mütevellî tarafından memḥûr mütevellî senedi ve yevmî otuz aķçe vazife ile Ḳâ'im-maķâm (15) ola. ve aşl mütevellî vazîfesi (18) yevmî kırķ aķçe ola ve vakf-ı mezkûr nezâret-i ḥazret-i Şadr-ı (16) A'zamî'de âsûde olup beher sene îrâd-ı vezâ'if u maşârif-i muḥâsebesi nezâret-i (17) müşârün-ileyhde olan Evķâf Müfettişı efendiler ḥuzûrlarında

rû'yet olunup müfettiş-i mûmâ-(18) ileyh efendiye biñ sekiz yüz akçe harc-ı muhâsebe virile ve zıkr olunan konağım derûnunda (19) ve karşusunda olup bâlâda tahrîr olındığı üzre vakf eyledigim terbi'an mecmû'ı iki biñ (20) iki yüz otuz zirâ 'arşalu mahaller hâlâ te'âmül-i nâs üzre icâre-i mu'accele ve mü'eccele ile (21) ve Mahrûse-i Ğalaṭa'da kâ'in mâru'z-zıkr Maḥzen-i Kebîr ve hudûdu dâhilinde olan menzil ecr-i mişilleriyle (22) icâre-i vâhîde-i şaḥîḥa ile icâre olunup hâşıl olan ğallâtından ber-minvâl-i muharrer vezâ'if (23) ü harc muhâsebe-i mezkûre virilüp fazlası 'inde'l-hâce kütüb-i merķûma ve kütüb-hâne ve müsteğallât-ı (24) mezkûreniñ tecdid u ta'mîr u termîmine şarf için aşl mütevellî mührü ve Evkâf Müfettişi (25) bulunan efendi ma'rifetiyle mahall-i me'mene vaz' u hıfz ve lede'l-iktizâ maşârif-i mezkûreye şarf (26) olundukda ma'mûlün bih müfredât defteri tafşîli üzere bi-'aynihi muhâsebeye idhâl ve teftiş (27) mahkemesine tescil olunup sinîn güzerânı ile fazla mütekeşşire ve ta'mîre vefâ idecek miḳdârı (28) tecâvüz ider ziyâde tecemmu' iderse ziyâde-i merķûme 'akâra tebdil için îrâdlu emlâk (29) iştirâ ve ma'rifet-i şer' ile müsteğallât-ı vakfa zamm u ilhâk ve işbu vakfiyyeme zeyl u idhâl olunup (30) ancak bu ḥuşûşda mütevellî muḥayyer olup soñradan iştirâ ve zamm olan 'akârı icâreteyn (31) ile yâḥûd icâre-i vâhîde ile icâr ve hâşılâtını ğallât-ı müsteğallât-ı sâbıkaya idrâc (32) ile ke'l-evvel 'amel eyleye. ve Kütüb-hâne-i mezkûreniñ inşâsıyla kütüb-i mezkûreniñ vaz'ı erbâb-ı 'ulûmuñ (33) ve tullâb-ı fûnûnuñ 'ale'd-devâm nef'leriçün olmağla Cum'a ve Şalı ve 'ıydeyniñ üçer günlerinden (34) mâ'adâ eyyâm-ı hamsede tulû'-i şemsden bir sâ'at mürûrunda zıkr olunan hâfız-ı kütübler (35) kütüb-hâne-i mezkûreyi bi'l-ictimâ' Besmele-i Şerife ile açup ğurûb-ı şemse bir sâ'at (36) kaldıkda kapayup ancak zuhr u 'aşr şalwâtları edâ oluncaya deĝin ta'til olunmak câ'iz olup (37) eyyâm-ı ḥamse-i mezkûreniñ evkât-ı sâ'irelerinde bir dürlü ta'til olunmayup mekşûf tutulmasıyla (38) kütüb-i mezkûreniñ mütâla'a ve istinsâḥına devâm oluna ve kütüb-hâne-i mezkûre her şabâḥ (39) ber-vech-i muharrer Besmele-i Şerife ile açıldıkda zıkr olunan hâfız-ı kütübler ve müstefidlerden (40) mevcûd bulunan kimesneler ḥasbeten-lillâhi te'âlâ üçer Şalevât-ı Şerife ve üçer İhlâs-ı (41) Şerif ve bir Fâtîha-i münife kırâ'et idüp hâşıl olan ecr ü meşûbâtıñ evvelen (42) ve bi'z-zât Ḥazret-i Fahr-i Kâ'inât ve Şeffî-i yevm-i 'araşât 'aleyh-i efdâlü's-şalevât Peyğamberimiz (43) Muḥammedeni'l-Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ve ezvâc-ı tâhirât ve ebnâ'-i ṭayyibîn ve benât-ı ṭayyibât (44) ve aşḥâb-ı zevî'l-ḥasenât ve tâbi'în ve tebe'-i tâbi'în ve müştehidîn ü mü'ellifîn (45) ve sâ'ir 'ulemâ-i muvaḥḥidîn-i rıdvân'ullâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in ḥazarâtınıñ ervâḥ-ı ṭayyibelerine (46) ebeveynim merḥûmeyn Ca'fer Fevzî Efendi ve Ümmü Gülsûm Ḥâtûn ve sâ'ir güzeşte-gân-ı (47) kâffe-i mü'minîn ve mü'minât rûḥlarına ihdâ idüp bu 'abd-i 'âciz ḥayâtda oldukca (48) tûl-i 'ömr ve selâmet-i dâreynim için du'â ve bi-emri'llâhi te'âlâ irtihâl-i dâr-ı bekâ eylediğimde (49) meşûbât-ı mezkûreden benim daḥi rûḥumu ḥişşe-mend ve ḥişşe-yâb buyuralar. ve Kütüb-hâne-i (50) mezkûrede mütâla'a ve istinsâḥ için talebe-i 'ulûm ve müstefidiniñ matlûbları (51) olan kütübü hâfız-ı kütüb efendiler mahallinden iḥrâc u i'tâda aşlâ kimesneye cevır (52) ü ezâ itmeyüp kemâl-i rıfḳ u mülâyemet ve nevâziş ü mülâtafet ile i'tâ eyleyeler. (53) ve eşnâ-yı mütâla'a ve istinsâḥlarında kütüb zâyi' olmak ve evrâḳ kat' olunmak ve mürekkeb (54) ve sâ'ir vechile kitâblar leke-dâr olmak ve yazuları bozulmak ihtimâllerini def' için (55) hâfız-ı kütüb efendiler ihâle-i enzâr-ı diḳḳat ile nâzûkāne nezâret ve mütâla'a ve istinsâḥdan (56) fâriğ olduklarında kitâbları mahallerine vaz' ideler ve eyyâm-ı ḥamse-i mezkûrede kütüb-hâne-i [REK Vakfiyesi

vgm-68] (1) mezkûreye farazâ kimesne gelmediği vakt olur ise daği hâfız-ı kütüb efendiler şart-ı mezkûre (2) kemâl-i ri'âyet birle yine gürüb-ı şemse bir sâ'at kalmadıka kütüb-hâne-i mezkûreyi kapamayalar. (3) ve Âsitâne'de sâkin aşl mütevellî vakf-ı mezkûruñ gallâtını taşşıl eyleyüp bâlâda tahrîr (4) olındığı üzre Medîne-i Kayseriyye'de (13) vâki' mürtezikanıñ altı ayda müstehak oldukları (5) vezâ'ifi beher seneniñ re's-i Muharremü'l-harâm gürresinde ve vasaatı Recebü'l-ferd gürresinde medîne-i (6) mezkûrede sâkin Kâ'im-makâmına pâk u râyic nuķûd olarak irsâl u îşâl idüp (7) Kâ'im-makâm-ı mezbûr daği ba'de'l-kabz mürtezika-i mezkûreye altı aylık güzeşte müstehak (8) oldukları vazîfelerini kezâlik pâk u râyic nuķûd olarak müftî-i belde ve 'ulemâdan (9) vukûf u vücûdu iktizâ idenler muvâcehelerinde temâm her birine edâ vü teslîm eyleyüp (10) yedlerinde kabzlarını müş'ir memhûr sened-i ahz ve li-ecli't-taşdîk müftî-i beldeye daği temhîr (11) itdirüp Âsitâne'de sâkin aşl mütevellîye irsâl eyleye. ve hâfız-ı kütübleriñ bu makûle (12) senedleri geldikde taţbîk içün mührleri bir kâğıda başdırılıp her biriniñ imzâları (13) mührleri üzerlerine yazılıp li-ecli'l-hıfz aşl mütevellîye irsâl olunup hâfız-ı (14) kütübler maḥlûlen ve ref'en tebeddül itdikce lâhıqlarıñ mührleri daği bu minvâl üzere Âsitâne'de (15) olan aşl mütevellîye irsâl oluna. ve mürtezıkaya maḥallinde vazîfe virildikde bir aķçeleri (16) tenķiş ve bir kimesne tarafından bir aķçe taleb olunmaya. ve kütüb-i mezkûreden cild ü şîrâzeleri (17) ta'mîre muhtâc olanlar zuhûr itdikçe müftî-i belde ve vücûh-i 'ulemâ nezâretleriyle Kâ'im-makâm-ı (18) mütevellî ta'mîr itdirüp iktizâ iden maşârif-i şahîhasını defter ve müftî-i belde mühriyle memhûren (19) aşl mütevellîye irsâl eyleye. ve aşl mütevellî daği ğalle-i vakfdan masraf-ı mezkûru (20) bilâ tevaķķuf Kâ'im-makâma râyic u pâk ola[raķ] naķden irsâl eyleye. ve vüsûl ü teslîmin müş'ir (21) Kâ'im-makâm memhûr sened gönderüp aşl mütevellî yedinde hıfz oluna. ve senede bir def'a Müftî-i (22) belde bulunan efendi ve 'ulemâ'-i a'lâmıñ vücûhu efendiler ve hâfız-ı kütübler kütüb-hânedede is[c]timâ' (23) idüp Kâ'im-makâm-ı mütevellî hâzır olduğı hâlde kütüb-i mevcûde ta'dâd ve memhûr ve ma'mûlün bih (24) deftere taţbîk ve noķşanı olmadığı taḥaķķuķ aşl mütevellî tarafına cümleleriñ mührleriyle memhûr kâğıd ile (25) ihbâr oluna. ve hâfız-ı kütübler mevâlî ve müderrisîn ve kuẓât ve e'imme ve mü'ezzinîn ve kayyum zümrelerinden (26) ve'l-hâşıl eyyâm-ı ḥamse-i mezkûrede ḥidmet-i kütüb-hâne-i mezkûreye miķdâr-ı zerre mâni' olur şuġl-i (27) âḥar aşḥâbından olmayalar ve hâfız-ı kütübüñ ḥidmeti ḥidmet-i âḥar ile mâni'atü'l-cem' 'add olunup (28) bu mâddeye dâ'imâ diķķat u ihtimâm oluna. ve üç nefer hâfız-ı kütübden biriniñ bir miķdâr rnâni'-i şer'isi (29) zuhûr ider ise diger iki nefer hâfız-ı kütübler kütüb-hânedede mevcûd bulunup ke'l-evvel ḥidmet-i mezkûreyi (30) rü'yet eyleyeler. Mâni'-i şer'isi mündefi' olduķda kaţ'â tevaķķuf itmeyüp ol daği digerlere mülḥaķ (31) ve edâ'-i ḥidmet-i lâzimesine muķdim ola. Bu vesile ile hâfız-ı kütübler beynerinde münâvebe şûreti (32) ihtiyâr olunmak ihtimâli olur ise bir vechile tecvîz olunmaya. Eğer içlerinden birine iskât-ı farîze-i (33) Ḥac ve şıla-i raḥm mişillü bir sefer vâcib olur ise, yalnız o makûleye ruḥşat câ'iz ola. (34) Şöyle ki Müftî-i belde ve ittifaķ-ı 'ulemâ ile mu'temed ü müstaķîm 'ulemâdan biri intihâb ve yerine vekâlet (35) içün müftî ve ulemâ ḥazarâtınıñ ve Kâ'im-makâm-ı mütevellî ve diger hâfız-ı kütübleriñ mührleri ile (36) memhûr kâğıd ile aşl mütevellî tarafına inhâ olunup aşl mütevellî tarafından nihâyet bir sene (37) müddet ta'yîn ile memhûr izn kâğıdı virilüp ol vechile yalnız o kadar müddet (38) şer'an lâzım gelen sefere izn virile. ve yerine intihâb olunan kimesne vekîl naşb (39) olunup aşl gelinceye dek vazîfe-i

mu‘ayyene temâmen vekîle virile. Nihâyet bir seneden (40) ziyâde te’hîr ider ise ciheti ref‘ ve aşağıda şart kılındığı üzre âhara tevcîh (41) oluna ve işbu hac ve şıla-i rahm seferi icâzeti dahî hâfız-ı kütübleriñ üçüne ve yâhûd (42) ikisine birden câ’iz olmayup biri gıtdikten soñra âhara dahî icâb ider ise (43) evvel giden gelüp hîdmetiyle kıyâm itmedikçe digerine ruşsat bir vechile câ’iz olmaya. (44) İşbu hac ve şıla-i rahm mâddelerinden mâ‘adâ şûretle hâfız-ı kütüblükde vekâlet (45) vechen mine’l-vücûh câ’iz olmaya. Bi’n-nefs hîdmetinden imtinâ‘ ve ihtiyâr-ı kuşûr u rehâ-vet (46) ve hilâf -ı şurût-ı vekâletle edâ şûretinden mübâderet ider olur ise o maķûleniñ (47) cihetini ref‘ ve kezâlik aşağıda şart kılındığı üzre âhara tevcîh oluna ve cihât-ı (48) mezkûreniñ kaşr-ı yedi şart-ı vakfa muğâyir olmağla kaşr-ı yed murâd ider olur ise (49) ruşsat virilmeyüp bilâ-tevaķķuf o makûleniñ dahî ciheti ref‘ ve ber-vech-i âtî âhara tevcîh (50) oluna. Zıkr olunan hâfız-ı kütüblerden Evvel bulunan kimesneniñ bâlâda taķrîr olunan (51) şurûtum ‘adem-i ri‘âyetle ciheti ref‘ olunup yâhûd bi-emri’llâhi te‘âlâ vefât (52) idüp cihet-i mezkûresi maķlûle olursa yerine hâfız-ı kütüb-i şânî nakl olunup (53) şurût-ı mezkûre üzre yevmî yüz yigirmi akçe vazîfe ile hâfız-ı kütüb-i evvel ola. (54) Şâlis dahî yevmî yüz akçe vazîfe ile hâfız-ı kütüb-i şânî ola. ve şâlisin yerine şurûtumda (55) mûnderic evşâf ile mevşûf bir şahş-ı müsteķakkı müftî ve ‘ulemâ ve Kâ’im-maķâm-ı mütevellî ma‘rifetiyle (56) intihâb u ihtiyâr oluna. ve bu tevcîhleri içün aşl mütevellî tarafına memhûr kâğıdlarıyla (57) inhâ olunup aşl mütevellî dahî ve bâ-işâret-i Şeyhü’l-islâmî tevcîh oluna. ve hâfız-ı [REK Vakfiyesi vgm-69] (1) kütüblerden biri fevt oluķda şağîr veledi kalup ‘örf-i beldeye kıyâsen ciheti şabî ve mürâhiķ (2) oğluna virildiği şûretde lâ-maķâlle bir kaç akçe ücret ile bî-gâne bir kimesneniñ tevkîli (3) iķtizâ idüp bu şûretde gelecek bî-gâne ve mechûlül’l-aķvâl kimesneniñ kütüb-i mevķûfe (4) muķâfazasmda sadâķat ü istikâmeti umûr-ı mevhûmeden olduğın-dan ğayrı vekâlet (5) taķrîbiyle şart eyledigim hîdemât-ı kütüb-hâneye ri‘âyet idemeyeceği bedîhi olmağla (6) binâ’en- ‘aleyh şabî ve mürâhiķ uşaklara babası maķlûlünden hâfız-ı kütüblük cihâtı tevcîh (7) olunması hilâf -ı şartım olduğına binâ’en ruşsat virilmeyüp vefât iden evvel ise (8) ber-vech-i muķarrer şânî, evvel ve şâlis şânî olup eger vefât iden şânî ise kezâlik (9) şâlis şânî olup ‘alâ küllü’t-taķdireyn erbâb-ı istihķâķdan ehl-i ‘ilm ve mütedeyyin ü müstaķîm (10) âķar kimesne şâlis ola. ve işbu hâricden bulunacak hâfız-ı kütüb mâddesinde Kâ’im-maķâm-ı (11) mütevellî gereği gibi taķarrî ve diķķat idüp erbâbı olduğın müftî ve ‘ulemâ haķarâtı ittifâķlarıyla (12) gereği gibi teyaķķun itmedikçe ‘ale’l-‘amyâ ‘arz olunmaya. Erbâbı olduğı taķaķķuķ eyledikde tevcîhini (13) aşl mütevellî tarafına Kâ’im-maķâm ‘arz ve ‘arzını Müftî ve ‘ulemâ efendileriñ mührlü kâğıdları (14) ile taşdıķ itdire. Eğer vefât iden hâfız-ı kütübüñ kebîr ve evşâf-ı mezkûre ile muttaşîf (15) oğlı var ise hîdmete müdâvemet ve şurût-ı vakfa ve şurûta ri‘âyet şartıyla (16) o maķûleye hâfız-ı kütüblük tevcîhi câ’iz olup kemâ fi’l-mezkûr yine hâfız-ı kütüb-i şânî evvel (17) ve şâlis şânî olup vefât ideniñ müsteķaķ olan oğlı şâlis ola. ve zıkr olunan vakfımñ (18) tevliyyetine vazîfe-i merķûmesiyle hayâtıda oluķca bi’n-nefs kendim mutaşarrıf olup ‘amme-i (19) umûr-ı evķâf-ı mezkûre ve kâffe-i meşâlih-i huşûş-ı merķûme ve ‘azl u naşb-ı erbâb-ı vezâ’if (20) ve izdiyâd u tenķîş-i maşârif ve ibdâl u tebdîl ve tağyîr u istibdâl ve taķvîl u taķlîl u teķşîr (21) mer-reten ba‘de uķrâ kendi yedimde diledigim gibi taşarrufumda olup bi-emri’llâhi’l-Meliki’s-Sübķân (22) ve bi-‘inâyeti’llâhi’l-Kerîmi’l-ġufrân ‘azm-i ġulşen-serây-ı cinân eyledigimde ebnâ-i ebnâ-i ebnâmñ (23) ekberi batnen ba‘de batnîn fer‘an ġıbbe aşlin ba‘dehû benât ve evlâd u evlâd u evlâd-ı

benâtımın (24) zükûrunun ekberi ba‘dehû inâşının ekberi kezâlik batnen ba‘de batnin fer‘an ğıbbe aşlin ve ne‘ûzu (25) bi‘llâh min zâlike evlâdım münkariiz olursa ‘utekâm ve ba‘dehû ‘uteykâtım ve ba‘de-hüma evlâd (26) u evlâd u evlâdlarının evlâd-ı zükûrlarının ekberi ba‘dehû inâşının ekberi kezâlik batnen (27) ba‘de batnin fer‘an ğıbbe aşlin ve ba‘de inķırâzu‘l-küll Müfettiş-i mûmâ-ileyh ‘arzıyla bâ-işâret-i Şeyhü (28)‘l-islâmî ve bâ-berât-ı Pâdişâhî umûr-ı vakfa ‘âlim ve şartına râ‘î vü müdekkik ve müteyyin u mu‘temedün (29)-‘aleyh bir kimesne Mütevellî olup nezâreti vekil-i Saltanat-ı ‘Uzmâ olan himâye-i hazret-i Sadr-ı (30) A‘zamî‘de olup nâzir-ı müşârün-ileyh hazretleriniñ hasbeten l‘il-lâhi te‘âlâ bi‘l-fadli nezâretleriyle (31) vakf-ı mezkûruñ devâm u imtidâd ve icrâ-yi şerâ‘it-i esbâbının istihşâline himmet-i (32) ‘aliyye ve ‘inâyet-i mâlâ-nihâyelerine mebzûl buyurup nâ‘il-i ecril olalar. ve daħi mürûr-i (33) eyyâm u şuhûr u a‘vâm ile şerâ‘it-i mezkûreye ri‘âyet ‘asir olur ise, (34) vakf-ı sâlifü‘l-beyân mutlakâ umûr-ı fuķarâ-yı ehl-i îmâna şarf için vakf-ı ebedî ile (35) vakf ola deyü ta‘yîn -i hudûd ve tebyîn-i şurût u kuyûd birle zikri mürûr iden kütüb-hâne (36) ve kütüb-i mütenevvi‘a ve konağ-ı mezkûr hudûdu ile karşusunda kâ‘in matbaħ hudûdu (37) dâhilinde olan mahaller ve Ğalaṭa‘da vâkı‘ mahzen ü menzili fâriğan ‘ani‘ş-şevâgil mütevellî-i (38) mûmâ-ileyh Âdem Efendi‘ye teslim eyledigimde anlar daħi ber-minvâl-i muħarrer vakfiyyet üzere (39) tesellüm u kabz ve evķâf-ı-sâ‘ire mütevellileri mişillü taşarruf eylediler deyü hatm-i kelâm-ı hasbî (40) ve itmâm-ı merâm-ı resmî buyurduķlarında ğıbbu‘t-taşdikü‘ş-şer‘î, emr-i vakf temâm ve hâl-i teslim-i (41) encâm bulmuş iken vâkıf-ı müşârün-ileyh esbağullâhi ni‘mehû ‘aleyh Muhammed Râşid Efendi hazretleri (42) ihtilâf-ı akvâl-i e‘imme-i müctehidin-i kirâma vâkıf ve tûrûķ-ı taşhîh-i rivâyâta mesâ‘il müctehid fihâya (43) ‘ârif olmalarıyla li-eclü‘l-is-tihkâm ve‘l-aħkâm semt-i vifâķdan cânib-i hilâfa sülûk (44) buyurup meclis-i ma‘ķûd-ı mezkûr-ı Nebvî ve sa‘âdet-şi‘âr-ı şerîf-i Ahmedî‘de li-eclü‘t-tescîl (45) naşb buyurduķları mütevellî-i mûmâ-ileyh Âdem Efendi ile kemâ hüve‘l-mastûr fi‘l-kütübi‘l-meşhûre (46) müterâfi‘ân olup evvelâ ‘akârın vakfiyyeti mefħar-ı e‘imme-i fuħûl ve a‘zam-ı müctehidinden zevi‘l-füzûl (47) olan İmâm-ı A‘zam ve hüâm-ı aķdem sirâcû‘l-mille ve‘d-dîn üstâdu‘l-e‘immeti‘l-müctehidin Nu‘mân (48) ibn Şâbit el-Kûfi hazretlerinin cûzî bi‘l-hayr mezheb-i haṭır u re‘y-i münirleri (49) üzere şahih lâkin ‘âriyyet menzilesinde olmağla benim için rücû‘a mesâğ olup (50) şâniyen menķûlün vakfiyyeti dahi İmâm-ı müşârün-ileyh hazretleriniñ ‘indinde ğayr-ı şahih ve Fahru‘l-Müctehidin (51) Muhammed ibn Seleme rahmetu‘l-lâh hazretleri kütüb-i vakfi tecvîz itmeyüp sâlişen vâkıfın menâfi‘-i vakfı (52) nefsine şartı İmâm-ı Sâliş-i müşârün-ileyh Muhammed ibn Hasan eş-Şeybânî hazretleri re‘y-i (53) ‘âlileri üzere şahih olmadığından nâķız-ı vakf olup derûn-i vakfiyyede (54) tahrîr olındığı üzere vakf-ı mezkûruñ tevliyyeti evvelâ kendüme meşrûta olmağın (55) tevliyyete ta‘yîn olunan vazife nefsime menfa‘at şartı olduğına binâ‘en vakf-ı mezkûr (56) muntaķız olmağın zikr olunan vakfımın vakfiyyetinden rücû‘ idüp mâru‘z-zikr ‘akâr (57) u ‘arşa vü kütübü ke‘l-evvel milkime istirdâd(ı) murâd iderim didiklerinde mütevellî-yi mûmâ (58)-ileyh Âdem Efendi daħi cevâb-ı bâ-şavâba mübâderet idüp hâl-i vâķıf müşârün [REK Vakfiyesi vgm-70] (1)-ileyh hazretleriniñ takrîr-i meşrûhlarına muvâfık lâkin İmâmeyn-i hüâmeyn-i fâzileyn u ‘âlimeyn (2) rahmehümâ‘l-lâhi hazretleri ‘indlerinde ‘akâr-ı vakf habsu‘l-ayni ‘alâ hūkmî Meliki‘l-lâhi te‘âlâ (3) olduğundan vâķıfın mülkü zâ‘il olmağın ‘akâr-ı mezkûru mülküne ircâ‘ mümkün olmayup (4) ve İmâm-ı sâliş ‘âlim-i rabbânî İmâm Muhammed eş-Şeybânî hazretleriniñ ķavl-i

şerîfleri üzre (5) menkûlün vakfiyyeti şahîh olup ve fuhûl-i müctehidinden Naşîr bin Yahyâ rahmetu'l-lâh hazretleri (6) kütüb vakfını tecvîz ve kendi kütübünü vakf eylediği meşhûr ve Fakîh Ebû Ca'fer rahmetu'llâh hazretleri (7) daği kütüb vakfının şıhhatini taşrîh buyurdıkları kütüb-i mu'teberânda âşikâr olduğına binâ'en kütüb-i (8) mezkûreniñ daği vakfiyyeti şahîh olup vâkıfın küllen ve ba'zen menâfi'-i vakfı nefesine (9) şartı fâzıl-ı Şamedânî Hazret-i İmâm Ebû Yûsuf eş-şânî kavlı-i şerîfleri üzere şahîh olduğu (10) muşarrağ olduğına binâ'en vâkıf-ı müşârün-ileyhiñ vazîfe-i tevliyyeti nefesine şartı vakfını nâkız (11) olmayup şahîh olmağla bir dürlü rücû' mümkün degildir, deyü yedinde olan 'akâr u 'arşa vü kütübü (12) redd ü teslimden imtinâ' ve tarafeyn mübteğâlarınca faşl u hasm u hükm-i şer'a tâlibân olduklarında (13) huşûş-ı mezkûre me'zûn-ı bi'l-hükm olan Mevlânâ-yı Kâssâm-ı müşârün-ileyh hazretleri daği (14) bu bâbda te'emmül-i lâyıq ve tefekkür-i fâ'ik buyurup temhîd-i kavâ'id-i hayrı evlâ ve teşyîd-i mebânî-i (15) vakfı ahrâ görmekle tarafeyniñ kelâmına nazar ve mâni'-i hayr olmağdan hâzer idüp (16) 'âlimen bi'l-aķâvî-li'l-mezkûre ve murâ'iyen bi-cemî'i mâlâ budde minhu fi'l-hükmi bi'l-evķâf 'alâ re'yi (17) men yerâhu mine'l-e'immeti'l-müctehidîn rıdvânu'l-lâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in zikr olunan 'akâr (18) u 'arşa ve kütüb-hâne ve kütüb-i merķûmeniñ vakfiyyet ve şurûṭ-ı mezkûreniñ şıhhat u cevâzına (19) bi'l-muvâcehe hükm-i şer'î buyurdıklarından soñra vâkıf-ı müşârün-ileyh 'inân-ı kelâmını semt-i (20) âhara 'atf birle gerçi mâru'z-zikr kütüb-hâne ve 'akâr-ı sâ'ire ve 'arşa ve kütübüñ vakfiyyet (21) ve kuyûd u şurûṭu hükm-i mezkûr ile şıhhat buldu. Lâkin İmâm Ebû Hanîfe müşârün-ileyh (22) hazretleri katında şıhhat lüzûmu müstelzim (35) olmayup vakf lâzım olmadığınan sâlifü (23)'z-zikr 'akâr ve 'arşa ve kütüb-hâne ve kütüb-i istircâ' ve temellük câ'iz olmağın kemâ fi'l-evvel (24) mülkûme istirdâd için mütevellî-i mûmâ-ileyhden taleb iderim deyü yine müṭâlebe buyurdıklarında (25) mütevellî-i mûmâ-ileyh e'ânul-lahil-Meliki's-Şekûr tekrâr cevâb-ı bâ-şavâba müteşaddî olup (26) fi'l-haķîka İmâm Ebû Hanîfe hazretleri katında şıhhat-ı lüzûmu müstelzim olmayup lâkin İmâm-ı (27) Şânî müşârün-ileyh Ebî Yûsuf hazretleri katında vâkıfıñ mücerred vakfiyyet kavli vakfıñ (28) şıhhat ve lüzûmunu müstelzim olup ve 'Âlim-i Rabbânî İmâm-ı Sâlis müşârün-ileyh Muhammed bin el-Hasan (29) eş-Şeybânî re'y-i şerîfleri üzere teslim ile'l-mütevellî ve zikr-i te'yîd ile vakfa lüzûm (30) 'arız olmağla 'alâ re'yihümâ evķâf-ı mezkûre şahîha ve lâzımedir deyü yine redd ü teslimden (31) imtinâ' eylediginden Mevlânâ-yı Kâssâm-ı müşârün-ileyh lâ-zâle'l-Haķ câ riyâ beyne yedeyhi hazretleri (32) bu bâbda daği tekrâr te'emmül-i lâyıq ve tefekkür-i fâ'ik ile temhîd ile kavâ'id-i hayrı evlâ (33) ve teşyîd-i mebânî-i vakfı ahrâ ve nazm-ı kerîm ile sâbit va'idden hâzer idüp (34) 'âlimen bi'l-hilâf beyne'l-e'immeti'l-eslâf ve mer'iyen bi-cemî' mâlâ-budde minhu fi'l-hükmi (35) bi'l-evķâf 'alâ re'yi men yerâhu mine'l-e'immeti'l-müctehidîni rıdvânu'llahi te'âlâ 'aleyhim (36) ecma'in vakf-ı mezkûruñ tekrâr şıhhat ve lüzûmuna ve şurûṭ-i merķûmeniñ (37) cevâzına vâkıf-ı müşârün-ileyh müvâcehelerinde hükm-i şahîh-i şer'î ve każâ-i şarih-i mer'î (38) buyurmalarıyla vakf-ı mezkûr cemî'-i e'imme hâzarâtı 'indlerinde vifâķen ve ittifâķen şahîh (39) u lâzım ve habs-i sarîh-i mütehattim olup fimâ ba'd huşûş-ı mezkûru mübeddil Haķķ celle ve 'alâ (40) hazretleriniñ "*Femen beddelehu ba'de mâ*

*semî‘ahû fe-innemâ i şmuhû ‘ale‘llezîne yübeddülünehû inna‘l-lâhe semî‘un ‘Alîm’*¹⁰ (41) nazm-ı keriminde olan âşiminden olacağı bilâ-reyb olduğdan sonra vâkıf-ı müşârün (42)-ileyh lâ-zâle müşârün-ileyh hazretleri yine meclis-i şer‘-i ma‘kûd-ı mezkûrda mütevellî-i mûmâ (43)-ileyh mahzarında derûn-i vakfiyyemde mezkûr olup akvâl-i e‘imme-i müşârün-ileyhim hazarâtınıñ (44) ictimâ‘ları ve hükm-i şer‘îniñ vukû‘ıyla evkâf-ı mezkûre şahîha ve lâzime ve bi‘l-cümle (45) şurûtu mer‘iyye ve ma‘mûlün bihâ olup tevliyyet-i mezkûreniñ ‘azl u naşbı yedimde (46) oldı-ğından mâ‘adâ evvelâ nefsimde meşrûta olmağla mütevellî-i mûmâ-ileyh Âdem Efendi‘yi (47) tevliyyet-i mezkûreden hâlâ ‘azl ve bi‘n-nefs kendim mütevellî olup zıkr olunan ‘akâr (48) u ‘arşa ve kütüb-hâne ve kütübü vakfiyyet üzre bi‘t-tevliyye taleb eyledigimde ol dañi (49) ber vech-i muharrer temâmen ve kâmilen baña teslim ve ben dañi bi‘t-temâm ve‘l-kemâl aḥz u ḳabz (50) itmeme min ba‘d vakfım olan ‘akâr u ‘arşa ve kütüb-i merḳûmeden yed-i mûmâ (51)-ileyhden bir nesne bâkî ḳalmadı deyü ikrâr-ı şahîh buyurduḳlarında mûmâ-ileyh Âdem (52) Efendi dañi taşdıḳ ve bu vechile umûr-ı mezkûre hitâm buldıḳını Mevlânâ-yı (53) Ḳassâm-ı müşârün-ileyh hazretleri mahallinde tahrîr ve ma‘an meb‘ûs-i ümenâ‘-i şer‘le meclis-i şer‘e (54) gelüp ‘alâ vukû‘ihi inhâ vü takrîr buyurduḳlarında i‘lâ-yı kitâbı tevḳî‘i refî‘i ile tevşîh (55) buyuran hâkim-i hâsım-ı vâlâ Cenâb-ı lâ-zâle hükmühu câriyen bi‘l-hakku ve‘ş-şavâb hazretleri [**REK Vakfiyesi vgm-71**] (1) dañi hükm-i mezkûru tenfîz ve vakf-ı mezkûru takviyye vü tesdid buyurup hükm-i mezkûr dañi (2) müteneffîz olmağın ecrü‘l-vâkıfı ‘ale‘l-Ḥayyi‘l-Cevâdi‘l-Kerîm cerâ (3) zâlike ve ḥurrire fî yevmi‘-s-sâbi‘ min şehri Rebî‘ül-Âḥir li-seneti isnâ ‘aşere ve mi‘eteyne (4) ve elf.¹¹

(5) Şuhûdü‘l-hâl:

(6) Maḥmûd Efendi ibn el-Ḥâc İsmâ‘îl ‘an Ḥwâceḡân-ı Divân-ı Hümayûn Tuḥfî Muştafâ Efendi ibn (7) el-Ḥâc Meḥemmed ‘an Eşrâfû‘l-Ḳuzât Es-Seyyid Ḥalîl Efendi ibn el-Ḥâc Ḥasan ‘an Müderrisîn-i (8) Kirâm ‘Arabacıbaşı Esbak İbrâhîm Ağa ibn Meḥemmed ‘an Gedikliyân-ı Dergâh-ı ‘Âli Es-Seyyid (9) Meḥemmed Şâdık Efendi ibn Es-Seyyid Ḥasan ‘an Müderrisîn-i Kirâm Haftânî Emîn Ağa ibn Ḥalîl (10) Ağa Aḥmed Ağa ibn el-Ḥâc Meḥemmed Necîb Süley-mân Ağa ibni ‘Oşmân ‘Alî Ağa ibn Ḥalîl Niğboluvî (11) El-Ḥâc İsmâ‘îl ibn el-Ḥâc Meḥemmed Kâtib-i Kılâr-ı Câmî‘-i Bâyezîd Ḥân Mühürdâr Mîr ‘Alî (12) Efendi ibn Meḥemmed Sa‘îd Ḥâfız İbrâhîm Edhem ibn Muştafâ Keṯudâ-yı Harem ‘Ömer Ağa (13) ibn ‘Alî Buḥurdânî Şâlih Ağa ibn Meḥemmed Kılârî Süleymân Ağa ibn ‘Oşmân (14) Vekîlharc Meḥemmed Sa‘îd Ağa ibn el-Ḥâc Meḥemmed Selîm Paşalı Çukadâr Meḥemmed Ağa ibn İsmâ‘îl (15) Yorgancılı Çukadar Muştafâ bin Ḥalîl ve ġayrihim (16)

¹⁰ [Kur‘ân-ı Kerîm: Bakara sûresi II/181. âyet] ” { 2. 181. اَلَّذِيْنَ يُبَيِّنُوْنَهٗ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيْمٌ } Meali: “Her kim bunu işittikten ve kabullendikten sonra vasiyeti değıştirirse, günahı onu değıştirenleredir. Şüphesiz Allah (her şeyi) işitir ve (her şeyi) bilir.” (MK)

¹¹ H. 7 Rebiyülâhîr 1212/M. 29 Eylül 1797/R. 18 Eylül 1211 (MK)

(I). Kütübü't-Tefâsiri's-Serîfe (17)

1. Muşhaf-ı Şerîf cild bir
2. Muşhaf-ı Şerîf-i Beyne's-Sütûr-i Me'ânî-yi Laţîfî Lugât-i Fârisî'ye ve şerh'le (18) mütercemdir cild bir
3. Envârü't-Tenzîl ve Esrârî't-Te'vîl li'l-İmâmi'l-Beyzâvî cild bir
4. Def'a (19) Envârî't-Tenzîl ve Esrârî't-Te'vîl li'l-İmâmi'l-Beyzâvî cild bir
5. Hâşiye li-Sa'dî Efendi (20) 'ale'l-Beyzâvî cild bir
6. Tefsîr-i Bahru'l-Hakâyık li-Necmu'd-Dîn cild bir
7. Tefsîrü'l-Mevlâ Ebî's-Su'ûd (21) el-Müsemma Bi-İrşâdü'l-'Akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerîm cild bir
8. Hâşiye li'l-Mevlâ (22) 'İşâmü'd-Dîn 'Alî el-Beyzâvî cild bir
9. Tefsîr-i Rûhu'l-Beyân li-İsmâ'îl el-Hakķî el-Burusevî (23) cild iki
10. Tefsîr-i İbn 'Abbâs cild bir
11. Tefsîr-i Tibyân cild bir
12. Me'âlimü't-Tenzîl fî (24) 'İlmü't-Tefsîr li'l-İmâmi'l-Bağavî cild bir
13. Medârikü't-Tenzîl li'n-Nesefî cild bir
14. Tefsîr-i Şerîf (25) li'l-Mevlâ'l-'Allâmme el-Kâzerûnî cild bir
15. Hâşiye-i Beyzâvî li'l-Mevlâ Sinân Çelebî cild bir (26)
16. Kitâb-ı Müfredâtî'l-Kur'ân li'r-Râğıb el-İşfahânî cild bir.
17. Def'a Müfredâtî'l-Kur'ân (27) li'r-Râğıb el-İşfahânî cild bir
18. El-İtkân fî 'İlmü'l-Kur'ân es-Suyûtî cild bir
19. Tefsîr-i (28) Celâleyn cild bir
20. Tefsîr-i Tenzîlü't-Tenzîl li-Muhammed bin Bedre'd-Dîn el-Münşî cild bir
21. Hâşiye-i (29) Beyzâvî li-Şeyhzâde cild iki
22. Tertîb-i Zibâ cild bir
23. Tîbî 'Alî el-Keşşâf (30) cild dört
24. Bahrû'l-'Ulûm fî Tefsîri'l-Kur'ân li-'Alâ'ed-Dîn Semerķandî cild iki (31)
25. İ'râbu'l-Kur'ân li-Ebî'l-Bekâ cild bir

26. Hâşiye-i Beyzâvî li'l-Mevlâ Hüsrev cild bir (32)
27. Kıssaşü'l-Enbiyâ li's-Şeyh 'Abdullâh el-Kisâ'î cild bir
28. Def'a Envârü't-Tenzil ve Esrârî't-Te'vîl (33) li'l-Kâdî el-Beyzâvî cild bir
29. Tefsîr-i Kebîr li'l-İmâm er-Râzî cild iki
30. Nâsihü (34)'l-Kur'an ve Mensûhahu li's-Şeyh Ebû'l-Kâsım el-Müfessirü'n-Nahvî cild bir
31. Telhîşü'l-Beyân min (35) Mücâzâtî'l-Kur'an ma'a Risâle-i Nâsihü'l-Kur'an ve Mensûhahu ve Risâle-i Tertîb-i Zibâ (36) cild bir
32. Tefsîrü't-Te'vîlât li-Ebî Manşûr Mâtürîdî cild bir
33. Ta'likât li-Meħemmed el-Bosnevî (37) 'Ale'l-Beyzâvî min-Sûretü'l-Kehf ve Risâle-i Ma'mûle fi Dersi'l-imtiħân cild bir (38)
34. Hâşiye-i Beyzâvî li-Şihâbu'd-Dîn el-Hafâcî el-Müsemmat bi-'Înâyetü'l-Kâdî ve Kifâyeti (39)'r-Râzî cild üç
35. Tefsîr-i Şerîf li- Ĥaṭîb Şirbînî cild dört
36. Tefsîr-i Şerîf (40) li-'Aliyyü'l-Kârî cild bir
37. Tefsîrü'l-“Allâme en-Nisâbûrî cild bir
38. Tefsîrü'd-Dürrü (41)'l-Menşûr cild iki
39. Tefsîr-i Keşşâf cild bir
40. Hâşiye-i Câmî 'Alî el-Beyzâvî (42) cild bir
41. Ta'likât-i 'Alâ Ba'zî'l-Kâdî el-Beyzâvî cild bir
42. Tefsîrü'l-Kâdî (43) 'alâ Cüz'i'n-Nebe'ma'a Hâşiyen aleyhi ilâ-sûreti'l yetûm li's-şîrânîşî cild bir
43. Kıṭ'atun (44) mine't-Ta'likât 'alâ'l-Beyzâvî li-Torun Efendi cild bir
44. Mecmû'a-i Muḥteviye “alâ Tis'a (45) Resâ'il li-Konevî Efendi
45. el-Ûlâ Risâletün fi't-Tevḥîd
46. Ve's-Şâniyetün Risâletün fi Kavlihi (46) Te'âlâ “Fe-sevvâhünne Seb'a Semavâtî” el-Âyeh
47. Ve's-Şâliṣe fi Kavlihi Te'âlâ “yuḥâdî'ûna'l-lâhu” el-Âyeh (47)
48. Ve'r-Râbi'a fi Kavlihi Te'âlâ “Lev kâne fi himâ âlihetün illa'l-lâh” el-Âyeh
49. Ve'l- Ĥâmiseti fi Mebâhişü (48)'l-İlm
50. Ve's-Sâdise fi İşbâtü'l-Me'âdi'l-Cismânî
51. Ve's-Sâbi'a fi Teklîfi mâlâ yuṭâk (49)

52. Ve's- Şâminetü fi Muḳadderâtü'l-Ḳur'ân min Medlûlâtî'l-Ḳur'ân li-Emni'l-Ḳur'ân
53. Ve't-Tâsi'atü [REK Vakfiyesi vgm-72] (1) Mebâhiş fi'l-'İlm ma'a Celâl ed-Devvânî cild bir
54. Tefsîr-i İbnü'l-Hâzin el-Müsemma bi-Tefsîrü'l-Lübâb (2) cild üç
55. Hâşiye 'alâ Evâ'ilü'l-Keşşâf li's-Seyyidi's-Şerîf ve Hâşiye li'l-Mevlâ el-Hatâ'î (3) 'alâ Evâ'i-li'l-Keşşâf ve Ta'likât li'l-Mevlâ el-Hatâ'î 'alâ Şerhi'l-Miftâh li's-Seyyidi's-Şerîf (4) cild bir
56. Mecmû'atü'r-Resâ'il li-Saçaklı-zâde
57. Evveluhâ Risâle fi'l-ittılâ' 'alâ Ba'zi (5) 'd-Desâyisü'l-Felsefiyyeti'l-Vâkı'a fi'l-Beyzâvî
58. Ve Şâniyihâ Risâle 'ale'l-Beyzâvî (6) fi Sûreti'l-Enfâl fi Ḳavlihi Te'âlâ "Zâlike bi-mâ ḳaddemet eydiküm" el-Âyeh li-Saçaklı-zâde (7) ve
59. Şâlişihâ Hâşiye ale'r-Risâle 'ale'l-Beyzâvî fi Sûreti'l-Enfâl fi Ḳavlihi Te'âlâ (8) "Zâlike bi-mâ ḳaddemet eydiküm" el-Âyeh eyzan li-Saçaklı-zâde ve
60. Râbi'uhâ er-Risâletü'l-Müsemma (9) bi-İşâbeti'l-Ġarażi'l-Ehem fi'l-'Itḳi'l-Mübhem li's-Şürûnbülâlî ve
61. Ḥamisihâ Resâ'il-i Manzûme (10) fi Lisân ü'l-hâl li-Saçaklı-zâde cild bir (11)
- (II.) Kütübü'l-Eḥâdîşi's-Şerîfe (12)
1. Buḥârî-yi Şerîf cild bir
2. Müslim-i Şerîf cild bir
3. El-Hilyeti'n-Nebeviyye bi'l-Manzûmâtî't-Türkiyye (13) li'l-Hâḳânî cild bir
4. Delâ'ilü'n-Naşr ve'l-Fütûḥât fi mine'l-Mücâhidîn ve'l- Ġuzât li-Ḥasan bin Muḥammed el-Mısrî (14) cild bir
5. Şihâbü'l-Aḥbâr fi Elf Kelimetün min Ḥadîşi Seyyidi'l-Ahyâr fi'l-Veşâyâ ve'l-Mevâ'iz (15) ve'l-Emsâl cild bir
6. Risâle-i Riyâzü'r-Raḥme fimâ Yete'allâḳ bi-Erkânî'l-Ḥamseit (16) 'il-İslâmiyye mine'l-Eḥâdîşi'n-Nebeviyye bi't-Türkiyye cild bir
7. El-Mevâhibü'l-Ledünniyye li's-Şeyḫ (17) Şihâbe'd-Dîn el-Ḳaşṭallânî cild bir
8. Şemâ'il-i Şerîf li'l-İmâm et-Tirmizî cild bir (18)
9. Şifâ-i Şerîf li'l-Ḳâḍî 'İyâz cild bir
10. Def'a Şifâ-i Şerîf li-Ḳâḍî 'İyâz cild bir (19)
11. Müsnedü'l-İmâm Aḥmed bin Ḥanbel cild iki
12. Tahric-i Eḥâdîş li-İbn Ḥacer cild bir (20)

13. Şa‘bû’l-Îmân li’l-Îmâm el-Beyhakî cild bir
14. Şerhü’l-Buhârî li’l-‘Allâme eş-Şeyh Muhammed (21) es-Sefîrî cild bir
15. el-Mekâşidü’l-Hasene fi Beyânî Keşîr mine’l-Ehâdîsi’l-Müştehireti ‘ale (22) ‘l-Elsine cild bir
16. Nâsihü’l-Hadîs ve Mensûhahu li’l-Hâfız Zeynü’d-Dîn Ebû Bekr (23) Muhammed el-Hârimî cild bir
17. Def‘a Şifâ-i Şerîf li-Kâdî ‘Îyâz cild bir
18. Gül-i Şad-berk (24) fi Beyân-ı Mi‘e Mu‘cize min Mu‘cizâti’n-Nebî şalla’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem li-Yahyâ ibn Sinân bi’t-Türkî (25) cild bir
19. El-Münâviyyü’l-Kebîr fi Şerh-i Câmi‘i’s-Sağîr cild üç
20. el-İşâbe fi (26) Temyîzü’s-Şahâbe li-İbn Hacer el-‘Aşkalânî cild iki
21. Minhâcü’l-Muhaddîsin el-Îmâm en-Nevevî (27) ‘ale’l-Müslim eş-Şerîf cild bir
22. ‘Ukûd-ı Manzûme min-Seyyidü’l-Mürselîn ma‘a Risâle-i (28) Cilâû’l-Kulûb cild bir
23. Şerh-i Meşâriḳ-ı Şerîf li-Ekmeḷü’d-Dîn cild bir
24. El-Ḥaşâyîşü (29)’l-Kübrâ li’l-Îmâm es-Suyûtî cild bir
25. Mirḳâtü’l-Mefâtîḥ fi Şerhi’l-Meşḳûreti’l-Meşâbiḥ li-‘Aliyyü (30) ‘l-Ḳârî cild altı
26. Sünen-i Îmâm-ı Tirmizî cild bir
27. Tezkire li’l-Îmâmü’l-Ḳurṭubî (31) cild bir
28. Er-Risâletü’l-Müsemmat bi-Mişbâhi’l-Mişḳât fi’s-Sünen ve’l-Mendûbat cild bir¹² (32)
29. Tercüme-i Şemâ’il-i Şerîf el-müsemmat bi-Aḳvemü’l-Vesâ’il cild bir
30. Şerh-i Şemâ’il-i Şerîf (33) li-‘Aliyyü’l-Ḳârî cild bir
31. ‘İşâmü’d-Dîn ‘Alî eş-Şemâ’ili’s-Şerîf cild bir
32. Risâle (34) fi’l-Hadîsü’l-Erba‘în li-Muḥammed Emîn ma‘a Risâle-i Mûte‘alliḳa bi’l-Es’ile ve’l-Ecvibe ‘an (35)-Ba‘zı Muḡallaḳatü’l-Kelâm es-Şâdir ‘an-Şeyhi’l-Ekber cild bir (34)
33. Kitâbü’t-Tenḳîḥ li-Elfâzi (36) ‘l-Câmi‘i’s-Şahîḥ li’l-Îmâm Muḥammed ez-Zerkeşî cild bir
34. Senedü’l-Îmâmi’l-A‘zam Ebû Ḥanîfe ma‘a (37) ‘İḳdü’l-Cümân fi Menâḳıb-ı Ebî Ḥanîfe en-Nu‘mân cild bir
35. el-İthâfâtü’s-Seniyye fi Ehâdîsi (38)’l-Ḳudsiyye li’s-Şeyh Muḥammed el-Medenî cild bir

¹² Eserin asıl adı { مشکاة المصابيح } olmalı. Hatîb et-Tebrîzî (ö. 741/1340) tarafından Ferrâ el-Begavî’ye ait *Meşâbiḥu’s-Sünen*’yi tamamlamak için yazılan eser.

36. Kitâbü'n-Nihâye fî Ğ arîbi'l-Ĥadîş ve'l-Eşer (39) li-İbnü'l-Eşîr el-Cezerî cild bir
37. Sünen-i Ebî Dâvud Süleymân bin el-Eş'aş es-Sicistânî (40) cild bir
38. Meşâriķ-ı Şerîf fî'l-Ĥadîş cild bir
39. Şerh-i Şemâ'il-i Şerîf li-İbnü'l-Hacer cild bir (41)
40. Mevzû'âtü'l-Ĥadîş li-'Aliyyü'l-Ĥârî cild bir
41. Şerh-i Esmâ-i Ehlü'l-Bedri li'l-Menînî (42) cild bir
42. Tercüme-i Ĥadîş-i Erba'în bi'n-Nazm li'l-Ĥâkânî cild bir
43. Fethü'l-Bârî (43) fî Şerhi Şahîhü'l-Buĥârî li'l-'Asķalânî cild yedi
44. Muķaddime min Fethi'l-Bârî fî Şerh-i (44) Şahîhü'l-Buĥârî li'l-'Asķalânî cild bir
45. Kıt'a min 'Umdetü'l-Ĥârî fî Şerhi Şahîhi'l-Buĥârî [**REK Vakfiyesi vgm-73**] (1) li'l-'Aynî
46. Ma'a Risâle-i Mûte'alliķa bi-İsti'mâli kâd ve İhtivâtihâ
47. Ve Risâle fî Ĥall-i Mes'ele-i Duĥûl-i (2) Veleđi'l-Binti fî'l-Mevķûf 'alâ Evlâdü'l-evvel li'-İbn Kemâl Paşa
48. Ve Risâle fî Beyân-ı Şahîh (3) Lâfzu'z-Zındîķ ve Tavzîhi Ma'nâhu li'-İbn Kemâl
49. Ve Risâle fî Ĥaķķ-ı Ebevey Nebiyyinâ şalla'l-lâhu 'aleyhi (4) ve sellem li'-İbn Kemâl
50. Ve Risâle fî Taĥķîķ inne mâ Yuşaddur bi'l-Ĥudreti ve'l-iĥtiyâr lâ bi'l-Kürre (5) ve'l-iztîrâr li'-İbni Kemâl
51. Ve Risâle fî Beyân-ı Me'âdü'l-Cismânî ve Tafşîli mâ Vaka'a fîhi mine'l- Ĥilâfî (6) Bey-ne's-Selef li'-İbn Kemâl
52. Ve Risâle fî Cevâzü'l-Mesh 'ale'l-Ĥaffî ve'l-Cevreb ve'l-Cûhi's- Şahîn ve'l-Lebûdu (7) 't-Türkiye li'-İbn Kemâl ve
53. Risâle-i Mûte'alliķa bi's-Sa'y ve'l-Kesb li'-İbn Kemâl ve
54. Risâle fî Taĥķîķ Taĥrîbü (8) 'l-Kelîmeti'l-'Acemiyyeti ve Tafşîl-i Aķsâmihâ li'-İbn Kemâl ve
55. Risâle fî men Sekenû 'alâ Vechi'l-Arzî (10) Ĥable Âdem aleyhi's-selâm li'-İbn Kemâl Paşa cild bir
56. Edellü'l-Ĥayrât fî's- Şalâti li-Cemâlü'd-Dîn (11) eş-Şeyĥânî eş-Şâfi'î cild bir
57. Kitâbü'l-Muvaţţâ' li'l-İmâm Muĥammed Ketebehu 'alâ Mezhebi (12) 'l-İmâm el-Mâlik ve Ecâbe ve Ĥâlîf Mezhebehu cild bir
58. El-Câmi'ü's-Şaĥîr li'l-İmâmi's-Suyûtî cild bir (13)
59. İhyâü'l-'Ulûm li'l-İmâm el- Ġazzâlî cild bir

60. Kitâb-ı Şahîhü'l-Buḥârî ma'a Şahîhi'l-Müslim cild bir (14)
61. 'Aliyyü'l-Kârî el-Müsemmâ bi'l- Hırzî's- Semîn fi Şerhi'l- Hısnî'l Ḥaşîn cild bir
62. Meṭâli'ü'l-Meşerrât (15) fi Şerhi Delâ'ili'l-Ḥayrât li-Şeyḥ Muḥammed el-Fâsî cild bir
63. Def'a Kitâbü'n-Nihâye fi Ġarîbü (16) 'l-Ḥadîş ve'l-Eşer cild bir
64. El-Makâmü'l-Maḥmûd fi'l-Ḥadîş li-Oḳcî-zâde cild bir
65. Def'a (17) Şerḥ-i Şemâil-i Şerîf li-İbn Ḥacer cild bir
66. Aḥsenü'l-Ḥadîş fi'l-Ḥadîş i'l-Erba'în li-Oḳcî (18)-zâde cild bir
67. Şerḥü's-Şifâ li-'Aliyyü'l-Kârî cild bir
68. Şihâb 'alâ Şifâ'-i Şerîf cild dört (19)
69. Meşâbih-i Şerîf cild bir
70. Sünen-i İmâm Nesâ'î cild bir
71. Sünen-i İbn Mâce cild bir (20)
72. Ta'lîk-i Lâṭîf "alâ Müsnedü'l-İmâm Aḥmed bin Ḥanbel cild bir (21)

(III.) Kütüb-i Uşûli'l-Ḥadîş-i Şerîfe (22)

1. Fethü'l-Bâkî fi Şerhi'l-Feyyeti'l-'Irâkî cild bir
2. Câmî'ü'l-Uşûl li-Eḥâdişî'r-Rasûl li-İbni's-Sa'âdât (23) el-Ma'rûf bi-İbni Eşîr el-Cezerî cild bir
3. Şerḥü (24) Elfiyyetü'l-'Irâkî li's-Saḥâvî cild bir
4. Şerḥü Elfiyye el-'Irâkî li'l-Echûrî cild bir
5. Şerḥü Elfiyyetü'l-'Irâkî li-İbnü's-Şalâḥ cild bir
6. Def'a (25) Fethü'l-Bâkî fi Şerhi Elfiyyetü'l-'Irâkî li-Ḳaḍî Zekerıyyâ cild bir
7. 'Aliyyü'l-Kârî 'Alî Nuḥbeti'l-Fiker (26) ma'a Zevâli't-Tarḥ fi Şerhi Manzûme İbni Feraḥ cild bir
8. Şerḥ-i Nuḥbeti'l-Fiker li-İbnü'l-Ḥacer el-'Asḳalânî (27) cild bir (28)

(IV.) Kütübü'l-Fıkhî's-Şerîf.

1. Fetâvâ-yı Kâḍîḥân cild iki
2. Fetâvâ-yı Hindıyye cild bir
3. Şerḥü'l-Kenz li-İmâmi'z-Zeyla'î (29) cild iki
4. Fetâvâ-yı Bezzâziyye cild bir
5. 'Aynî 'Alî el-Hidâye cild sekiz

6. Fetâvâ-yı Şeyhü (30)'l-İslâm Yahyâ Efendi cild bir
7. El-Akta' 'ale'l-İkudûrî cild bir
8. Melce'ü'l-İkudât (31) 'İnde Te'âruzu'l-Beyyinât ve Ahkâm-ı Nâtıkı cild bir
9. el-Hadîkatü'n-Nediyye fî Şerhi't-Tarîkâti (32) 'l-Muhammediyye li-'Abdü'l-Ġanî en-Nâblusî cild bir
10. Câmi'ü'n-Nükûl 'Ale'l-Mültekâ cild iki (33)
11. Kenzü'd-Değâ'ik li-Ebi'l-Berekâti'n-Nesefî cild bir
12. Me'ğazü'l-Fetâvâ li-'Alî Efendi cild bir (34)
13. Ġamzü 'Uyûni'l-Beşâ'ir fî Şerhi'l-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir li-Seyyid Ahmed el-Hamevî el-Hanefî cild bir (35)
14. El-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir ve fî Şadri'l-Kitâb Nebzetün mine'l-Hâşiye'l-Hameviyye 'ale (36)'d-Dibâceti cild bir
15. Fetâvâ-yı Hayriyye li-Hayrû'd-Dîn er-Remlî el-Hanefî cild bir
16. Halebî-i (37) Şagîr cild bir
17. Melce'ü'l-İkudât 'İnde Te'âruzu'l-Beyyinât cild bir
18. Câmi'ü'l-Füşûleyn (38) cild bir
19. Fetâvâ-yı Kernîşî cild bir
20. Kitâbü'l-Hayât fî Şerhi Şurûti's-Salât [REK Vakfiyesi vgm-74] (1) cild bir
21. Güzel Hîşârî 'Alî Mu'addili's-Salât (2) ma'a Şerhi'l-Âğar 'aleyhi ve Mu'addili's-Salât li'l-İmâm el-Birgivî cild bir
22. Şerhü'l-Kenz li-Mollâ Miskîn cild bir
23. Zâhîret ü'l-Fetâvâ (3) li-Burhânü'd-Dîn el-Mergînânî cild bir
24. Mîzânü'l-Câmi' li-Cemî'-i Akvâli'l-Müctehidîn li-'Abdü'l-Vehhâb (4) eş Şa'rânî cild bir
25. Hâşiye-i İbn Nuceym 'alâ Câmi'ü'l-Füşûleyn cild bir
26. Et-Tarîkâti (5) 'l-Muhammediyye ma'a er-Risâleti'l-Muhtaşarâti fî'l-Hisâb cild bir
27. Mecmû'atü'l-Fetâvâ ma'a Zübdeti (6) 'l-Ahkâm cild bir
28. Şerhü Ta'lîmü'l-Müte'allim cild bir
29. Câmi'ü's-Şagîr li-İmâm Muhammed fî'l-Fıkh cild bir
30. El-Vikâye (7) li'l-İmâm Burhân eş-Şerî'a Mağmûd bin Şadru's-Şerî'a cild bir

31. Kenzü'd-Değâ'îk li-Ebi'l-Berekâti'n-Nesefî (8) cild bir
32. Mefâtîhu's-Şalât ve Yenâbi'ü'l-Hayât cild bir
33. Tenvîrî'l-Ebşâr ve Câmi'ü'l-Bihâr (9) fi'l-Fıkh cild bir
34. Ta'likâtü'l-Vânî 'ale'd-Dürer cild bir
35. Kitâbu Mu'îni'l-Quđât cild bir (10)
36. Dürer 'Ale'l-Ğurer li-Mollâ Husrev cild bir
37. Şerh-i Şir'ati'l-İslâm li-Seyyid 'Alî-zâde cild bir (11)
38. Hâşiye'd-Dürer li-Şürünbülâli cild bir
39. Şifâü'l-Âlâm Şerhü Düreri'l-Hükkâm cild bir
40. Hidâye (12) Şerhü'l-Bidâye cild bir
41. Def'a Tenvîr ü'l-Ebşâr ve Câmi'ü'l-Bihâr fi'l-Fıkh cild bir
42. Minhatü's-Sülûk (13) fi Şerhi Tuhfeti'l-Mülûk li-Maḥmûd bin Aḥmed el-'Aynî cild bir
43. Cevâhirü'l-Fıkh li-Zâhir bin İslâm (14) el-Enşârî el-Hwârezmî cild bir
44. Ya'kûb Paşa 'alâ Şadru's-Şerî'a cild bir
45. Âhî (15) Çelebî 'alâ Şadrü's-Şerî'a cild bir
46. Hâşiye 'Alî el-Kuhistânî 'alâ Muḥtaşari'l-Vikâye (16) cild bir
47. Žiyâü'l-Kulûb li-Zencânî 'alâ Cilâi'l-Kulûb li'l-Birgivî cild bir
48. El-ışlâh (17) ve'l-İzâh li-İbn Kemâl 'alâ Muḥtaşari'l-Vikâye cild bir
49. El-Mebsût li-İmâm es-Seraḥsî cild beş (18)
50. Menâsikü'l-Hacci'l-Müsemma bi-Lübâbi'l-Menâsik cild bir
51. Şurretü'l-Fetâvâ cild bir
52. Feyzu'r-Râziḳ (19) 'ale'l-Baḥri'r-Râ'îk li's-Şeyḥ Necmü'd-Dîn cild bir
53. Behcetü'l-Fetâvâ li-Muḥammed el-Fıkhî el-'Aynî cild bir (20)
54. 'Azmî-zâde 'ale'd-Dürer cild bir
55. Fetâvâ-yı 'Alî Efendi cild bir
56. Tercüme-i Ḥarâc-ı Ebî Yûsuf (21) li-Rodosî-zâde cild bir
57. Def'a ed-Dürer ve'l-Ğurer li-Mollâ Husrev cild bir
58. Muḥtârâtü (22) 'n-Nevâzil cild bir

59. Tebyînü'l-Merâm fi'l-Bey' ve's-Şirâ' li-Ṭarîkatı Emîr Efendi Bi't-Türkî cild bir (23)
60. Kitâbu Ğunyeti Zevî'l-Ahkâm fi Buĝyeti Düleri'l-Hükkâm li's-Şürünbülâlî cild bir
61. Merâkî'l-Felâh fi Şerhi Nûri (24) 'l-Îzâh li's-Şürünbülâlî cild bir
62. Fethü'l-Kâdir 'ale'l-Hidâye ma'a et-Tekmiletihi cild dört
63. Fetâvâ-yı (25) 'Aâtâ'u'l-lâh Efendi cild bir
64. Kitâbu Nûri'l-'Ayn fi Şerhi Câmi'ü'l-Füşûleyn cild bir
65. Harâcu (26) Ebî Yûsuf cild bir
66. Nişâbü'l-İhtisâb fi'l-Fıkh cild bir
67. İbn Melek 'ale'l-Vikâye cild bir (27)
68. Mu'inü'l-Kuzât ve Şerhi Bed'i'l-Emâlî cild bir
69. Fetâvâ-yı Ankaravî cild bir
70. Def'a Şerhu (28) Ta'limi'l-Müte'allim cild bir
71. Mülteka'l-Ebhur cild bir
72. Ta'likât 'ale'd-Dürer ve'l-Ğurer li-Karaca Ahmed (29) Efendi cild bir
73. Def'a Mülteka'l-Ebhur cild bir
74. Mîzânü'l-Hakk fi'l-Ahbabî'l-Ahakk fi Envâ'i (30)'l-Bud'i ma'a Risâleti'l-Müsemmât bi'l-İlhâmi'l-Muĝâddes mine'l-Feyzi'l-Akdes fi'l-Mesâ'ili's-Selâsi (31) 'l-Fıkhîyyeti bi't-Türkî cild bir.
75. Kitâbu fi'l-Fıkhî bi'l-Fârisî li-Muhammed Bahâ'ü'd-Dîn cild bir
76. Hâşiye (32) 'ale'd-Dürer li'l-Mevlâ Ebî Sa'id Muhammed el-Hâdimî cild bir
77. 'Înâyetü 'ale'l-Hidâyeti li's-Şeyh Ekmelü'd-Dîn (33) cild bir
78. Fetâvâ-yı 'Abdu'r-Rahîm cild bir
79. Fetâvâ-yı Feyzî-i Kerekî cild bir
80. Şerhu (34) Kenzi'd-Deĝâ'ik li'l-'Aynî cild bir
81. Habbâzî 'ale'l-Hidâye cild bir
82. Şerhu'l-Eşbâh li'l-Mevlâ (35) el-Hamevî cild bir
83. Mürşidü'l-Enâm Şerhi Şir'ati'l-İslâm li'l-Mevlâ Kurd Efendi cild bir (36)
84. Fetâvâ-yı Tâtâr Hâniyye cild dört

85. Fetâvâ-yı Velvâliciyye cild bir
86. Şerhu Tarîkâtü'l-Muhammediyye (37) li-Hâdimî Efendi cild bir
87. Kitâbu fi'l-Fıkhî bi'l-Fârisî 'alâ Mezhebi's-Şâfi'î Müstemilen 'ale (38) 'l-Evrâd ve'l-Ezkâr ve'l-Menâkıb ve'n-Neşâyih cild bir
88. Vâkı'âtü'l-Müftiyyîn li-'Abdü'l-Kâdir (39) bin Yûsuf cild bir
89. El-Vesiletü'l-Ahmediyye fi Şerhi't-Tarîkati'l-Muhammediyye li-Receb Efendi cild bir (40)
90. El-Bahri'r-Râ'ik fi Şerhi Kenzi'd-Değâ'ik cild üç
91. Tekmiletü Bahri'r-Râ'ik fi Şerhi Kenzi'd-Değâ'ik (41) cild iki
92. Şerhü'l-Mültekâ li'l-Haskeffî cild iki
93. Bâkânî 'ale'l-Mültekâ cild bir
94. Muhtârâtü'n-Nevâzil (42) cild bir
95. Şerhu Edebi'l-Kâdî li'l-'Allâme Hüsâmü'd-Dîn cild bir
96. Şerhu Tarîkâtü'l-Muhammediyye li-'Abdü (43) 'l-Ğanî en-Nâblusî cild bir
97. Nağdû'l-Efkâr fi Reddi'l-Enzâr li'l-Mollâ Husrev cild bir
98. el-Ahkâmü (44) 's-Sultâniyye li'l-İmâm el-Mâverdi eş-Şâfi'î cild bir
99. Risâle-i Türkiyye fi'l-Keffârâtü'l-Müsemmât (45) bi-Cübbü'l-Mesâ'il li-Ebi'l-Leyl Muḥarrem Efendi cild bir
100. Fetâvâ-yı Ebu's-Su'ûd Efendi cild bir (46)
101. Halebî-i Kebîr cild bir
102. Siyer-i Kebîr fi'l-Fıkh li'l-İmâm Muḥammed cild bir
103. Bedâyi' ü's-Sanâyi' fi (47) Tertîbi's-Şerâyi' cild bir
104. Cevâhirü'l-Fıkh li-Nizâmü'd-Dîn el-Mergînânî cild bir
105. Netâyicü'n-Nazar (48) 'ale'd-Dürer li-Nûḥ Efendi cild iki
106. Muḥîṭ-i Burhânî cild bir
107. 'Înâyetü 'ale'l-Hidâye cild iki (49)
108. El-Bidâye Metni'l-Hidâye cild bir
109. Nuḳûlü Behceti'l-Fetâvâ cild bir
110. Tercüme-i Tarîkati (50) 'l-Muhammediyye li-Muḥammed 'İşmet cild bir

111. el-Eşbâh ve'n-Nezâ'ir li-İbn Nüceym cild bir
112. Def'a Vâkı'âtü (51) 'l-Müftiyyîn cild bir
113. Resâ'il li-İbn Nüceym fi'l-Mesâ'ili'l-Fıkhıyye Minhâ
114. Risâletü fi mâ Yecûzü bih [REK Vakfiyesi vgm-75] (1) el-Vuzû' ve mâlâ Yecûzü ve
115. Risâletü fi mâ Yelzimü Fi'luhu fi's-Şalâti ve
116. Risâletü fi'l-Vekâleti'l-Âmmeh ve
117. Risâletü (2) fi Vakti'l-'Asr ve'l-İşâ ve
118. Risâletü fi Vuķû'u't-Talâķ bi'r-Rica'ti ev bi'l-Beynûne ve
119. Risâletü (3) fi Hükmi Hâkim Muķâlîfün Mezhebühü bi-Mezhebi'l-Maķkûmun 'aleyh ve
120. Risâle fi'l-İstıbdâl li'l-Vaķf ve
121. Risâletü (4) fi'r-Rüşveti ve
122. Risâletü fi 'Ademi'l-Cevâz İhdâsi'l-Kenîse ve
123. Risâle fi Mes'eleti Duķûli Evlâdi (5)'l-Benât Taķte Lâfzi'l-Veled ev Evlâd ve
124. Risâle fi mâ Yesķuķu mine'l-Huķûķ bi'l-ıskât ve mâ lâ (6) Yesķuķu ve
125. Risâletü fi Hükmi men Tevellâ el-Hükm Ba'de Mevti'n-Nâ'ibi'l-Beled ve
126. Risâle fi İsticâr Sefinetü (7) lâ Yentefi'u bihâ 'ale'l-Vechi's-Şer'î ve
127. Risâletü fi (8) mâ Şartu'l-Vâķıf fi Kitâbi Vaķfihi ve
128. Risâle fi Taķlîķü't-Talâķ ve
129. Risâle fi Cârıyeti Müşterâtin eşhede 'aleyhâ bi-ennehâ Hurretin cild bir
130. Fetâvâ-yı (9) Menķü'l-Ġaffâr Şerķu Tenvîri'l-Ebşâr cild iki
131. El-Fetâvâyi'l-Hadîsiyye li'l-'Allâme ti's-Şeyķ Şihâbu'd-Dîn (10) Aķmed İbni'l-Mekkî cild bir
132. Şerķu Müşkilâti'l-Muvaţţâ li-'Aliyyü'l-Kârî fi'l-Fıķh cild bir
133. Raķmetü (11) 'l-Ümmeti fi'l-İhtilâfi'l-Ei'mmeti cild bir
134. Kitâbü'l-Aşl li-İmâm Muhammed cild iki
135. El-Cevheretü (12) 'n-Neyyireti'ale'l-ķudûri cild bir
136. Hulâşatü'l-Fetâvâ cild bir
137. Ed-Dürrü'l-Muķtâr cild bir (13)
138. Mecmû'atü Muķteviyyeti 'alâ İsnâ ve Selâşin

139. Risâletü li-‘Aliyyi’l-Ḳârî
140. Evveluhâ Risâletü fi’ṭ-Ṭavvâf bi’l-Beyti ve Lev Ba‘de’l-Hedm (14) ve Yelîhâ
141. Risâletü fi’l-‘Affâf ‘an Vâzi’l-Yed fi Ḥâlî’ṭ-Ṭavvâf şümme
142. Risâletü Hizbü’l-Baḥr şümme
143. Risâletü Müsemmât (15) bi-Mev‘izati’l-Ceyb ve Tuhfeti’l-Ḥaṭîb şümme
144. Risâletü Müsemmâtü bi’l-ıstınâ‘ fi’l-ıztıbbâ‘ şümme
145. Risâletü (16) fi İhrâmi’l-Evkâfi şümme
146. Risâletü Ferrü’l-‘Avn mimmen Yedda‘i İmâne Fîr‘avn ve
147. Risâletü müsâmmâtün bi’l-Mülemma‘ Şerḥu (17) Na‘ti’l-Muraşşa‘ ve
148. Risâletü müsemmâtün bi-Ma‘rifeti’n-Nisâk fi Ma‘rifeti’l-Misvâk ve
149. Risâletü fi Mevzû‘âtı (18) ’l-Ḥadîs ve
150. Risâletü Müsemmât bi-Füsulî’l-Mühimme ve
151. Risâletü Müsemmâti bi’n-Nisbeti’l-Mürettebeti fi’l-Ma‘rifeti ve’l-Maḥabbeti (19) ve
152. Risâletü Müştemileti ‘alâ Erba‘îne Ḥadîşen fi Fezâ‘ili’n-Nikâḥ ve
153. Risâletü Müsemmâti bi-Lisân i’l-İhtidâ‘ (20) fi Beyâni’l-İktidâ‘ ve
154. Risâletü Müsemmâti bi’l-Muḳaddimeti’s-Sâlime fi Ḥavfi’l-Ḥâtıme ve
155. Risâletü Müsemmâti (21) fi’l-Faşli’l-Mu‘avvel fi’ş-Şaffi’l-Evvel ve
156. Risâletü Müsemmâti bi’t-Tecrîd fi İ‘râbi Kelimeti’t-Tevḥîd ve
157. Risâletü (22) Müsemmâti bi’z-Zübdeti fi Şerḥi’l-Bürdeh ve
158. Risâletü Müsemmâti bi’l-Mes‘eleti fi’l-Besmeleh ve
159. Risâletü fi Şerḥi (23) Esmâi’l-Ḥüsnâ ve
160. Risâletü fi Zeyli’t-Tezyîni’l-‘İbâdihi ve
161. Risâletü’l-Berreti fi Ḥubbü’l-Mihtereh ve
162. Risâletü (24) fi Taḥîri’t-Ṭaviyyeti bi-Taḥsîni’n-Niyyeh ve
163. Risâletü Müsemmâti bi’l-Ferâ‘idi’l-Ḳalâ‘id fi Taḥrîci Ehâdîşi (25) Şerḥi’l-‘Aḳâ‘id ve
164. Risâletü fi’l-Eḥâdîşi’l-Ḳudsiyyeti’l-Erba‘iniyyeh ve
165. Risâletü Müsemmâti (26) bi-Tezyîni’l-‘İbâreti ve
166. Risâletü Müsemmâti bi’l-Enbâ‘ bi-Enne’l-‘Aşâ Sünneti’l-Enbiyâ ve

167. Risâletü Müsemâmî (27) bi'l-Mağâleti'l-'Azebeh ve

168. Risâletü fî Recâ'i Mağfireti'l-Kebîreh ve

169. Risâletü'l-İstînâs bi-Fezâ'ili (28) İbn 'Abbâs ve

170. Risâle li-Ebî Süleymân el-Cûrcânî cild bir (29)

(V.) Kütübü'l-Uşûlü'l-Fıkhîyye (30)

1. Mir'âtü'l-Uşûl cild bir

2. İbn Melek 'Ale'l-Menâr cild bir

3. Kitâbü't-Tavzîh fî Şerhi't-Tenkih cild bir (31)

4. Def'a Kitâbü't-Tavzîh fî Halli Ğavâmızı't-Tenkih cild bir

5. Şerhü'l-'Ađudi 'alâ Muhtaşar İbni'l-Hâcib (32) cild bir

6. Şerh-i Cemi'l-Cevâmi' li'l-'Allâme Celâlü'd-Dîn Muhammed bin Ahmed eş-Şâfi'î cild bir

7. Envârü (33) 'l-Halek 'alâ Şerhi'l-Menâr li'-İbn Melek li-Muhammed bin Hanbelî el-Haneî cild bir

8. 'Azmî-zâde 'alâ Şerhü'l-Menâr (34) li'-İbn Melek cild bir

9. Def'a 'Azmî-zâde 'alâ Şerhü'l-Menâr li'-İbn Melek cild bir

10. Menâr fî Uşûlü (35) 'l-Fıkh ve Metni'l-'Ağâ'idü'n-Nesefiyye ve Kâfiye İbni'l-Hâcib cild bir

11. Telvîh 'ale't-Tavzîh cild bir (36)

12. Def'a Tavzîh fî Şerhi't-Tenkih cild bir

13. Hâşiyetu Telvîh li-Mollâ Husrev cild bir

14. 'Ađud (37) 'alâ Muhtaşarü'l-Müntehâ ilâ Mebâdiyi'l-Lugati ma'a Hâşiyetü 'aleyhi li-Seyyid eş-Şerîf cild bir

15. Hâşiyetü (38) li-Sa'dü'd-Dîn 'Alî el-'Ađud 'alâ Muhtaşari'l-Müntehâ cild bir

16. Şerhü'l-'Ađud 'alâ Muhtaşari'l-Müntehâ cild bir (39)

17. Şerhü'l-Muğnî el-Habbâzî li-'Alâ'ü'd-Dîn 'Alî bin 'Ömeri'l-Esved cild bir

18. Hâşiyetu Hasan Çelebî (40) 'ale't-Telvîh cild bir

19. Şerhü'l-Menâr li-İbn Nüceym cild bir

20. Menârü'l-Envâr fî Uşûli'l-Fıkh (41) li'l-İmâm Ebu'l-Berekât en-Nesefî cild bir

21. Esrârü't-Tenzîl ve Envârü't-Te'vîl li'l-İmâm Fahrü'r-Râzî (42) cild bir

22. Zübdetü'l-Esrâr fî Şerhi Muhtaşarü'l-Menâr ma'a Risâle fî Tercîhi'l-Beyyinât ve Risâle li-Ğâ-nim el- (43) Maqdisî fî Bey'i'l-Mülki ma'a el-Vakfî'l-Müsecceli bi- Şafkatin Vâhîdeh cild bir
23. Hâşiyetu 'ale (44)'t-Telvîh li-Mevlânâ Mu'înü'd-Dîn cild bir
24. Hâşiyetanu 'ale't-Telvîh li'l-Mevlâ Muhammed el-Berda'î (45) ve Hafîd et-Teftâzanî cild bir
25. Hâşîye li-Muhammed el-Âmidî 'alâ Hâşiyet's-Seyyidi's-Şerîf (46) 'alâ Şerhi'l-Muhtaşari'l-Müntehâ cild bir [REK Vakfiyesi vgm-76] (1)

(VI.) Kütübü'l-Ferâ'iz (2)

1. Seyyid 'ale's-Sirâciyye ma'a Manzûme-i Ferâ'iz ve Şadri Mesâ'il-i Farziyye cild bir
2. Ekmel 'ale's-Sirâciyye (3) cild bir
3. Şerhü's-Sirâciyye li'l-Mevlâ el-Fenârî cild bir
4. Şerhü's-Sirâciyye li-İbn Kemâl Paşa cild bir (4)
5. Tercüme-i Ferâ'iz li-Mahmûd el-Vardâri cild bir
6. Mecmû'atün Muhteviyyetün 'alâ İhdâ 'Aşere (5)
7. Risâle fî'l-Ferâ'izü'l-Ûlâ İcmâli'l-Ferâ'iz
8. Es-Sâniyetü fî Şadri'l-Eşnâf
9. Es-Selâsetü Ekmeli'd-Dîn (6) 'ale's-Sirâciyye
10. Er-Râbi'atü Şerh li-Şeyh-zâde 'ale's-Sirâciyye
11. El-Hâmisetü Metni'l-Ferâ'iz li-Şihâb (7) ü'd-Dîn
12. Es-Sâdisetü Metni'l-Ferâ'iz li-İbn Kemâl (8) Paşa
13. Es-Sâbi'atu er-Risâleti fî'l-Ferâ'iz li-İbn Kemâl Paşa
14. Es-Sâminetü er-Risâleti fî's-Şadri's-Seb'i'l-Menkûleti min Nüşat i'l-Mevlâ Şihâbü'd-Dîn (9)
15. Et-Tâsi'atü Şerh-i Mesâ'il-i Zevî'l-Erhâm li-Ebi'l-'Alâ Mahmûd bin Ebî Bekr
16. El-'Âşiretü Metni fî'l-Ferâ'iz (10) li-İbrâhîm bin Sinân
17. El-Hâdî 'Aşer Risâletü Muhtaşarati Manzûmeti fî'l-Ferâ'iz cild bir (11)

(VII.) Kütübü'l-Mevâ'iz

1. Bostânî'l-'Ârifin li-Ebi'l-Leyş es-Semerķandî cild bir
2. Tuḥfetü'l-İḥvân cild bir
3. Fezâ'ilü's-Şuhûr (12) fî'l-Mevâ'iz cild bir

4. Ta'likü Lâîf fi'l-Kelâm 'ale'l-Mi'râci's-Şerîf li-eş-Şeyh İbrâhîm (13) el-Me'mûnî eş-Şâfi'î cild bir
5. Bidâyetü'l-Hidâye fi'l-Mev'îza el-Muhammed Gazzâlî ma'a Risâleti (14) Türkiyye fi 'İlmi'l-Hâl cild bir Mecmû'atu fiha Fezâ'ilü Yevmi 'Âşûrâ' ve
6. Risâletü fi (15) Vilâdeti'n-Nebiyyi 'aleyhi's-selâm ve Murdî'atihi ve
7. Risâletü fi Ruvâtu'l-Hadîs mine's-Şahâbeti ve Beyânı (16) Mikdârı mâ Rûvâ mine'l-Ehâdis ve
8. Risâletü fi Zikri'l-Enbiyâ 'aleyhimi's-selâm 'ale (17) 't-Tertîbellezî Zekerû fi'l-Kur'ân ve
9. Risâletü fi Redi'r-Râgıb 'ani'l-Cem' fi Şalâti'r-Regâ'ib (18) ve eyzan
10. Risâletü fi Fezâ'il Yevmi 'Âşûrâ ve eyzan
11. Risâletü fi Mevlidi'n-Nebî şalla'l-lâhu (19) 'aleyhi ve sellem cild bir
12. Sinâniyye-i Kebîre cild bir
13. Tebyînü'l-Mehârim cild bir (20)

(VIII.) Kütübü 'İlmi'l-Kelâm. (21)

1. Şerhü'l-Mevâkıf li-es-Seyyid eş-Şerîf cild bir
2. Şerhü't-Tevalî li'l-İşfahânî cild bir
3. Siyâlkûti (22) 'ale'l-Hayâlî cild bir
4. Celâl Devvânî fi'l-'Aķâ'id ma'a Mîrzâ-cânî ilâ-Nısfî'l-Evvel 'alâ Hikmeti (23) 'l-'Ayn ve Risâle-i Behâ'iyye fi'l-Hisâb cild bir
5. Metnû'l-'Aķâ'id li-'Ömerî'n-Nesefî ma'a Şerhi (24) 'l-'Aķâ'id li-Sa'ded-Dîn cild bir
6. Hâşiye 'alâ Şerhi 'Aķâ'idi'l-Celâl li-Müfti-zâde (25) Efendi cild bir
7. İsbâtü'l-Vâcib ve Hanefiyye 'alâ İsbâtî'l-Vâcib cild bir
8. Hâşiye (26) li'r-Ramazân Efendi 'alâ Şerhi'l-'Aķâ'id cild bir
9. Celâl Devvânî 'ale'l-'Ađudiyye cild bir (27)
10. Şevâhidü'r-Rubûbiyye li-Şadrü'd-Dîni's-Şîrâzî cild bir
11. Kitâbu Şerhi't-Tevalî li'l-'İbrî cild bir (28)
12. Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkıf li-Hasan Çelebî cild bir
13. El-Esfârü'l-Erba'a el-Müsemmât bi'l-Hikmeti (29) 'l-Müte'âliyeti fi'l-Mesâ'il'ir-Rubûbiyye li's-Şîrâzî cild bir
14. Şerhü'l-Mekâşîd cild bir

15. Celâl (30) Devvânî ma‘a Hâşiyetü’l-Halḥâlî ve Hâşiye ‘Aleyh li’l-Mevlâ Câmî ve Hâşiye Uḥrâ ‘Aleyh ve Eyẓan (31) Hâşiye Uḥrâ ‘Aleyh cild bir
16. Celâl Devvânî fi’l-‘Aḳâ’id ma‘a Ḳâḏî ‘Aḏud ‘alâ Muḥtaşari (32) ’l-Müntehâ ve
17. Seyyid ‘Alî Ḳâḏî ‘Aḏud cild bir
18. Celâl Devvânî Hâşiye ‘aleyh li-Hüseyn (33) el-Halḥâlî cild bir
19. Ḳul Aḥmed ‘alel-Hayâlî cild bir
20. en-Nefâvizu’r-Revâfîz li’l-Mevlâ (34) Muḥammed el-Berzencî cild bir
21. Ḳul Aḥmed ‘ale’l-Hayâlî ma‘a Halḥâlî ‘Alî el-Celâl cild bir
22. İsbâtü (35) ’l-Vâcib ve Ḳul Aḥmed ‘alel-Hayâlî cild bir
23. Ve Mîrzâ-cân ‘ale’l-Hanefiyye ‘alâ İsbâtî’l-Vâcib cild bir (36)
24. Şerḥü’t-Tecrîd li-‘Alî el-Ḳûşî cild bir
25. Şerḥ-i ‘Aḳâ’id en-Nesefî li’s-Sa’dî et-Teftâzânî cild bir (37)
26. Hâşiyetü’l-MevlâMuḥammed el-Kefevî ‘alâ Celâlî’d-Devvânî cild bir
27. Ḳul Aḥmed ‘ale’l-Hayâlî cild bir (38)
28. Siyâlkûtî ‘ale’l-Hayâlî ‘alâ Şerḥî (39) ’l-‘Aḳâ’id cild bir
29. Kefevî ‘ale’l-Hayâlî ‘alâ Şerḥî’l-‘Aḳâ’id cild bir
30. İsbâtü’l-Vâcib ma‘a Mîrzâ-cân ‘Alî el-Hanefiyye ve Hanefiyyeti ‘alâ İsbâtî [REK Vakfiyesi vgm-77] (1) ’l-Vâcib (42) cild bir
31. İşâretü’l-Merâm fi ‘İbârâtî’l-İmâm li-Beyâzî-zâde cild bir
32. Ḳul Aḥmed (2) ‘ale’l-Hayâlî cild bir
33. Hâşiye li-Seyyidi’s-Şerîf ‘alâ Şerḥî’l-İşfehânî ‘alâ Tecrîdî’t-Tûsî (3) cild bir
34. el-Mu‘ârîzu fi Reddî’r-Revâfîz cild bir
35. Mîr’âtü’l-‘Aḳâ’id bi’t-Türkî fi’l-Fıraḳ li-Dervîş (4) Aḥmed cild bir
36. Tabşîratü’l-Edille li-Seyfi’l-Haḳ Ebi’l-Mu‘în Meymûn bin Muḥammed en-Nesefî cild bir
37. Tefsîru (5) ’l-Esmâ’ ve’s-Şîfât li-Ebî Manşûr Mâtürîdî cild bir
38. Levâmî‘ü’l-Beyyinât fi Şerḥî’l-Esmâ ve’s-Şîfât (6) li-Faḥrû’d-Dîn er-Râzî cild bir
39. Kitâbü’l-Erba‘în fi Uşûli’d-Dîn li’l-İmâm el-Faḥrî’r-Râzî Mürettîben ‘alâ Erba‘în (7) Mes’e-leten min Mesâ’ili’l-Kelâm cild bir
40. Şucâ’ ve Keşf-i Kırimî ve Muḥammedî’s-Sivasî ale’l-Hayâlî (8) cild bir

41. Kâra Kemâl ‘ale’l-Ĥayâlî cild bir
42. Risâle fî ‘İlm-i Ma‘rifetu’l-lâh ve’l-Me‘âd ma‘a Risâleti’l-Müsemmât (9) bi-el-Munķızı mine’đ-Đalâle li’l-İmâmi’l-Ġazzâlî cild bir
43. Câmî‘u İhtilâfî’l-Mezâhib fî’l-Mu‘tekadât (10) ve ‘Aķâ’idi Celâl ed-Devvânî cild bir
44. El-Metâlibü’l-‘Âliye li’l-İmâmi’r-Râzi cild bir
45. Nihâyetü (11)’l-‘Uķûl fî Dirâyeti’l-Uşûl li-İmâmi’r-Râzi cild bir
46. Ĥâşiye li-Aķķirmânî ‘alâ Şerĥi’l-‘Aķâ’id (12) ve ‘alâ Ĥâşiye’l-Ĥayâlî cild bir
47. Menâhici’l-Uşûl bi’t-Türkî li-‘Ârif Efendi cild bir (13)
48. Şerĥu Bed’ü’l-Emâlî ma‘a Nûniyye li-Hızır Bey ve Şerĥ-i Nûniyye ve Şerĥ-i Kaşîdeti’l-Bürde li-‘Aliyyi’l-Ķârî (14) cild bir
49. Ĥâşiye Seyyid eş-Şerîf ‘alâ Şerĥi’t-Tecrîd cild bir
50. Şerĥu Esmâi’l-Hüsnâ ma‘a Şerĥi (15) ’l-Fıķĥi’l-Ekber bi’t-Türkî ve Risâle-i Türkiye fî Ehemmi’l-Mesâ’ili’l-İ’tikâdiyye ve’l-‘Ameliyye cild bir (16)
51. Fıķĥ-i Keydânî ma‘a Şerĥ ‘Aleyhi li’l-Ķuhistânî ve Şerĥ-i Âĥar ‘Aleyhi li-’Aliyyi’l-Ķârî cild bir
52. Mecmû‘atü (17) ’r-Resâ’il fî’l-Aĥlâķi’l-Ĥamîde ve’r-Reddiyye ve’l-‘Aķâ’id i’l-‘Ameliyye bi’t-Türkiyye cild bir (18)
53. Şerĥ-i Kaşîde-i Nûniyye li-Muĥammed ‘İşmet cild bir
54. Kaşdü’s-Sebîl li-İbrâĥîm el-Kürdî “alâ Manzûmeti (19) Şeyĥ Ahmed el-Medenî cild bir
55. Şerĥ-i Fıķĥi’l-Ekber li-‘Aliyyi’l-Ķârî ma‘a Metni’l-Fıķĥi’l-Ekber cild bir (20)
56. Şerĥ-i Birgivî li-‘Alî el-Ķonevî cild bir
57. Risâletü’l-‘Aķîde li’l-Mevlâ Ebi’l-Yüsr el-Pezdevî (21) cild bir
58. Şerĥu Fıķĥi’l-Ekber li-‘Aliyyi’l-Ķârî cild bir
59. Muĥtaşarü’l-Ĥikmeti’n-Nebeviyye fî Şerĥi’l-Fıķĥi (22) ’l-Ekberi’l-Ĥanefiyye li-Ĥakîm İshâķ cild bir
60. Şerĥü’l-Birgivî li’ş-Şeyĥ ‘Alî eş-Şadri’l-Ķonevî bi’t-Türkî (23) cild bir
61. Et-Temhîd fî Beyânî’t-Tevĥîd cild bir
62. Ĥâşiye “alâ Ĥâşiye’s-Seyyid ‘alâ (24) Şerĥi’t-Tecrîd li’ş-Şems el-işfehânî ma‘a el-Velediyye fî’l-Mantıķi ve
63. Risâle fî Mefhûmi’l-Velediyyebi’l-Fârisî (25) ve

64. ‘İşâm ‘alâ Mefhûmî’l-Velediyyebi’l-Fârisî ve
65. Risâle fî Mefhûmî Îsâgôcî bi’t-Türkî (26) ve
66. Esrâr-ı Şanâyî‘ bi’l-Fârisî li-Mîrzâ Muhammed Sa‘îd cild bir
67. El-Yevâkîf ve’l-Cevâhir fî Beyân (27) ‘Akâ’idi’l-Ekâbir li’l-Îmâmî’s-Şa‘rânî cild bir
68. El-Kavlü’l-Faşlı ‘ale’l-Fıkhî’l-Ekber li-Behâe’d-Dîn (28) cild bir
69. ‘İkdu’l-Cevher fî Şerhî’l-Fıkhî’l-Ekber cild bir
70. Mecmû‘atü Muhtevîyyeti ‘alâ Sitte (29) Resâ’il
71. El-Ûlâ ed-Devrû’l-A‘lâ li’s-Şeyhî’l-Ekber
72. Es-Şâniyetü’t-Tavşîl ilâ enne ‘İlmu’l-lâhi Te‘âlâ (30) bi’l-Eşyâ’i Ezelen ‘ale’t-Tafşîl.
73. Es-Şâliyetü Cilâü’l-Enzâr bi-Taḥrîr i’l-Cebri fî’l-İhtiyâr
74. Er-Râbi‘atü (31) Şümûsu’l-Fikri’l-Munkîze ‘an Zulumâtî’l-Cebr ve’l-Kader
75. El-Hâmisetü Şerhü’l-Kaşîdeti’l-Verkâ’iyye (32) es-Sînâ’iyye
76. Es-Sâdisetü Şerhü’n-Nûniyyeti’l-Hızriyye li-Hayâlî Çelebî cild bir
77. Risâle li-Rüknü’d-Dîn (33) el-Hanefî cild bir
78. Tercüme-i Risâle-i Îmâm Cevzî li-Muhammed ve Cûdî der-Cevâbi Mesâ’il-i ‘İşrîniyyeti (34) ‘l-Müte‘allîka bi-‘Âlemi’l-Berzah cild bir
79. Risâle-i Müte‘allîka bi’l-Îmân Müsemmât bi-Nüzhet i’l-‘Akâ’id (35) ve Zübdeti’l-Fevâ’id li-Muhammed el-İzmîrî ve
80. Risâle fî Vaşîyyetü’l-Îmâmî’l-A‘zam ve
81. Risâle fî (36) Hikmeti Vaz‘i’l-Ahkâmi’s-Şer‘iyye ve
82. Risâle fî Zemmi’l-Müşteğîlîn bi’l-Fâl ve’l-Kehâneti (37) ve’n-Nücûm ve
83. Risâle fî Vücûbi Ta‘allûm Ma‘nâ-yı Kelimetî’s-Şehâde ve
84. Risâle fî Halli mâ Üşkile (38) Zâhiri’n-Nuşûş ve fi’l-Vezn ve
85. Risâle fî Beyânu Ma‘ne’t-Taḥiyyâtî’l-lâhi Âh ve
86. Risâletü (39) Muhtaşarati fî’l-Î‘râb Küllühâ li’s-Şeyh Muhammed el-İzmîrî cild bir
87. Kefevî ‘ale’l-Hayâlî ‘alâ Şerhî’l-‘Akâ’id cild bir
88. Hâşiye-i Şerhü’l-Mevâkıf (40) li’s-Seyyidi’s-Şerîf cild bir
89. Et-Tehâfütü ‘alâ Tehâfütî’l-Îmâm el-Ğazzâlî fî İbtâlî Kıdemü’l-‘Âlem (41) li’l-‘Allâme İbn Rüşd cild bir

90. Hâşiye li-Saçaklı-zâde ‘ale’l-Hayâlî ve Kûl Aḥmed (42) ‘alâ Şerḥi’l-‘Aḳâ’id cild bir
91. Hâşiye “‘alâ Hâşiyeti’l-Celâl ed-Devvânî ‘alâ Şerḥi’t-Tecrîd (43) li-‘Îsâ eş-Şafedî cild bir
92. el-Cevheretü’l-Behiyye fî Şerḥi’r-Risâleti’l-Birgiviyye li-Kâdî (44)-zâde Aḥmed el-İslâmbolî bi’t-Türkî cild bir
93. Şerḥü Kısmî’l-Kelâm mine’t-Tehzîb li’l-Fâzıl (45) Süleymân Efendi cild bir
94. Şerḥ-i İsbâtî’l-Vâcib ma’a Haydar Kürdî ‘alâ Hâşiye-i (46) Mîrzâ-cân ‘alâ İsbâtî’l-Vâcib cild bir
95. Hâşiye ‘alâ Celâl Devvânî ‘ale’l-‘Aḳâ’idi (47) ’l-‘Aḳudiyye li’l-Mevlâ el-Gelenbevî cild bir
96. Kestel ‘alâ Şerḥi’l-‘Aḳâ’id cild bir
97. Def’a (48) Kestel “‘alâ Şerḥi’l-‘Aḳâ’id cild bir
98. Hayâlî ‘alâ Şerḥi’l-‘Aḳâ’id cild bir
99. Neşrû’t-Tevâlî (49) li-Saçaklı-zâde ma’a Muḥtaşar Muḡnî el-Lebîb li-Aḳkirmânî cild bir
100. [REK Vakfiyesi vgm-78] (1)

(IX.) Kütübü’t-Taşavvuf (2)

1. Meşnevî-i Şerîf cild bir
2. Tercüme-i Meşnevî li-Nahîfî Efendi cild bir
3. Reşahâtü ‘Aynî’l-Hayât Fârisî (3)
4. Der-Menâkıbî Nakşibendî ve Rüsûmî Tarîkatehüm li-‘Alî Bin el-Hüseyn el-Vâ’iz es-Şafî cild bir
5. Şerḥu Hikemi (4) ’l-İskenderî li’n-Nefezî cild bir
6. Cevâhirü’n-Nuşûş fî Şerḥi’l-Fuşûş i li-‘Abdû’l-Ġanî en-Nâblusî (5) cild bir
7. Şerḥü’l-Fuşûş li-Şeyḥ Bâlî Efendi cild bir
8. Temâmü’l-Feyz li-İsmâ’îl el-Haḳḳî (6) el-Burûsevî cild bir
9. el-İnsânü’l-Kâmil ve
10. Risâletün Muḥtaşara fî Şerḥi’d-Dâ’ireti’l-Vücûd ve
11. Risâletün (7) fi’l-Kemâlâtî’l-İlâhiyye fî Şıfâtî’l-Muḥammediye cild bir
12. Şerḥ-i Haḳḳü’l-Yaḳîn fî Ma’rifeti Rabbi’l-‘Âlemîn (8) bi’l-Fârisî cild bir
13. Mir’âtî’l-Aşfiyâ’ fî Şıfâtî’l-Melâmiyeti’l-Aḥfiyâ cild bir
14. Miftâḥü (9) ’l-Ġayb li’ş-Şeyḥ Sadrü’d-Dîn el-Ḳonevî cild bir
15. Metâlibü’l-Vüṣûl fî Ḥulâşati Nevâdiri’l-Uṣûl (10) li-‘Alî-zâde cild bir

16. Risâletün fi 'İlmü'l-Ahlâk ve Risâle fi't-Taşavvuf li-Dâvud-ı Kayserî (11) ve
17. Şerhü Hilyeti'l-Berâr li-'Abdî'l-'Azîz eş-Şîrâzî ve
18. Şerhu Menazili's-Sâ'irîn fi Ahvâli's-Sülûk (12) li-'Abdî'r-Rezzâk Kâşânî cild bir
19. Risâletü Dürrü'l-Metîn 'alâ Müntakız eş-Şeyhî'l-Ekber li-'Abdü'l-Ganî (13) en-Nâblusî cild bir
20. Risâle-i Behâ'iyye Fârisiyye fi Menâkıb-ı Hwâce Behâü'd-Dîn-i Nakşibendî cild bir (14)
21. Nûr-nâme-i Türkî fi Keyfiyyeti Nûru'n-Nebî 'aleyhi's-selâm cild bir
22. Tuhfetü'l-Ahrâr ve Sübhatü (15) 'l-Ebrâr Fârisî Manzûm fi'l-Hikemi ve'n-Neşâyih li'l-Câmî cild bir
23. Minhâcü'l-'Âbidîn li'l-Îmâm el-Gazzâlî (16) cild bir
24. Tercüme-i Minhâcü'l-'Âbidîn li-İlyâs bin 'Abdullâh el-Ma'rûf bi'n-Nihânî fi'l-İhtidâ' (17) ilâ-Tarîki'l-Âhire cild bir
25. Cevheretü'l-Bidâye ve Dürreti'n-Nihâye fi't-Taşavvuf ve Hüsnü's-Sülûk (18) cild bir
26. Nefehâtü'l-Üns Fârisî li-Mevlânâ Câmî cild bir
27. El-Cânibü'l-Garbî fi Halli (19) Müşkilât İbni'l-'Arabî bi'l-Fârisî li's-Şeyh Hâkî el-Mekkî cild bir
28. Kitâbü'l-Envâr Nazmuhu ve Şerhahu (20) li-İsmâ'îl Hâkkî el-Burûsevî cild bir
29. Ravzatü't-Ta'rif fi'l-Hubbi's-Şerîf li-Vezîr el-Fâzıl (21) Lisânü'd-Dîn cild bir
30. Feraḥ-nâme-i Manzûme-i Türkiyye li-Haṭîb-zâde cild bir
31. Tercüme-i Kitâb-ı (22) Tehzîb-i Ahlâk-ı Muḥsinî li-Pîr Muḥammed el-'İzzî el-Müsemmat bi-Enîsi'l-'Ârifîn cild bir
32. El-Muḥammediyye (23) bi'n-Nazm i't-Türkiyye li-Yazıcı-zâde Muḥammed Efendi cild bir
33. Risâletü's-Seyr ve's-Sülûk ve Risâle (24) fi Şerâ'iti'n-Nakşibendiyye ve Risâle fi'l-Veşâyâ li-Hâdimî Efendi cild bir
34. Lema'ât-ı Fârisiyye (25) cild bir
35. Kâşifü'l-Esrâr fi Şerhi Ba'zi'l-Âyâtî'l-Meşnevî bi'l-Fârisî li-Zarîfî Ḥasan Çelebî (26) cild bir
36. Ahlâk-ı 'Alâ'î li'l-Mevlâ 'Alî bin Ḥinnâ'î bi't-Türkî cild bir
37. Risâle-i Fârisiyye (27) li-Seyyid 'Alî Hemedânî ma'a Risâle li'l-Îmâm el-Gazzâlî cild bir
38. Şerhu Mevâki'i'n-Nücûm (28) li-Şalâhî 'Abdî Efendi cild bir
39. Gülşen-i Envâr-ı Yahyâ ve Gencîne-i Râz-ı Yahyâ der-Hâmiş-i (29) Ū cild bir
40. el-İ'dâdu fi İ'dâdi'z-Zâd li'l-Mî'âd li-İbrâhîm Ḥanîf bi't-Türkî cild bir

41. Envârü (30) 'l-'Âşıkîn li-Ahmed Bîcân cild bir
42. İştîlâhâtı's-Sûfiyye li-Kemâlû'd-Dîn el-Kâşî (31) bi'l-'Arabî ve
43. Lema'ât-ı Şeyh Fahrû'd-Dîn el-'Irâkî bi'l-Fârisî ve
44. Risâletü's-Sû'âl ve'l-Cevâb (32) el-Müsemmât bi-Sû'âl-nâme bi'n-Nazm ve
45. Risâle Muhtaşara fi'l-Mebde'i ve'l-Me'âd bi'l-Fârisî (33) cild bir
46. Nehrû'd-Değâyık fi Tercümeti Hülâşati Bahrû'l-Hakâyık cild bir
47. Uşûl-i Erba'în (34) li'l-İmâm el-Ğazzâlî cild bir
48. Şerh-i Meşnevî -i Şerîf li-Şarî 'Abdullâh Efendi cild iki (35)
49. 'İbret-nâme-i Türkî li-Mahmûd Lâmi'î der-Menâkıb-ı Meşâyih-ı 'İzâm ve Evliyâ'-i Kirâm cild bir Tercüme-i (36) Kimyâ'î's-Sa'âdet li-Naşûh-ı Nevâyî cild bir
50. Müntehibü'l-Varidât li-İsmâ'îl el-Hakîkî cild bir (37)
51. Risâle fi Enne'l-'İlme Noktatün Kesrihâ el-Câhilûn ma'a Risâle-i Manzûme cild bir (38)
52. Risâle fi-mâ Sü'ile'n-Nebîyyi 'aleyhi's-Selâm Rabbuhu Leyleti'l-Mî'râc ve
53. Risâle-i Müsemmât bi'l-Münebbihât (39) 'ale'l-İsti'dâdî'l-Yevmi'l-Mî'âd ve
54. Risâle li-Vecîhü'd-Dîn fi'l-Hadîs ve
55. Risâle fi'l-Kaşîdeti (40) 'l-Mektûbe Havli Ravzati'n-Nebîyyi 'aleyhi's-selâm ve
56. Kaşîde-i Bürde ve
57. Kaşîde-i Bânet Su'âd (41) ve
58. Kaşîde-i Emâlî fi'l-Kelâm ve
59. Kaşîde li-'Abdû'l-Muktedir fi Medhî'n-Nebîyyi aleyhi's-selâm ve
60. Kaşîde-i (42) Tanţarâniyye ve
61. Kışşatü İmre'eti Tekmileti bi'l-Kur'ân ve
62. Kışşatü'l-Kılâde li-Fâtîmatü'z-Zehrâ razîyâllâhü (42) 'anhâ cild bir (43)
- (X.) Kütübü'l-Ed'iyye (44)**
1. Delâ'ilü'l-Hayrât cild bir
2. Şerhu Hizbi'l-Bahr cild bir
3. Şerhu Esmâ'l-Hüsnâ bi'n-Nazmi't-Türkî (45) cild bir
4. El-Hışnû'l-Haşîn li'l-İmâm el-Cezerî cild bir

5. Şerhu Hizbü'n-Naşr li-Muştafâ bin (46) İbrâhîm cild bir
6. Mecma'u'd-Da'vât el-Me'sûre li-Necmü'd-Dîn Ebi'l-Hasan Muhammed el-Hüseyni cild bir (47)
7. el-Hırzü'l-Yemânî el-Ma'rûf bi-Du'â'i's-Seyf ma'a Şerhihi bi-Zebân-ı Fârisî cild bir (48)
8. Nazm-ı Esmâ'ullâhi'l-Hüsnâ bi't-Türkî ve
9. Rûz-nâme ve
10. Suver-i İmzâ ve
11. Risâle fi Tercüme-i Şıyağı (49) 'l-Fârisiyye bi't-Türkiyye cild bir
12. Kitâbu fi'l-Ezkâr li-İbn Naşûh er-Rûşenî bi't-Türkî (50) cild bir
13. Mecmû'atu Evveluhâ Şerhu Esmâi'l-Hüsnâ ve Âhıruhâ Muqaddimeti's-Salât (51) li'l-Fenârî cild bir
14. Risâle fi'l-Ed'iyye li-Muhammed Muhatîb cild bir
15. Mecmû'atü fihâ Ed'iyyeti (52) Me'sûreti ve Gayruhâ cild bir
16. Mecmû'atü Muhteviyyeti 'alâ İhdâ ve Erba'in mine'l-Evrâd [REK Vakfiyesi vgm-79] (1) ve'l-Ahzâb minhâ Kifâyeti'l-Mü'minin fi'l-Ed'iyyeti ve minhâ Evrâd Eyyâmî's-Seb'ati li'ş-Şeyh 'Abdü'l-Kâdir (2) el-Ceylânî ve
17. El-Hizbü'l-Enver li-Seyyid Maḥmûd el-Kürdî ve
18. El-Kenzü'l-A'zam ve
19. Eṭ-Ṭılsımü'l-Mübhem li'l-Ceylânî (3) ve
20. Hizbü'l-Feth ve'ş-Şavn ve
21. Sırru Teshîri'l-Kevn li'ş-Şâzelî ve
22. en-Nefeḥâtü'z-Zekiyye fi's-Salâti 'ale'l-Ḥayri (4) 'l-Beriyye li'l-'Ukaylî li-Hizbi'l-İmâm Ebî Zekerıyyâ ve Şalâtü Meşîşıyyeti ve'l-Keyfiyyeti'ş-Şerîfe ve'l-Cevhereti (5) 'l-Münîfe li-Muhammed el-Bekri ve
23. El- Kaşîdetü'l-Muḍariyye ve
24. El-İstiğfâr li-Muhammed el-'Alemî ve
25. Manzûmetü Esmâi (6) 'l-Hüsnâ ve
26. Eş-Salevâtî'ş-Şerîfe li-Muḥyi'd-Dîn İbnü'l-'Arabî ve
27. Eş-Salâtü Seniyyeti ve Keyfiyyetü Behiyye ve
28. Şalevâtü (7) Müsemmiyât bi-Kîmyâi's-Sa'âdet li'r-Remlî ve

29. Eş-Şalâtü ‘Azîme li-Şeyh Muhammed el-Mağribî ve
 30. El-Hizbü’l-A‘zam (8) li-İbni’l-‘Arabî ve
 31. Şalevâtü’ş-Şerîfe li-‘Abdi’l-Fettâh ve
 32. El-Hizbi’l-Bahr li’l-İmâm eş-Şâzelî ve
 33. El-Erba‘ûnu (9) ’n-Nebeviyyeti’l-Mûrise li’l-İnTıbâ’ ve
 34. Şalâtü Menkûleti ‘an eş-Şeyh Muhammed el-‘Ârî ve
 35. Virdü Lâţîf li-İbrâhîm (10) ed-Desûkî. ve
 36. Du‘â-yı ‘Azîmü’ş-Şân li-Reşîdü’d-Dîn el-Bağdâdî ve
 37. Hizbü’l-Felâh li’l-İmâm el-Cezûlî (11) ve
 38. Şalevâtü Şerîfe li’s-Sultân Muhammed el- Ġaznevî ve
 39. El-Evrâdü’l-Müsemma bi-Huşûli’r-Rıfķi fi Vuşûli (12) ’r-Rızķ li’s-Suyûtî ve
 40. El-Mevlûdü’ş-Şerîf li-İbn Hacer ve
 41. Virdü Tüblâ fi’s-Seher ve
 42. Hizbü’t-Tevhîd li’l-Hamevî (13) ve
 43. Ed-Devrû’l-A‘lâ li-Muhyi’d-Dîn İbni’l-‘Arabî ve
 44. Hizbü’l-Cezûlî el-Mağribî ve
 45. Manzûme-i Esmâi’l-Hüsnâ (14) ve
 46. Manzûmetü fi’l-İstîğfâr li-‘Abdü’l-Ġanî en-Nâblusî ve Eyzan
 47. Manzûmetü fi’l-İstîğfâr (15) li’t-Tilimsânî ve Eyzan
 48. Manzûmetü fi’l-İstîğfâr li’t-Tilimsânî ve
 49. El-Hizbü’s-Sirriyânî li-‘Abdü’l-Kâdir (16) el-Ceylânî ve Eyzan
 50. Manzûmetü fi Esmâi’l-Hüsnâ li-Kahr i’z-Zâlim li-Ebî Dînar ve Eyzan
 51. Manzûmetü (17) fi Esmâi’l-Hüsnâ li’ş-Şeyh Eyyûb ed-Dimîşkî ve
 52. Manzûmetü Müsemma bi’l-Münferice li’ş-Şeyh ‘Abdü’l-Ġanî (18) ve
 53. Şalevâtü Şerîfe li-Muhammed el-Bekrî eş-Şiddîkî cild bir
 54. Şemsü’l-Ma‘ârifî’l-Kübrâ li’ş-Şeyh Şihâbü (19) ’d-Dîn Aḡmed Elbûnî cild bir (20)
- (XI.) Kütübü’l-Edebiyyât (21)**
1. Fethü’l-Müte‘âl fi Vasfî’n-Ni‘âl li’ş-Şeyhi’l-Edîb Aḡmed el-Mağribî cild bir

2. ‘Aliyyü’l- Kârî ma‘a İbrâhîm el-Kürdî (22) ‘alâ Kaşîdeti Bânet Su‘âd cild bir
3. Tuḥfetü’r-Reyhâne li’l-Mevlâ el-Edîbi’l-Fâzıl Muḥibbû’d-Dîn eş-Şâmî (23) cild bir
4. Cevâhirü’l-Ferde fi Şerḥi’l-Kaşîdeti’l-Bürde cild bir
5. Kâlâ’idü’l-‘Ukbâ fi Meḥâsini (24) ’l-A‘yan li-İbni’l-Hâkân el-Ḳaysî cild bir
6. Enmûzecü’l-‘Ulûmi’l-Erba‘a ve’l-‘İşrîn li’l-Fâzıl (25) en-Nihrîr Muḥammed bin Aḥmed eṭ-Ṭarsûsî cild bir
7. Tertîbü’l-‘Ulûm li-Saçaklı-zâde fi Ta‘rîfi (26) Envâ‘i’l-‘Ulûm ve Taḥrîri Eşnâf i’l-Fünûn cild bir
8. Hüsnu’ş-Şanî‘ Şerḥi Melîhi’l-Bedî‘ (27) fi Beyânî Envâ‘i’l-‘Ulûm ve Taḥrîri Eşnâf i’l-Fünûn cild bir
9. Nefâyisü’d-Dürer fi Havâşi (28) ’l-Muḥtaşar li’ş-Şeyḥi’l-Kâmil en-Naḥviyî’l-Luġavî el-Mantîkî eş-Şûfi Ebû ‘Alî el-Ḥaseni’l-Bûsî fi Ta‘rifâtî (29) Envâ‘i’l-‘Ulûm ve Taḥrîr ât-ı Eşnâf i’l-Fünûn cild bir
10. Nefâyisi’l-Fünûn fi ‘Arâyisi (30) ’l-‘Uyûn Müştemil ‘alâ Cemî‘i’l-Fünûn Ḥattâ Belâġ ilâ Mi‘eti ve ‘İşrîn ‘İlmâ li-Muḥammed bin Maḥmûd el-‘Âmulî (31) bi’l-Fârisî cild bir
11. El-Emsâlû’l-Meydânî cild bir
12. Lisânü’l-Havâş min Erbâbi’l-‘Ulûm (32) el-Muṣṭalah ‘aleyhi fi Muḥâverâtihimi’l-‘İlmiyye cild bir
13. El-Budûru’t-Tammât fi Bedâyi‘i’l-Makâmât (33) li’ş-Şeyḥ Muḥammed bin Mansûr el-Ḥaddâd el-Mavşilî cild bir
14. Kaşîde-i Bürde ma‘a Du‘âi’s-Seyfî cild bir (34)
15. el-İstinâs fi Ahvâli’l-Efrâs li-Resmî Aḥmed Efendi bi’t-Türkî cild bir
16. Şeyḥ (35)-zâde Şerḥü’l-Kaşîdeti’l-Bürde cild bir
17. Makâmât-ı Bedî‘ü’z-Zemân li-Aḥmed el-Hemedânî (36) cild bir
18. Şem‘î ‘alâ Pendü’l-‘Atṭâr cild bir
19. Riyâzü’l-İnşâ-i Fârisî li-Maḥmûd el-Ma‘rûf (37) bi-Hwâce Cihân cild bir
20. Muḥâzaratü’l-Evâ’il ve Müsâmereti’l-Evâḥir li’ş-Şeyḥ ‘Alî Dede (38) cild bir
21. Kitâbü’l-Bostân li’ş-Şeyḥ eş-Şehir bi-Sa‘dî-i Şîrâzî cild bir
22. Makâmâtü (39) ’l-Ḥarîrî cild bir
23. Şerḥü’l-Makâmât li’r-Râzî cild bir
24. Şerḥü’l-Mu‘allâkati’s-Seb‘a (40) li’z-Zevzenî cild bir

25. Kitâbu Ta‘birü’r-Rü’yâ li-Burhânü’d-Dîn İbrâhîm bin Ğannâm el-Ħanbelî (41) bi’l-‘Arabî cild bir Yetimetü’d-Dehr fi Meĥâsin Ehli’l-‘Asr li-İmâm eş-Şa‘lebî cild bir (42)
26. Rebî‘ü’l-Ebrâr ve’n-Nușûşî’l-Aĥyâr fi Muĥâzarât li’z-Zemaĥşerî cild iki
27. Ehne (43) ’l-Menâyiĥ fi Esne’l-Medâyiĥ li’ş-Şeyĥ Şihâbü’d-Dîn Maĥmûd bin Süleymân Cem’ fîhi Kaşâyid fi Medĥi (44) ’n-Nebiyyi şalla’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem ve
28. Fîhi eyzan Divânu İbnü’l-Fârîz cild bir
29. Sırrü’l-Edeb (45) fi Mecârî Kelâmi’l-‘Arab li’ş-Şe‘âlibî cild bir
30. Kitâbü’t-Temyîz li-Hüseyn bin Faĥrû’d-Dîn (46) el-Ma‘rûf bi-İbn Ma’n cild bir
31. Reyĥânetü’l-Elibbâ’ li’ş-Şihâbü’l-Ĥafâcî cild bir (47)
32. Şerĥü’l-Bedî‘iyyeti’l-Müsemmât bi-Taĥdîmi Ebî Bekr li’ş-Şeyĥ Ebî Bekir bin ‘Alî el-Ĥamevî cild bir (48)
33. Kitâb-ı Bostân-ı Efrûz Cinan der-Şerĥ-i Gülistân li-Hüseyn el-Kefevî bi’t-Türkî cild bir (49)
34. Muĥammesât-ı Kaşide-i Bürde cild bir
35. Şerĥ-i Bânât Su‘âd li-İbn el-Enbârî ma’a’l-Ferîdeti (50) fi Şerĥi’l-Kaşîdeti’l-letî Enşe’ehâ Sa‘îd bin el-Mübârek ve Şerĥü’l-Kaşîdeti’t-Tâ’iyye [REK Vakfiyesi vgm-80] (1) li-Ebî Bekr el-Ezdî cild bir
36. Şerĥ-i Gülistân li’s-Sûdî bi’t-Türkî cild bir
37. Şerĥü’l-Kaşîdeti (2) ’l-Münferice ma’a Şerĥi’l-Bürde bi’t-Türkî es-Seyyid Aĥmed eş-Şehir bi-Lâlî cild bir
38. Nefĥü’t-Tıyb (3) fi’l-Edeb li’l-Maĥĥarî cild bir
39. Şerĥü’l-Lâmiyyeti’l-‘Acem Şalâĥu’d-Dîn eş-Şafedî cild bir
40. Şerĥü Pendi’l-‘Atĥâr (4) li-İsmâ‘îl el-Ĥaĥĥî Burûsevî cild bir
41. Hüsnü’t-Tevessül ilâ Şinâ‘âtî’t-Teressül li-Şihâbü’d-Dîn (5) Maĥmûd el-Kâtib el-Ĥalebî cild bir
42. Münşe’ât-ı Kânî Ebü’l-Me‘ânî cild bir
43. Nüzûlü’l-Ġays li-Bedrû’d-Dîn (6) fi Ta‘rifât ‘alâ Şerĥi Lâmiyyeti’l-‘Acem li’ş-Şafedî cild bir
44. Risâle-i Fârisiyye fi’l-Mu‘ammiyât (7) ve
45. Risâle fi’l-‘Arûz ve
46. Risâletü fi’t-Taşavvuf cild bir
47. Def’a Risâle-i Fârisiyye (8) fi’l-Mu‘ammiyât cild bir

48. Şerh-i Kaşîde-i Bânet Su'âd ma'a Tahmîsihâ bi't-Türkî li-Nahîfî Efendi (9) cild bir
49. Ta'bir-nâme-i Fârisî cild bir
50. Mevâridü'l-Kilemi'l-Mühmel Gayri'l-Menkûṭ li-Feyzî-i Hindî (10) cild bir
51. Behâristân-i Fârisî li-Mevlânâ Câmî ve Risâle-i Gül u Bülbül ve 'Aşk-nâme cild bir (11)
52. Gülşen-i Elfâz-ı Halîmî der-Neşâyih-i Mülûk u Vüzerâ cild bir
53. Mecnû'a-i Münşe'ât cild bir (12)
54. Semerâtü'l-Evrâk fi'l-Muḥâzarât li-Taḳiyü'd-Dîn el-Ma'rûf bi-İbn Huccet el-Hamevî cild bir
55. Münşe'ât-ı (13) Fârisî li-Hwâce-i Cihân el-Müsemmât bi-Menâzirü'l-İnşâ cild bir
56. Ravzû'l-Ahyâr el-Müntehab min Rebî' (14) ü'l-Ebrâr li-Muḥammed bin Kâsım fi'l-Muḥâzarât cild bir Dürüb-ı Emgâl-i Fârisî ma'a Şehrî ve Güllî (15) li-Mîrek ve Düstûrû'l-'Amel li'r-Riyâzi cild bir
57. Şerh-i Pendü'l-'Atṭâr el-Müsemmâ bi'l-Müfid cild bir (16)
58. Külliyyât-i Nergisî el-Müsemmâ bi-Ḳânûnî'r-Reşâd cild bir
59. Gurerü'l-Ḥaşâyîşi'l-Vâzîḥa ve Dürerü'n-Neḳâyîşi (17) 'l-Fâzîḥa li'l-'Allâmeti'l-Ketbî fi'l-Edeb cild bir
60. El-Mustaṭraf min Külli Fennin Mustazraf (18) cild bir
61. Risâle-i Resâ'il li'l-Üstâd Ebî Bekr el-Hwârezmî cild bir
62. Manzûme-i Fârisî (19) der-Lugât-ı Şâhidî cild bir
63. Şerh-i Şâhidî el-Müsemmâ bi-Tuḥfeti'l-Mülûk cild bir (20)
64. Kitâbü'l-Cemâhir fi'l-Cevâhir li-Ebi'r-Reyhân Ahmed el-Bîrûnî cild bir
65. El-Mineḥu'l-Mekkiyyeti fi Şerhi (21) 'l-Hemziyye fi Medâyihi'n-Nebeviyye li-İbn Hacer el-Heytemî el-Mekkî cild bir
66. Ağânî-i Kebîr li-Ebi'l-Ferec (22) 'Alî bin Hüseyn el-İşfahânî cild iki
67. Şerhü'l-Ḳaşâyidi'l-'Aşri't- Tıvâl li-Ebî Ca'fer (23) Ahmed bin Muḥammed en-Nahḥâs en-Nahvî cild bir
68. El-Fevâ'idü'l-Ḥâḳâniyye fi Mevzû'âti'l-'Ulûm (24) el-Mütenevvî'a li-Muḥammed Emîn eş-Şîrvânî cild bir en-Nazmü'l-Mübîn fi'l-Âyâtî'l-Erba'in li-Oḳcî (25)-zâde bi't-Türkî cild bir
69. Halbetü'l-Kümeýt li Şemsü'd-Dîn Muḥammed bin Hasan en-Nevâcî cild bir (26)
70. Gülistân-i Şeyḥ Sa'dî cild bir

71. Şerhu Gülistân li's-Sürûrî bi'l-'Arabîyye (27) cild bir
72. Ed-Dürerü'l-Fâhir fi Şerhi 'Ukûdî'l-Cevâhir ma'a Risâleti'l-Müsemmât bi-Zâdü'l-'İbâd (28) ilâ Huşûlî'l-Murâd cild bir
73. Şerhu Hazreciyye ma'a Şerhi Âhar 'aleyhâ ve Metni'l- Hazreciyye (29) ve Endülüsî ve Ter-cüme-i Endülüsî bi'n-Nazmi't-Türkî cild bir
74. Risâle-i Manzûme (30) bi'l-Fârisî fi'l-'Akl ve'n-Nefs ma'a Mantıki't-Tayr li-Mevlânâ Şeyh 'Atfâr cild bir (31)
75. Bahrû'l-Ma'ârif li's-Sürûrî fi 'İlmi'l-'Arûz ve'l-Buhûr ve'l-Kavâfi ve's- Şanâyî'i's-Şi'riyye (32) cild bir
76. Mecmû'atü'l-Muhteviyyeti 'alâ 'aşri Resâ'il
77. Evveluhâ Tırâzü'l-Mecâlis fi'l-Edeb (33) li'l-Mevlâ el-Fâzıl Şihâbü'd-Dîn el-Hafâcî ve
78. Şâniyuhâ Risâletü fi mâ Yete'allak bi'l-Besmeleti lehu eyzan (34)
79. Şâlişuhâ Risâletü fi mâ Yete'allak bi'l-Kırâ'et'iş-Şâzze ve
80. Râbi'uhâ Keşfü'l-Mu'amma min Mes'eleti (35) 'l-İsm ve'l-Müsemmâ
81. Ve'l-hâmisihâ Vaz'ü'l-'Alemyiye li-Lâfzati'l-Celâle ve
82. Sâdisihâ İtlâku (36) 'n-Nefsi ve'z-Zât 'ale'l-lâhi Subhânehu ve Te'âlâ ve
83. Sâbi'ihâ Risâletü fe-İnna'l-lâhe Te'âlâ (37) Huve'l-ferdü'l-Ehad ve Enne'l-Ehad Müsterekun Beyne Ta'yîn ve
84. Şâminuhâ Risâletü fe-İnne (38) Hurûfi'z-Zevlâkiyye
85. Sittetü AhruFu'n-Nahvu Merre bi-Nefl ve
86. Tâsi'uha Risâletü fi mâ Üşkile 'alâ (39) Ba'zi't-Tullâb fi Âyeteyni min Evveli Sûreti'l-En'âm ve 'Âşiruhâ Risâletü fi mâ Ketebehu (40) el-Hafâcî 'alâ Muğni'l-Lebîb ilâ Bahşi'l-Emn el-Bâbi'l-Evvel ve Küllühu el-İmâm el- Hafâcî (41) cild bir
87. Muhtîtü'l-Münşe'ât fi'l-İnşâ' cild bir
88. Mecmû'atu muhteviyyeti 'alâ Tis'a ve Şelâsin (42) Risâle li-'Abdi'l-Ġanî en-Nâblusî ki-Şerh-i Hamriyye İbni'l-Fârîz (43) ve
89. Şerh-i Cîmiyye İbni'l-Fârîz ve
90. Şerh-i Rubâ'î İbni'l-Fârîz ve
91. Lem'atu'n-Nûriyye fi Şerhi'l-Ebyâtî's-Seb'a mine'l-Hamriyyeti (44) 'l-Fârîziyyeh ve
92. Reddû'l-Müfterî 'ani't-Ta'ni fi Kaşîdeti's-Şüşterî ve

93. El-Kevâkibü'l-Mütevâlî (45) fî Şerhi Kaşîdeti'l-Gazzâlî ve
94. Şerhu Nefhati's-Şadr ve
95. Nefhatü'z-Zühûr 'alâ Ebyâti Kabzati (46) 'n-Nûr ve
96. Risâletü Müsemmât bi-Kevkebi's-Şubh fî İzâleti Leyli'l-Kubh ve
97. Risâletü Müsemmât bi-Hediyyeti (47) 'l-Fakîr ve Tahîyyeti'l-Vezîr ve
98. Risâletü Müsemmât bi'l-Fethi'l-Medenî fî 'n-Nefsi'l-Yemenî ve
99. Risâletü (48) Müsemmât bi'l-Fethi'l-Mekkî ve'l-Lemhi'l-Melkî ve
100. Risâletü Müsemmât bi-Envâri's-Sülûk fî Esrârî'l-Mülûk (49) ve
101. Risâletü Müsemmât bi'n-Nefehâti'l-Münteshîre fî 'l-Cevâbi 'an-Esileti'l-Aşereti ve
102. Risâletü Müsemmât (50) bi'l-Lü'lü'i'l-Meknûn fî Hükmi'l-Ahbar 'Ammâ Seyekûn ve
103. Risâletü Müsemmâ bi-Tahkîkâtü'z-Zevk ve'r-Reşef (51) fî Ma'ne'l-Muhâlefeti'l-Vâkı'a Beyne Ehli'l-Keşf ve
104. Risâletü Müsemmâ bi-Ref'i'l-İştibâh 'an (52) 'Ameliyyeti İsmi'l-lâh ve
105. Risâletü Müsemmât bi-Tenbihi men Yelhû 'alâ Şihhati'z-Zikri bi-İsmi Hû ve
106. Risâletü (53) Müsemmât bi-Ref'i'r-Reyb 'an Hazreti'l-Gayb ve
107. Risâletü Müsemmât bi-Nuhbeti'l-Mes'ele Şerhi (54) Tuhfeti'l-Mürsele ve
108. Risâletü Müsemmât bi-Tevfîki'r-Rütbe fî Tahkîki'l-Hutbe ve
109. Risâletü Müsemmât bi'n-Nazari [REK Vakfiyesi vgm-81] (1)'l-Müşrifi 'alâ Kavli'l-Kâ'ili 'Arafte em lem Ta'rif ve
110. Risâle-i Müsemmât bi'l-Kavli'l-Muhtâr ve
111. Risâle (2) fî Reddi'l-Câhil ile's-Şavâb ve
112. Risâle-i Müsemmât bi-Keşfi'n-Nûr ve
113. Risâle-i Müsemmât bi-Bezli'l-İhsân (3) fî Tahkîki Ma'ne'l-İnsân ve
114. Risâle-i Müsemmât bi'l-Keşfü ve'l-Beyân ve
115. Risâle-i Müsemmât bi-Miftâhi (4)'l-Fütûh fî'r-Rûh ve
116. Risâle-i Müsemmât bi-Ravzi'l-Enâm ve
117. Risâle-i Müsemmât bi's-Şirâti (5) 's-Seviyy fî Şerhi Dîbâcâtî'l-Meşnevî ve
118. Risâle-i Müsemmât bi'l-Basîta fî'l-Beyâni'l-İlmi (6) Nokta ve

119. Risâletü Müsemmât bi-Zübdeti'l-Fâ'ide ve
120. Risâletü Müsemmât bi's-Sırrı'l-Muhtebe fi Zârîhi Muhyi'd-Dîn (7) İbni'l-'Arabî ve
121. Risâle fi'l-Hakku'l-Yakîn ve Hidâyeti'l-Müttakîn ve
122. Risâletü Müsemmât bi-Bastı'z-Zirâ'ayni (8) bi'l-Vaşîd ve
123. Risâletü Müsemmât bi-Makâmi'l-Esmâ' ve
124. Risâletü Müsemmât bi's-Şemsi 'alâ Cenâhi (9) Tâ'ir ve
125. Risâletü Müsemmâ bi'l-Leţâyifi'l-Ünsiyyeti 'alâ Nazm-ı 'Akâ'idi's-Sünûsiyye ve
126. Risâletü Müsemmât (10) bi'l-Ma'ârifi'l-Ġaybiyye fi Şerhi'l-'Ayniyyeti'l-Ciliyye ve
127. Risâletü Müsemmât bi-Tahrîki'l-İklîd fi Fethi Bâbi (11) 't-Tevhîd cild bir
128. Nevâbigü'l-Kilem li'z-Zemaşşerî ma'a Sevâbigi'n-Nevâbig li-Bedrû'd-Dîn el-Münşî (12) cild bir
129. Selâmetü'l-İnsân fi Muḥâfazati'l-Lisân fi'l-Lugât ve Esmâ'ü'l-Eşyâ' ve'l-Edeb (13) li-Mîr-zâ-zâde cild bir
130. Risâle fi Mekri'n-Nisâ' cild bir
131. Netâyicü'l-Fünûn ve Meḥâsinü'l-Mütûn (14) li-Nev'î Efendi Ceme'a fihî İsnâ 'Aşere fennen mine'l-'Ulûm cild bir
132. Kaşîde-i Kâḍiri bi'l-Fârisî (15) ve Risâle-i 'Aşk-nâme cild bir
133. Resâ'il fi Şem'ıyyât ve'l-Kalemiyyât ve's-Seyfiyyât (16) ve'l-Ġızâü'l-Mâ'i fe-Münâzirâti's-Seyf ve'l-Kalem cild bir
134. Şerḥ-i Hâfız Şîrâzî li's-Sûdi (17) cild bir
135. Mecmû'a-i Hafîd-i Teftâzânî cild bir
136. Selîm-nâme-i Türkî li-İşḥâk bin İbrâhîm (18) el-Üskübî cild bir
137. Mefâtîḥu'd-Dürriyye cild bir (19)

(XII.) Kütübü'd-Devâvîn (20)

1. Dîvân-ı Mütenebbî cild bir
2. Külliyyât-ı Mollâ Câmî bi'l-Fârisî cild bir
3. Ḥayriyye-i Nâbî Efendi (21) cild bir
4. Dîvân-ı Muhyi'd-Dîn bin el-'Arabî ve Ba'zı Mültekâti'l-Fütûḥât cild bir
5. Dîvân-ı (22) Vehbî cild bir

6. Külliyyât-ı Şeyh Sa‘dî cild bir
7. Dîvân-ı Münîf bi’t-Türkî cild bir (23)
8. Dîvân-ı Haydar bi’l-Fârisî cild bir
9. Dîvân-ı Hâzım cild bir
10. Dîvân-ı Bisâtî bi’l-Fârisî (24) cild bir
11. Dîvân-ı Kelîm bi’l-Fârisî cild bir
12. Dîvân-ı Şehrî Çelebî cild bir
13. Dîvân-ı (25) Cem Sultân cild bir
14. Dîvân-ı İbnü’l-Yemîn bi’l-Fârisî cild bir
15. Dîvân-ı Safî el- Hıllî (26) bi’l-‘Arabî cild bir
16. Dîvân-ı Yahyâ cild bir
17. Dîvân-ı ‘Îmâd bi’l-Fârisî cild bir
18. Dîvân-ı (27) Hayretî bi’t-Türkî cild bir
19. Dîvân-ı Faşîh-i Mevlevî bi’t-Türkî cild bir
20. Dîvân-ı Bihiştî (28) bi’t-Türkî cild bir
21. Dîvân-ı ‘Örfî bi’l-Fârisî cild bir
22. Dîvân-ı Nevres cild bir (29)
23. Tahmîs-i Dîvân-ı Hâfız li-‘Alî bin Muhammed cild bir
24. Külliyyât-ı ‘Örfî cild bir
25. Şerh-i Dîvân-ı (30) Hwâce Hâfız-ı Şîrâzî cild bir
26. Dîvân-ı Sâ‘ib cild bir
27. Dîvân-ı Cevrî (31) cild bir
28. Dîvân-ı Fehîm cild bir
29. Dîvân-ı Feyzî cild bir
30. Dîvân-ı Şabrî cild bir (32)
31. Dîvân-ı ‘Azîz Efendi cild bir
32. Dîvân-ı Hâletî cild bir
33. Dîvân-ı Nâ‘ilî cild bir (33)

34. Dîvân-ı Fuzûlî cild bir
 35. Dîvân-ı Selîm bi'l-Fârisî cild bir
 36. Dîvân-ı İdrîs-i Bitlîs (34) ma'a Dîvân-ı Sultân Selîm cild bir
 37. Dîvân-ı 'Abdullâh bin Selâme el-Mü'ezzîn bi'l-Arabî (35) cild bir
 38. Dîvân-ı İbnü'l-Fârîz Ceme'ahu Sıbtıhu 'Alî cild bir
 39. Dîvân-ı Rûhî-i Bağdâdî (36) cild bir
 40. Dîvân-ı Tâlib-i Âmulî bi'l-Fârisî cild bir
 41. Tahmîs-i Dîvân-ı Hâfız cild bir (37)
 42. Külliyyât-ı Dîvân-ı Nazîm cild bir
 43. Külliyyât-ı Dîvân-ı Hwâce 'İşmet cild bir (38)
 44. Dîvân-ı Hâfız-ı Şîrâzî cild bir
 45. Şerhu (39) Dîvânî'l-Mütenebbî li'l-Vâhîdî cild bir
 46. Şerh-i Dîvân-ı Ebî Temmâm li'l-Haţîbî't-Tebrîzî cild bir
 47. Dîvânu eş-Şeyh 'Abdü'l-Ġanî en-Nâblusî (40) el-Müsemmâ bi-Nefeĥâtî'l-Ezhâr 'alâ Nesemâtî'l-Eshâr fî Medĥî'n-Nebiyyî'l-Muĥtâr cild bir (41)
 48. Dîvân-ı Hüsrev bi'l-Fârisî cild bir
 49. Külliyyât-ı Dîvân-ı Şâbit cild bir
 50. Keşfü's-Sırrî (42) 'l-Ġâmîz fî Şerĥi Dîvân-ı İbni'l-Fârîz li-'Abdü'l-Ġanî en-Nâblusî cild bir
 51. Ĥamse-i (43) Nizâmî cild bir
 52. Ĥamse-i Nergisî bâ-Ĥaţî-i Râmî Paşa cild bir
 53. Mihr ü Müşterî (44) cild bir
 54. Külliyyât-ı Dîvân-ı Nâbî cild bir
- [REK Vakfiyesi vgm-82] (1)
- (XIII.) Kütübü'l-Manţık ve'l-Ĥikmet (2)**
1. Kavlu Aĥmed 'ale'l-Fenârî cild bir
 2. Muĥyi'd-Dîn 'ale'l- Ĥusâmgânî cild bir
 3. Kâđî Mîr ma'a Ĥâşiye-i (3) Lârî ve Ĥalĥâlî cild bir
 4. Kâđî Mîr ma'a Lârî cild bir

5. Gânim-i Bağdâdî 'ale't-Tehzîb (4) cild bir
6. Hidâye-i Metn-i Kâdî Mîr ve Şemsiyeteyn ma'a Taşavvurât ve't Taşdikât ve'l-Fenârî (5) cild bir
7. Îsâgocî ma'a 'Arâyisü'l-Hâdimî fi'l-Mantık ve
8. Risâle-i Kıyâsiyye li-'Abbâs Efendi (6) ve
9. Risâle-i Endelûsi fi'l-'Arûz cild bir
10. Hâşiye li-Mîrâbî el-Feth 'alâ Celâli't-Tehzîb (7) cild bir
11. Halli Müşkilâtü'l-İşârât li'l-İmâm et-Tûsî cild bir
12. Mübârek Şâh (8) 'alâ Hikmetü'l-'Ayn ma'a Hâşiye-i Seyyid ve Hâşiye-i Mîrzâ-cân 'alâ Hikmetü'l-'Ayn (9) cild bir
13. Def'a Halli Müşkilâtü'l-İşârât li'l-İmâm et-Tûsî cild bir
14. Kâdî Mîr (10) ma'a Lârî ve Halhâlî cild bir
15. Hâşiye-i Tehzîb li'l-Gelenbevî cild bir
16. Muhyî'd-Dîn 'ale'l- Husâmgânî (11) cild bir
17. Hâşiye-i Çelebî 'ale's-Şemsiyye cild bir
18. et-Tezhîb fi Şerhi't-Tehzîb (12) ma'a Şemsiyeteyn cild bir
19. Kara Dâvud 'ale't-Taşavvurât cild bir
20. Hâşiye li-Kara Halîl (13) Efendi 'alâ Kul Ahmed 'Alî el-Fenârî cild bir
21. Şerhu Hikmeti'l-'Ayn li-Mübârek Şâh ma'a Hâşiye-i (14) Mîrzâ-cân 'Alî Mübârek Şâh cild bir
22. Şerh-i Îsâgocî li-Muhammed el-Kârşî ma'a Şerh-i 'alâ (15) Dîbâceti'l Mişbâh ve Burhânü'd-Dîn 'Alî el-Fenârî cild bir
23. Muhyî'd-Dîn 'ale'l- Husâmgânî (16) cild bir
24. Kâdî Mîr 'alâ Hidâyeti'l-Ebherî cild bir
25. Burhân 'Alî el-Fenârî fi'l-Mantık (17) cild bir
26. Şerhu Velediyye fi'l-Mantık cild bir
27. Şerhü'l-İşârât cild bir
28. Tercüme-i (18) Risâle-i Mensûbe ilâ Dede Efendi fi 'İlmü's-Siyaseti li's-Seyyid 'Osman Efendi cild bir (19)
29. Seyyid 'Alî et-Taşavvurât ve't-Taşdikât ma'a Muhyî'd-Dîn cild bir
30. Şerh-i Metâlî'ü (20) 'l-Envâr fi'l-Mantık ve'l-Hikmet li-Kuţbu'd-Dîn er-Râzî et-Tahtânî cild bir

31. Hâşiye ‘alâ (21) Hâşiyetü es-Seyyid ‘alâ Şerhi Meţâli‘ü’l-Envâr li-Kuţbu’d Dîn er-Râzî et-Tahtânî cild bir (22)
32. Resâ’ilü’s-Şecereti’l-ilâhiyye fî ‘Ulûmî’l-Hakâyîki’r-Rabbâniyye mine’l-Hikmeti ve Gayruhâ (23) li-Şemsü’d-Dîn eş-Şehrûzî cild bir
33. Mîrzâ-cân ‘alâ Taşdikât Şerhi’l- Meţâli‘ (24) ve Hâşiye li- ‘İşâmü’ d-Dîn ‘ale’s-Sa’d ve Seyyid fî Taqdîm i’l-Müsnedün ileyhi ve
34. Hâşiye (25) li- ‘Abdü’l-Ğafûr ‘alâ Risâle ‘Alî el-Kûşî fî Taqdîmi’l-Müsnedün ileyh ve
35. Risâle li- ‘Alî (26) el-Kûşî ‘alâ Hâşiye es-Seyyid ‘ale’l-Muţavvel fî Bahş-i Maḥşûş ve
36. Hâşiye ‘alâ Risâleti (27) ‘Alî el-Kûşî fî Taqdîmi’l-Müsnedün ileyh ve
37. Hâşiye li-Mîrâbi’l-Feth ‘alâ Risâleti ‘Alî el-Kûşî (28) fî Taqdîmi’l-Müsnedün ileyh ve eyzan
38. Risâle li- ‘Alî el-Kûşî fî Taqdîmi’l-Müsnedün ileyh ve
39. Hâşiyetü (29) li-Şeyhü’l-İslâm Beherât ‘alâ Risâleti Alî el-Kûşî fî Taqdîmi’l-Müsnedün ileyh ve
40. Hâşiye-i (30) Nâkışa li-Mîrzâ-cân ‘Alî el-Kâdî Mîr ve eyzan
41. Mîrzâ-cân ‘Alî el-Hatâ’i ‘ale’l-Muhtaşarı’l-Me’ânî (31) ve
42. Risâle-i Câm-gîti-nûmâ fî Hülâşati’l-Hikmeti li’l-Kâdî Mîr Hüseyin el-Meybudî bi’l-Fârisî (32) cild bir
43. Tercüme-i Aristo Hwâce Es’ad el-Yanyevî cild bir
44. ‘İşâm ‘ale (33) ’t-Taşdikât cild bir
45. Kitâbu İhvânî’s-Şafâ Müstemilen ‘alâ İhdâ ve Hamsîne (34) Risâleti min Fünûni’l-‘Ulûm Ke’l-Hikmet ve’l-Mantık ve Gayrihimâ cild bir
46. Hidâyetü’l-Hikmet (35) ve
47. Risâle li-Muḥammed el-Âmidî fî Halli’l-Hilâfiyeti’l-Vâkı’a Beyne’s-Şeyḥ İbn Sînâ ve Beyne (36) ’l-Fârâbî fî İttişâfi Zâtî’l-Mevzû’ bi-Vaşfihi bi’l-Fi’l ev bi’l-İmkân fî’l-Mantık (37) ve
48. Risâle fî Cihâti’l-Kazîyye li-Muḥammed el-Âmidî ve
49. Risâlet Fi’l-Mantık li-İsmâ’il el-Erzurûmî (38) cild bir
50. Risâle-i Cihet-i Vahdet li-Muḥammed Emîn ‘alâ Dîbâce-i Fenârî ve
51. Şerḥ-i Risâle-i (39) Vaz’iyye ve ‘İşâm ‘ale’l-İsti’âre ve Ḥasan Zîbârî ‘ale’l-İsti’âre cild bir (40)
52. İlâhiyyâtü’s-Şifâ li-İbn Sînâ cild bir
53. Şerḥu Hikmeti’l-İşrâk li’l-Kuţbi’r-Râzî (41) cild bir

54. İşârât-ı İbn Sînâ fi'l-Manṭıḳ ve'l-Hikmet cild bir
55. Hâşiye-i 'alâ Hâşiyeti's-Seyyid (42) 'ale't-Taşavvurât ma'a Şerḥ-i Âḥar li-Mollâ-zâde 'alâ Hidâyeti'l-Hikme cild bir
56. El-Muḥâkemât (43) li-Ḳuṭbu'd-Dîn er-Râzî et-Taḥtanî cild bir
57. Hâşiye li's-Seyyidi's-Şerîf 'alâ Şerḥi'l- Metâli' (44) li-Ḳuṭbi'd-Dîn er Râzî et-Taḥtanî cild bir
58. Hâşiye li-Mir Şadrü'd-Dîn 'alâ Şerḥi'l-Metâli' (45) ma'a Hâşiye 'aleyh li-Celâlü'd-Dîn ed-Devvânî cild bir
59. Âmidî 'ale't-Tehzîb cild bir

[REK Vakfiyesi vgm-83] (1)

(XIV.) Kütübü'l-Hey'et ve'l-Hendeseti ve'l-Hisâb (2)

1. Bircendî 'alâ Şerḥi Çağmînî cild bir
2. Çelebî 'Alî el-Behâ'iyye fi'l-Hisâb cild bir
3. Ramazân (3) Efendi 'ale'l-Hulâşati'l-Müsemma bi-Hallî Hulâşa ve Risâle-i Hamdiyye fi'l-Hisâb cild bir Tekmiletü (4) Şerḥi't-Tezkire fi'l-Hey'et cild bir
4. İrşâdü's-Sâ'il li-Ebi'l-'Abbâs fi Şerḥi Dürrü'l-Mensûr (5) fi'l-'Amel Bi'r-Rub'id-Düstûri'l-Mârdîni fi'l-Mevâkîṭ cild bir
5. Tahrîr-i Macestî li-İmâm eṭ-Ṭûsî (6) fi İsbâti Evzâ'i'l-Keyfiyyeti ve'l-Arziyyeti bi'l-Edilleti't-Taḫşîliyye mine'l-Hey'eti cild bir (7)
6. Risâle fi'l-'İlmi'l-Hendeseti ve'l-Mesâḥati'l-Müsemma bi'l-Meftûḥ li-İbrâhîm Kâmî bi't-Türkî cild bir (8)
7. Hâşiye 'alâ li-Muşliḥu'd-Dîn 'alâ Eşkâli't-Te'sîs ma'a Hâşiye 'aleyhi li-Mîrâbî el-Fethî fi'l-Hendeseti (9) cild bir
8. Şerḥ-i Çağmînî li-Ḳâdî-zâde-i Rûmî cild bir
9. Şerḥü't-Tezkireti't-Ṭûsiyye fi'l-Hey'eti (10) li-Seyyid eş-Şerîf cild bir
10. Tavzîḥü't-Tezkireti li'n-Nisâbüri 'ale't-Tezkireti li-Muḥammed eṭ-Ṭûsî fi'l-Hey'eti (11) cild bir
11. Kitâb-ı Zîc-i Ulug Beg İbn Şâhruḥ cild bir
12. Risâle-i Cebr ve Muḳâbele fi (12)'l-Hisâb cild bir
13. Behâ'ie fi'l-Hisâb ve Şeyḥ 'Alî el-Ḥamîdî 'alâ Risâle Söylemez-zâde fi'l-Uşturlâb (13) ve Risâle li'l-Mârdîni fi'l-Muḳanṭarât ve Risâle fi'l-Ceyb cild bir ve
14. Fû'âd-ı Behâ'ie fi'l-Hisâb (14) cild bir

15. Oklîdîs fi'l-Hisâb cild bir
16. Risâle fi Rubu'l-Muğanţarat ve eyzan
17. Risâle (15) fi'l-Muğanţara li'l-Mârdînî ve Eyzan
18. Risâletü fi'l-Muğanţarati li-Şihâbü'd-Dîn ve
19. Risâle-i Fethiyye fi Rub'u (16)'l-Ceybiyye ve
20. Risâle fi'l-Kürre li'l-Hamîdî ve
21. Risâle fi'l-Uşturlâb ve eyzan
22. Risâle fi'l-Uşturlâb (17) cild bir
23. Risâle fi Beyânu Âlâtî'r-Raşad cild bir
24. Miftâhü'l-Hisâb li-Ğıyâşü'd-Dîn (18) Cemşîdî'l-Kâşî cild bir
25. Şerh-i Çagmînî ma'a Hâşiye 'aleyhi li'l-Bircendî cild bir
26. Kitâbi (19) 'l- Kûnû' fi'l-'Amel bi'r-Rubi'l-Maqtû' li-Muhammed el-Mârdînî cild bir (20)
- (XV.) Kütübü'l-Âdâb (21)**
1. Takrîrû'l-Kavânîn ma'a el-Velediyye li-Saçaklı-zâde cild bir
2. Hâşiye-i Gelenbevî 'alâ Mîrâbî (22) el-Feth cild bir
3. Hâşiye-i el- Hâc 'Ömer-zâde 'alâ Mîrâbî'l-Feth cild bir
4. Mîr Ebu'l-Feth Alî el-Hanefiyye cild bir
5. Şadrü'd-Dîn 'Alî el-Hanefiyye (23) ma'a Şerh-i 'Abdu'l-'Alâ 'Alî el-'Ađudiyye ve Hanefiyye 'Alî el-'Ađudiyye ve 'İşâmü'd-Dîn ve Ahmed (24) el-Cündî 'Alî el-'Ađudiyye cild bir
6. Hâşiye li-Kara Halîl Efendi 'alâ Taşköprî cild bir (25)
7. Metn-i Hüseyniyye ve Hüseyniyye cild bir
8. Hâşiye-i Çelebî 'Alî Mîrâbî el-Feth ma'a Hâşiyeti 'aleyh li'l-Mevlâ 'Abdu'r-Rahmân cild bir (26)
9. Akkirmânî ma'a Ferdî 'Alî el-Hüseyniyye cild bir
10. Hâşiye li-Dârendevî 'Alî el-Hüseyniyye (27) cild bir
11. Metn-i Hüseyniyye ve Hüseyniyye cild bir
12. Hâşiye-i Kefevî 'alâ Mîrâbî'l-Feth (28) cild bir
13. Hâşiye-i Taşköprî li-Muhammed es-Sinobî ma'a Metn-i Taşköprî ve Şerhi lehu cild bir (29)

14. Mir Ebu'l-Feth 'Alî el-Hanefiyye ma'a el-Hanefiyye 'Alî el-'Adudiyye ve Taşköprü ve Şerh-i Taşköprü (30) ve
 15. Risâle fi Hakkı 'l-Mutâl'a li-Hâmid Efendi ve
 16. Metn-i Hüseyiniyye ve
 17. Risâle-i Muhtaşara (31) fi'l-Âdâb li'l-Îmâm el-Birgivi ve Kâzâbâdî 'alâ Risâle-i Birgivi ve
 18. Risâle-i Uhrâ (32) ve'l-Âdâb ve Risâle-i Velediyye li-Saçaklı-zâde cild bir
 19. Hüseyiniyye fi'l-Âdâb cild bir (33)
 20. 'Adudiyye ve Hanefiyye ve Velediyye li-Saçaklı-zâde ve Metni'l-Hüseyiniyye ve Taşköprü ma'a Şerhihi (34) ve Endülüsi fi'l-'Urûz cild bir
 21. Dârendevî 'Alî el-Hüseyiniyye cild bir
 22. Kefevî (35) 'Alî el-Hüseyiniyye cild bir
- [REK Vakfiyesi vgm-84] (1)
- (XVI.) Kütübü'l-Me'ânî ve'l-Beyân ve'l-Bedî' (2)
1. Muṭavvel cild bir
 2. Def'a Muṭavvel cild bir
 3. Muşannifek 'ale'l-Muṭavvel cild bir
 4. Mu'avvel (3) 'ale'l-Muṭavvel cild bir
 5. Seyrâmî 'ale'l-Muṭavvel cild bir
 6. Siyâlkûtî 'ale'l-Muṭavvel cild bir (4)
 7. Hâşiye li'ş-Şeyḥ 'Alî el-Bistâmî 'alâ Şerhi'l-Miftâḥ li's-Seyyidi'ş-Şerîf cild bir (5)
 8. Hasan Çelebî 'ale'l-Muṭavvel cild bir
 9. Kâsım Leyşi 'ale'l-Muṭavvel cild bir
 10. el-Miftâḥ li'l-Îmâm es-Sekkâkî (6) cild bir
 11. Şerḥu'l-Miftâḥ li's-Seyyid eş-Şerîf cild bir
 12. Hâşiye li-Mollâ Husrev 'ale'l-Muṭavvel (7) cild bir
 13. Delâ'ilü'l-Î'câz li'ş-Şeyḥ 'Abdü'l-Kâhir el-Curcânî cild bir
 14. Seyyid Şerîf (8) 'ale'l-Muṭavvel ve Risâle 'alâ Düccâceti'l-Muṭavvel ve Risâle li-Bezci-zâde fi Dersi'l-İmtihân (9) ve Risâle 'alâ Ba'zî'l-Âye cild bir

15. Hâşiye-i Hâtâ'î 'alâ Muhtaşarü'l-Me'ânî ilâ-Kavlihi (10) ve Kad Yetrükü'l Hîtâb ma'a Mu'in cild bir
 16. 'İşâmü'd-Dîn 'ale'l-İsti'âre ve Kâfiye (11) ve Risâle-i Velediyye li-Saçaklı-zâde ve Hasan Zibârî Ale'l-'İşâmi'l-İsti'âre cild bir (12)
 17. Mu'âhidu't-Tansîş 'alâ Şevâhidi't-Telhîş cild bir
 18. Hâşiye 'alâ Muhtaşari'l-Me'ânî li-'Abdullâh (13) el-Pezdevî cild bir
 19. Hâşiye li-Hafîdû't-Teftâzânî 'ale'l-Muhtaşari'l-Me'ânî ma'a Hâşiye (14) 'aleyhi li'l-Hâtâ'î cild bir
 20. 'İşâm 'ale'l-İsti'âre ma'a Şübürânişi (?) 'alâ 'İşâmi'l-İsti'âre (15) ve 'Alî el-Kuşî 'alâ Risâle-ti'l-Vaz'iyye li'l-Mevlâ el-'Adudiyye ve Şerh-i Taşköprü ve Metn-i Taşköprü (16) ve Risâle-i Muhtaşarat fi'l-Âdâb ve Risâle-i Müstemile 'ale't-Tefriķati Beyne Muğni'n-Nazar ve'l-Fiker cild bir (17)
 21. Şerhu fi'l-Me'ânî ve Risâle fi'l-'İlmi'l-Mübâlağa ve Risâle fi Mevzû'âtü (18)'l-'Ulûm ve Şerhu'l-Mevzû'âtü'l-'Ulûm ve Risâle fi'l-Hendese cild bir
 22. Muhtaşarü'l-Me'ânî li's-Sa'd et-Teftâzânî cild bir (19)
 23. Sa'dü'd-Dîn et- Teftâzânî 'alâ Miftâhi's-Sekkâki cild bir
 24. Muhtaşarü'l-Me'ânî li's-Sa'd et-Teftâzânî (20) cild bir
 25. Telhîşü'l-Miftâh li-Hatîbi Dımışk cild bir
 26. Hâdî fi Şerhü'l-Mesâlik ve Kâfi (21) fi Şerhi'l-Vâfi Kilâhümâ fi'l-Me'ânî cild bir
 27. 'İşâm 'alâ Risâletü'l-Vaz'iyye ve
 28. Hasan Zibârî (22) 'ale'l-'İşâm cild bir
 29. Muṭavvelü't-Teftâzânî cild bir
 30. Atvel 'alâ Telhîşü'l-Miftâh li-'İşâmü'd-Dîn (23) cild bir (24)
- (XVII.) Kütübü'n-Nahv (25)**
1. Muğni'l-Lebîb li-İbn Hişâm cild bir
 2. El- Kıt'atü'l-Hindiyye el-Müsemmat bi-Tuḥfeti'l-Ġarîb 'alâ Muğni'l-Lebîb (26) li'd-Demâmînî cild bir
 3. El-Mufaşşal li'z-Zemaḥşerî cild bir
 4. Evzahü'l-Mesâlik 'alâ Elfiyyeti İbni (27) Mâlik cild bir
 5. Şerhü'l-Lübâb li-Mollâ Kuṭb cild bir
 6. Şerhu Lübbi'l-Elbâb li's-Seyyid 'Abdullâh (28) cild bir

7. İ'râbü'l-'Aâamili'l-Cedîde li-Zeynî-zâde cild bir
8. Elfiyetü İbn Mâlik ma'a Manzûme-i (29) Muhtaşarat fî Durûbi'l-İşkâli'l-Erba'ati li'-Şeyhi'l-Mûlvâ ma'a Şerhi 'ale'l-Ebyâzi's-Selâseti (30) 'l-Mülevvîyeti fî'l-'İşk 'ale'l-Erba'ati li-İbrâhîm el-Halebî cild bir (31)
9. Ez- Zû' 'ale'l-Mişbâh cild bir
10. Hâşiye li-Şihâbü'd-Dîn Tokadî 'ale'l-Hindî 'ale'l-Kâfiye cild bir
11. Kâfiyeci (32) 'alâ Kavâ'idü'l-İ'râb cild bir
12. Şerhu Şevâhib Muğni'l-Lebîb li-İmâm es-Suyûtî (33) cild bir
13. Neâyicü'l-Efkâr fî Şerhi'l-İzhâr cild bir
14. Celâl ed-Devvânî 'ale'l-Kâfiye (34) cild bir
15. Hindî 'ale'l-Kâfiye cild bir
16. Şerhu Lübbi'l-Elbâb li-Aksarâyî cild bir
17. Şerhu (35) 'l-Mufaşşal li-İbni'l-Hâcib cild bir
18. Kâfiye ma'a Mişbâh ve 'Avâmil-i 'Atîka ve Manzûmeti'l-'Atîka (36) cild bir
19. Ez- Zû' 'ale'l-Mişbâh cild bir
20. El-İ'râbü'l-İzhâr li-Zeynî-zâde cild bir (37)
21. Şerhu Dîbâcetü'l-Mişbâhü'l-Mu'abber 'anh bi-İ'râb ve Dîbâceti'l-Mişbâh cild bir (38)
22. Kara Yahyâ 'ale'l-'Avâmili'l-'Atîka cild bir
23. Mu'rib li-Zeynî-zâde 'ale'l-'Avâmili'l-Cedîde (39) cild bir
24. Şerhu Şevâhidi'l-Muğni li'l-İmâm es-Suyûtî cild bir
25. Kâfiye ve İzhâr (40) ve 'Avâmil-i Cedîde cild bir
26. Netâyicü'l-Efkâr fî Şerhi'l-İzhâr cild bir
27. El-Câmî (41) 'ale'l-Kâfiye cild bir
28. Muharrem 'ale'l-Câmî ilâ Bahsi'l-Bedel min Mü'ellifihi cild bir
29. İ'râbü (42)'l-Kâfiye li-Zeynî-zâde cild bir
30. Şerhu Muğni'l-Lebîb li'-Şeyh 'Ömer el-Bağdâdî cild bir (43)
31. Vâfiye fî Şerhi Kâfiye cild bir
32. Şerhü'l-Mufaşşali'l-Müsemma bi'l-İklîd fî'n-Nahv li-Şerafû'd-Dîn (44) el-Cündî cild bir

33. Şerhu Muğni'l-Lebîb li'-İbn Mollâ cild bir
34. Şevâhidü'l-'Aynî 'alâ Elfiyye [**REK Vakfiyesi vgm-85**] (1) İbn Mâlik cild iki
35. Hâşiye 'ale'l-İmtihâni'l-Ezkiyâ li'l-Aṭavî cild bir
36. Def'a 'Aṭavî (2) 'alâ İmtihâni'l-Ezkiyâ cild bir
37. İmtihânü'l-Ezkiya bâ-Haṭṭ-ı Kefevî Efendi cild bir
38. Bulûğü'l-Ereb (3) fî Şerhi Şüzûzi'z-Zeheb cild bir
39. Kâfiye-i İbni'l-Hâcib ma'a İzhâr ve Avâmil-i (4) Cedîde li'l-Birgivî cild bir
40. Şerhu Kavâ'idü'l-İ'râb li-Ezherî ve Şerhi'l-Endelüsî el-Müsemma (5) bi-Fehmi'l-Elma'î ve Kâfi fi'l-'Urûz ve Vâfi fi Şerhi'l-Kâfi fi'l-'Arûz cild bir
41. Şümunnî (6) 'ale'l-Muğni el-Müsemma bi'l-Munşif minne'l-Kelâm 'ale'l-Muğni İbn Hişâm cild bir
42. Def'a el-Munşif (7) 'ale'l-Muğni li's-Şümunnî cild bir
43. Raziyyü'd-Dîn 'ale'l-Kâfiye cild bir
44. Tavzîhü'l-İ'râb fî Şerhi (8) Kavâ'idü'l-İ'râb cild bir
45. Câmî 'ale'l-Kâfiye cild bir
46. Netâyicü'l-Efkâr fî Şerhi'l-İzhâr (9) cild bir
47. Hâşiye li-Muḥammed el-Kürdî eş-Şehîr bi-Mollâ-zâde 'ale'l-İşâm 'ale'l-Câmî cild bir (10)
48. Kâfiye ma'a Dîbâce Oğlu ve Mişbâḥ ve 'Avâmil-i Atîka cild bir
49. 'İşmet (11) 'Alî el-Câmî cild bir
50. El-Câmî 'ale'l-Kâfiye bâ-Haṭṭi'l-İmâm el-Birgivî cild bir
51. Şerhü (12) 'l-'Avâmilî'l-Cedîde li-Kuş Aṭavî cild bir
52. 'Abdü'l-Ġafûr 'ale'l-Câmî cild bir (13)
53. Şerhu Elfiyye li-İbn 'Aḳîl cild bir (14)

(XVIII.) Kütübü's-Şarf (15)

1. Şâfiyye İbni'l-Hâcib cild bir
2. Def'a Şâfiyye cild bir
3. Dunḳûz 'ale'l-Merâḥ cild bir (16)
4. Def'a Dunḳûz 'ale'l-Merâḥ cild bir

5. Rûhu'ş-Şurûh 'ale'l-Mağşûd cild bir
6. Şerhü'l-Mağşûd (17) li-Dânyâl cild bir
7. Mağlûb Şerhü'l-Mağşûd cild bir
8. Sa'dü'd-Dîn 'Alî el-'İzzî cild bir (18)
9. Def'a Sa'de'd-Dîn 'Alî el-'İzzî cild bir
10. Şâfiyye ma'a Merâh ve 'İzzî cild bir
11. Çârperdi (19) 'ale'ş-Şâfiyye cild bir
12. 'İşâmü'd-Dîn 'ale'ş-Şâfiyye cild bir
13. Hasan Paşa 'ale'l-Merâh (20) cild bir
14. Dede Cöngî 'alâ Sa'dü'd-Dîn 'Alî el-'İzzî cild bir
15. Seyyid 'Abdullâh 'ale'ş-Şâfiye (21) cild bir
16. Mağlûb Şerhü'l-Mağşûd cild bir
17. Tercüme-i Şâfiyye-i İbni'l-Hâcib cild bir (22)
18. Çârperdi 'ale'ş-Şâfiyye cild bir
19. Mecmû'atun Muhteviyetun 'alâ Hamse ve 'İşrîn
20. Metnen fi'l-'Ulûmü (23) 'l-Evvel Şâfiyye İbni'l-Hâcib
21. Ve eş-Şânî Kâfiye
22. Ve eş-Şâliş eş-Şemsiyeteyn
23. Ve er-Râbi' Telhîşü'l-Miftâh (24)
24. Ve el-Hâmis Sirâciyye fi'l-Ferâyiz
25. Es-Sâdis Nubhetü'l-Fiker
26. Ve es-Sâbi' Metnül-'Ağâ'id i'n-Nesefî (25)
27. Ve eş-Şâmine Risâletü'l-'Adûdiyye fi'l-Kelâm
28. Ve et-Tâsi'a Risâle fi Âdâbü'l-Bahş li's-Seyyid eş-Şerîf (26)
29. Ve el-'Aşire Risâletü'l-'Adûdiyye fi'l-Âdâb
30. Ve el-Hâdiye 'Aşere Risâletü Muhtaşarati fi'l-Münâzarati (27)
31. Ve eş-Şâniyeti 'Aşere Tehzîbü'l-Mantık
32. Ve eş-Şâlişeti 'Aşere Menâr fi Uşûlü'l-Fıkḥ

33. Ve er-Râbi‘ati ‘Aşere (28) Risâle-i Kâfiye-i Vâfiye fi ‘İlmi’l-‘Arûz ve’l-Kâfiye
34. Ve el-Hâmiseti ‘Aşere Risâle-i Fârisiyyeti (29) ve Mu‘ammâ li’l-Câmî
35. Ve’s-Sâdiseti ‘Aşere el-Mulaḥḥaṣ fi’l-Hey‘etü’l-Ma‘rûf bi-Çağmînî
36. Ve es-Sâbi‘ati ‘Aşere Hidâyetü (30) ’l-Hikme
37. Ve eş-Sâmineti ‘Aşere el-Ḳavlü fi’l-İlâhiyâti mine’l-Hidâye
38. Ve et-Tâsi‘atu ‘Aşere Eşkalü’t-Te’sîs (31) fi Berâhini’l-Hendese
39. Ve el-‘İşrûn Risâle fi’l-Hisâb
40. El-Hâdiyetü ve’l-‘İşrûn Envâ‘u Takṣîmât-ı (32) Ğuremâ
41. Eş-Sâniyetü ve’l-‘İşrûn Risâletü’l-‘Uḳûd fi’l-Hisâb
42. Eş-Sâliseti ve’l-‘İşrun fi’l-Hâmişi (33) mine’l-Eḥâdîşi’n-Nebeviyye
43. Er-Râbi‘atu ve’l-‘İşrûn Metnü’l-Mevâkıf
44. El-Hâmisetu ve’l-‘İşrûn fi (34) ’l-Hâmiş mine’l-Ḳaṣâ’id ke’l-Bürde ve’t-Taṭtarâniyye ve’l-Münferice ve’l-Maḍriyye fi Na’ti Ḥayri’l-Beriyye (35) cild bir
45. İm‘ânü’l-Enzâr ‘ale’l-Maḳşûd li’l-İmâm el-Birgivî ma‘a Ḳazâbâdî ‘ale’l-Muḳaddimâti (36) ’l-Erba‘a cild bir (37)

(XIX.) Kütübü’l-Luğât (38)

1. El-Ḳâmûsü’l-Muḥîṭ cild bir
2. Van Ḳulı cild iki
3. Aḥterî-i Kebîr cild bir
4. Külliyyât-i Ebi’l-Beḳâ (39) li-Hüseyn el-Kefevî cild bir
5. Burhân-ı Ḳâṭı‘ bi’l-Fârisî cild bir
6. Esâsü’l-Belâğati li’l-‘Allâme ez-Zemaḥşerî (40) cild bir
7. Şihâḥ-ı Cevherî cild bir
8. Tercüme-i Akşayu’l-Ereb fi’l-Muḳaddimeti’l-Edeb li-Ḥwâce İshâḳ (41) Efendi cild bir
9. Ta‘rifât-ı Seyyidî ma‘a Mefâtîhi’l-‘Ulûm li-Beyânin Nebzetün mine’l-‘Ulûm cild bir (42)
10. Mütemmimâti’t-Ta‘rifât cild bir
11. Dekâyiḳü’l-Haḳâyık fi’l-Luğati’l-Fârisiyyeti bi’t-Türkiyye li-Kemâl Paş-zâde (43) cild bir
12. Luğat-i Ḥalîmî fi Lisânü’l-Fârisî bi’t-Türkî cild bir

13. Dürretü'l-Ğavvâs fî Evhâmi'l-Havâş [REK Vakfiyesi vgm-86] (1) li'l-Harîrî cild bir
 14. Mukaddimeti'l-Edeb fî'l-Luġati li'l-'Allâmeti'z-Zamahşeri cild bir
 15. Fıkhü'l-Luġat (2) ve Sırrü'l-'Arabiyye li's-Sa'âlebî cild bir
 16. Behcetü'l-Luġât li-Es'ad Efendi cild bir
 17. Faşîh-i Sa'leb (3) cild bir
 18. Luġât-i Fârisî el-Müsemmât bi-Şeref-nâme cild bir
 19. Seferü's-Sa'âde ve Sefîrü'l-İfâde (4) li's-Sehâvî cild bir
 20. Ferheng-i Şu'ûrî cild iki
 21. Talebetü't-Talebeti li-'Ömeri'n-Nesefî fî (5) 'l-Luġat cild bir
 22. Ni'metullâh fî'l-Luġati'l-Fârisiyye bi't-Türkiyye cild bir (6)
- (XX.) Kütübü's-Siyer ve't-Tevârîh (7)**
1. Siyerü'n-Nebî 'aleyhi's-selâm li-'Abdü'l-Melik bin Hişâm cild bir
 2. Tercüme-i Siyer-i Seyyidü'n-Nâs cild bir (8)
 3. Siyer-i 'Azîz Efendi cild bir
 4. Siyer-i Veysî Efendi cild bir
 5. Siyer-i Halebî el-Müsemmâ bi-İnsânü'l-'Uyûn (9) fî Siyeri'l-Emîni'l-Me'mûn cild beş
 6. 'Uyûnü'l-Eşer fî Fünûni's-Siyer li-İbn Seyyidi'n-Nâs cild bir (10)
 7. Kitâbü'l-Hamîs fî Ahvâli'n-Nefsi'n-Nefis cild bir
 8. Tâcü't-Tevârîh el-Ma'rûf bi-Târîh-i Hwâce (11) cild bir
 9. Takvîmü't-Tevârîh li-Kâtib Çelebî cild bir
 10. Cihân-nümâ li-Kâtib Çelebî cild bir
 11. Târîh-i (12) Müneccimbaşı bi'l-'Arabî cild iki
 12. Gülşen-i Hulefâ li-Nazmî-zâde Efendi cild bir
 13. Târîh-i Râşid (13) cild iki
 14. Târîh-i Na'imâ cild iki
 15. Esâmî-i Büldân cild iki
 16. Kıt'atün mine'l-Vaşşâf (14) cild bir
 17. Tuḥfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr li-Kâtib Çelebî cild bir

18. Aḥbârü'd-Düvel ve Âşârü (15) 'l-Evvel li-Ebi'l-'Abbâs Aḥmed bin Yûsuf ed-Dimîşkî cild bir
19. Târîḥ-i Muḥtaşar li-Tevkî'î Muḥammed (16) Efendi cild bir
20. Zeylû's-Şakâyık el-Müsemma bi'l-'Ikdi'l-Manzûm fî Zîkri Efâdili'r-Rûm li-'Alî bin Bâlî li-Ma'rûf (17) bi-Manîk cild bir
21. Tezkiretü's-Şu'arâ Fârisî el-Müsemmat bi-Tuḥfetü's-Sâmî li-Mîrzâ ibn Şâh (18) İsmâ'il eş-Şafevî cild bir
22. En-Nüzhethü's-Seniyye fî Beyânî Nebzetin min Aḥbârî'l-Hulefâ' (19) ve'l-Mülûkî'l-Mıṣriyye ma'a'l-Maḥâmatî'l-Fârisiyye cild bir
23. eş-Şakâyıku'n-Nu'mâniyye fî'l-'Ulemâi (20) 'd-Devleti'l-'Osmâniyye li-Taşköpri-zâde bi'l-'Arabiyye cild bir
24. Müntezeḥü'l-'Uyûn ve'l-el-Bâb (21) fî Ba'zî'l-Müte'aḥḥirîn min Ehli'l-Âdâb li-'Abdü'l-Ber el-'Avfî cild bir
25. Tezkire-i Şu'arâ-i (22) Türkî el-Müsemmat bi-Nuḥbeti'l-Âşâr li-Zeyli Zübdetü'l-Eş'âr li-İsmâ'il Belîğ-i Burûsevî cild bir (23)
26. Fuşûlü'l-Hallî ve'l-'Akdî ve Uşûlî'l-Harcî ve'n-Nakdî li-'Âlî Şâ'ir bi't-Türkî cild bir
27. Tercüme-i Miftâḥü (24) 's-Sa'âde fî Mevzû'âtî'l-'Ulûm li'l-Mevlâ Kemâlû'd-Dîn Muḥammed bin Taşköpri-zâde Bellîğâ fîhi mine (25) 'l-'Ulûm Ḥamse Mi'etin Fennin cild iki
28. Tabakât-ı Şa'rânî cild bir
29. Nuḥbetü't-Tevârîḥ ve'l-Aḥbâr (26) cild bir
30. Tercüme-i Târîḥ-i İbn Ḥallikân li-Rodosî-zâde cild bir
31. Tabakâtü'l-Luğaviyyûn ve'n-Nuḥât (27) li'l-İmâm es-Suyûtî cild bir
32. Târîḥ-i Timur be-Zebân-i Fârisî cild bir
33. Hümâyûn-nâme-i Türkî (28) cild bir
34. El-Muḥtâr min Menâkıbu'l-Aḥyâr cild bir
35. Şerḥu Rumûzû'l-Vaşiyye min Künûzi'l-Ḥanefiyye (29) 'alâ Risâleti'l-Vaşiyye li'l-İmâmî'l-A'zam cild bir
36. Tezkire-i Ḥasan Çelebî bi't-Türkî el-Ma'rûf bi-Ḳınalı (30)-zâde cild bir
37. 'Acâyibü'l-Maḥlûkât li-Muḥammed Ḳazvînî cild bir
38. 'Örfü'l-Verdî fî Aḥbârî (31) 'l-Mehdî ma'a Risâle (-i) Uḥrâ fî Seyyidinâ 'Îsâ 'aleyhi's-selâm cild bir Tercüme-i Muḳaddime-i (32) İbn Ḥaldûn li-Pîrî-zâde Muḥammed Şâḥib Efendi cild bir

39. Tezkire-i Meşâyihü'l-Hind el-Müsemmât (33) bi-Aḥbâri'l-Aḥyâr fî Esrârî'l-Ebrâr bi'l-Fârisî cild bir Tezkiretü'ş-Şu'arâ li- Şafâ'î bi't-Türkî (34) cild bir
40. Târîhü'l-Muḥibbî el-Müsemmâ bi-Ḥulâşati'l-Eşer fî A'yâni'l-Ḳarnî'l-Ḥâdî 'Aşere cild bir (35)
41. Târîḥ-i 'İzzî Süleymân Efendi cild bir
42. Târîḥ-i Şubḥî Efendi cild bir
43. Târîḥ-i Timur cild bir (36)
44. Süleymân-nâme li-'Azîz Efendi cild bir
45. Zeyl-i Târîḥ-i 'Azîz Efendi cild bir
46. Et-Târîḥ el-Müsemmâ (37) bi-Ḥulâşati'l-Eşer fî A'yâni'l-Ḳarnî'l-Ḥâdî 'Aşere cild bir
47. Târîḥ-i Cihângüşây-ı Cüveynî (38) cild beş
48. Sefinetü'r-Râğıb ve Definetü'l-Metâlib mine'l-Mebâhiş ve'l-Meşârib li-Muḥammed er-Râğıb (39) cild bir Tercüme-i Târîḥ-i Cerîrû't-Ṭaberî cild bir
49. Taḳrîbü't-Tehzîb fî Esmâi'r-Ricâl (40) cild bir
50. Kitâbu'l-Menâkıbî'l-İmâmi'l-A'zam li'ş-Şeyḥ Muḥammed el-Kürdî el Ma'rûf bi'l-Bezzâzî cild bir (41)
51. Kitâbü't-Ṭabakât fî Ma'rifeti'l-Meşhûrîn min Aşḥâbi'ş-Şâfi'î li-Ebî Bekr el-Esediyî'ş-Şâfi'î (42) cild bir Âşârü'l-Bilâd li'l-Ḳazvînî cild bir
52. Kitâbü't-Târîḥ el-Müsemmâ bi-Künhi'l-Aḥbâr cild bir (42)
53. Tercüme-i Târîhü'l-A'lâm bi-A'lâmi'l-Beledü'l-lâhi'l-Ḥarâm min Tevârîḥ-i Mekke li-'Abdü'l-Bâkî Efendi (43) cild bir
54. Kitâbu Menâzîrû'l-'Avâlim li-Muḥammed 'Âşîḳ Efendi bi't-Türkî cild bir
55. Tuḥfetü'l-Haremeyn li-Nâbî Efendi (44) cild bir
56. Ḥadîkatü's-Su'adâ bi't-Türkî li-Fuzûlî el-Bağdâdî Zukire fihi'l-Enbiyâ' ve Vak'atı Kerbelâ (45) ve Ğayrihümâ cild bir
57. Ḥadîkatü'l-Vüzerâ li-'Oşmân-zâde cild bir
58. Tezkire-i Şu'arâ li-Mîrzâ-zâde Muḥammed Sâlim (46) Efendi bi't-Türkî cild bir
59. Kitâbü'l-Mu'cem fî Târîhi'l-Mülûki'l-'Acem cild bir
60. Şerḥü'l-Vaşşâf li'l-'Allâmeti (47) 'l-Ma'rûf bi-Neylî cild bir
61. 'İcâletü'l-Aḥbâr fî Menâkıbî'l-Âl ve'l-Aşḥâb cild bir

62. Siyer-i ‘Ârif (48) Efendi bi’t-Türkî cild bir
63. Zeylû’ş- Şakâyıkü’n-Nu‘mâniyye li’l-‘Atâ’î cild bir
64. Zeyl-i ‘Atâ’î li-‘Uşşâkî [REK Vakfiyesi vgm-87] (1)-zâde der-Beyân-ı ‘Ulemâ-i Devlet-i ‘Osmâniye cild bir
65. Veveban nâm Mühendis’iñ Kılâ‘ Muḥâşara (2) sına ve Muḥârebeye Dâ’ir Mü’ellefi Tercümesi cild bir
66. Tercüme-i Risâle-i Fünûn-ı Harb cild bir (3)
67. Tercüme-i Risâle-i Lagımcıyân bâ-Resm-i Eşkâleş cild bir
68. Mecmû‘atün Muḥteviyyetün ‘alâ İsnâ ‘Aşere
69. Risâletü (4) ’l-Ülâ et-Târîḫü’l-Muḥtaşar fî Beyâni Sebeb-i Zevâlî’l-Mülûki’l-Mâziyye li-‘Âli Efendi
70. Eş-Sâniyetü Şerḫü’l-Kaşıdetü (5) ’l-Münferice
71. Eş-Sâlişetü Risâle-i Miftâḫü’l-Cenneh
72. Râbi‘atü Şûretü’l-Mektûbü’l-İezî Ketebehü’ş-Şeyḫ Bâlî eş-Şofyevî (6) ile’l-Vezîri’l-A‘zam Muḥammed Paşa
73. El-Ḥâmisetu Vak‘a-nâme-i Veysi Efendi
74. Es-Sâdisetü el-Ḥilyetü (7) ’ş-Şerîfe li-Sa‘dü’d-Dîn
75. Es-Sâbi‘atü fî Beyâni Ahvâlî’n-Nücûm ve Ahkâmihâ
76. Es-Sâminetü fî Fezâ’ili (8) Dimâşki’ş-Şâm
77. Et-Tâsi‘atü fî t-Taşavvuf li-Merḫûm Sultân Muṣṭafâ Ḥân
78. El-‘Aşeretü fî’l-Muḳanṭarât (9) ve’l-Ceyb
79. El-Ḥâdiyetü ‘Aşere Risâleti fî’l-Ḳavâ’idi’l-Fârisiyye
80. Es-Sâniyetü ‘Aşere fî’n-Nücûm Küllühâ bi’t-Türkî (10) cild bir
81. Siyer-i Altı Parmak cild bir
82. Keşfü’z-Zunûn ‘an Esâmiyyü’l-Kütübü’l-Fünûn li-Kâtib Çelebî (11) cild bir
83. Tabakâtü’l-Ḥanefiyye li-Mevlânâ Muḥammed Kâmî el-Edirnevî cild bir
84. Mir’âtü’l-Kâ’inât (12) cild bir
85. Ḥayâtü’l-Ḥayevân cild bir (13)

(XXI.) Kütübü'l-Kırâ'at (14)

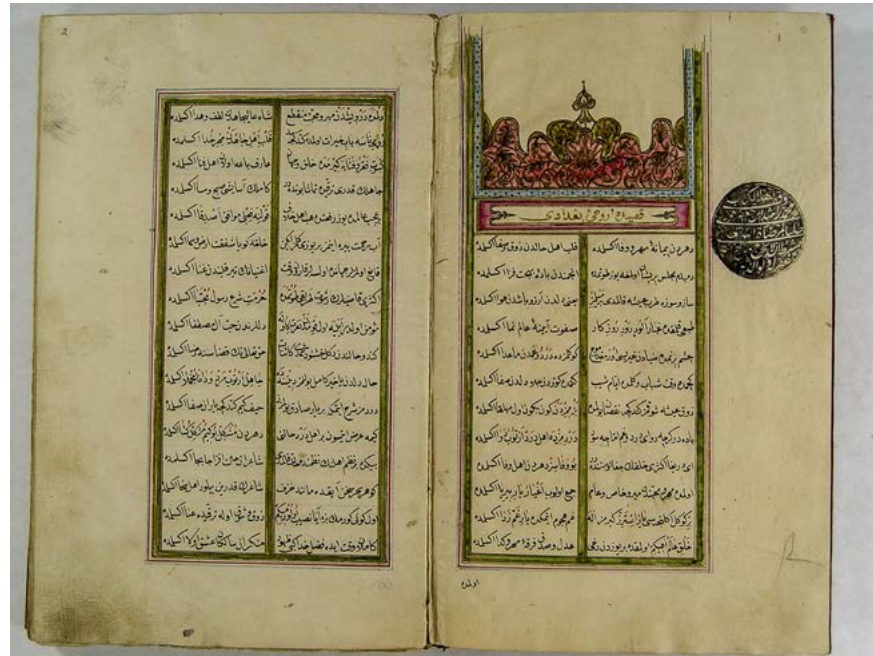
1. Şu'le fi Şerhü's-Şâtibiyye cild bir
2. et-Takrîb fi Muhtaşarü'n-Neşri'l-Kırâ'ati'l-'Aşere cild bir (15)
3. Elfiyye li-Muhammed el-Cezerî ma'a Risâle-i Nizâmü'd-Dürreti ve Risâle-i Şâtibî fi'l-Kırâ'ati cild bir
4. En-Neşri (16)'ş-Şağîr li'l-İmâm el-Cezerî fi'l-Kırâ'ati cild bir
5. Risâletü fi't-Tecvîd li-'Abdü's-Şamed el-Kırîmî cild bir (17)
6. Taşköpri 'ale'l-Cezerî cild bir
7. Şerhü'l-Cezerî li-'Aliyyi'l-Kârî ve
8. Şerhi Dürretü'l-Yetim li's Şeyh Ahmed (18) er-Rûmî fi't-Tecvîd ve
9. Şerh 'alâ Risâle-i Muqaddemât fi 'Akâ'id ve
10. Risâle-i Muhtaşarat fi (19) Ma'ne't-Taşavvuf ve
11. Risâle-i Muhtaşar fi Tevcihi't-Teşbih fi Kavlihi Te'âlâ Kemâ Şalleyte 'alâ (20) İbrâhîm cild bir (21)

(XXII.) Kütübü't-Tıb (22)

1. Kitâbu Tervîhi'l-Ervâh fi't-Tıb cild bir
2. Ğunyetü'l-Muhaşşılîn fi Tercümeti Tuḥfetü'l-Mü'minîn (23) Müştemilen 'alâ Tercümeti Esmâi'l-Edviye bi't-Türkî cild bir
3. Şifâ'ü'l-Eşkâm ve Devâ'ü'l-Âlâm (24) li-Hâcî Paşa cild bir
4. Minhâcü'l-Beyân fi't-Tıb cild bir
5. Ğâyetü'l-Beyân cild bir
6. Tıbbü (25)'n-Nebevî li-İbn Kayyim el-Cevzî cild bir
7. Kitâbü'l-Müfr edât li-İbni'l-Baytâr cild bir
8. Tezkire-i (26) Dâvud el-Anṭakî cild bir
9. Dürr-i Meknûn-ı Türkî fi Havâşsi'l-Mevâlîd ve 'Acâyibihâ li-Ahmed Bîcân (27) cild bir
10. Tercüme-i Rücû'u's-Şeyh ilâ Şıbâh cild bir
11. Menâfi'u'n-Nâs fi't-Tıb cild bir (28)
12. Nüzhetü'l-Ebdân fi Tercüme-i Ğâyetü'l-İtkân cild bir
13. Kitâbü't-Teshîl li- Hâcî Paşa (29) cild bir
14. Risâle-i İbn Sînâ fi't-Tıb cild bir
15. Genc-i Esrâr bi'l-Fârisî ez-Tıb (30) cild bir

Dünyada nadir bulunan yazma eserlerden biri Tevilatü'l Kuran'ın Râşid Efendi Kütüphanesi'ndeki nüshasının dibacesi

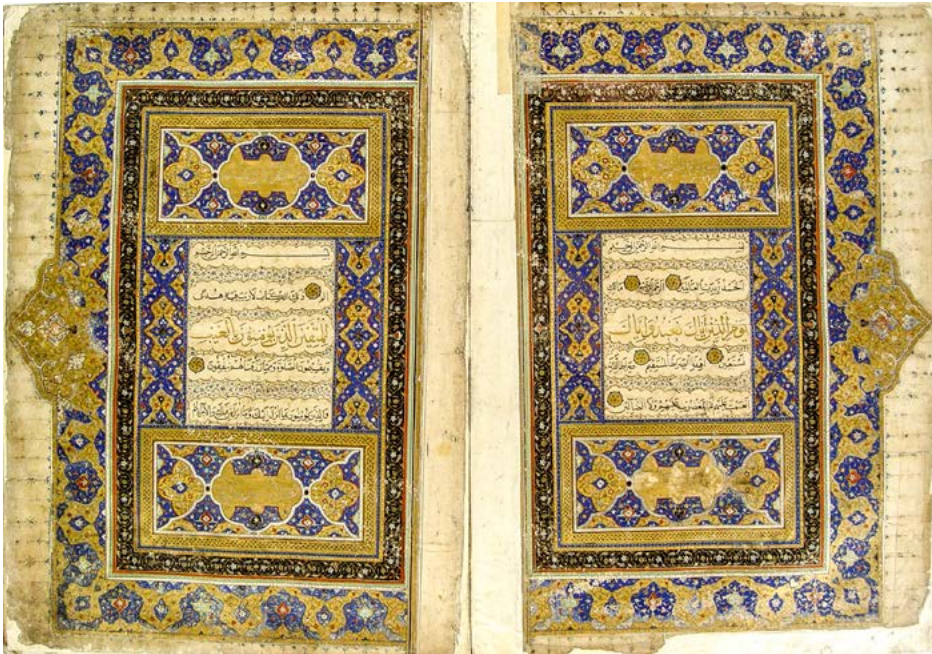
Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan Divan-ı Rûhî-i Bağdadî'nin başı

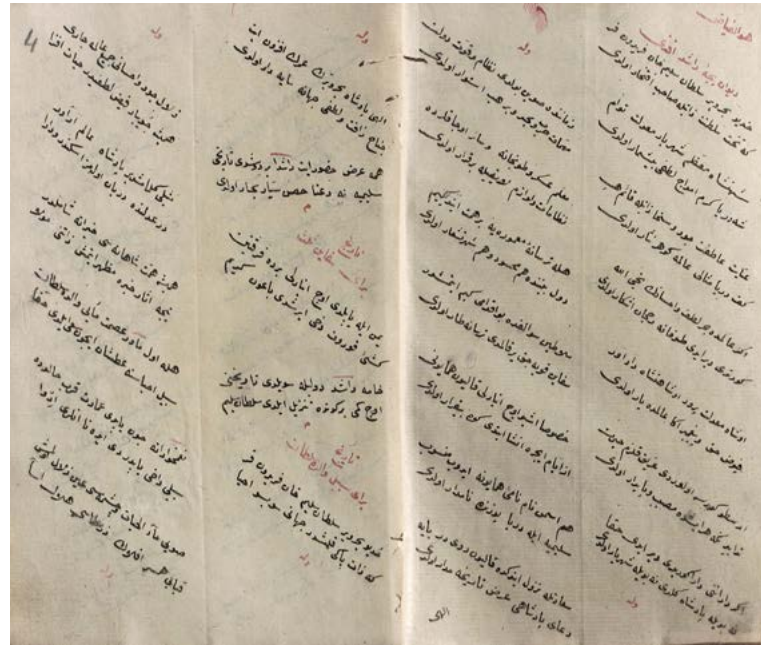
Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan Külliyyat-ı Divan-ı Nâbî'nin Dibacesi

Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan Divan-ı Fitnat'ın başı

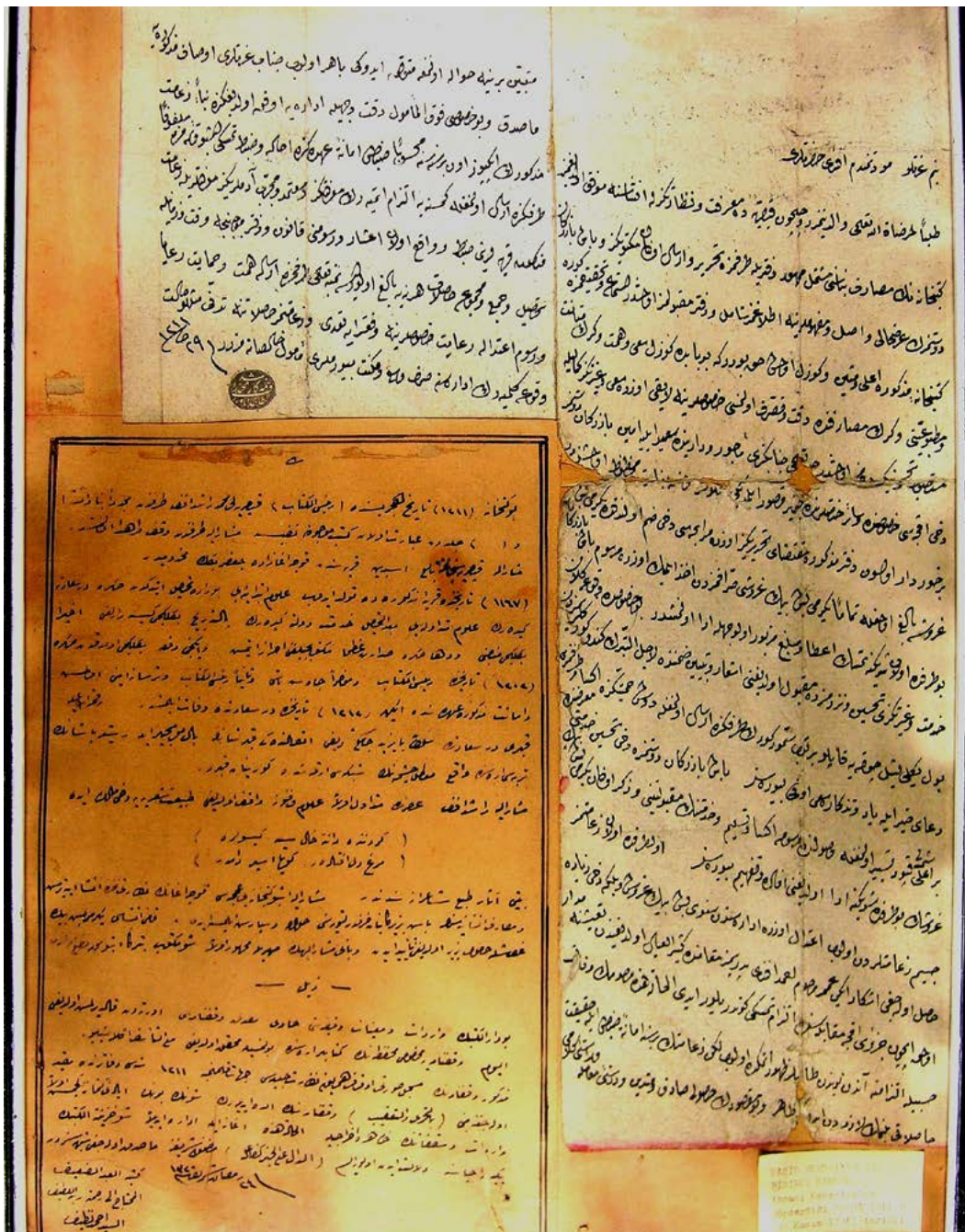
Râşid Efendi Kütüphanesi'nde mevcut bir Kur'an-ı Kerim'in ilk iki sayfası

Râşid Efendi'ye ait Divaçe-i Râşid Efendi'nin ilk yaprağı

Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan Şeyhülislam Minkarizâde Yahya Efendi'nin Millet ve Şer'at-ı İslâm Risâlesi'nin başı

Raşid Efendi'ye Ait 1. Mektup M. 1796

[illegible]

Raşid Efendi'ye Ait 2. Mektup M. 1797

Râşid Efendi Kütüphanesi'nde bulunan Seyyid Osman Efendi'nin Siyâset-i Şer'iyye Tercümesi'nin başı

RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHÂNESİ VAKFİYESİNİN SADELEŞTİRİLMİŞ METNİ

[VGM Defteri 00579-0038-49. Reisülküttâb Mehmed Raşid Efendi'nin 7 Rebûlevvel 1212 Tarihli Vakfiyesi, VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, nr. 579, S. 65-87.)]

{Reisülküttâb Mehmed Râşid Efendi bin Cafer Fevzi bin Cafer Ağa'nın bin yüz on iki tarihiyle tarihi atılmış ve o tarih ile kayıtlı olan vakfiyesinin suretinin sadeleştirilmiştir}

[] İçindeki ifadeler tarafımızdan ilave edildi.

[vgm-65]

[Başlangıç]

Şu mektup metninde yazılan nesneyi, güzel bulunan vakfın kaydedilmesi kaçınılmaz bulunan davayı halleden kesin yüksek hükmünü tüm ayrıntılarıyla gönderdikten sonra şeriat bakımından bilinen sözlerle bana söyledi. Şeriat ne buyurursa hakemliğini, sıhhatini ve lüzumunu bilir kabul ederiz. Buna uymanın en doğrusu olduğunu anlayıp bilen aykırı davranmayan ben yoksul Rumeli Kazaskeri Veliyüddin Efendizade Mehmed Emin'im. Allah ikimizi de bağışlasın.

Bismillâhırrahmânırrahîm

[1. VAKFIN İSTİNAD ETTİĞİ ŞER'Î KAYNAKLAR VE VÂKIF]

Sonsuz hamd ve sayısız övgüler o vakfedenin fiillerine ve hâllerine rızıklarını ve ecellerini takdir eden misli bulunmayan varlığı mutlaka gerekli olan (Allah) tarafına belirlenmiştir. O makam ve gücü bağışlayan, pek cömert, bolca besleyen dergâhına aittir. Öyle ki insan türünü: “Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık.”¹ bağışıyla saygıdeğer, seçkin, dünyanın ve âhiretin yüksek rütbelerinde değer ve şan bakımından farklı kılındı. Mekânın yüksekliğiyle kendini gösterme ile kimini bazılarını bakarak yüceltip üstün kılarak derecelerle cömertliğinin ölçüsünü açığa vurup gösterir. Bazılarını çok servet vermekle âhiret azığı biriktirme gücüyle şu verdiği: “Kim (Allah'ın huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır.”² muştusuna kavuşturacak güç ve kuvvet bağışlamakla kalıcı hayır işlerini düzenlemeye ve sürekli sadakalar donatmasına yardımla öne geçirdi. Amber kokulu temiz namaz ve yasemin esintili selâm dua o İlâh'ın dergâhında kabul olunur. Kavganın yasaklandığı Harem'de “Allah ile olmak”³ Sultanın yüce ve alçak tahtına varlığın vücudu memleketlerin hükümdarı çıkıp inen basamaklar “Seni de

¹ [Kur'an-ı Kerim: İsrâ sûresi XVII/70. âyet başı] { وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ }

² [Kur'an-ı Kerim: En'âm sûresi VI/160. âyet başı] { مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ مِثَالِهَا }

³ { لِيَمَعَ اللَّهُ }

göndermedik.”⁴ mertebelerin süsü “*Sen olmasaydın!*”⁵ şerefli üstünlüğü “*(Mescid-i Aksâ’ya) götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir.*”⁶ Tanrı’nın Sevgilisi Ulu Resul Muhammed Mustafa –Allah’ın salât ve selâmı onun üzerine olsun- hazretlerinin sayısız sükûtu ve konuşması buyruk temiz ve nurlu kabirlerine hediye edilip saçılır ki ümmetin yüce himmetlerine sevaplarını ve hayırlarını ortaya çıkarmaya sadakaların yoluna rağbet ettirip haber verdi. Tüm oğulları, hısımları ve sahabîlerinin temiz ve güzel ruhlarına olsun. Bunların her biri hidayet göğünün parlak yıldızı, veliliğin doruğu, değeri yüce bir yıldızdır. Ulu Allah tümünden razı olsun.

Bundan sonra her mutlu ve edip ile her olgun akıllıya lâıyk ve haktır ki, bu kararsız ve süreksiz dünyanın fenası yoklukla dolu ve gınası bollukla yaklaştığını ibret gözüyle görmelidir. Yok olmaya yaklaşan nimetler ve oturanı yıkılıp göçürmekte olduğunu gören gözle görüp ecel vaktinden önce: “*Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi, bir tek sözden başka bir şey değildir.*”⁷ şerefli kavramını düşünmekle Kelâm-ı Kadîm (Kur’ân)’ın gereğince: “*Kendisinden başka gerçek ilâh olmayan Rab-bime yemin ederim ki hiç bir imân ehlinin... Kendiniz için hayırdan ne hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz.*”⁸ ve Resulullah –sallallahu aleyhi ve sellem-’in hadis-i şerifi sayısız yağmurlar ve sular -gibi- “*Bir insan öldüğünde ameli (nin sevabı) kesilir, amel defteri kapanır. Yalnız sadaka-i câriye, ilmî eseri ve kendisine dua eden evlâdı olan kimsenin amel defteri kapanmaz.*”⁹ ile amel etsin. Bundan dolayı sevinçli güçlülük fırsatı ve hayat sermayesinin dinçliği eldeleyen sevapları ve ecirleri kazanma işinde acele etmeyenlerin gelecek âhiret yoluğunu tedarik etmeyi kaçırırsa adı sanı kendisiyle yoldaş olup ölür. Böylece sevapları, iyilikleri ve hayırları biriktirenler “*Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir.*”¹⁰ Mükâfat hanesinde kalıcı nimetlere ulaştığı itikadının güçlü faydası olmakla güzel eserler ve çok çalışmaya gayret eder. Hadis-i şerif “*Sizin dünyanızdan yediğiniz, sonra giydiğiniz veya giydiğiniz, sonra da verdiğiniz, veya sadaka verdiğiniz ve sonra kaldığınız şeylerden başka hiçbir şeyiniz yoktur.*”¹¹ anlamına riayet eden ebediyete kadar yaşayacak olan Devlet-i Aliyye’nin bilgili dindar adamlarından şimdi Reisülküttâb olan âlimlerin ve büyüklerin övücü yücelikleri kendisinde toplayan, pek saygıdeğer daim olan Melik (Allah) inayetini artırsın Cafer Ağa oğlu Cafer Fevzi Efendi oğlu Mehmed Râşid Efendi aşağıda yerinde [vgm-66] satırlarda yazılıp anlatılarak kaydedildi.

[2. VAKFIN AKARATI: GELİR GETİREN MALLARI VE YAPILARI]

Malımın en güzeli ve elimdekilerin en değerlisinden çıkarıp ayırdığım defter gereğince işbu vakfiyeme eklenen ve vakıf mührümle mühürlenmiş değerli kitaplarla anılan Soğan Ağa

⁴ [Kur’ân-ı Kerîm: İsrâ sûresi XVII/105. âyet: Enbiyâ sûresi XXI/107. Âyet başka surelerde ortaları veya başlarında] {وَمَا أَرْسَلْنَاكَ}

⁵ [Hadîs-i Kudsi’nin devamı: *Kâinatı yaratmazdım*] {لَوْلَاكَ وَلَاك}

⁶ [Kur’ân-ı Kerîm: İsrâ sûresi XVII/1. âyet] {سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى}

⁷ [Kur’ân-ı Kerîm: Kamer sûresi LIV/50. âyet] {54. 50. وَاجِدْهُ كَلِمَةً بِالْبَصَرِ}

⁸ (Hadîs-i Şerîf) {من ليس معبود سواه وما تقدموا لانفسكم من خير تجدوه عند الله}

⁹ (Hadîs-i Şerîf) {إذا مات ابن آدم قطع عمله إلا عن ثلاث علم ينفع به و ولد صالح يدعو له و صدقة جارية في سبيل الله}

¹⁰ [Kur’ân-ı Kerîm: Mü’min sûresi XL/17. âyetin başı] {الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ}

¹¹ (Hadîs-i Şerîf) {ليس لك من دنياك إلا ما اكلت فافئيت او لبسته فافئيت او تصدقت فافئيت}

Mahallesi'nde bulunan: Bir taraftan bazen Mühürdar Şevki Efendi evi ve bazen çıkmaz sokak ve üç tarafı cadde ile sınırlı işbu meclisin toplandığı konağının hududu dâhilinde olan gelecekte bildireceğim vakfın meydana çıkmasına değin şer'î dayanak olan çok sayıdaki hüccetlerin anlamlarınca sahih mülkümün yolunda bir yola girmiştir. Anılan konağın selâmlık kapısının içinde bir taraftan Hamidiye Vakfı'ndan kiralamakla tasarrufta olan yapıları bulunan yer ile Damlalık ve bir taraftan elimde mülküm olan binasız yer ve iki taraftan cadde ile hudutlanmış uzunluğu ve eni hesabıyla üç yüz arşın kare avlu ve yine anılan konak dâhilinde bir taraftan Hacı Mustafa Vakfı'ndan bu da öyle kiralık yoluyla tasarrufta olan selâmlık binalarının bazı ve bir taraftan anılan Hamidiye Vakfı'ndan tasarruf ettiğim selâmlık yapılarının bazı ahır ve bir taraftan yukarıda yazılan mülk avlu ve bir taraftan cadde ile sınırlı selâmlıkta bulunan bilinen yapıları içine alan ve boş olan bunun gibi beş yüz arşın kare arsayı içinde bulunan mülk olan yapılarıyla birlikte ve yine anılan konak dâhilinde bir taraftan İbrahim Bey Vakfı'ndan öylece kiralamakla tasarruf ettiğim bahçe ve bir taraftan cadde ile sınırlanmış uzunluğu yirmi ve eni on beş hesabıyla üç yüz arşın kare bahçe ve anılan konak karşısında olan anılan Soğan Ağa Mahallesi'nde bulunan bir taraftan bazen Hacı Hüseyin'in evi ve bazen Çukur'da kârgir mektep civarında olan birçok ev havaları ve bir taraftan cadde ve bazen Kepenekçi Sinan Cami-i Şerifi civarında bu da öyle Çukur'da bulunan birçok evin havaları ve bir taraftan bazen İbrahim Ağa'nın evi ve bazen Soğan Ağa Camii ve çıkmaz sokakta iki kapı ev ve bir taraftan cadde ile sınır mutfak, bahçe ve diğer malum müştemilatı içine alan yer dâhilinde bir taraftan bazen adı geçen Kirişçi Hacı Hüseyin'in evi ve bazen Hacı Bayram Mahallesi'nde Seyyid Yusuf Paşa Vakfı'ndan tasarrufumda bulunan bahçe ve bir taraftan Defterdar Hüseyin Paşa Vakfı'ndan öylece tasarrufumda olan bahçe ve bir taraftan bazen elimde mülküm olan üstteki bahçe ve bazen yine işaret olunan Hüseyin Paşa Vakfı'ndan bunun gibi tasarruf ettiğim ahır yakınında tâbilerin odaları ve bir taraftan cadde ile sınır sekiz yüz elli arşın kare hesabıyla bahçe ve yine anılan yerin dâhilinde bir taraftan Haremeyn-i Muhteremeyn Vakfı'ndan öylece tasarrufumda olan mutfak bir taraftan işaret olunan Defterdar Hüseyin Paşa Vakfı'ndan tâbilerin odaları ve bir taraftan yukarıda yazılan mülk bahçe yolu ve bir taraftan cadde ile sınırlı iki yüz seksen arşın kare önceden anılan yukarı bahçe ile diğer bir parça şer'î hüccetle hükmü geçen söylendiği üzere adı geçen yer vakfının meydana çıkarılmasına değin sahih mülkümün yolunda olan Galata Şehri'nde Perşembe Pazarı adındaki yerde Bereketzade Mahallesi'nde bulunan bir taraftan hayır sahiplerinden rahmetli Kilârî Mehmed Ağa Vakfı'ndan Mıgırdıç zimmînin oğlu Karabet'in tasarrufunda olan ev ve üç tarafı cadde ile sınırlı üç yüz doksan dokuz buçuk arşın kare hesaplanan arsayı içine alan altta ve üstte dört kapı kârgir oda ve bir miktar ahşap sundurma yapılar, yer altındaki sarnıç, bir miktar avlu, iki sokak kapısını içine alan büyük mahzen ve anılan hudut dâhilinde seksen iki buçuk arşın kare arsa üzerinde yapılmış kârgir ve ahşap karışımı binalar malum diğer müştemilatı içine alan bir kapı mülk evi bütün eklemeleri ve bağlılarıyla tüm hukuk ve köşeleriyle Samed ve tek olan Allah rızası anılan dilemek için teyit edilmiş şeriatın sonsuza dek yürürlükte olması için açıkça tutulması ile sahih vakf edildi.

[3. RÂŞİD EFENDİ KÜTÜPHANESİ’NİN VAKIF ŞARTLARI VE KAYITLARI: KİTAPLARIN KÜTÜPHANE’DEN DIŞARI ÇIKARILMAMASI]

Şartlarını şöyle belirleyip, kayıtlarını bildirdim ki, anılan türlü değerli kitaplar Anadolu Vilâyeti’nde Kayseri Şehri dâhilinde olan Cami-i Kebir’in doğu yanı bitişiğinde bulunan yeni bina ve inşasına muvaffak olup vakf ettiğim kütüphaneye konulup, anılan kitaplardan ilimlerin talebeleri ve diğer istifade edenler okuyup, *[vgm-67]* -instinsah yoluyla- yazabilsinler. Adı geçen kitaplar daima anılan kütüphane de korunup, okunarak, araştırılması ve yazılması ancak kütüphanenin içinde olsun. Ödünç verilmesi ve diğer yüzle her ne biçimde olursa olsun bir yolla harice çıkarılması, bir kişiye verilmesi, rehin ve kefil ile de olsa kütüphaneden dışarıya bir bir kitap dahi çıkarılması caiz değildir.

[4. KÜTÜPHANE’NİN HİZMETİNİ GÖRENLER VE MAAŞLARI]

Âlimler, ve salihler ve eminlerden (güvenilir) bir kimse yevmiye yüz yirmi akçe vazife (günlüğü) ile Hâfız-ı Kütüb-i Evvel (Kütüphane’nin Birinci Memuru: Müdür); öylece âlimler, salihler ve eminlerden bir kimse de gündeliği yüz akçe vazife ile Hâfız-ı Kütüb-i Sâni (Kütüphane’nin İkinci Memuru); yine âlimler, salihler ve eminlerden bir kimse de gündeliği seksen akçe vazife ile Hâfız-ı Kütüb-i Sâlis (Kütüphane’nin Üçüncü Memuru) olsun. Anılan Cami-i Kebir’de kayyumbaşılık hizmetinde bulunan kimse anılan kütüphaneyi silip süpürerek temizlemek, vakit ve zamanıyla hasır ve halılarını döşemek için gündelik on akçe vazife ile kütüphane’nin ferraşı olsun.

[5. KÜTÜPHANE’NİN İDARESİ]

Anılan Cami-i Kebir Vakfı’na her kim mütevellî (vakıf işlerinin idarecisi) bulunursa anılan kütüphanenin vakit ve zamanıyla açılıp kapanmasına, anılan kitapların hâfız-ı kütüpler marifetiyle muhafazasına gündelik on akçe vazife ile baksın. Anılan şehirde sadık, güvenilir, dosdoğru ve dindar bir kimse asıl mütevellî tarafından mühürlenmiş mütevellî senedi ve gündelik otuz akçe vazife kaymakam olsun. Asıl mütevellînin vazifesi gündelik kırk akçe olsun. Anılan vakfın nezareti sadrazam hazretlerinde olup her yıl vazife gelirleri ve masrafların muhasebesi işaret olunan nezarete olan vakıflar müfettişi efendilerin huzurlarında görülüp, ima olunan müfettiş efendiye bin sekiz yüz akçe muhasebe harcı verilsin.

[6. KÜTÜPHANE’NİN AKARATI VE MASARİFATİ]

Anılan konağımın içinde ve karşısında olup yukarıda yazıldığı üzere vakfettiğim tümü iki bin iki yüz otuz arşın kare arsalı yerler hâlâ insanların alıştığı gibi peşin veya ileride ödenmek üzere kiralamakla Galata Şehri’nde olan önceden anılmış Büyük Mahzen ve hududu dâhilinde olan ev benzerlerinin karşılığıyla sahih bir kiralamayla kiralanan, hâsıl olan gelirlerinden yazıldığı gibi anılan vazifeler ve muhasebe harcına verilerek fazlası ihtiyaca göre anılan kitaplara, kütüphane ve vakıf gelirlerinin tamir edilerek iyileştirilmesine sarf için asıl mütevellî mührü ve Evkaf Müfettişi Efendi marifetiyle imamlık yerine konulup korunarak gerektiğinde anılan masraflara

sarf olunduğunda yürürlükte olan müfredat defterindeki açıklamadaki gibi tıpkısı muhasebeye ithal ve teftiş mahkemesine tescil olunup, senelerin geçmesiyle fazla artan ve tamire yetecek miktarı sakınılmalıdır. Çok mal toplanırsa anılan ziyadenin gelire çevrilmesi için gelir getiren emlak satılarak şeriat mahkemesi marifetiyle vakfın bağ-bahçe gelirlerine eklenip katılmakla bu vakfiyeme ilave edilip ancak bu hususta mütevellî dilediğini işlemekte serbest olarak sonradan satılarak katılan gelir getiren mülkü peşin ya da sonradan ödemekle yahut ay ve sene gibi kısa müddetle kiralanmasıyla icara vererek, hâsılatını önceki bağ-bahçe ürünlerinin kira gelirlerine koymakla önceden olduğu gibi işlensin.

[7. KÜTÜPHANE’NİN AÇIK OLDUĞU GÜNLER VE AÇILIŞ MERASİMİ]

Anılan kütüphanenin inşasıyla anılan kitapların konulması ilim erbabının ve fenler talebesinin durmaksızın yararlanmaları için olmakla cuma, salı ve iki bayramın üçer günlerinden başka beş günde güneşin doğmasından bir saat geçince anılan hafız-ı kütüpler anılan kütüphane’yi bir arada Besmele-i Şerife ile açıp, güneşin batmasına bir saat kaldığında kapatsınlar. Ancak öğle ve ikindi namazları eda oluncaya değin tatil olunması caizdir. Anılan beş çalışma gününün diğer vakitlerinde bir türlü tatil olunmayıp, açık tutulmasıyla anılan kitapların okunarak not tutulmasına devam olunsun. Anılan kütüphane her sabah yazıldığı gibi Besmele-i Şerife ile açıldığında anılan hâfız-ı kütüpler ve kütüphaneden- yararlananlardan mevcut bulunan kimseler Ulu Allah’ın rızası için üçer Salevat-ı Şerife, üçer İhlâs-ı Şerif ve bir Yüce Fâtiha okuyup, hâsıl olan ecir ve sevabın ilk önce Kâinat’ın Övüncü ve Mahşer yerinin şefaatçisi, salâtın en efdali üzerine olsun. Hz. Peygamberimiz Muhammed Mustafa -selâm ve salât üzerine olsun- kendisine, pâk hanımlarına, temiz oğullarına ve kızlarına, güzel ashabına, tâbilerine, tâbilerinin tâbilerine, müctehidlere, müelliflere ve diğer muvahhid âlimlere Ulu Allah hepsinden razı olsun hazretlerinin pâk ruhlarına, rahmetli atam-anam Cafer Fevzi Efendi ve Ümmü Gülsüm Hatun ve diğer tüm mümin ve müminelerden geçip gidenlerin ruhlarına hediye etsinler. Bu aciz kul (Mehmed Râşid) hayatta oldukça ömrümün uzunluğu ve iki dünyada selâmetim için dua ve Ulu Allah’ın emriyle beka yurduna göçtüğümde anılan sevaplardan benim de ruhumu hisselendirsınler.

[vr. 77b]

[8. KÜTÜPHANE’YE GELEN TALEBE VE DİĞER OKURLARA MUAMELE HAKKINDA]

Anılan kütüphane de okumak ve not almak için ilimler talebesi ve yararlananların istedikleri kitapları hafız-ı kütüb efendiler yerinden çıkarıp vermekte kimseye asla haksızlık ve eziyet etmeyip tam ılımlılık ve yumuşaklıkla, iltifat ve gönül almakla versinler. Okumaları ve not almaları sırasında kitapların zayi olmaması, kâğıtların kesilmemesi, mürekkep ve diğer yüzle kitapların lekelenmemesi ve yazılarının bozulması ihtimallerini ortadan kaldırmak için hafız-ı kütüb efendiler dikkatli nazarlarını ayırmamakla nazikçe bakarak okuyup yazmayı bitirdiklerinde kitapları yerlerine koysunlar. [vgm-68] Anılan beş günde bu kütüphaneye varsayalım kimsenin gelmediği vakit

olursa da hafız-ı kütüb efendiler anılan şarta riayetle yine güneşin batmasına bir saat kalmadıkça anılan kütüphaneyi kapatmasınlar.

[9. KÜTÜPHANE HİZMETLİLERİNE MAAŞLARININ ÖDENMESİ USUL VE ESASLARI]

İstanbul'da oturan asıl müteveli anılan vakfın gelirlerini tahsil edip, yukarıda yazıldığı gibi Kayseri Şehri'nde bulunan mürtezikanın (vakfın menfaatleri kendilerine şart olunan kimseler) altı ayda hak ettikleri vazifelerini (maaş) her senenin başı haram kılınmış muharrem ayının ilk gününde ve ortasında receb ayının ilk gününde adı geçen şehirde oturan kaymakamına çekinmeksizin ve nakitlerin rayıcı olarak yollayarak ulaştırın. Adı geçen kaymakam da aldıktan sonra anılan mürtezikaya altı aylık geçmiş hak ettikleri vazifelerini öylece kaygısızca sürümde geçerli nakitleri beldenin müftüsü ve âlimlerden işi bilen ve varlığı gerekenlerin önlerinde tamam her birine ödeyerek teslim edip, ellerinde aldıklarına dair mühürlü başka senet ve tasdik edildiğinden dolayı belde müftüsüne de mühürleterek İstanbul'da oturan asıl müteveliye göndersin. Hafız-ı kütüblerin bunun gibi senetleri geldiğinde tatbik için mühürleri bir kâğıda bastırılıp, her birinin imzaları mühürleri üzerine yazılarak saklanmasından dolayı asıl müteveliye gönderilsin. Hafız-ı kütübler boş kalarak yükselip değıştikçe katılanların mühürleri de bu biçimde İstanbul'da olan asıl müteveliye gönderilsin. Asıl müteveli de vakfın gelirinden anılan masrafları bekletmeksizin kaymakama geçerli değerinden çekinmeksizin yollasın. Ulaşıp teslimini bildiren yazıyı kaymakam mühürlenmiş senet gönderip, asıl mütevelinin elinde saklansın.

[10. MEVCUT KİTAPLARIN SAYILMASI]

Senede bir defa beldenin müftüsü bulunan efendi, âlimlerin tanınmış ileri gelen efendiler ve hafız-ı kütübler kütüphanede toplanıp, müteveli kaymakamı hazır olduğu halde mevcut kitaplar sayılarak mühürlenmiş kâğıtla haber verilsin.

[11. HAFİZ-İ KÜTÜBLERİN KÜTÜPHANE'DE BULUNMALARI MECBURİYETİ VE İZİNLI SAYILACAKLARI ŞARTLAR]

Hafız-ı kütübler, mollalar, müderrisler, kadılar, imamlar, müezzinler ve kayyum zümrelerinden sözün özü anılan beş günde anılan kütüphanenin hizmetine zerre kadar mâni olur başka işlerle uğraşanlardan olmasınlar. Hafız-ı kütübün hizmeti başka hizmetle toplanmaya engel sayılıp, bu maddeye daima özenilerek dikkat edilsin. Üç kişi olan hafız-ı kütübden birinin biraz şeriatça engeli çıkarsa diğer iki hafız-ı kütüb kütüphane de mevcut bulunup, evvelden olduğu gibi yazılan hizmetlerini görsünler. Şeriatça engeli ortadan kalkınca kesinlikle beklemeyip o da diğerlerine katılarak gerekli hizmete başlamakla yerine getirsin. Bu vesile ile hafız-ı kütübler aralarında nöbetleşe suretiyle seçilmesi ihtimali olursa bir biçimde izin verilmesin. Eğer içlerinden birine Hac farızasını eda ve sıla-i rahm (ebeveyn ve akraba ziyareti) benzeri bir sefer icap ederse yalnız o gibilere ruhsat verilsin. Şöyle ki belde müftüsü ve âlimlerin ittifakı ile güvenilen ve doğru âlimlerden biri seçilerek yerine vekil olması için müftü, ulema hazretlerinin, müteveli kaymakamının

ve diğer hafız-ı kütüblerin mühürleriyle mühürlenmiş kâğıtla asıl müteveli tarafına bildirilip, asıl müteveli tarafından nihayet bir sene müddet belirlenmekle mühürlenmiş kâğıdı verilip yalnız o kadar müddet şeriatça lâzım gelen sefere izin verilsin. Yerine seçilen kimse vekil dikilip gelinceye dek belirlenen maaş tamamıyla vekile verilsin. Nihayet bir seneden ziyade ertelenirse ciheti (maaş) kaldırılarak aşağıda şart kılındığı gibi başkasına verilsin. Bu hac ve sıla-i rahim seferi izini de hafız-ı kütüblerin üçüne ve yahut ikisine birden caiz olmayıp, biri gittikten sonra başkasına da icap ederse evvelce giden gelip, hizmetine başlamadıkça diğerine ruhsat verilmesi bir biçimde caiz olmasın. Bu hac ve sıla-i rahim maddelerinden başka suretle hafız-ı kütüblükte vekillik her ne suretle olursa olsun caiz değildir. Kendi kendine hizmetinden geri duran, bilerek kusur ve gevşek davranma ve vekillik şartlarına aykırı iş görme suretinden girişecek olursa o gibilerin hizmeti elinden alınarak bunun gibi aşağıda şart kılındığı biçimde başka birine verilsin. Anılan cihetlerin (hizmet) el çekmesi vakıf şartına aykırı olmakla el çeken dilerse ruhsat verilmeyip, durmaksızın o gibilerin de ciheti kaldırılarak aşağıda olduğu gibi başkasına verilsin.

[12. HAFIZ-I KÜTÜBÜN AZİL YAHUT VEFATI SEBEBİYLE BOŞALMASI HALİNDE YAPILACAK OLAN İŞLER]

Anılan hafız-ı kütüblerden Evvel (Birinci) bulunan kimsenin yukarıda yazılan şartlarıma uymamakla ciheti kaldırılıp yahut Ulu Allah'ın emriyle vefat edip, anılan ciheti boşalırsa yerine İkinci Hafız-ı Kütüb geçerek, anılan şartlarla gündelik yüz yirmi akçe ücretle Birinci Hafız-ı Kütüb olsun. Üçüncü de gündelik yüz akçe ücretle İkinci Hafız-ı Kütüb olsun. Üçüncü'nün yerine şartlarımda yazılan vasıflarla vasıflanan hak eden bir şahsı müftü, ulema ve müteveli kaymakamı marifetleriyle seçilsin. Bu atamalar işi için asıl müteveli tarafına mühürlenmiş kâğıtlarla bildirilerek asıl müteveli de Şeyhülislâm'ın işaretiyle verilsin. Hafız-ı kütüblerden biri öldüğünde [vgm-69] küçük oğlu kalıp, beldenin örfüne göre cihetine çocuk ve ergin oğluna verildiği surette yersiz biçimde birkaç akçe ücretle alâkasız kimsenin vekil edinilmesi gerekip, bu surette gelecek yabancı ve durumu bilinmeyen kimse vakfedilmiş kitapların korunmasında sadakat ve doğruluğu kuşkulu işlerden olduğundan başka vekâlet yaklaşımıyla şart kıldığım kütüphane hizmetlerine uygun davranamayacağı belli olmakla buna dayanarak çocuk ve ergin uşaklara babasından boşalan hafız-ı kütüblük cihetlerinin verilmesi şartıma aykırı olduğundan dolayı ruhsat verilmesin. Vefat eden birinci ise, olduğu gibi ikinci, birinci ve üçüncü ikinci olup; eğer vefat eden ikinci ise öylece üçüncü ikinci olarak takdir edilen söz üzerine hak edenlerden ilim ehli, dindar ve doğru başka bir kimse üçüncü olsun. Bu hariçten bulunacak hafız-ı kütüb maddesinde müteveli kaymakamı gereği gibi dikkatle araştırıp erbabı olduğunu müftü ve ulema hazretlerinin görüş birliğiyle gereği gibi bilmedikçe körü körüne sunulmasın. İşinin erbabı olduğu anlaşıldığında verilmesini asıl müteveli tarafına kaymakam sunsun, arzını müftü ve ulema efendilerin mühürlü kâğıtları ile tasdik ettirsin. Eğer vefat eden hafız-ı kütübün büyük ve anılan vasıflarla vasıflananbilecek oğlu varsa, hizmeti sürdürmesi, vakfın şartlarına riayet etmesi şartı ile o kimseye hafız-ı kütüblük verilmesi caiz olur. Anlatıldığı gibi yine ikinci Hafız-ı Kütüb, Birinci ve Üçüncü, İkinci olup, vefat edenin -bu vazifeyi- hak eden oğlu Üçüncü -Hafız-ı Kütüb- olsun.

[13. KÜTÜPHANE'NİN VAKIF TEVLİYETİ]

Anılan vakfımın tevliyetini -vakıf işlerine bakma vazifesi- yazılan vazifesiyle hayatta oldukça içinden kendim tasarruf edeceğim. Anılan vakitlerdeki tüm işler ve yazılı olan hususlardaki gerekenlerin hepsi, vazife erbabının azil ve nasp edilmeleri, masrafların artırılması veya eksiltilmesi, birinin yerine diğerini getirme, değiştirme, başkalaştırma, başkasıyla değiştirme, dönüştürme, eksiltme ve çoğaltma birbiri ardınca birkaç defa kendi elimde dilediğim gibi tasarrufumda olup tüm eksikliklerden uzak Melik olan Allah'ın emriyle ve bağışlaması çok olan iyilikleriyle cennet saraylarının gül bahçelerine vardığımda oğullarımın oğullarının oğullarının en büyüğü göbekten göbeğe (nesilden nesile) ikinci dereceden olan aslından sonra kızlar, kızlarımın oğulları ve kızlarımın oğullarının oğullarının en büyüğü, sonra kızlarımın en büyüğü bunun gibi göbekten göbeğe -soydan soya- ikinci dereceden aslından sonra Allah esirgesin bundan evladım son bulursa -kölelikten- azadlılarım ve sonra cariyelerim daha sonra tümünden yok olurlarsa ima olunan müfettişin arzıyla Şeyhülislâm'ın işaretleriyle padişahın beratı ile vakfın işlerini bilen, şartına uyan, araştırmacı, dindar ve kendisine güvenilen bir kimse mütevellî olup, nezareti Ulu Saltanatın Vekili olan sadrazam hazretlerinin himayesinde olup, işaret olunan nazır hazretlerinin yalnız Ulu Allah'ın rızası için faziletli nezaretleriyle anılan vakfın sürüp gitmesi ve şartlarının icrasının elde edilebilmesine yüce himmetleri ve uçsuz bucaksız iyiliklerini saçarak bol ecre kavuşsunlar. ve de günlerin, ayların ve yılların geçmesiyle anılan şartlara uymak güçleşirse beyanı geçmiş olan vakıf mutlaka mümin yoksullarının işlerine sarf için ebedî vakıf olarak vakıf olsun.

[14. KÜTÜPHANE VAKFİYESİ'NİN TASDİKİ]

Bu çıkarılan tayin ve bildirilen kayıtlarla birlikte şartları anılıp geçilen kütüphane, türlü kitaplar, anılan konak hududu ile karşısında olan mutfak sınırları içinde olan yerler ve Galata'da bulunan mahzen ve ev meşguliyetlerden vazgeçilerek ima olunan Mütevellî Âdem Efendi'ye *[vr. 78b]* teslim ettiğimde onlar da yazıldığı gibi vakfîyesinin gereğince teslimle eline aldı ve diğer vakıfların mütevellîleri benzeri tasarruf ettiler. Bu sözü bitirip karşılıksız ve resmî dileklerini tamamladıktan sonra şeriatın tasdikinden sonra vakıf işi tamam ve teslimi halledilerek sona ermişti. Böyleyken işaret olunan vâkıf (vakfeden) Allah nimetlerini üzerinden eksik etmesin Mehmed Râşid Efendi hazretleri büyük müctehid imamların sözlerinin ihtilafına vakıf ve rivayetlerinin sahilliği yollarının anlaşılmasını dileyerek müctehidlerin içindekileri bilmeleriyle hükümlerle sağlamlaştırılmış birlik semtinden aykırılık yoluna girip, Nebî'nin anılan akdettiği meclis ve şiarı saadet olan Ahmed'in şerefle yazdırmayı buyurdıkları ima olunan Mütevellî Âdem Efendi ile olduğu gibi meşhur kitaplarda yazılanların içinde bulunmaktadır.

[15. ŞERİATA NAZARAN KİTAPLARIN VAKFEDİLMESİNİN CAİZ OLUP OLMADIĞI HUSUSUNDA İMAMLARIN REYİ]

İlkin mülk gelirlerinin vakıf olma keyfiyeti büyük imamların övüncü ve müctehidlerin ulularından akıllı olanların önderi İmam-ı Azam işe sınıksız sarılanların öncüsü din ve milletin ışığı, müctehid imamların üstadı Kûfe'li Numan bin Sabit Kûfi hazretlerinin hayrın ortasında ve ulu mezhebi ve

aydınlatan reyleri üzere sahih ancak, eğreti derecesinde olmakla bemim için caymaya izin vardır. İkincisi menkulün vakıf olması işaret olunan İmam hazretlerinin katında sahih bulunmayıp, Allah rahmet eylesin Müctehidlerin Övüncü Muhammed bin Sülleme hazretleri kitapların vakfını caiz görmemektedir. Üçüncüsü vakfedenin vakfın menfaatlerini kendisine şart etmesi Üçüncü İmam işaret olunan Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî hazretlerinin yüce reyleri üzere sahih (geçerli) olmadığından vakıf eksik olup, vakfiyenin içinde yazıldığı üzere anılan vakfın mütevelliliği ilkin kendime şart kılınmakla vakıf işlerine bakmaya atanan vazife kendime menfaat şartı olduğundan dolayı anılan vakıf bozulmakla anılan vakfımın vakıf olmasından dönüp anılan gelirler, arsa ve kitapları önceki gibi mülküne geri almayı dilerim dediklerinde ima olunan Müteveli Âdem Efendi de doğru cevap vermeye başlamakla “İşaret olunan hazretlerinin vâkıf hali anlatarak açıkladıklarına [vgm-70] uygun, ancak rahmetli âlim, faziletli ve himmetli İki İmam hazretlerinin katında vakfın gelirleri ve elde tutulanları Ulu Melik olan Allah’ın hükmünce olduğundan vakfedenin mülkü yok olmakla anılan gelirleri mülküne döndürmesi mümkün olmaz. Üçüncü İmam Rabbanî âlim İmam Muhammed eş-Şeybanî hazretlerinin şerefli sözleriyle menkulün vakfedilmesi sahih (geçerli) olup, müctehidlerin önderlerinden -Allah rahmet eylesin- Nasir bin Yahya hazretleri kitapların vakfedilmesini caiz görerek, kendi kitaplarını vakfettiği meşhurdur. Fakih (İslâm hukukçusu) -Allah rahmet eylesin- İbn Cafer hazretleri de kitapların vakfedilmesini doğru bularak açıklık getirdikleri hususunun muteber kitaplarda açıkça belli olduğuna dayanarak anılan kitapların vakfedilmesinin geçerli olduğu anlaşılır. Vakfedenin bütünüyle ve bazen vakfın menfaatlerini kendisine şartı Samed olan Allah’ın fazilet verdiği İmam İkinci Ebu Yusuf’un şerefli sözleriyle geçerli olduğu açıkça belli olduğundan dolayı işaret olunan vakfedenin tevliyet vazifesini kendisine şartı vakfını noksanlaştırmayıp, sahih olmakla bir türlü geri dönmek mümkün değildir.” diye elinde olan gelirler, arsa ve kitapları geri vererek teslim etmekten alıkonulamaz. İki tarafın arzularınca şeriat hükmüne göre kesinlikle halledilmesine talip olduklarında anılan hususta hüküm vermeye mezun işaret olunan Molla Kassam hazretleri de bu konuda lâıyık olan engin düşüncesiyle tefekkür eder. Hayırlı kaideleri düzenleyerek önceleyip, vakfın yapısını sağlamlaştırmayı sonraya bırakmakla iki tarafın sözlerine bakar ve hayrı engellemekten kaçınır, anılan sözleri bilmekle ve onun malından tüm pay almalarına riayetle vakıfların hükmünün reyi gereğince kimi görüyor. “Ulu Allah onların hepsinden razı olsun, müctehid imamların anılan gelir getiren mülkler, arsa, kütüphane ve adı geçen kitapların vakıf olması ve anılan şartların sıhhat ve caiz olmasına yüzleştirerek şer’î hükmü vermelerinden sonra işaret olunan vakf eden sözünü başka yöne çevirir. Her ne kadar anılan kütüphane, diğer gelir getiren mülkler, arsa ve kitapların vakfedilmelerinin kayıt ve şartları anılan hükümle geçerlilik kazandı ancak işaret olunan İmam Ebu Hanife hazretleri katında sıhhat lüzumu gerektirmeyip, vakıf lâzım olmadığından önceden anılan gelir getiren mülk, arsa, kütüphane, geri dönen kitaplar ve kendine mal etme caiz olmakla evvelki gibi mülküne geri alınması için ima olunan mütevelliden talep ederim.” diye yine istediklerinde çok şükredilen Melik Allah’ın yardımıyla tekrar doğru cevaba başlayıp, hakikaten İmam Ebu Hanife hazretleri katında vakfedenin yalnız vakıf olma sözü vakfın sıhhat ve lüzumunu gerektirir. Rabbanî Âlim üçüncü İmam işaret olunan Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî’nin şerefli reyleri [vr. 79a] üzerine mütevelliyeye teslim ve güçlü sözle vakfa lüzum gerekmeyle reyleri üzere anılan vakıflar sahihtir ve gerekliliktir

diye yine geri verip teslimden kaçındığından işaret olunan elinde hakkın yok olmadığı Mevlana Kassam hazretleri bu hususta da tekrar lâıyk olan üstün düşünüşle öncelikle hayırlı kaidelerini düzenlemeyi ve sonra vakfın yapısını sağlamlaştırmayı ve âyetle sabit tehditten kaçınmalıdır. Ulu Allah hepsinden razı olsun İmamlar arasında geçmişte anlaşmazlık bulunmayan bütün vakıf görüşlerinin sonunda anılan vakfın tekrar sıhhat ve lüzumuna, yazılan şartların caiz olduğuna, işaret olunan vakfedenin yüzlerine karşı şeriatın geçerli hükmü ve yürürlükteki açık kaza (yargı) buyuruldu. Anılan vakfın bütün imam hazretlerinin katında birlikte ve beraberliğinde sahih, lâzım ve lüzumu açık elde tutulması (hapsi) olup, bundan sonra anılan hususu değiştiren yüce ve güçlü Hak hazretlerinin: “*Her kim bunu işittikten ve kabullendikten sonra vasiyeti değiştirse, günahı onu değiştirenlerdir. Şüphesiz Allah (her şeyi) işitir ve (her şeyi) bilir.*”¹² âyetinde olan günahkârlardan olacağı sıkıntısız olduktan sonra işaret olunan vakfeden yok olmasın hazretleri anılan akdedilen şer’î mecliste ima olunan mütevellî önünde vakfımın içinde anılmış olup, işaret olunan imamlar hazretlerinin kavillerinin bir araya gelmeleri ve şeriat hükmünün olmasıyla anılan vakıflar geçerli, gerekli ve tüm şartları yürürlükte ve kendisiyle amel olunup, anılan tevliyetin azli ve nasbı elimde olduğundan başka öncelikle kendime şartlanmış olmakla ima olunan Mütevellî Âdem Efendi, “Anılan tevliyetten hâlâ azil ve kendiliğinden kendim mütevellî olup, anılan gelir getiren mülk, arsa, kütüphane ve kitapları vakıf olduğu gibi tevliyetle talep ettiğimde o da yazıldığı üzere tamamıyla ve bütünüyle bana teslim ve ben de tam ve bütün olarak elime almamla bundan sonra vakfım olan gelirli mülkler, arsa ve yazılı bulunan kitaplardan bana ima olunanın elinden bir nesne geriye kalmadı.” diye sahih ikrar buyurduklarında ima olunan Âdem Efendi de tasdik ve bu biçimde anılan işlerin sonlandırıldığını işaret olunan Kassam hazretlerinin yerinde yazarak birlikte şeriat eminlerinin yollanmasıyla şeriat meclisine bildiğini beyan edip söylediklerinde kitabı kaldırıp fermanla yükselterek süslemekle ulu hasmın hâkimi sonu olmayan cenabın hükmünü doğrulukla yürüten hazretlerinin [vgm-71] de anılan hükmü de değiştirme ve anılan vakfı güçlendirip sağlamlaştıran anılan hükmü de boyun eğilmekle vakfedenin ücretini cömert olan Diri ve Kerim’in (Allah) verdiğinden dolayı. Bin iki yüz on iki senesinin Rebîülâhîr ayının yedinci gününde yazıldı.¹³

[16. VAKFIYENİN TESCİLİ İÇİN İSİMLERİ YAZILAN ŞÂHİTLER: ŞÜHÜDÜ’L-HÂL]

Divan-ı Hümayun Hocalarından Hacı İsmail oğlu Mehmed Efendi

Kadıların Eşrafından Hacı Mehmed oğlu Tuhfî Mustafa Efendi

Müderrislerin büyüklerinden Hacı Hasan oğlu Seyyid Halil Efendi

Dergâh-ı Âlî Gediklilerinden Mehmed oğlu önceki Arabacıbaşı İbrahim Ağa

¹² [Kur’ân-ı Kerîm: Bakara sûresi II/181. âyet]

{ فَمَنْ يَدَّ بِذَلِكَ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ }

Okunuşu: (Femen beddelehu ba‘de mâ semîahû fe innemâ lemuhû allellezîne yubeddülünehû. Vallâhü semiun Alîm) (Femem beddelehû bağde mâ semiahû feinnemâ ismuhû allellezîne yubeddülüneh, innallâhe semiun alîm.)

¹³ H. 7 Rebîülâhîr 1212/M. 29 Eylül 1797/R. 18 Eylül 1211 Cuma.

Müderrislerin büyüklerinden Seyyid Hasan oğlu Seyyid Mehmed Sâdık Efendi

Halil Ağa oğlu Kaftancı Ali Ağa

Hacı Mehmed oğlu Ahmed Ağa

Osman oğlu Necib Süleyman Ağa

Niğbolulu Halil oğlu Ali Ağa

Bayezid Han Camii Kiler Kâtibi Hacı Mehmed oğlu Hacı İsmail

Mehmed Said oğlu Mühürdar Mir Ali Efendi

Mustafa oğlu Hâfız İbrahim Edhem

Ali oğlu Harem Kethüdası Ömer Ağa

Mehmed oğlu Buhurdancı Sâlih Ağa

Osman oğlu Kilerci Süleyman Ağa

Hacı Mehmed oğlu Vakilharç Mehmed Said Ağa

İsmail oğlu Selim Paşalı Çuhadar Mehmed Ağa

Halil oğlu Yorgancılı Çuhadar Mustafa

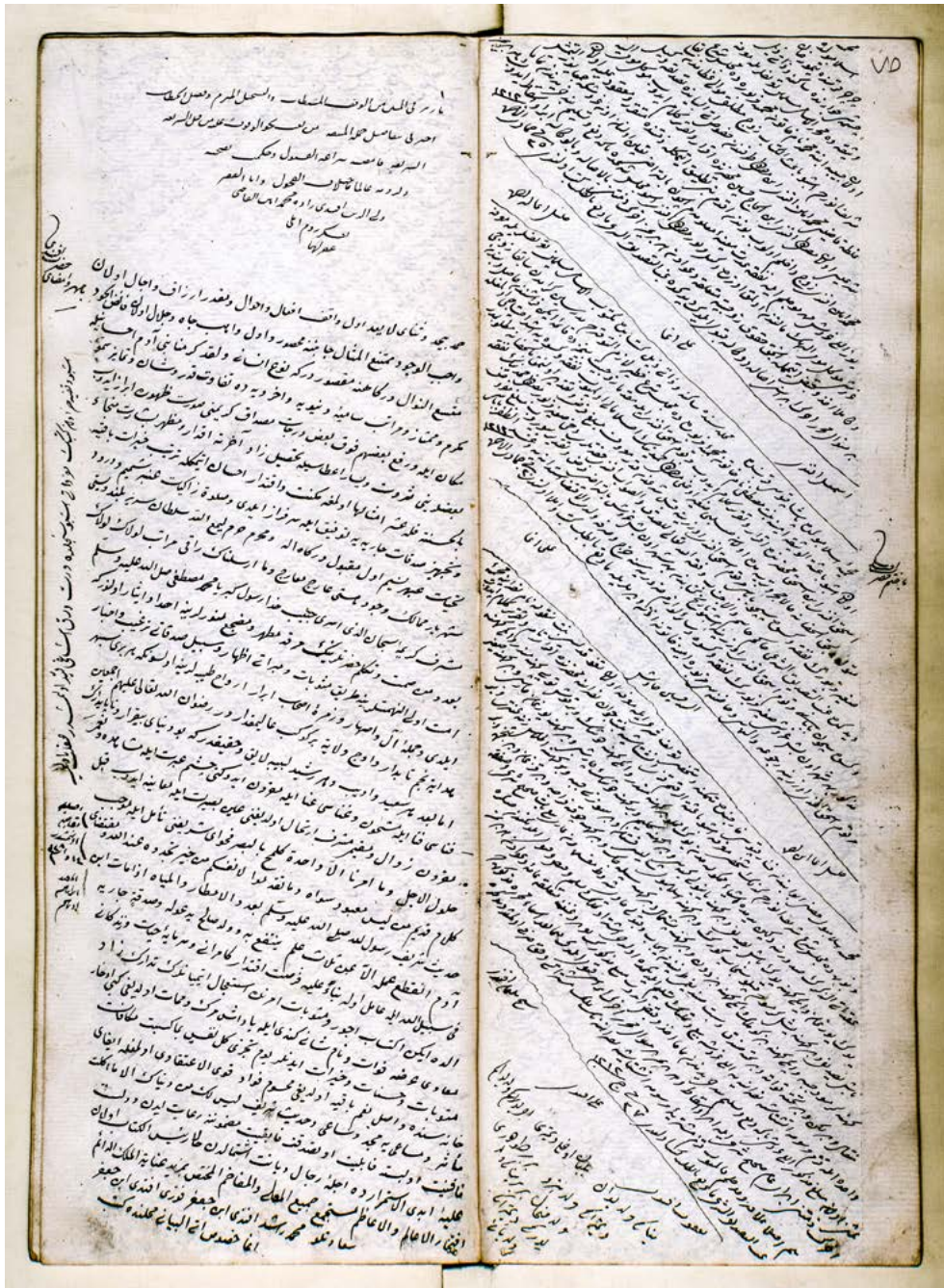
ve başkaları.

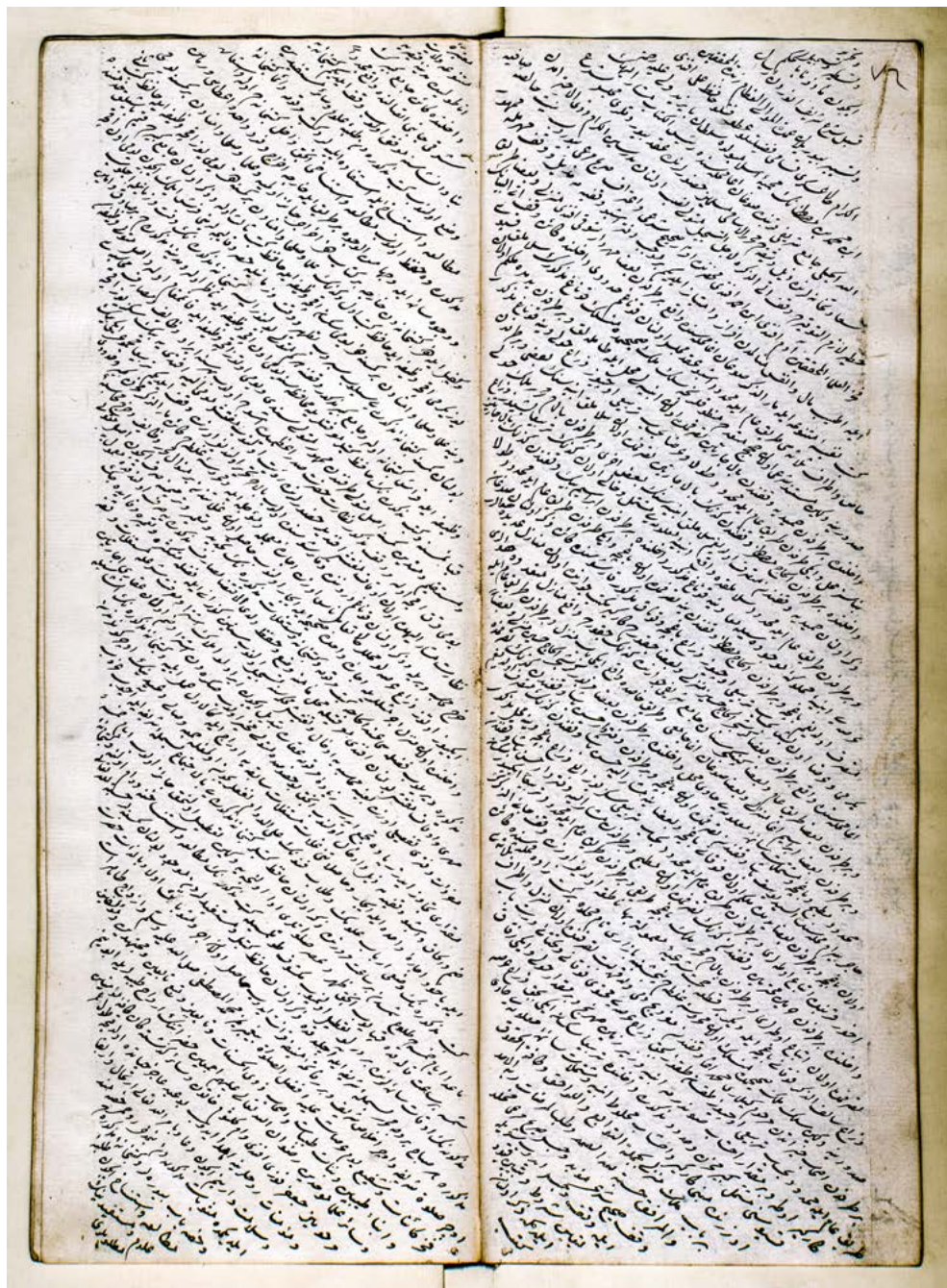
[Kitap ve risalelerin isimleri sadeleştirilemeyeceği için verilmeyerek sadece başlıkları sadeleştirildi]

1. Tefsir
2. Hadis
3. Hadis Usûlü
4. Fıkıh
5. Usûl-i Fıkıh
6. Ferâiz
7. Mevâiz
8. İlm-i Kelâm
9. Tasavvuf
10. Ediye (Dualar)
11. Edebiyat

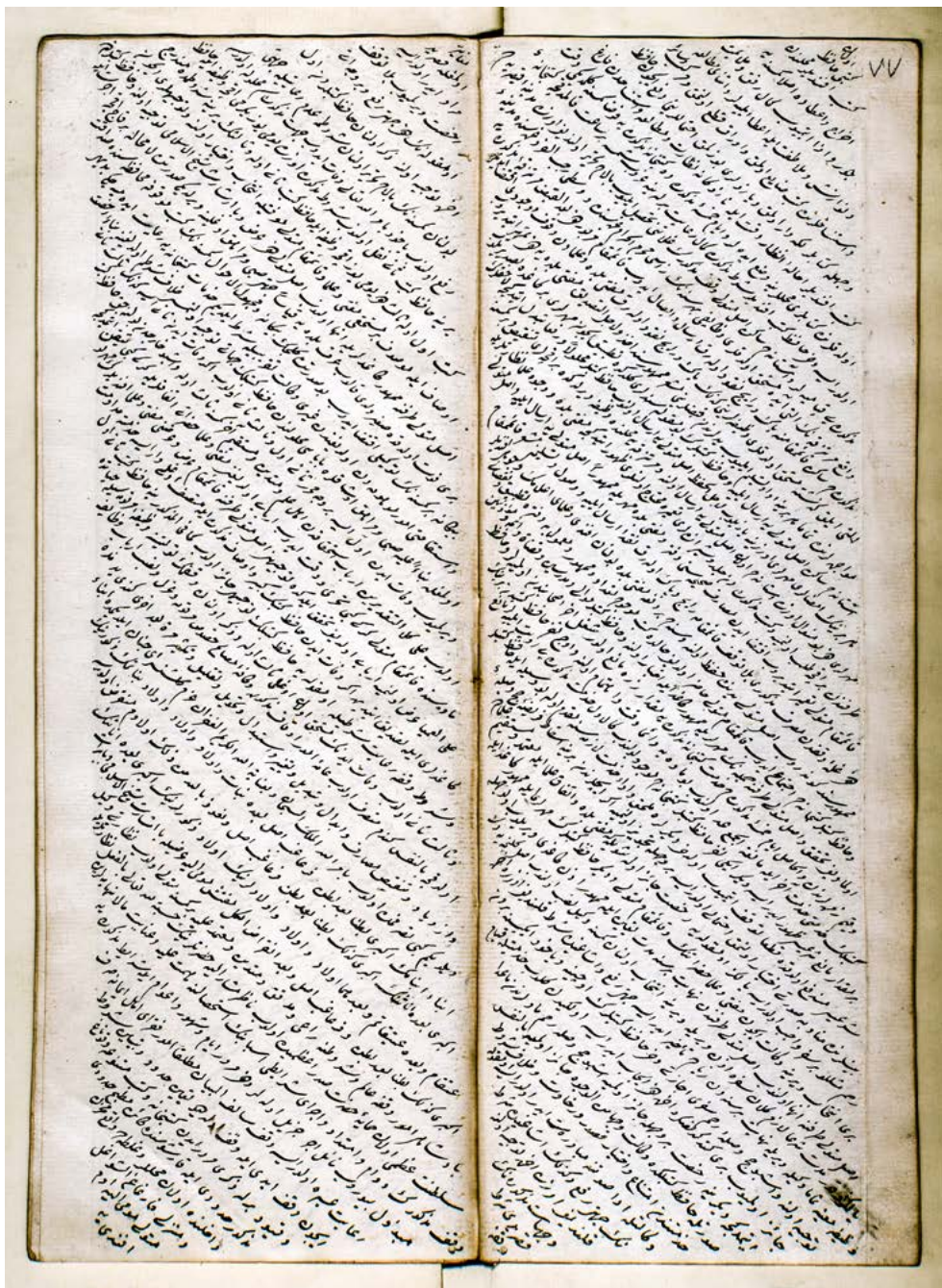
12. Divanlar
13. Mantık ve Hikmet
14. Heyet, Hendese ve Hesap
15. Adab
16. Meânî, Beyân ve Bedî
17. Nahiv
18. Sarf
19. Lugat
20. Siyer ve Tarihler
21. Kıraat
22. Tıb

İSTANBUL ŞERİYYE SİCİLLERİNDEKİ VAKFIYE METNİ

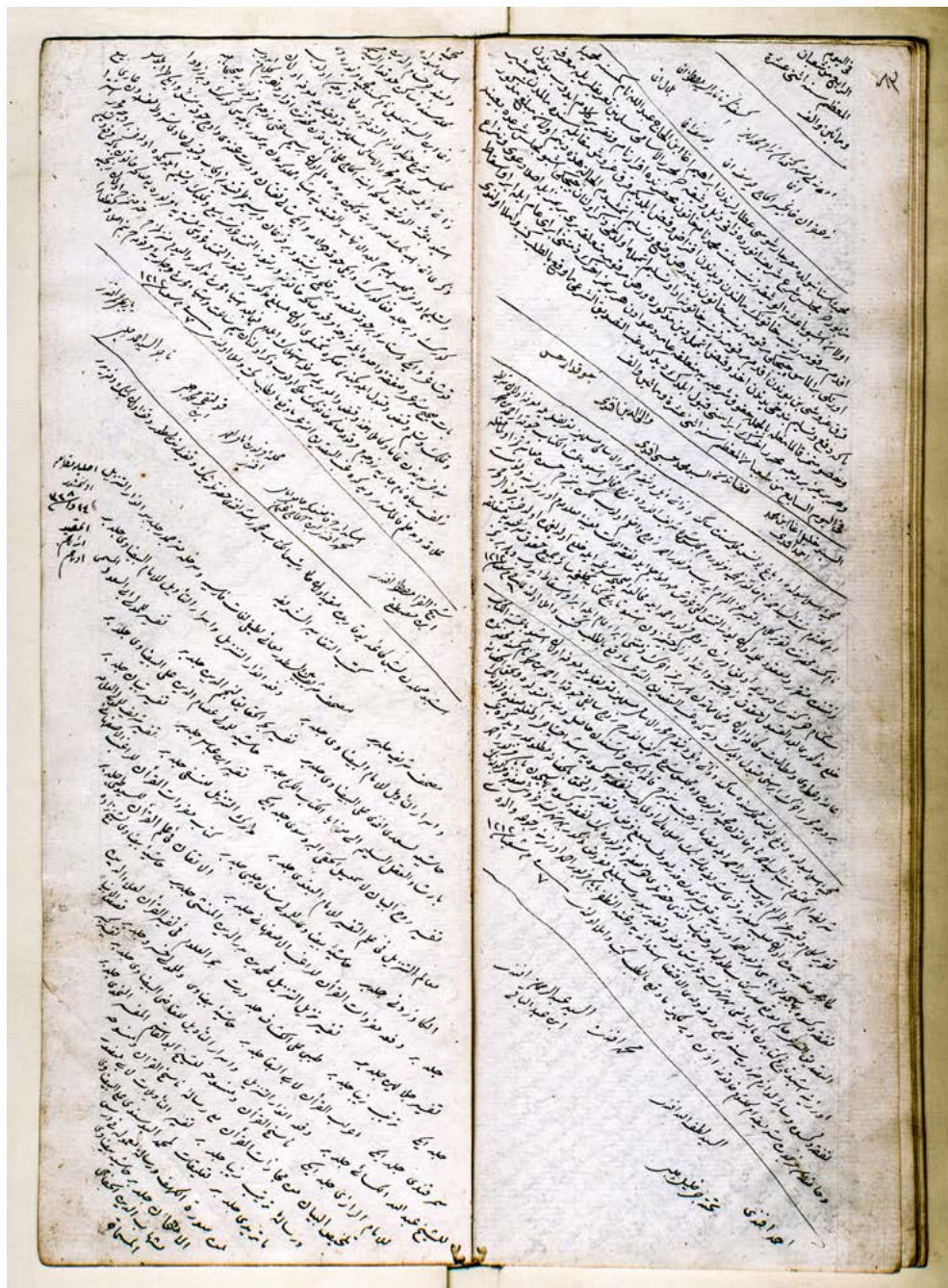

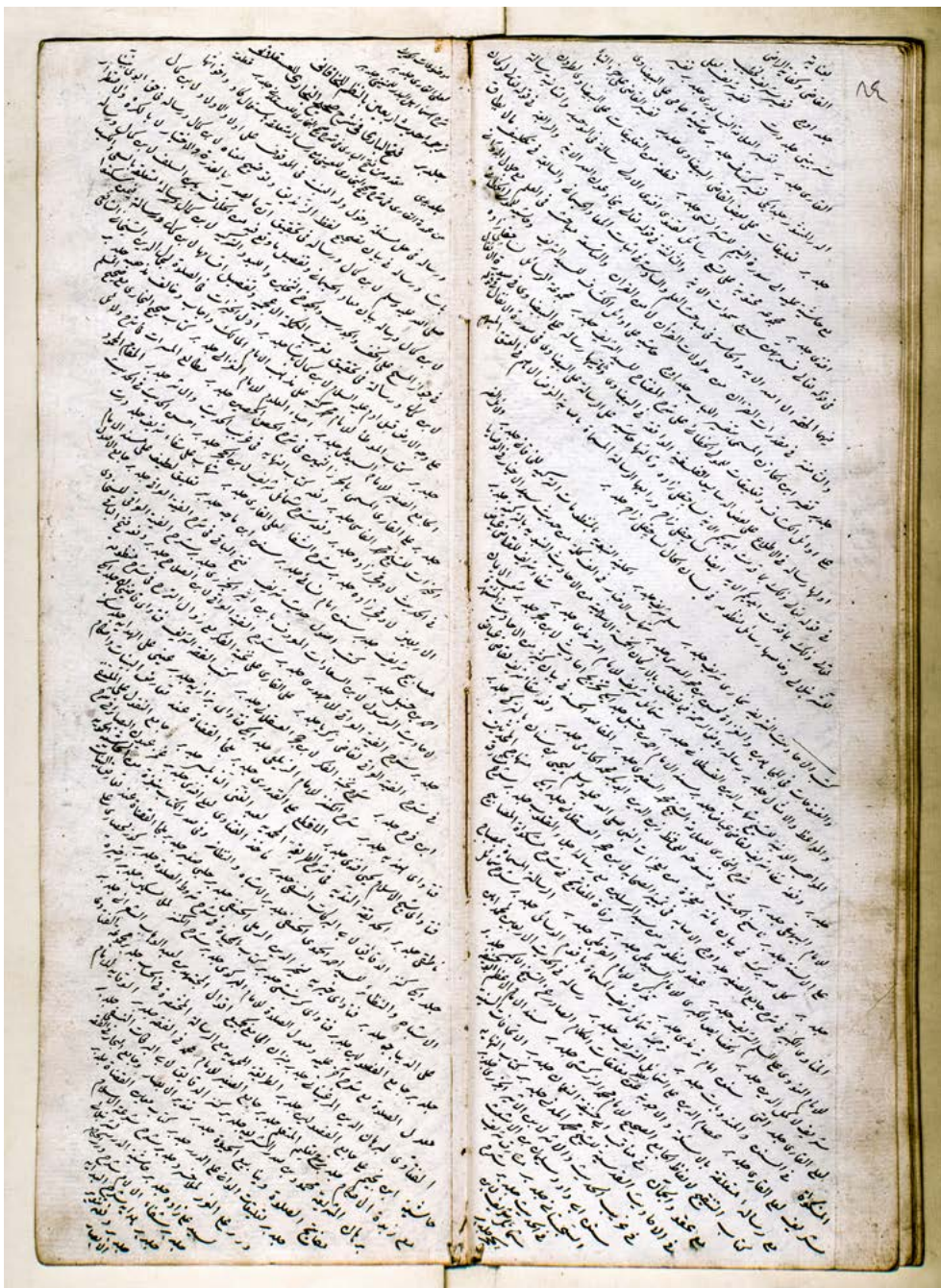

20_410_0076

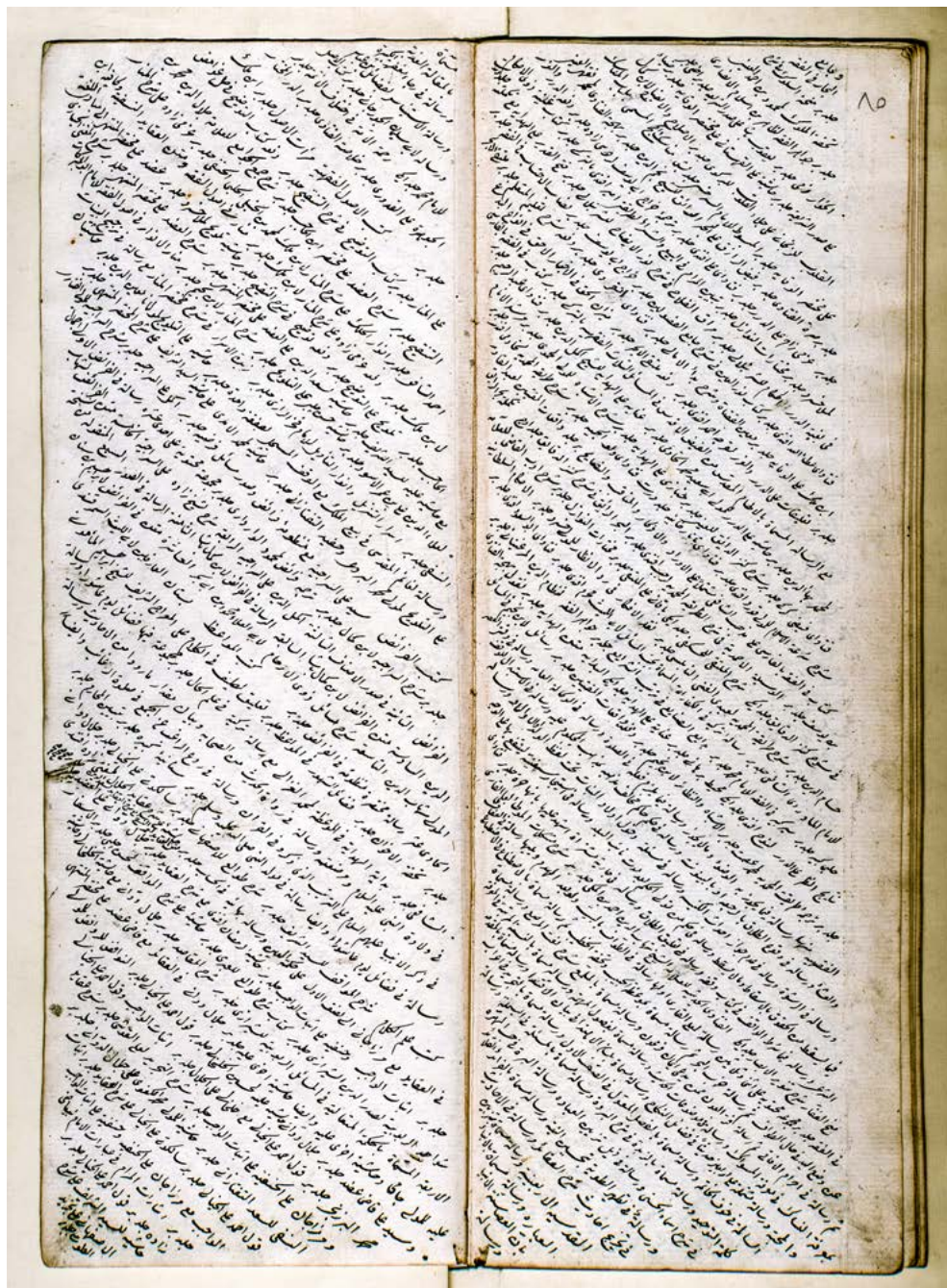

20_410_0077

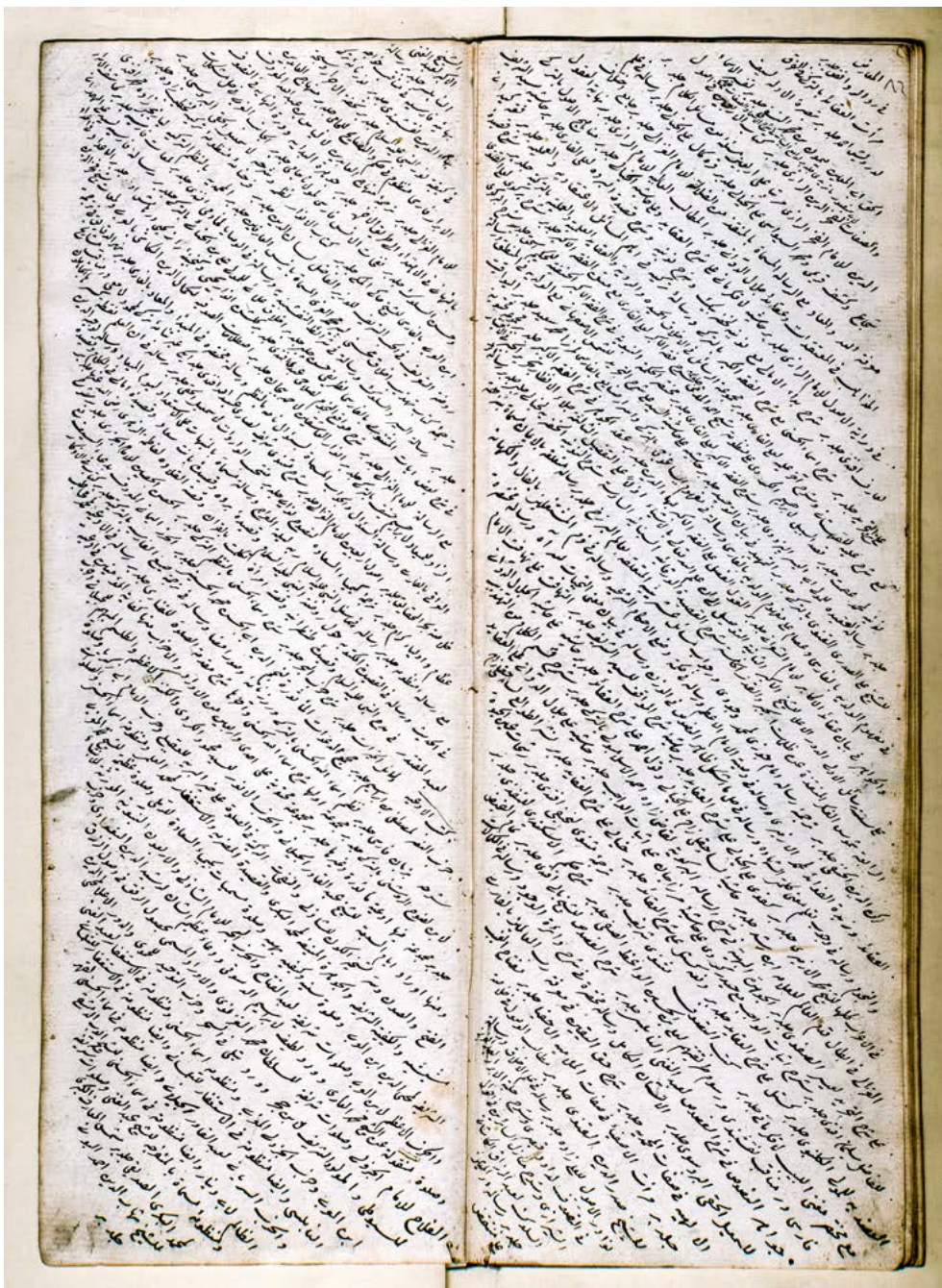

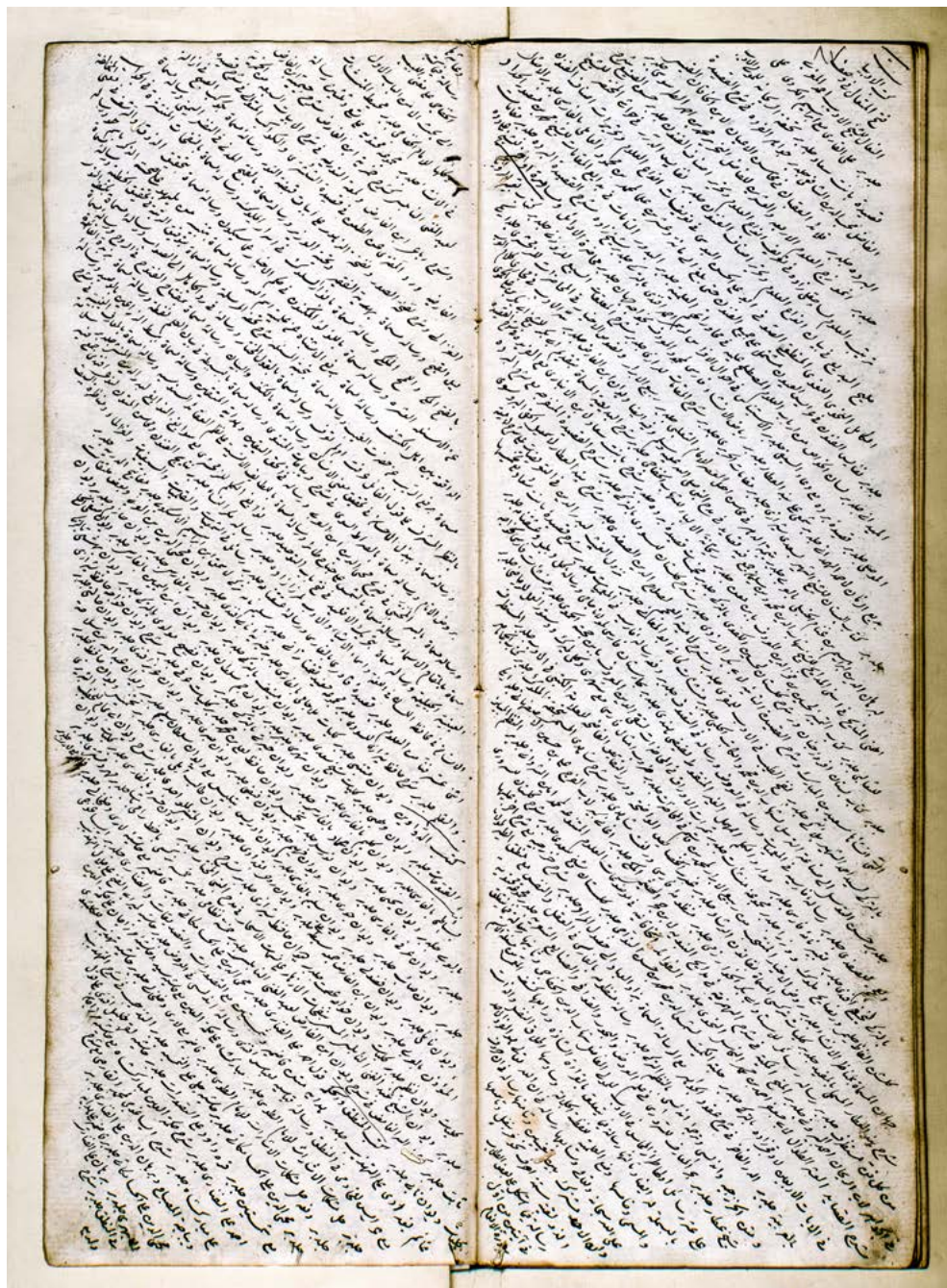
20_410_0084

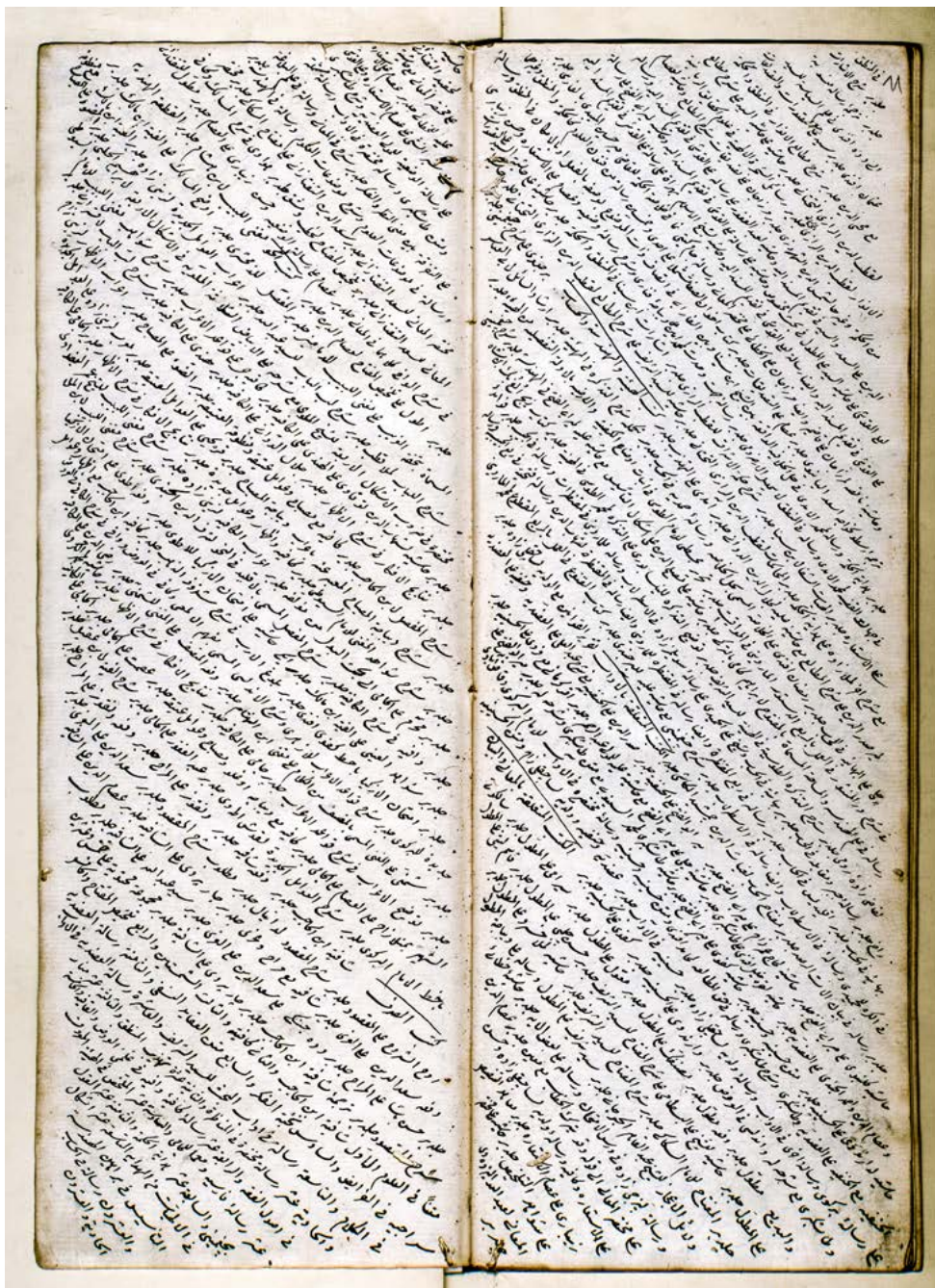
20_410_0085

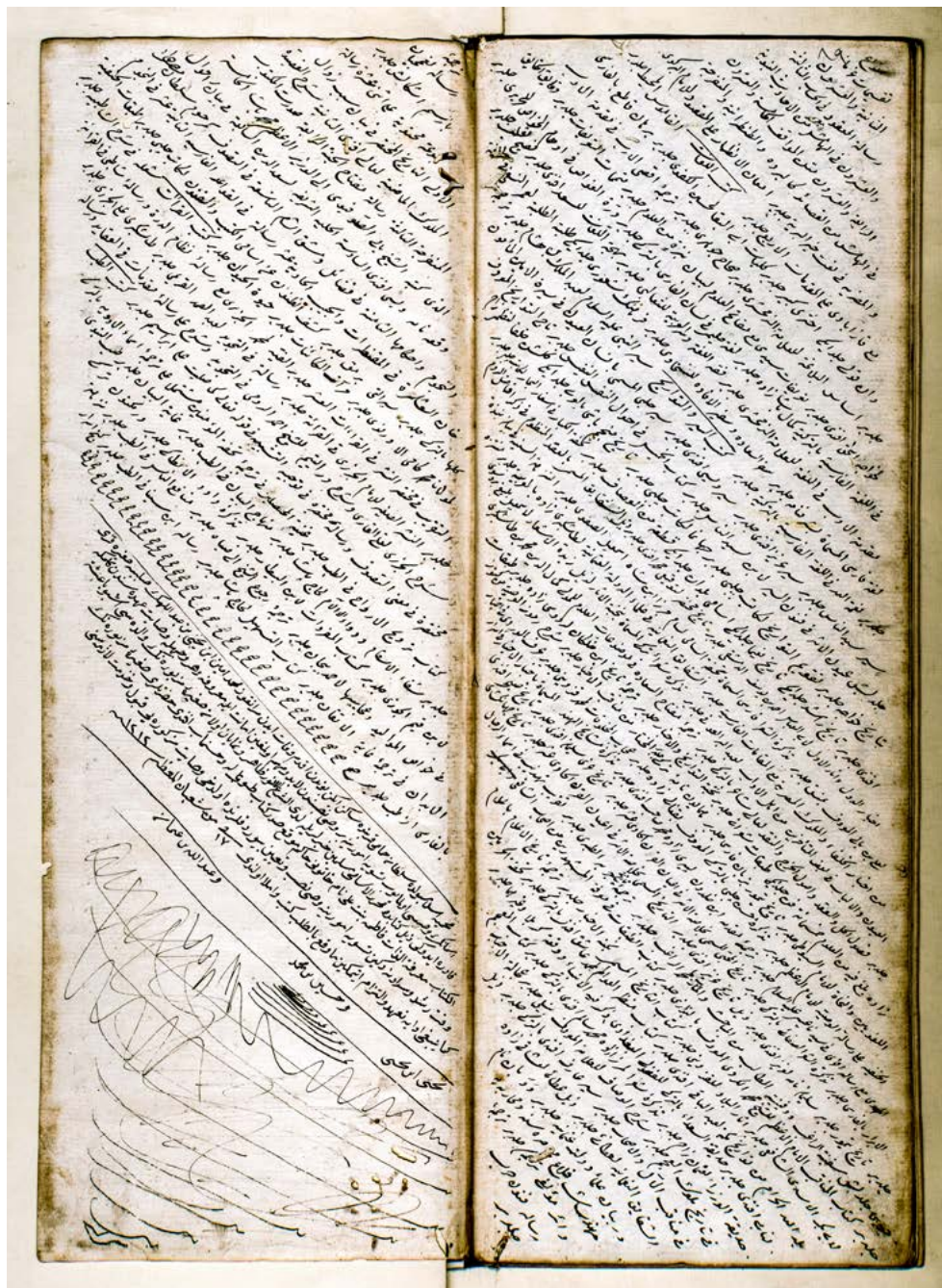
20_410_0086

20_410_0087

20_410_0088

20_410_0089

YAZAR HAKKINDA

MEHMET KARAARSLAN

e-mail: tarihcikalemi@gmail.com

Mehmet Karaarslan Kayseri’de doğdu (1957). İlk, orta ve lise öğrenimini Kayseri’de; lisansını Erzurum’da tamamladı (1975-1979). Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nden Halil Edhem’in “Kayseriyye Şehri” adındaki eserinin transkripsiyonunu hazırlamak suretiyle mezun

oldu. Muhtelif liselerde tarih öğretmenini olarak çalıştı ve kendi isteğiyle emekliye ayrıldı (1980-2014). Evlidir ve dört evladı vardır.

Bütün çalışmaları bilhassa Selçuklu ve Osmanlı tarih kaynakları ile ona yakın edebiyat vs. ile alakadardır.

Yayınlanan Kitap Çalışmaları

- 1-*Osmanlı’yı Bilmek*, İstanbul, 2010
- 2-*Mezardaki Kum*, İstanbul 2012
- 3-*Ya Ben Ya İstanbul*, İstanbul 2012
- 4-*Maktel-i Hüseyin*, İstanbul, 2012
- 5-*Devlet Düşerken*, İstanbul, 2013
- 6-*İmparatorluğun Hikâyesi*, İstanbul, 2013
- 7-*Kerbelâ Destanı*, İstanbul, 2013
- 8-*Mısralara Gizlenmiş Osmanlı Tarihi Ebcad*, İzmir, 2015
- 9-*Tarihte Cesur Sözler*, İzmir, 2015.
- 10-*Tarihte Muhteşem Cevaplar*, İzmir, 2015.
- 11-*Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde Kayseri Şehri ve Kayserililer*, İstanbul, 2015.
- 12-*Lâyiha-i Tatarcıkzâde Abdullah -Sultan Selim-i Sâlis Devrinde Nizâm-ı Devlet Hakkında Mütâlaât-*, İstanbul, 2022.

Yayınlanan Redaksiyon Çalışmaları

1- Reisülküttab Mehmed Raşid Efendi; *Dîvân-çe-i Râşid Efendi*, Hazırlayan: Ali Rıza Karabulut, Ankara, 2009 (Ünal Demirezen ile birlikte).

2- Mefharet Çetinkaya; *İkbal, Yıkım ve İşgal - İstanbullu Bir Genç Kızın Anıları* (1900-1921), Hazırlayan: Oktay Şimşek, İstanbul, 2013.

Muhtelif araştırma ve inceleme yazıları ise, *Balarısı, Şehir Kültür Sanat ve Düşünen Şehir* dergilerinde mevcuttur.

Ayrıca baskıya hazır onlarca Selçuklu, Osmanlı, Kayseri tarihleri ve edebiyat çalışması mevcuttur alfabetik sıra ile:

Bir Şehri Menkıbelerle Anlamak Kayseri

Birinci Dünya Savaşı

Cevdet Paşa ile Tarihe Yolculuk

Çavuşbaşı Kayserili Mehmed Râşid Efendi Lâyihası

Dîvânçe-i Râşid Efendi

Dünya Tarihinden Sesler ve Renkler

Düstûrnâme-i Enverî

Edirne Vakası

Efsâneler

Evliya Çelebi’nin Ukrayna Kazaklarıyla Gazası

Gazevât-ı Celile-i Peygamberî

Gülümseten Osmanlı

Heyâkilü’n-Nûr

Hilâfet’ten Mülk’e Muâviye’nin Hikâyesi

İbn Haldun Umranından Osmanlı Tarihine Bakışlar

İbn Haldun’un Eserleriyle Tarihin İbretler ve Hikmetler Dünyasına Yolculuk

İbn Haldun’un Mukaddimesinde Hilâfet ve Mülk

İncili Çavuş’un Latifeleri

İslâm Devleti'nde Karışıklık ve Değişim
Devri: Fetret

İslâm Fetihlerinin Tarihi

İslâm Tarihinden Kesitler

İslâm'da Davâ-yı Kavmiyyet

İslâm'da Kavmiyet (Ulusçuluk) Davası

Kara Mustafa Paşa'nın (Şopron) Şehri Ahâlî-
sine Beyân-Nâmesi

Kayseri Şehri

Kayseri Tarihinden Kesitler

Kayseri'den Sesler ve Renkler (XIX.-XX. Yüzyıl)

Kayseriye Şehri

Mermere Yazılan Sanat: Kayseri Kitabelerin-
deki Edebî Tarihler

Mısralarla Osmanlıların Dünyasına Yolculuk

Mi'yârü'd-Düvel ve Misbâri'l-Milel

Millet ve Şerî'at-ı İslâm Risâlesi

-Muhteşem İmparatorluğun Öncüleri- Sel-
çuklular Anadolu'da -Yahut Devlet-i Aliyye'yi
Kuran Osmanlıların Kökleri-

Naima ile Osmanlı Tarihine Yolculuk

Naima Tarihi'nde Ukrayna Kazakları Meselesi

Naima Tarihinden Seçmeler

Naima'ya Göre II. Viyana Kuşatması

Osmanlı Devleti Tarihi

Osmanlı Kaynaklarına Göre Devlet-i Aliyye'nin
Ulu Çınarına Dadanan Kökkurtları-

Osmanlı Medeniyeti Tarihi

Osmanlı Siyasî Tarihi

Osmanlı Tarihinden Sesler ve Renkler

Osmanlı Vakanüvisi Râşid'e Göre İkinci
Viyana Seferi

Osmanlıların Hikâyesi -Menkıbeler, Kıssalar,
Anekdötler ve Manzumelerle-

Peçevî ile Osmanlı Tarihine Yolculuk

Râşid ile Osmanlı Tarihine Yolculuk

Râşid Tarihi'nde Ukrayna Kazakları Meselesi

Râşid Tarihi'ne Göre Kandiye Kuşatması ve
Girid'in Fethi

Reisülküttab Mehmed Râşid Efendi ve Zamanı

Selçukîler Zamânında Anadolu'da
Türk Medeniyeti

Silâhdar ile Osmanlı Tarihine Yolculuk

Silâhdâr Tarihi'nde II. Viyana Seferi

Silâhdar Tarihi'ne Göre İkinci Viyana Seferi

Silahdar Tarihinde Ukrayna Kazakları Meselesi

Siyâset-i Şer'iyye Tercümesi

Sultan Genç II. Osman'ın Acıklı Vakası ve
Sultan Mustafa Han'ın Tahta Oturmasının Hikâyesi

Sürûrî Mecmuası

-Şairlerin Dilinden- Mısralarla Osmanlı Tarihi

Tarih-i Devlet-i Osmâniyye

Târîh-i Fütûhü's-Şâm

Tarih-i İzzî'de Mevcut Tarih Manzumeleri

Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmûası (TOEM)
ve Türk Târîh Encümeni Mecmûası (TTEM) Fihristi

Tarihler, seyahatnameler ve eserlerin fihristleri

Tatarcık Abdullah Efendi Lâyihası

Tatarcık Lâyihası -Osmanlı Devleti Yol Ayırı-
mında Sultan Üçüncü Selim Devrinde Devlet
Nizamı Hakkında Fikirler-

Tuğî Tarihi

Viyana Bozgunu'nun Sebepleri

Râşid Efendi Kütüphanesi ve Tarihçesi

MEHMET KARAARSLAN

Kütüphaneler medeniyetlerin dayanıp korunduğu ilim ve irfan kaleleri gibidir. Onlar sessiz, gösterişsiz fakat derinden tesir ederek insan topluluklarına istikamet verirler. Kütüphaneler asırlar hatta bin yıllar içinde meydana geldikleri, getirilebildikleri gibi tesirleri de yeryüzünde öylece uzun müddet devam eder.

Râşid Efendi Kütüphanesi, içinde bulunan eserleriyle Osmanlılar devrinde Anadolu'da açılan kütüphanelerin en mühimlerinden birisidir. Burası sadece o devirde değil, tarihte de bilinen Kayseri'deki ilk müstakil kütüphane unvanına sahiptir. Bu yönüyle de eserin banisinin kim olduğu, neden-nasıl bu âbideyi inşa ettirdiği, hangi tür eserleri buraya bağışladığı, bunları gerçekleştirmek için ne kadar malî fedakârlıkta bulunduğu, tesis ettiği müessesenin geleceğe taşınması için ne gibi tedbirler aldığı suallerine aranan cevaplar bu çalışmayı lüzumlu hale getirdi.

Daha önce de bu kütüphane hakkında birçok yararlı çalışmalarda bulunulmuş olmasına rağmen bunların ekserisi makaleden öteye pek geçmemiştir. Bununla yapılmaya çalışılan mümkün olduğunca başta kütüphanenin vakfiyesi olmak üzere vesikalara dayalı olarak yukarıda bir kısmı dile getirilen suallere cevap aramak ve kütüphanenin bütün yönleriyle derli toplu tasvir edebilmektir.

